

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბერძნულ-რომაული ფილოლოგია

ქეთევან ნიუარაძე

ტროას მითოპოეტური და ისტორიული
ადქმა ჰომეროსთან

თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ფილოლოგიის დოქტორის (Ph.D.) აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად წარმოდგენილი

დისერტაცია

მეცნიერ-ხელმძღვანელი: ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, რისმაგ გორდეზიანი

2008

შესავალი

ტროას ომი და მისი ასახვა ჰომეროსის ეპოსში, ანტიკურობიდან მოყოლებული, ყურადღების ცენტრში იყო. ძველ საბერძნეთსა და რომში, არსებითად, ეჭვი არ ეპარებოდათ ტროასა და მასთან გამართული ომის რეალობაში. ამ ომს ისტორიულ ფაქტად თვლიდა ისტორიის მამა – ჰეროდოტოსი და მითების მიმართ ისე სკეპტიკურად განწყობილი ისტორიკოსიც კი, როგორც თუკიდიდესი იყო.¹ ბერძნები ტროასთან მოპოვებულ გამარჯვებას თავიანთთვის სანიმუშოდ თვლიდნენ, რადგან იქ ისინი გაერთიანებული ძალებით იბრძოდნენ და მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე მრავალწლიანი ომის შემდეგ მოიპოვეს გამარჯვება. აღარაფერს ვამბობთ რომაელებზე, რომელნიც ტროას და ცნობილ ტროელ გმირს – ენეასს თავიანთ გენეალოგიას უკავშირებდნენ და სწორედ ამ ქალაქის დიდებას მიიზნევდნენ ცივილიზაციის ისტორიაში ბერძნებთან მათი კონკურენციის ერთ-ერთ ძირითად არგუმენტად.² აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, რომ როგორც მხატვრული ლიტერატურის, ასევე ისტორიოგრაფიის და მწერლობის სხვა ჟანრის წარმომადგენლები ჰომეროსის პოემებს არაერთგზის მიმართავდნენ თხრობისას. შესაბამისად, უპირველეს ყოვლისა, „ილიადა“ და, გარკვეულწილად, „ოდისეა“ მათთვის ტროას ომის ერთგვარ მატიანედ ითვლებოდა. თუმცა არავინ უარყოფდა იმას, რომ ეს მატიანე, პირველ რიგში, იყო დიდებული პოეტური ქმნილება. აქედან გამომდინარე, სავსებით ბუნებრივად მიიჩნდათ, რომ ჰომეროსის ინფორმაციას დიფერენცირებულად უნდა მიდგომა, რადგან აქ ძალზე დიდია პოეტური ფანტაზიის ხვედრითი წილი.

ტროასა და მასთან წარმოებული ომის რეალურობის რწმენას ამყარებდა აგრეთვე ის, რომ გეომეტრიული ეპოქის ბერძნები ჰისარლიკის მაღლობზე ძველი ქალაქის გრანდიოზულ ნანგრევებს ხედავდნენ, ხოლო ძვ. წ. 700 წლიდან მოყოლებული, აქ ჯერ ბერძნული დასახლება ყალიბდება, ხოლო ბევრად უფრო გვიან – რომაული ქალაქი. მაგრამ დროთა მსვლელობამ შთანთქა როგორც ბრინჯაოს ხანის, ასევე ანტიკური ეპოქის ილიონიც და ახალი ევროპული მეცნიერებისთვის აშკარა გახდა, რომ ტროასა და ტროას ომის ისტორიული რეალურობა ვერ დაეფუძნებოდა მხოლოდ ჰომეროსის ავტორიტეტს, ძველ ბერძენთა რწმენას და შუასაუკუნეების თუ რენესანსის ეპოქის ევროპელთა ინტერესს ტროას თქმულების მიმართ.

¹ მიმოხილვისათვის შდრ: 77; 327; 323.

² 249, 154 შმდ.

დიდი ხნის განმავლობაში მეცნიერებაში დომინირებდნენ ის მკვლევარები, რომელთაც ბერძენთა მთელი მითოლოგიური წარსული, მათ შორის, ტროას ომიც, ბერძენ პოეტთა ფანტაზიის ნაყოფად მიაჩნდათ, რადგან XIX ს-ის მეორე ნახევრამდე, ფაქტობრივად, არაფერი იყო აღმოჩენილი, რაც ბრინჯაოს ხანის ეგვიპტეში მაღალი ცივილიზაციის არსებობას დაადასტურებდა. იმას, თუ რამდენად იცვლებოდა თუნდაც XX საუკუნის განმავლობაში დამოკიდებულება ჰომეროსის ეპოსის ისტორიასთან მიმართებასთან დაკავშირებით, საკმაოდ კარგად გვიჩვენებს აგრეთვე ბერძნული ლიტერატურის ისტორიის სხვადასხვა დროს გამოცემული სახელმძღვანელოების შედარება: История греческой литературы, под редакцией С.И.Соболевского, Б.В. Горнунга, З.Г.Гринберга., т. I 1946; ს. ყაუხჩიშვილი, ბერძნული ლიტ. ისტორია, 1950; რ. გორდეზიანი, 2002; 70 შმდ. საკითხის ისტორიისათვის საინტერესოა ასევე: А. Ф. Лосев, Гомер, 1960, რომელიც ასახავს გასული საუკუნის 60-იანი წლების ჰომეროლოგიაში არსებულ ვითარებას.

ახალი ეპოქა იწყება კ. შლიმანის გათხრებიდან, რომელმაც საფუძველი დაუდო ეგეოსურ არქეოლოგიას. მან ჰისარლიკის მაღლობზე აღმოაჩინა უძველესი ქალაქის ნანგრევები. მისი რწმენით, ჰომეროსის ტროა (ტროა II) უნდა ყოფილიყო. შლიმანის საქმის გამგრძელებელ ვ. დორპფელდს თავისი „დილეტანტი მასწავლებლის“ რომანტიკული მიმართულება არქეოლოგიაში მეცნიერულ კალაპოტში გადაჰყავს და პრინციპულად ცვლის შლიმანის მიერ აღმოჩენილი ქალაქის სხვადასხვა შრეების იდენტიფიკაციის და დათარიღების სურათს. დორპფელდი საკმაოდ დამაჯერებლად ამტკიცებს, რომ ტროა II ვერ იქნებოდა ჰომეროსის ტროა, როგორც ამას შლიმანი თვლიდა და მეცნიერებს აძლევს საფუძველს, კვლევა განაგრძონ ტროა VI-ის ჰომეროსის ქალაქთან გაიგივების მიმართულებით.

ამ ექსპედიციების შედეგად ყალიბდებოდა გარკვეული წარმოდგენა იმის შესახებ, თუ ჰისარლიკის მაღლობზე აღმოჩენილი დასახლების რომელი არქეოლოგიური შრე შეიძლება მისადაგებოდა ჰომეროსის ტროას. ძირითად „პრეტენდენტებად“ მიიჩნევიან ტროა VI და ტროა VII^ა.

ახალი ეტაპი ტროას არქეოლოგიურ შესწავლაში იწყება 30-იან წლებში, როდესაც ამერიკელმა არქეოლოგმა კ. ბლეგენმა ტროაში ახალი ექსპედიცია მოაწყო. არქეოლოგიური გათხრების უფრო მაღალ დონეზე წარმართვის გარდა, ის

მეცნიერებს სთავაზობს ჰომეროსის ტროასთან გასაიგივებელ ახალ „კანდიდატურას“ – ტროა VII^ა-ს.

და ბოლოს, დამაგვირგვინებელი ეტაპის დადგომა ტროას არქეოლოგიაში უკავშირდება მანფრედ კორფმანის სახელს, რომლის ექსპედიცია გასული საუკუნის 90-იან წლებში იწყება და, მიუხედავად ექსპედიციის ხელმძღვანელის მოულოდნელი გარდაცვალებისა 2005 წელს, დღემდე გრძელდება. ამ ექსპედიციამ მეცნიერებას ბევრი ახალი არგუმენტი მიაწოდა იმისთვის, რომ ჰისარლიკის მაღლობზე აღმოჩენილი ქალაქი კიდევ უფრო დამაჯერებლად გაიგივებულიყო ჰომეროსის ტროა/ილიონთან.³ კორფმანის გარდაცვალების შემდეგ, 2006 წლიდან ტროაში გათხრებს აგრძელებს მისი კოლეგა, ერნსტ პერნიკა (ამის შესახებ იხ: www.uni-tuebingen.de; Universität Tübingen setzt Ausgrabungen in Troia fort; Grabungslizenz von türkischer Antikendirektion enteilt, E. Pernicka).

ამჟამად ჩვენს ამოცანას არ წარმოადგენს ამ არქეოლოგიური გათხრების შედეგების დეტალური განხილვა. ვიტყვით მხოლოდ, რომ ახალმა ექსპედიციამ საბოლოოდ მოხსნა ყოველგვარი ეჭვი იმის თაობაზე, რომ ჰისარლიკის მაღლობზე აღმოჩენილი ნანგრევები მართლაც მნიშვნელოვან ანატოლიურ ქალაქს ეკუთვნოდა, კერძოდ, გაირკვა, რომ ქალაქი მხოლოდ იმ 16 000 კვადრატულ მეტრს კი არ მოიცავდა, რაც ტროას წინა ექსპედიციების მიერ აღმოჩენილ ნანგრევებს ეკავა, არამედ ბევრად უფრო მეტს. როგორც გამოვლინდა, შლიმანის, დორპფელდის და ბლეგენის ტროა მხოლოდ აკროპოლისი იყო, რომლის ქვეშაც გაშლილი უნდა ყოფილიყო ე.წ. ქვედა ქალაქი.

არქეოლოგიურ თუ არქიტექტურულ დეტალებზე შემდგომ უფრო დაწვრილებით ვიმსჯელებთ. აქ გვინდა, საკითხის მიმოხილვა სხვაგვარად წარვმართოთ და კითხვა ამგვარად დავსვათ: რამდენად დამაჯერებელი აღმოჩნდა ჩატარებული გათხრები მკვლევართათვის ჰომეროსის ისტორიის რეალურობაში დასარწმუნებლად.

მიუხედავად არქეოლოგთა წარმატებებისა, შლიმანიდან მოყოლებული, დღემდე მეცნიერებაში გრძელდება კამათი იმის თაობაზე, არის თუ არა ეს ქალაქი ნამდვილად ჰომეროსის ტროა. რასაკვირველია, მანამდე, ვიდრე ქალაქის ნანგრევებში ვინმე არ აღმოაჩენს რაიმე ტიპის წერილობით წყაროს, რომელიც დაგვიდასტურებს, რომ ბრინჯაოს ხანაში ამ ქალაქს მართლაც ილიონი ან ტროა ერქვა, ამგვარი ეჭვი ყოველთვის იარსებებს. თუმცა, ისიც შეიძლება ითქვას, რომ

³ მიმოხილვისათვის შდრ. 327; 338 შმდ.

ჯერჯერობით არქეოლოგიას არ მიუკვლევიან რომელიმე სხვა დასახლებისთვის, რომელიც ჩაანაცვლებდა შლიმანის ტროას. ამიტომ, ასე თუ ისე, მეცნიერთა უმეტესობა იზიარებს იმას, რომ არქეოლოგთა მიერ აღმოჩენილი ქალაქი მართლაც შეიძლება იყოს დასახლება, რომელსაც ხეთური წყაროები ვილუსას ან ტარუსას, ხოლო ჰომეროსი ტროას ან ილიონს უწოდებს.

სამაგიეროდ, ბევრად უფრო მწვავედ დგას თავად ტროას ომის საკითხი. დღემდე მეცნიერთა ერთი ნაწილი ვარაუდობს, რომ ომს, რომელსაც ჰომეროსი აგვიწერს, ვერ მივიჩნევთ ისტორიულ რეალობად, მაშინ, როდესაც მეცნიერთა მეორე ნაწილი დარწმუნებულია ამ ომის ისტორიულ რეალობაში. ეს დისკუსია ხშირად საკმაოდ ცხარე ხასიათს იღებს, რაც იმაზე მიგვითითებს, რომ ტროას ომის საკითხი დღემდე არ არის ბოლომდე გადაჭრილი. არცთუ იშვიათად, ტროასადმი მიძღვნილ ერთსა და იმავე წიგნში, სადაც სხვადასხვა მეცნიერის ნაშრომები იბეჭდება, ამ საკითხზე რადიკალურად განსხვავებული სტატიებია გამოქვეყნებული.⁴ ყურადღებას იმსახურებს ST-ის ერთ-ერთ უახლეს ტომში ცნობილი მეცნიერის – M. L. West-ის სტატიის ფინალური აბზაცი. „ტროას ომი, ბოლოს და ბოლოს, რჩება მითიურ ომად. არ მოგვეპოვება წყარო, რომელსაც შეუძლია იგი ისტორიის სფეროში მოაქციოს“.⁵

ამგვარად, ტროას ომთან დაკავშირებით ერთადერთი რეალობა, რაც მოგვეპოვება, არის ჰომეროსის მიერ პოეტურად აღქმული ტროას ომი. მან ამ ქალაქსა და ამ მოვლენას მისცა იმედანდ შთამბეჭდავი ხასიათი, შთაბერა ისეთი სული, რომ, მიუხედავად იმისა, დამტკიცდება თუ არა მის მიერ აღწერილი ფაქტების ისტორიული რეალობა, ტროა და ტროას ომი რჩება ერთ-ერთ ყველაზე ამაღლებელ და საინტერესო ფენომენად კაცობრიობის ისტორიაში. ამასთან ერთად, არ უნდა დავივიწყოთ ისიც, რომ არსებობს ე.წ. არქეოლოგიური რეალობა – ჰისარლიკის მაღლობზე აღმოჩენილი ქალაქის ნანგრევები, რომელიც ყოველთვის ორგანულად იქნება დაკავშირებული ჰომეროსის მიერ აღქმულ ტროასთან, ვიდრე ვინმე არ შეძლებს, დაამტკიცოს, რომ ეს არ არის ილიონის ნანგრევები.

ამდენად, ანტიკურობიდან მოყოლებული, არსებობს რწმენა, რომ მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთ სანაპიროსთან გმირთა ეპოქაში მოხდა ძალზე მნიშვნელოვანი ომი, რომლის ისტორიული რეალობა სადაო იქნება მანამდე, ვიდრე არ

---

⁴ შდრ. 326; 327.

⁵ 302.

ადმონინდება მისი დამადასტურებელი ან უარყოფელი პირდაპირი და უცილობელი წყაროები.

ჩვენი ნაშრომის უმთავრესი მიზანი არის იმის შესწავლა, თუ როგორია ტროასა და ტროას ომის პოეტური აღქმა ჰომეროსთან, თუ რა საშუალებებით შეძლო მან ამ ქალაქისა და მასთან დაკავშირებული მოვლენებისთვის მიეცა ესოდენ დიდი მასშტაბები და მიენიჭებინა უკვდავება. რაც მთავარია, რამ განაპირობა ის, რომ ჰომეროსის მიერ აღწერილ ქალაქსა და ომს, მეცნიერებაში მიმდინარე დისკუსიებისაგან დამოუკიდებლად, კაცობრიობა ანტიკურობიდან მოყოლებული აღიქვამს არა როგორც ზღაპარს, მითოლოგიური აზროვნების ან ფანტაზიის ნაყოფს, არამედ როგორც რეალობას, რომელიც თავისი დამაჯერებლობით ბევრად აღემატება ისტორიული ანალების სარწმუნოებას. ჩვენ შევეცდებით, წარმოვაჩინოთ, თუ როგორ ახერხებს ჰომეროსი მის ხელთ არსებული არცთუ უხვი ინფორმაციის გამოყენებით შექმნას ტროასა და მასთან გამართული ომის სრულყოფილი მითოპოეტური სურათი, „ადადგინოს“ ტროელთა წარსული, ომისდროინდელი აწმყო და მომავალი, წარმოგვიდგინოს დიდებული ქალაქი ერთობ შთამბეჭდავად და მრავალმხრივად და, ამასთანავე, იყოს სავსებით დამაჯერებელი, ეხმიანებოდეს გეოგრაფიულ თუ ისტორიულ რეალობებს.

I ისტორიული და მითოლოგიური ელემენტები ტროას მეფეთა გენეალოგიაში

ტროას ჰომეროსისეულ აღქმაზე წარმოდგენის შესაქმნელად ერთ-ერთი საკვანძო ადგილი უჭირავს „ილიადაში“ მოცემულ გენეალოგიურ ნუსხებს, უპირველეს ყოვლისა კი, ტროელ მმართველთა ვრცელ ჩამონათვალს.

ჰომეროსთან, როგორც ცნობილია, არაერთი გენეალოგიური ნუსხაა წარმოდგენილი. მაგალითად, „ილიადის“ VI სიმღერაში გლაგკოსი დიომედეს საკმაოდ ვრცლად უამბობს თავისი წინაპრების შესახებ (VI.152-206). ამ სიტყვის მიხედვით გლაგკოსის გენეალოგიური ხე ასე გამოიყურება: სიზიფოსი/გლაგკოსი/ბელეროფონი/ჰიპოლოქოსი/და თავად გლაგკოსი. ანუ, ამ შემთხვევაში პოეტი წინაპართა ოთხი თაობით შემოიფარგლება. თუმცა, უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ეს ერთ-ერთი ყველაზე გრძელი ნუსხაა და მეტ ინფორმაციას მოიცავს, ვიდრე სხვა გენეალოგიური სიები, რომელსაც ჰომეროსი გვაძლევს.

მაგალითად, „ოდისეაში“ ათენა ოდისევსს შემდეგს უამბობს ალკინოოსის წინაპრების შესახებ:

VII.56-66.

ნავსითოოსი მიწისმრეველმა პოსეიდონმა
შვა პერბოასგან, ქალთა შორის საუკეთესოსგან,
[ვინც იყო] უმცროსი ქალიშვილი უდიდესი ევრიმედონტის,
რომელიც სულით ძლიერ გიგანტებზე მეფობდა.
მაგრამ მან დაღუპა ის უგუნური ხალხი, თავიც დაიღუპა.
მას შეერწყა პოსეიდონი და წარმოშვა ბავშვი,
სულით ძლიერი ნავსითოოსი, ვინც განაგებდა ფეაკებს.
ნავსითოოსმა კი შვა რექსენორი და ალკინოოსი,
ხოლო რექსენორს, დაწყევლილს აპოლონისგან,
ვერცხლისმშვილდიანისგან, ერთი შვილი დარჩა –
არეტე. ალკინოოსმაც ის მოიყვანა ცოლად.

ე.ი. ფეაკების მმართველთა ე.წ. პატრილინეარული⁶ გენეალოგიური ნუსხა „ოდისეის“ მიხედვით ასე გამოიყურება: ნავსითოოსი/ალკინოოსი. ხოლო ალკინო-

⁶ ტერმინის განმარტებისთვის იხ. 24, 332.

ოსის ე.წ. მატრილინეარული⁷ გენეალოგიის ნუსხა ამგვარია: პოსეიდონი – პერიბოა (ვერიმედონტის ასული) → ნავსითოოსი + უცნობი ქალი → (ალკინოოსი+არეტე (რექსენორის ასული, ანუ ალკინოოსის ბიძაშვილი).

როგორც ვხედავთ, ჰომეროსთან წარმოდგენილი გენეალოგიური სიები შემოიფარგლება ყველაზე მეტი, ოთხი თაობით და არ მიდის უფრო შორს. ამ თვალსაზრისით აშკარად გამოირჩევა ტროელ მმართველთა გენეალოგია.⁸

“ილიადის“ XX 200-258 სტრიქონებში ენეასი სიტყვით მიმართავს აქილეესს ორთაბრძოლის წინ. ამ სიტყვაში ჩართულია ე.წ. გენეალოგიური პასაჟი, რომელშიც ენეასი ტროელთა სამეფო დინასტიას წარმოადგენს. ენეასის ამ სიტყვას, ისევე, როგორც თავად ენეასის „ილიადაში“ წარმოდგენილ სახეს, ზოგიერთი ჰომეროლოგი ინტერპოლაციის ნაყოფად მიიჩნევს.⁹

ზოგნი ფიქრობენ, რომ ამ სიტყვაში ინტერპოლაციად მხოლოდ გარკვეული პასაჟები უნდა ჩავთვალოთ, მათ შორის ენეასის მიერ წარმოდგენილი გენეალოგიური ნუსხაც. თუმცა დ. ლომანი შეეცადა, ეჩვენებინა, რომ მთელი ეს სიტყვა აგებულია კომპოზიციური ორგანიზაციის იმ პრინციპებზე, რომლებიც სწორედ ჰომეროსის ეპოსისთვისაა დამახასიათებელი.¹⁰ გარდა ამისა, ლომანი ყურადღებას აქცევს იმ გარემოებას, რომ თავისი აგებულებით ენეასის სიტყვა გარკვეულად ეხმიანება „ილიადის“ VI.151-211 ეპიზოდს, ანუ გლავეკოსის სიტყვას.

როგორც რ. გორდეზიანის მიერ ჩატარებულმა „ილიადის“ სტრუქტურულმა ანალიზმა აჩვენა, ენეასის და აქილეესის ორთაბრძოლის სცენა სტრუქტურულად მიმართებას გვაჩვენებს პანდაროს-ენეასისა და დიომედეს შებრძოლების სცენასთან. ყოველივე ეს მეცნიერებს აფიქრებინებს, რომ ჩვენთვის საინტერესო მთელი სცენა და მათ შორის ენეასის სიტყვაც „ილიადის“ ორგანული ნაწილია.¹¹

რა თქმა უნდა, არ არის გამორიცხული, რომ ენეასის ვრცელი სიტყვის ზოგიერთი მონაკვეთი შეიძლება მართლაც იყოს ინტერპოლაციის ნაყოფი. მაგრამ, როგორც ჩანს, ეს არ ეხება თავად გენეალოგიის გადმომცემ სტრიქონებს.

მოვიყვანოთ ენეასის სიტყვის ე.წ. „გენეალოგიური მონაკვეთის“ სტრიქონთარგმანი:

⁷ იხ. იქვე, 331.

⁸ შდრ. 228, 284 შმდ. ვარაუდობს, რომ დიოდოროსის IV.75 1 შმდ. გათვალისწინებით ამ ნუსხის კიდევ სულ ცოტა, ერთი თაობით გააგრძობა შეიძლება.

⁹ 45, 65 შმდ.

¹⁰ 200, 91 შმდ.

¹¹ 77, 58 შმდ.

XX.215-240

პირველი, დარდანოსი, შვა ღრუბელთმპყრობელმა ზევსმა.

(მან) დააარსა დარდანია, მაშინ წმინდა ილიონი ჯერ არ იყო აშენებული დაბლობზე, მოკვდავთა ქალაქი.

არამედ სახლობდნენ წყაროებით მდიდარი იდას მთის წინ.

დარდანოსმა შვა ძე – მეფე ერიხთონოსი,

რომელიც უმდიდრესი გახდა მოკვდავთა შორის.

სამი ათასი ცხენი ემწყემსებოდა ტენიან დაბლობზე –

ფაშატები, მკვირცხელ კვიცებს რომ აწონებდნენ თავს.

ბორეასი ვნებით აინთო, საძოვრებზე რომ იყვნენ გაშლილი,

მუქფაფრიანი ცხენით გვერდით გაიელვა.

დამაკებულებმა, შვეს თორმეტი კვიცი.

რომ მიქროდნენ ხორბლის ყანებში,

ღვთაებრივი თავთუხების თავებს არ თქერავდნენ,

არამედ, როცა მიქროდნენ ზღვის ფართო ზედაპირზე,

ტალღოვანი, ქაფიანი ზღვის თავზე აპობდნენ სივრცეს.

ერიხთონოსმა შვა ტროსი – ტროელთ მეუფე.

ტროსმა კი სამი სახელოვანი ძე წარმოშვა.

ილოსი, ასარაკოსი და ღვთისსადარი განიმედესი

რომელიც მოკვდავ ადამიანებში ულამაზესი იყო.

ის ღმერთებმა აიყვანეს ზევსის მერიქიფედ

ამ სილამაზის გამო, რათა უკვდავთა შორის ეცხოვრა.

ილოსმა კი შვა სახელოვანი ძე – ლაომედონი,

ლაომედონმა შვა: ტითონოსი, პრიამოსი,

ლამპოსი, კლიტიონი და ჰიკეტაონი – არესის შთამომავალი.

ასარაკოსმა – კაპისი, მან – ანქიზე შვა.

მე მშვა ანქიზემ, ხოლო პრიამოსმა – ჰექტორი, ღმერთისსადარი.

ეს არის წარმოშობა და ჯიში, რასაც ვაცხადებ“.

ჰომეროსის ეპოსში არაერთი მონაცემია, რომელიც ამ ნუსხის შევსების შე-
საძლებლობას იძლევა. კერძოდ, შორს რომ არ წავიდეთ, პრიამოსი თავის ცნო-
ბილ სიტყვაში აქილეესისადმი – XXIV.486-506 – აღნიშნავს, რომ მრავალი ცო-
ლისგან ჰყავდა 50 ძე. მართალია, „ილიადაში“ არ არის ნახსენები ყველას სახე-
ლი, მაგრამ მოქმედებაში პრიამოსის სხვა შვილებიც არიან ჩართულნი, ჰექტო-

რისა და პარისის გარდა. XXIV. 249-251 – ჰელენოსი, აგათონი, პამონოსი, ანტიფონოსი, პოლიტესი, დიოსი, დეიფობოსი, ჰიპოთოსი. ზოგი დაღუპულა: XXIV.257 – მესტორი XXII. 46 – ლიკაონი და პოლიდოროსი.

ასევე, ყურადღებას იქცევს ის, რომ „ილიადაში“ წარმოდგენილი ინფორმაციის მიხედვით, თუ არ ჩავთვლით ჰეკაბეს და აფროდიტეს, ფაქტობრივად იგნორირებულია „დედების წვლილი“ ტროელთა სამეფო გენეალოგიაში.¹²

თუმცა, ყურადღება უნდა მიექცეს იმ გარემოებას, რომ ჰომეროსთან ტროელთა კატალოგში მოხსენიებულია ბატეიას საფლავი და მინიშნებულია, რომ ის უძველესი დროიდან არსებობდა და გარკვეული შეუთანხმებლობაც იყო იმაზე, თუ ვისი იყო ეს საფლავი:

II.811-814.

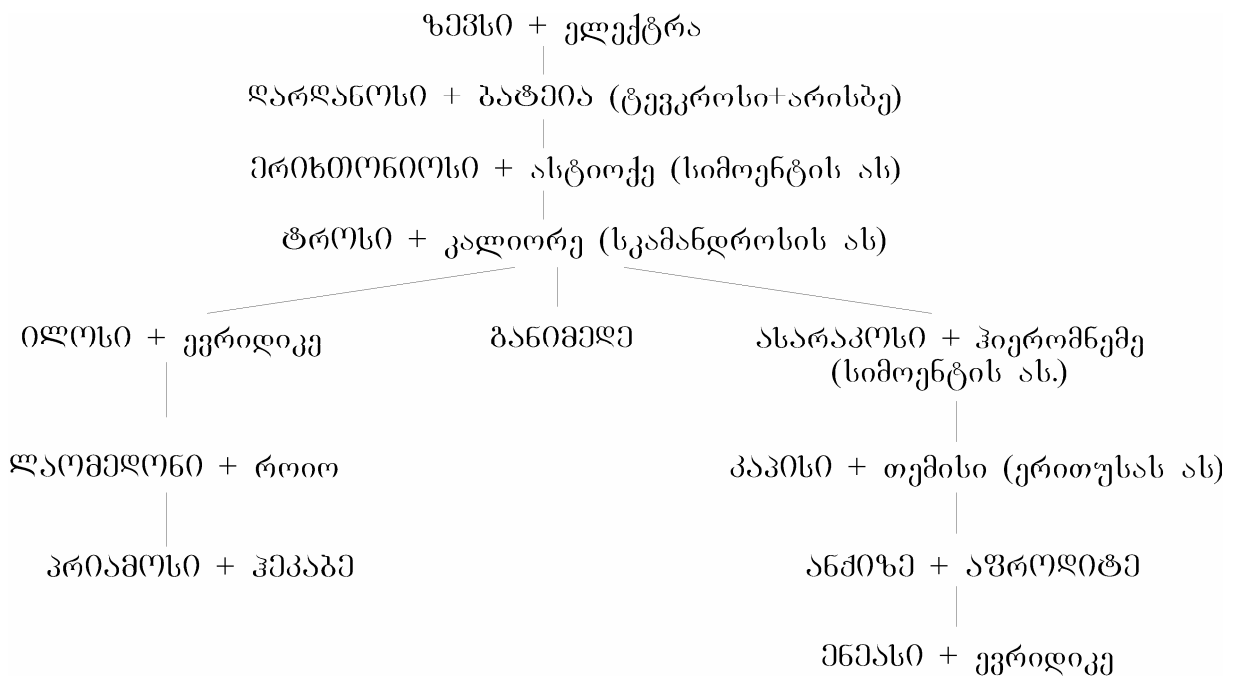
არის ქალაქის წინ მაღალი ბორცვი,
დაბლობიდან მოშორებით, მომრგვალებული აქედან და იქიდან,
მას ადამიანები ბატეიას [საფლავს] უწოდებენ,
ღმერთები კი – ფეხმსუბუქი მირინესას.

ჰომეროსი არ ამბობს, ვინ არის ბატეია, უფრო გვიანდელი წყაროებიდან კი ვიცით, რომ ის დარდანოსის ცოლია. ფაქტია, რომ იმ ვერსიით, რომლითაც ამ საფლავს ბატეიას მიაკუთვნებდნენ, იგულისხმებოდა, რომ ეს ქალი მნიშვნელოვან ფიგურას წარმოადგენდა ტროელთათვის. შემდგომი დროის წყაროების მიხედვით, ის არის ტროადის უძველესი მეფის, ტევეკროსის ასული, რომელიც ამ უკანასკნელმა აქ გადმოსახლებულ დარდანოსს მიათხოვა ცოლად. ამდენად, საფიქრებელია, რომ თუკი ჰომეროსისთვის ცნობილი იყო ტევეკროსის ვერსია, იგი შეგნებულად ჩქმადავს მას, რათა დარდანოსის, როგორც აბსოლუტური ეპონიმის როლი უფრო მკაფიოდ წარმოაჩინოს.¹³ ტევეკროსის და ტევეკრების მოსახლეობის საკითხს ქვემოთ უფრო ვრცლად განვიხილავთ. როგორც ჩანს, ამ ხარვეზის შევსებას საკმაოდ ადრე შეეცადნენ ბერძენი პოეტები, შემდეგ კი – მითოგრაფოსები, რამაც ბერძნულ ტრადიციაში ტროელთა დინასტიის საკმაოდ სრულყოფილი სქემის შექმნამდე მიგვიყვანა. ეს სქემა ასე გამოიყურება:¹⁴

¹² აფროდიტეს და ჰეკაბეს გარდა, არ არის მოხსენიებული ტროელთა სამეფო გვარის არც ერთი წარმომადგენლის დედა.

¹³ ტევეკროსის ადგილისათვის ტროას მმართველთა გენეალოგიურ ნუსხაში შდრ. 228, 294 შმდ.

¹⁴ მთავრული ასოებით ვიძღვევით ჰომეროსთან დადასტურებულ სახელებს, ხოლო მხედრულით – იმ სახელებს, რომლებიც სხვა წყაროებიდანაა ცნობილი.

ადვილი შესაძენეია, რომ ჰომეროსისგან განსხვავებულ, ანუ დამატებით შეტანილ სახელთა დიდი ნაწილი ე.წ. მეტყველ სახელებს წარმოადგენს და აშკარად ბერძნული წარმომავლობისაა, რაც გვაფიქრებინებს, რომ მათი გამოჩენა გენეალოგიურ ნუსხაში უკვე ბერძენი პოეტების ფანტაზიის ნაყოფი უნდა იყოს.¹⁵

რაც შეეხება თავად ჰომეროსთან დადასტურებულ გენეალოგიას, აქ უპირატესობა იმ სახს ენიჭება, რომლის წარმომადგენლებიც ტროელთა მმართველებად მოიაზრებოდნენ. და მართლაც, ხომ არ ეყოლებოდათ თითო-თითო შვილი ჯერ დარდანოსს, ხოლო შემდეგ ერიხთონოსს, თითო შვილის ტენდენცია იმ შემთხვევაში იცვლება, როდესაც ტროელთა დინასტიის რომელიღაც მმართველის რამდენიმე შვილი არის საკმაოდ ცნობილი მითოპოეტურ ტრადიციაში, ან თუ მათი მოხსენიება თავად ენეასის სიტყვის მიზანდასახულობიდან გამომდინარეობს. მაგალითად, ტროსის შვილებად მოხსენიებულნი არიან: ილოსი – მმართველი, განიმედესი – მან ბინა თავად ოლიმპოსზე დაიდო, ასარაკოსი – ის, თავის მხრივ, ენეასის შტოსთანაა დაკავშირებული.

ტროელთა ექვსი მმართველიდან ორის სახელი – ერიხთონოსი და ლაომედონი აშკარად მეტყველ სახელთა რიგს განეკუთვნება და მათი ბერძნული ეტიმოლოგია ექვს არ იწვევს (თუკი ისინი ელინიზებული აღმოსავლური სახელები არ არიან).

¹⁵ სრული გენეალოგიური სქემებისათვის შდრ. 212.

ამ გენეალოგიურ ნუსხაში პრიამოსისა და მისი მემკვიდრეების, ასევე, იმ პირების გარდა, რომლებსაც ბერძნული სახელები აქვთ, ყველანი ეპონიმებად გვევლინებიან. მათი სახელები თავად მხარის (ქვეყნის) თუ მისი დასახლებების სახელწოდებებთანაა მიმართებაში.

დავიწყოთ დარდანოსით. ამ ნუსხაში მას ყველაზე საპატიო ადგილი უჭირავს, რაც განმტკიცებულია ჰომეროსის ეპოსის სხვა მონაცემებითაც: დარდანიდად, ანუ დარდანოსის შთამომავლად ითვლება არა მხოლოდ ყველა ტროელი მეფე, არამედ დარდანელებად ჰომეროსი ტროადის მცხოვრებლებსაც მოიხსენიებს. ხშირია ასეთი მიმართვა ჯარისადმი როგორც ჰექტორის, ასევე სხვა ტროელი გმირების მიერ: – ტროელებო, დარდანელებო, მოკავშირეებო.¹⁶ რაც შეეხება ამ სახელწოდებების ნიუანსირებას, მათ გამოყენებას განსაზღვრულ კონტექსტში, ამის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი. ამჯერად კი დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ეთნიკური სახელი – დარდანელი უძველეს ეპონიმთან ან მის სახელთან დაკავშირებულ მხარესთან – დარდანიასთან – არის მიმართებაში.

რაც შეეხება მეორე ეთნიკურ სახელს – ტროელები – იგი დაკავშირებულია არა ტროსთან, არამედ ქალაქის სახელწოდებათან – ტროა. თუმცა, სავსებით ნათელია, რომ ტროსს აშკარა მიმართება აქვს თავად ქალაქის სახელწოდებასთან. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ჰომეროსი პირდაპირ არსად არ გვაუწყებს, რომ ქალაქი ტროა ტროსმა დააფუძნა. არ გვიდასტურებს ამას არც ერთი სხვა ბერძნული წყარო.¹⁷

ჰომეროსს არც ილიოსის შემთხვევაში არა აქვს პირდაპირი მინიშნება, რომ ის იყო ქალაქის დამფუძნებელი, მაგრამ, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, მასზე „ილიადა“ გაცილებით უფრო მეტ ინფორმაციას გვაწვდის.

ბუნებრივია, ისმის კითხვა: რას ეყრდნობა და რას ასახავს ჰომეროსთან წარმოდგენილი ტროას მმართველთა გენეალოგია, რომელიც, აშკარაა, რომ ყველა შემდგომი წყაროსთვის ამ ქალაქის მეფეთა წინაპრებზე მსჯელობისას ამოსავალი იყო. იმისათვის, რომ ამ საკამათო საკითხთან დაკავშირებით ჩვენი მოსაზრება ჩამოვაყალიბოთ, საჭიროდ მიგვაჩნია ამ ნუსხაში ჩამოთვლილ თითოეულ საკვანძო ფიგურაზე შევაჩეროთ ყურადღება.

---

¹⁶ 77.
¹⁷ 308.

ტროელთა გენეალოგიაში თავისი მნიშვნელობით გამორჩეული ფიგურა დარდანოსია. არ არის შემთხვევითი, რომ მასზე ყველაზე მრავალფეროვანი და ხშირად ერთმანეთის საპირისპირო ცნობები მოგვეპოვება. დარდანოსის მნიშვნელოვნებას რამდენიმე ფაქტორი განსაზღვრავს:

1. ღვთაებრივი წარმომავლობა. (ზევის ძეა).

2. ის არის არა მხოლოდ ქალაქის დამაარსებელი (არ იგულისხმება ტროა), არამედ, არსებითად, მთელი ქვეყნის თუ სახელმწიფო გაერთიანების შემქმნელი.

3. მასთან არის დაკავშირებული მთელი მხარის მოსახლეობის სახელწოდება. მართალია, ეთნონიმის შემთხვევაში დარდანელების ალტერნატივა შეიძლება იყოს ტროელები, მაგრამ ცნება – დარდანელები აშკარად უფრო მეტს მოიცავს.

რამდენადაც ამ მხარის ისტორია, ბერძნული ტრადიციის მიხედვით, დარდანოსიდან იღებს დასაბამს, ბუნებრივია, მის სახეს საკმაოდ მნიშვნელოვანი მითოლოგიური კონტექსტი აქვს. დავიწყოთ მისი წარმოშობით – ჩვენ უკვე აღვნიშნეთ, რომ დარდანოსი მოიხსენიება ზევის ძედ და ამაში არც ერთ წყაროს არ შეაქვს ეჭვი. იგულისხმება, რომ ჰომეროსისთვის დარდანოსის დედა არის მოკვდავი ქალი, რადგან ღმერთის ძე სხვაგვარად მოკვდავი ვერ იქნებოდა. გვიანდელი წყაროები ამ ქალს ელექტრად მოიხსენიებენ.¹⁸

თუკი მშობლების საკითხში ერთსულოვნება სუფევს და ამაში მთავარი „ბრალი“ ჰომეროსს მიუძღვის, სამაგიეროდ, დიდია აზრთა სხვაობა, თუ საიდან და რა გარემოებაში მოვიდა დარდანოსი ტროადაში. ამის შესახებ არსებობს რამდენიმე ვერსია:¹⁹

1. დარდანოსს ადგილობრივი წარმომავლობა აქვს. ეს დასკვნა შეიძლება გამოვიტანოთ ჰომეროსის ეპოსიდან: პოეტი არსად არ ამბობს, რომ დარდანოსი საიდანმე გადმოსახლდა ტროადაში. ბუნებრივია, ჰომეროსს რომ ჰქონოდა ცნობა ამის შესახებ, იგი ამ მომენტს არ დატოვებდა უყურადღებოდ. მის ეპოსში დარდანოსის არაადგილობრივ წარმოშობაზე არავითარი მინიშნება არ გვაქვს. ზოგიერთი უფრო გვიანდელი წყარო კი მოგვითხრობს, რომ დარდანოსმა მიიწვია ტეკეროსი ფრიგიაში და მიათხოვა ასული.²⁰ ეს წყაროები, აქედან გამომდინარე, ადასტურებენ დარდანოსის ადგილობრივ წარმოშობას.

2. დარდანოსი სხვა რეგიონიდან გადმოსახლდა. ამაზე რამდენიმე ვერსია არსებობს:

¹⁸ 2, III, 12.

¹⁹ შდრ. 258.

²⁰ 15, 108, 107-ის კომენტარები; 16, 13.148; 18, 1302.

ა) დარდანოსი წარმოშობით სამოთრაკედანაა.

აპოლოდოროსის მიხედვით, დარდანოსი სამოთრაკედან წამოვიდა და მოპირდაპირე მატერიკზე, ტევკრებთან დასახლდა.²¹ დიოდორე სიცილიელი გვაუწყებს, რომ სამოთრაკელი ძმები – იასიონი და დარდანოსი კაბირები იყვნენ.²² დარდანოსის ძმას ეხება სამოთრაკიული ინიციაციური რიტუალი, რომელიც კუნძულ სამოთრაკეზე ანტიკური ხანიდან არსებობდა.²³ სხვა გადმოცემის თანახმად, დარდანოსი არკადიის მეფე იყო²⁴ და წარდგინის შემდეგ გადაიყვანა მოსახლეობის ნაწილი კუნძულ სამოთრაკეზე. უფრო მეტად კი ის ვერსიაა გავრცელებული, რომ, პირიქით, დარდანოსი სამოთრაკეზე მომხდარი კატაკლიზმების შემდეგ გაბერილი ტიკებით მოვიდა იდას მთამდე თავის ხალხთან ერთად.

ბ) დარდანოსი კრეტედან წამოვიდა.

ფაქტობრივად, ეს ვერსია ეფუძნება შედარებით გვიანდელ წყაროებს და გარკვეულ ირიბ მონაცემებს. მაგალითად, სერვიუს „ენეიდის“ III.167-ის კომენტარებში მიგვითითებს: სხვანი კრეტელს ამბობენო (“ენეიდის“ ამ მონაკვეთში კი საუბარია დარდანოსის იტალიურ წარმომავლობაზე; იხ. ქვემოთ, აქვე).

როგორც ჩანს, ასეთი ტენდენცია გამოიკვეთა ძირითადად არაბერძნულ წყაროებში. სავსებით გასაგებია, რომ ამ შემთხვევაში განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა კრეტული და ტროადული გეოგრაფიული სახელწოდებების მსგავსებას: იდა – პერგამოსი – დიქტე – პიტნა და სხვ. ამის ირიბ დასტურად უნდა ჩავთვალოთ სტრაბონის ცნობა,²⁵ რომ კურეტები და დაქტილები პოეტ ფორონის მიერ ფრიგიელებად ყოფილან გამოცხადებულნი.

გ) დარდანოსი წარმომავლობით იტალიდანაა.

ვერგილიუსი „ენეიდაში“ ამბობს, რომ დარდანოსი ჰესპერიაში, ანუ იტალიაში დაიბადა, სადაც ენოტრელები ცხოვრობდნენ.²⁶ ლიკოფრონის კომენტატორი ქალაქ დარდანისაც კი ასახელებს იტალიაში.²⁷ ცნობილია, რომ დარდანოსის შთამომავალი, ენეასი იტალიის ტერიტორიაზე დასახლდა და საფუძველი დაუდო ამ მხარის მმართველთა დინასტიას. მითის იტალიური ვერსია კი, ფაქტობრივად, ამტკიცებდა, რომ ენეასი სამშობლოში დაბრუნდა.

²¹ 2, III, 12.

²² 3, 16, 25, 28.

²³ 216.

²⁴ 16, 8. 3. 19.

²⁵ 16, X, 472.

²⁶ 19, III. 163-169.

²⁷ 18, 11.29.

დარდანოსის შემდეგ ტროას მართავს მისი ძე – ერიხთონოსი. მის შესახებ წყაროებში ყველაზე მწირია ცნობები. ჰომეროსიც მხოლოდ ორჯერ ახსენებს, ერთსა და იმავე პასაჟში – XX.219 და 230-ში – როგორც დარდანოსის ძეს და ტროასის მამას. ერიხთონოსი გამორჩეულია თავისი სიმდიდრით:

XX.219-20.

დარდანოსმა შვა ძე – მეფე ერიხთონოსი,
რომელიც გახდა უმდიდრესი მოკვდავთა შორის.

თუმცა, როგორც ჩანს, ერიხთონოსი მოიაზრება იმ მეფედ, რომლის დროსაც ტროა ჯერ კიდევ არ იყო დაარსებული. დარდანოსის სახელი ჰომეროსის მიხედვით ტროელთათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობის იყო, ისინი მასთან გარკვეულწილად საკუთარი თავის იდენტიფიკაციას ახდენდნენ, თვითსახელწოდებაში მის სახელს ინახავდნენ და ტროაშიც კი იყო მისი სახელობის კარიბჭე. ხოლო, მიუხედავად ერიხთონოსის აუწერელი სიმდიდრისა, ჰომეროსის მიხედვით ტროაში მისი მეფობის ამრეკლავი არავითარი მნიშვნელოვანი კვალი თუ სიმბოლო არ იყო შემორჩენილი.

ეს გარემოება, ალბათ, იმით უნდა აიხსნას, რომ ერიხთონოსი გენეალოგიურ ნუსხაში შედარებით გვიან გაჩნდა. რეალურად მასთან ტროადისათვის მნიშვნელოვანი არც ერთი „ისტორიული“ მომენტი არ იყო დაკავშირებული. შედარებით ვრცელი თხრობა მის აუწერელ სიმდიდრესა და ცხენებზე, როგორც ჩანს, ამ ინფორმაციული ხარვეზის შევსების ერთგვარი ცდა უნდა იყოს. მისი აურაცხელი სიმდიდრის დასასაბუთებლად ჰომეროსს ერთადერთი არგუმენტი მოჰყავს, რაც ცხენებთანაა დაკავშირებული. ისიც, ყურადღება გადატანილია მითოლოგიური ხასიათის ინფორმაციაზე, რომლის მიხედვითაც ამ ცხენებმა ბორეასთან კავშირის შედეგად არაჩვეულებრივი თვისებების მქონე კვიცები შეეს. ერიხთონოსის ნუსხაში გვიან შეტანის ვარაუდს თავად დარდანოსის ძის სახელის სავსებით გამჭვირვალე ეტიმოლოგიაც ადასტურებს.²⁸

პირველი ფიგურა გენეალოგიურ ნუსხაში, რომელიც შეიძლება ტროას რეალურ ეპონიმად მივიჩნიოთ, არის ტროსი. თუმცა, არც ერთი წყარო პირდაპირ არ მიგვითითებს, რომ ტროსმა დააარსა ტროა. თავად ტროას დაარსების ფაქტი თითქოს ჰომეროსისთვისაც და სხვა წყაროებისთვისაც შეუმჩნეველი რჩება. მაგრამ უცილობელი ისაა, რომ ქალაქი დარდანოსის ან ერიხთონოსის შემდეგ უნდა დაარსებულიყო. შეიძლება დავუშვათ, რომ ტროსი თუ ქალაქის დამაარსებე-

²⁸ Ἐριχθόνιος←ἐρι- და χθών – მიწა.

ლი არა, მხარისათვის სახელის მიმცემი მაინც არის, რამდენადაც ტროა და ტროადა ერისთონის ძის სახელთან გვიჩვენებს მიმართებას. როგორც ქვემოთ დავინახავთ, ამ ერთგვარ უხერხულობას ჰომეროსის შემდგომი ბერძენი ავტორები გრძნობდნენ და ცდილობდნენ, ერთგვარი ახსნა მოენახათ ამ მოვლენისთვის.

ტროსის შესახებ გვაქვს აპოლოდოროსის ცნობა, რომ მისი სახელის მიხედვით რეგიონს დაერქვა ტროა, ხოლო ხალხს – ტროელები.²⁹ რა თქმა უნდა, ნაკლებ დასაჯერებელია, რომ ტროსს ასეთი პატივი რეგობდა რაღაც მნიშვნელოვანი წვლილის გარეშე და, გარკვეულწილად, თავად დარდანოსის კონკურენტი გამხდარიყო. უფრო სავარაუდოა, რომ მისი სახელი უკავშირდებოდეს რაღაც საგულისხმო ეტაპს ამ რეგიონის მოსახლეობის ცხოვრებაში.

ამ შემთხვევაში, როგორც ჩანს, ყველაზე ლოგიკური ჰომეროსის შემდგომი ბერძნული ტრადიციისთვის ამგვარი სქემა აღმოჩნდა: დარდანოსი მთელი ქვეყნის ეპონიმია, ტროსი – ტროადის. ამასთანავე, მისი შვილის – ილოსის მიერ ქალაქის დაარსების შემდეგ მან შვილთან გაიყო ტროას ეპონიმობის პატივი.

ილოსი. ტროას მეფეთა ჩამონათვალის (XX.232-236). გარდა „ილიადაში“ კიდევ ოთხჯერ არის ნახსენები ტროა/ილიონისთვის თვალსაჩინო სიმბოლოდ ქცეული ილოსის საფლავი.

XI.166-167.

ისინი მოხუცი დარდანიდი ილოსის საფლავისკენ,
ლევის ხისკენ მიისწრაფოდნენ შუა დაბლობიდან.

X.415-416.

[დარჩა] ჰექტორი მათთან, სადაც მრჩეველები იყვნენ,
გადაწყვეტილებაზე თათბირობდნენ ღვთაებრივი ილოსის საფლავთან.

XI.371-372.

დაიხია საფლავის ხელნაკეთ ნიშანთან
დარდანიდი ილოსის, ძველი დროის უხუცესის.

XXIV. 349.

ისინი კი ილოსის საფლავის დიდი ნიშნის იქით წავიდნენ.

ჰომეროსის მიერ ილოსის საფლავის ასე გამოყოფა და მისი, როგორც სიმბოლოს ხსენება, შეიძლება, იმაზე მიგვანიშნებდეს, რომ პოეტი ილოსს თვლიდა იმ ფიგურად, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა ტროასთვის. ბერძნულმა ტრადიციამაც, როგორც ჩანს, სწორედ ამიტომ აირჩია იგი ქალაქის და-

²⁹ 2, III. 12.

მაარსებლად. ამით მოიძებნა გამოსავალი ჰომეროსთან ორი ეპონიმის, ქალაქის ორი სახელწოდების არსებობის შედეგად წარმოქმნილი ერთგვარი ჩიხიდან. როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ეს პრობლემა დღემდე არ არის საბოლოოდ გადაჭრილი მეცნიერებაში.

აპოლოდოროსთან გვაქვს ტროას ეპონიმის უფრო ადრე გადაწვევის ცდა გენეალოგიურ ნუსხაში. ამისათვის მას ტროელ მმართველთა სიაში შემოჰყავს დარდანოსის უშიგლო ძე – ილოსი, რომელიც ქალაქის ეპონიმის როლს შეასრულებდა. თუმცა, ამავე დროს იგივე აპოლოდოროსი ტროას დაარსების ამბავს სწორედ ტროსის შვილთან, ჰომეროსისეულ გენეალოგიაში მოხსენიებულ ილოსთან აკავშირებს: აპოლოდოროსი გვიამბობს, რომ ილოსს ფრიგიის მეფემ მისცა ცხენი. ორაკულის შეგონებით, სადაც ეს ცხენი შეისვენებდა, იქ უნდა დაარსებულიყო ქალაქი. ძროხამ ფრიგიაში, ატას მთასთან შეისვენა. მეორე დღეს ზევსმა ილოსს ნიშანი – პალადიონი მოუვლინა, რომ ქალაქი ნამდვილად უნდა აშენებულიყო და ილოსმაც აქ დააფუძნა ტროა.³⁰

საინტერესოა, რომ უკვე თავად ჰომეროსთან ეს ორი სახელი – ილიონი და ტროა – სინონიმებად გვევლინება. ილიონი 106-ჯერაა ნახსენები „ილიადაში“, ხოლო ტროა – 53-ჯერ. ჰომეროსი არ ამახვილებს ყურადღებას ეტიმოლოგიურ აპსექტებზე, სამაგიეროდ, ბუნებრივია, ბერძნული წყაროები ტროას დაარსების ფაქტს ახსნის გარეშე ვერ დატოვებდნენ.

ფაქტობრივად, ილოსზე წყდება ეპონიმთა სია, რადგან მისი ძე – ლაომედონი და ლაომედონის შვილი – პრიამოსი არ არიან დაკავშირებულნი არც ქალაქის, არც მხარის სახელწოდებასთან. თუმცა, ჰომეროსი ტროას ხშირად უწოდებს პრიამოსის ქალაქს. ამის შესახებ ქვემოთ უფრო ვრცლად გვექნება საუბარი.

“ილიადის“ მიხედვით, ტროას მეფეთა გენეალოგიაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ილოსის შვილს – ლაომედონს. შეიძლება ითქვას, რომ თუკი „ილიადაში“ უშუალოდ მოქმედ ტროას მეფეთა დინასტიის შთამომავლებს არ ჩავთვლით, ამ ნუსხიდან ჰომეროსი ყველაზე მეტ ინფორმაციას სწორედ ლაომედონის შესახებ გვაწვდის. პოეტი თითქმის ყველა იმ მომენტზე მიგვანიშნებს, რამაც შემდგომ ავტორებთან ლაომედონთან დაკავშირებით ესოდენ შთამბეჭდავი გავრცობა ჰპოვა. შესაბამისად, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ჰომეროსი მეტწილად ინფორმირებული იყო ტრადიციაში შემონახული იმ მომენტების შესახებ, რომლებიც მასთან ზოგჯერ მხოლოდ მინიშნებითაა წარმოდგენილი.

³⁰ 2, IV. 75.

ის ფაქტი, რომ ლაომედონთან დაკავშირებით ჰომეროსი ზოგან ვრცლად მოგვითხრობს, ზოგან კი მხოლოდ მინიმუმებით იფარგლება, პოეტური ჩანაფიქრის გარდა, ალბათ, იმითაც აიხსნება, რომ ზოგჯერ თავად პოეტი გვევლინებოდა ლაომედონის მითის შემქმნელად თუ გარდამქმნელად.

“ილიადაში“ ლაომედონის შესახებ მოცემული ინფორმაცია მრავალფეროვანი და ხშირად წინააღმდეგობრივია, რომ აღარაფერი ვთქვათ შემდგომი დროის ბერძნულ წყაროებზე. სრული საფუძველი გვაქვს, ვიფიქროთ, რომ მისი შეყვანა ტროას მეფეთა დინასტიურ ნუსხაში, შესაძლოა, უკვე ჰომეროსამდე, მაგრამ ბერძნულ ტრადიციაში შედარებით გვიან უნდა მომხდარიყო. უპირველეს ყოვლისა, ამაზე მიგვანიშნებს მისი სახელი – ესოდენ გამჭვირვალე ბერძნული ეტიმოლოგიით.³¹ საეჭვოა, რომ ტროელთა მეფეს, პრიამოსის მამას, ასეთი ტიპური ბერძნული სახელი რქმეოდა. გარდა ამისა, ყურადღებას ის გარემოებაც იქცევს, რომ როდესაც პრიამოსს წინაპრის სახელით მოიხსენიებენ (“ილიადაში“ კი ამ დროს, ჩვეულებრივ, მამის სახელი გვხვდება სხვა გამიერების შემთხვევაში), ტროელთა მეფე მხოლოდ ერთხელაა მოხსენიებული ლაომედონის ძედ – Λαομεδοντιάδη,³² ხოლო ათჯერ – დარდანიდად.³³

საეჭვოა, თუკი იარსებებდა ძველი ტრადიცია იმის თაობაზე, რომ პრიამოსი ლაომედონის ძეა, მისი მოხსენიება მამის სახელით, ანუ ლაომედონტიდად ესოდენ იშვიათი ყოფილიყო. ჰექტორი ხომ პრიამოსის ძედ სისტემატურად იწოდება. ასევე პრიამიდებად იხსენიებს ჰომეროსი პრიამოსის სხვა ძეებსაც. ჰექტორი „ილიადაში“ 25-ჯერ იხსენიება პრიამიდად. ასევე პრიამიდებად იწოდებიან: ანტიფოსი – IV.489, ჰელენოსი – XIII.586, დეიფობოსი – XIII.157, დორიკლოსი – XI.490, ჰოლიდოროსი – XX.408, ლიკაონი – XX.87.

ამის ფონზე ის, რომ პრიამოსი ერთხელაა მოხსენიებული მამის სახელით, როგორც ჩანს, აიხსნება თავად ლაომედონის ფიგურის ტროასთან დაკავშირების სპეციფიკით და იმით, რომ თვით ლაომედონი ტროას ომის შემდგომმა ბერძენმა პოეტებმა აქციეს ტროა/ილიონის ომამდელი ისტორიის ერთგვარ სიმბოლოდ. ლაომედონმა მოიცვა ქალაქის ისტორიის ხანგრძლივი პერიოდი, თავისი აღმაგლობებითა და დაქვეითებით. ეს სიმბოლო, როგორც ჩანს, თავად ბერძნულ ტრადიციაში ჩამოყალიბდა, როგორც ტროა/ილიონის დაარსების შემდეგ მოქმედი მეფეების ერთგვარი განმაზოგადებელი სახე და ამ ქალაქის უკიდურესად ცვალებად

³¹ λᾶς, μέδων – ხალხის მმართველი.

³² 9, III, 250.

³³ 9, III, 303. VII. 366; XXII. 352; XXIV. 629; V. 159; XXI. 34; XIII. 376; XXIV. 631; 171; 354.

ბადი ბედის მაჩვენებელი. ამაზე მეტყველებს ის გარემოებაც, რომ ტროელ მეფეთა შორის ყველაზე უფრო ვრცელ მითოლოგიურ კონტექსტში სწორედ ლაომედონია მოქცეული. შეიძლება ითქვას, რომ ჰომეროსი ლაომედონის „მოღვაწეობის“ თითქმის ყველა ასპექტს მოიცავს, ან მიგვანიშნებს მათზე.

ამგვარად, ჰომეროსის ეპოსის მიხედვით, ტროელ მეფეთა შორის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ფიგურა ლაომედონი უნდა ყოფილიყო. მასზე პოეტი გვაწვდის ცნობებს არა მხოლოდ ენეასის სიტყვაში, არამედ „ილიადის“ სხვადასხვა პასაჟშიც. მკვლევარებს ინფორმაციის ეს სიუხვე ზოგჯერ შესაძლებლობას აძლევს, იმაზეც კი ილაპარაკონ, რომ ჰომეროსთან, ფაქტობრივად, ლაომედონის მთელი თავგადასავალია წარმოდგენილი. ჩვენი აზრით, ჰომეროსი მიგვანიშნებს ამ თავგადასავლის ყველა ძირითად ეპიზოდზე, რასაც შემდეგ ეხმიანება სხვა ანტიკური წყაროები.³⁴

შეიძლება შეიქმნას შთაბეჭდილება, რომ ლაომედონის სახე თავად ჰომეროსის ან ჰომეროსამდელი ბერძნული პოეტური ტრადიციის ფანტაზიის ნაყოფია და იგი უფრო მეტს მოიცავს, ვიდრე კონკრეტული მეფის სახე. თავად სახელი – ლაომედონი, როგორც მეტყველი სახელი, მხარს უჭერს ამგვარ დასკვნას. შევეცადოთ, წარმოვადგინოთ ის, თუ რას გვაუწყებს ჰომეროსი ლაომედონის ე.წ. თავგადასავლის ყველა პრინციპულ პუნქტთან დაკავშირებით და ძალზე მოკლედ შევეხოთ იმას, თუ რა განვითარება ჰპოვა ჰომეროსის ინფორმაციამ ანტიკური ეპოქის სხვა ავტორებთან.

1. მშობლები

ჰომეროსი ლაომედონის მშობელთაგან მხოლოდ მამას – ილოსს ასახელებს. უფრო მოგვიანებითი წყაროები კი ილოსის ცოლად და ლაომედონის დედად ევრიდიკეს წარმოგვიდგენენ.³⁵

2. და-ძმა

არც ჰომეროსთან და არც სხვა წყაროებში მათ შესახებ არ მოგვეპოვება ცნობები.

3. მეუღლეები

ლაომედონის ცოლები არ მოიხსენიებიან „ილიადაში“, თუ არ ჩავთვლით ცნობას, რომ ვიღაც ქალმა ლაომედონისგან უკანონოდ შვა ძე – ბუკოლიონი:

VI.23-24.

³⁴ 82.

³⁵ 2, III, 12.

ბუკოლიონი კი ძე იყო სახელოვანი ლაომედონის,
პირველშობილი, უკანონოდ რომ შვა დედამ.

ჰომეროსთან არ არის ნახსენები ამ ქალის სახელი. ხოლო გვიანდელი წყაროები მას სახელს არქმევენ. აპოლოდოროსის მიხედვით, ის ნიმფა კალიბეა.³⁶ მართალია, ჰომეროსი არ ასახელებს ლაომედონის ე.წ. კანონიერ ცოლებს, მაგრამ ის ცნობა, რომ მან უქორწინოდ შვა ბუკოლიონი, იმაზე მიუთითებს, რომ მისი სხვა შვილები, კერძოდ, პრიამოსი, გაჩენილი უნდა ყოფილიყო კანონიერი ცოლისაგან. პრიამოსის დედად სხვადასხვა ქალი სახელდება: პორფიროსი, ჰელანიკოსზე დაყრდნობით, აცხადებს, რომ პრიამოსის დედა სტრიმოა.³⁷ ალკმანი მას უწოდებს ძევექსიპეს,³⁸ ფერელიკესი კი – ლევეკიპეს.³⁹ ტითონოსის დედად ლიკოფრონის სქოლიოები ასახელებენ სტრიმოს, ან როიოს – სკამანდროსის ასულს (Schol. Lycophr. 18.) აპოლოდოროსი ამატებს პლაკიას, ოტრეფის ასულს. სკამონთან ტითონოსის დედად სახელდება ტევეკროსის ასული თოოსა.⁴⁰

თუ ტითონოსის და პრიამოსის დედა სტრიმო ან სკამანდროსის ასული როია, გამოდის, რომ აქ ლაომედონის ადგილობრივ ღმერთებთან დაკავშირების ცდა გვაქვს.

4. ვაჟები

თავისი წინაპრებისაგან განსხვავებით, ლაომედონი გამოირჩევა უხვშვილიანობით.

ჰომეროსის მიერ „ილიადაში“ დასახელებულია ლაომედონის ვაჟიშვილები. თუმცა, როგორც აღვნიშნეთ, მისი უფროსი ძის, ბუკოლიონის ამბავი ცალკეა მოთხრობილი VI.23-26 ეპიზოდში. ბუკოლიონი, როგორც ჰომეროსი ამბობს, მწყემსი იყო. მისი სახელიც პასტორალურია და იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ლაომედონის სიმდიდრე (ტროას სხვა მეფეთა მსგავსად), სწორედ ამ საქმიანობასთან უნდა იყოს დაკავშირებული. ამასვე მიუთითებენ, ალბათ, ის ეპიზოდებიც, სადაც ლაომედონის საოცარ ცხენებზეა საუბარი.

“ილიადაში“ მოხსენიებულნი არიან ლაომედონის სხვა შვილებიც: ტითონოსი, კლიტიოსი, ლამპოსი, ჰიკეტაონი, და, რა თქმა უნდა, პრიამოსი.

³⁶ 2, II. 146.

³⁷ 7, 137a.

³⁸ 1. frg. 113.

³⁹ 12. frg. 29.

⁴⁰ 14. frg. 6.

ზოგიერთი მკვლევარი ლამპოსსა და ჰიკეტაონში ხედავს ლესბოსთან კავშირს, რაზეც შეიძლება მიგვითითებდეს ლესბოსური კოლონიის – ლამპონეიას სახელი.

აღსანიშნავია, რომ „ილიადაში“ პრიამოსი, ლაომედონის ძე, გენეალოგიურ ნუსხაში ტროას მეფეთა შორის დარდანოსიდან მეხუთე თაობაა. ლიკოფრონის სქოლიოები⁴¹ კასანდრას პაპად ლაომედონის მაგიერ ილოსს მიიჩნევს, რითაც პრიამოსი ერთი თაობით უკანა იწევს, ლაომედონი კი, უნდა ვიგულისხმოთ, რომ ამოვარდნილია დინასტიიდან. ამის მსგავსი ურთიერთშენაცვლებები სხვაგანაც გვხვდება დარდანიდების გენეალოგიაში – განიმედესი არის ტროსის ძე და ასარაკოსის და ილოსის ძმა – ჰომეროსის, აპოლოდოროსის, დიოდოროსის⁴² და ლიკოფრონის სქოლიოების მიხედვით (Schol. Lycophr., 1232). ხოლო მცირე „ილიადის“, ევრიპიდეს („ტროელები“ – 822, „ორესტე“ – 1377, 1391), ვატიკანის მითოგრაფის (I. 204) და სხვათა მიხედვით, ანქიზე, ანტენორი და განიმედესი ლაომედონის შვილები არიან. ჰიგინუსი კი განიმედესის მამად ასახელებს ერთგან ასარაკოსს (fab. 224), მეორეგან – ერისტონოსს (fab.271).

6. ასულები

“ილიადაში“ არაფერია მოთხრობილი ლაომედონის ქალიშვილებზე, თუმცა უფრო მოგვიანებითი ავტორები გვაწვდიან მათ სახელებს და ხშირად მათ ამბებსაც. მაგ: ჰესიონე, რომელთანაც არის დაკავშირებული ცნობილი მითი ურჩხულსა, ჰერაკლესა და ტროას დანგრევაზე. „ილიადის“ XX. 145 ეპიზოდიც შეიძლება გარკვეულ მინიშნებად ჩავთვალოთ იმაზე, რომ ჰომეროსი იცნობს ჰერაკლესთან დაკავშირებულ მითს და მის ერთ-ერთ მთავარ მოქმედ პირს – ჰესიონეს. ლაომედონის ქალიშვილები არიან ასევე კილა, ასტიოქე,⁴³ პროკლეია, აიტილა, მედესი-კასტე.⁴⁴ ასტიოქე ცოლად გაჰყვა ტელეფოსს. თუკი ასტიოქეს სახელის წარმომავლობაზე შეიძლება იყოს აზრთა სხვადასხვაობა, ის ბერძნული, თუ ანატოლიური წარმოშობის სახელია, ელინიზებული ტელეფოსი აშკარად ანატოლური

⁴¹ 18, 1341.

⁴² 9, VI.265. XX.232. 2. III. 146. 3. IV. 75.

⁴³ 217, I 499. II 390.

⁴⁴ 2. III. 146; VI. 15.

წარმომავლობის სახელი უნდა იყოს.⁴⁵ ზოგ წყაროში ვხვდებით ცნობებს, რა დამართათ ტროას ომის შემდეგ ასტიოქეს, მედესიკასტეს და აიტილას.⁴⁶

ზემოთხამოთვლილი ასულების გარდა, სხვადასხვა წყაროებში მოხსენიებულნი არიან ლაომედონის სხვა ქალიშვილებიც, თუმცა თითო-თითოჯერ – ანტიგონე ოვიდიუსთან,⁴⁷ ანთეია პოლიანიოსთან,⁴⁸ ასევე დიონისიოს ჰალიკარნასელთან.⁴⁹

როგორც ვხედავთ, ცნობები ლაომედონის შესახებ ყველაზე მრავალრიცხოვანია ჰომეროსთანაც და სხვა წყაროებშიც. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ ამ ინფორმაციაში არ ჩანს, რომ ლაომედონის პრიამოსის მამად მიჩნევა ჰომეროსამდელ ტრადიციაში პოპულარული იყო.

ლაომედონის მოღვაწეობა

შეიძლება ითქვას, რომ, ჰომეროსის მიხედვით, სწორედ ლაომედონის დროს უნდა მისცემოდა ტროას თავისი მნიშვნელობა და მასშტაბები. ამ თვალსაზრისით, საინტერესოა პოსეიდონისა და აპოლონის ეპიზოდები და იმის ჩვენება, რომ სწორედ ლაომედონის დროს ააგო კედლები თვით ისეთმა ღმერთმა, როგორც პოსეიდონია. ბუნებრივია, კედლის აშენება მეტყველებს როგორც თავად პიროვნების, ასევე ქალაქის მნიშვნელოვნებაზე. უნდა ვიფიქროთ, რომ ბევრი ეპითეტი, რომლითაც ტროა მოიხსენიება ჰომეროსთან, სწორედ ლაომედონისეულ ტროას უნდა ეკუთვნოდეს.

ვნახოთ, რა ინფორმაციას გვაწვდის ჰომეროსი იმ პასაჟებში, სადაც ლაომედონის „აღმშენებლობით“ მოღვაწეობაზეა საუბარი.

ლაომედონი „ილიადაში“ გენეალოგიური ნუსხის გარდა (XX. 236-237), რამდენჯერმე გვხვდება, მის შესახებ საკმაოდ ვრცელი ამბები და მითოლოგიური ინფორმაციაა გადმოცემული.

“ილიადაში“ პოსეიდონი შეახსენებს აპოლონს, თუ როგორ გატეხა პირი ლაომედონმა. აქ ჰომეროსი გვიამბობს, რომ ზევსის ნებით აპოლონი და პოსეიდონი (მოკვდავთა სახით მოვლენილები), მთელი წელი ემსახურებოდნენ ლაომედონს.

⁴⁵ მართალია, სახელი ასტიოქე ბერძნულ სტრუქტურას გვიჩვენებს, მაგრამ არ არის გამორიცხული თავად ἄστυ ფუძე წინაბერძნულ-ანატოლიური წარმომავლობისა იყოს. შდრ. Furnée 1972, რაც შეეხება ტელეფოსს, როგორც ფიქრობენ, მის ანატოლიურ ეტიმოლოგიაზე შეიძლება მიუთითებდეს ხეთური მითოლოგიიდან ცნობილი Telepinu. შდრ. 24.

⁴⁶ 2, VI. 15, 3.

⁴⁷ 11. VI.

⁴⁸ 13, 45 VII. 47.

⁴⁹ 4. I. 62.

პოსეიდონი ტროას უძლეველ კედლებს აგებდა, ხოლო აპოლონი იდას ფერდობზე ლაომედონის ხარებს მწყემსავდა:

XXI. 446-449:

მე ტროელებს ავუგე გალავანი

ფართოდ და განსაკუთრებულად ღამაზად, რათა დაუნგრეველი ქალაქი
ფოიბოს, შენ კი ზოზინა, რქაგრეხილ ხარებს მწყემსავდი

ტყიანი იდას ოღროჩოღრო კალთებზე.

მაგრამ ლაომედონს დაპირებული გასამრჯელო აღარ გადაუხდია და ღმერთები სასტიკად განურისხებია.⁵⁰

XXI. 451-457

მაშინ ძალით მიითვისა მთელი ჩვენი შრომის დამსახურებული საზღაური
მრისხანე ლაომედონმა, გაგვაძევა და დაგვემუქრა

შენ დაგემუქრა ხელ-ფეხის ზემოთ

შეკვრით, და მონად გაყიდვით შორეულ კუნძულებზე.

გვარწმუნებდა, რომ ორივეს იარაღით დაგვაჭრიდა ყურებს.

ჩვენც უკან დავბრუნდით, განრისხებულნი სულით.

სიტყვაზე აღშფოთებულები, რომ არ შეასრულა დანაპირები.

ამ ამბავს პოსეიდონი „ილიადის“ სხვა ეპიზოდებშიც იხსენებს:

VII. 452-553.

დაივიწყებენ, რომ მე და აპოლონი ფოიბოსმა

ბელად ლაომედონს მძიმე შრომით ავუგეთ გალავანი.

ჰომეროსი ასევე დაწვრილებით არ გვიამბობს ლაომედონის მიერ პირის გატეხვაზე, როდესაც მან ჰერაკლესთვის მიცემული პირობა დაარღვია, მაგრამ, როგორც ჩანს, ამ მითსაც იცნობს:

XX. 145-148.

ღვთისდარი ჰერაკლეს გალავნის მაღალი მიწაყრილისკენ,

რომელიც ტროელებმა და ათენა პალასმა

შექმნეს, რათა ურჩხულისგან ჩუმად გაქცეულიყო და თავი ეხსნა,

როცა გამოსდია მან, ხმელეთამდე მისულს.

⁵⁰ ოვიდიუსს „მეტამორფოზებშიც“ აქვს აღწერილი ტროას კედლის აშენების შესახებ: 11, XI. 200-220.

ამ პატარა ეპიზოდებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჰომეროსს უნდა სცოდნოდა მითი ურჩხულის, ჰერაკლესა და ჰესიონეს შესახებ. თუკი სხვა წყაროებს გავითვალისწინებთ, ეს ამბავი ასე შეიძლება გადმოვცეთ:

ლაომედონის საქციელით განრისხებულმა პოსეიდონმა ტროას ურჩხული მიუგზავნა. მისნის რჩევით, ურჩხულისთვის ლაომედონის მშვენიერი ასული, ჰესიონე უნდა შეეწირათ. კლდეზე მიჯაჭვული ჰესიონე იხსნა ჰერაკლემ იმ პირობით, რომ ლაომედონი მას მისცემდა იმ ღვთაებრივ ბედაურებს, რომლებიც ზევსმა განიმედვის საფასურად აჩუქა მამამისს, ტროსს. ლაომედონმა მიცემული პირობა არ შეასრულა. განრისხებულმა ჰერაკლემ კი მოგვიანებით ილაშქრა ტროაზე და დახოცა ლაომედონი და მისი ყველა შვილი, ჰესიონეს და პრიამოსის გარდა, ჰესიონემ თავისი მანდილით გამოისყიდა ძმა.⁵¹

ლაომედონის თვისებაზე – დაარღვიოს პირობა, ჰომეროსი სხვაგანაც მიგვითითებს, – სარპედონისა და ტლეპოლემოსის დიალოგში. სარპედონი ამბობს, რომ ლაომედონის გამო დაღუპა წმინდა ილიონი ტლეპოლემოსის მამამ – ჰერაკლემ:

V.648-651.

ტლეპოლემოსო, სწორედ მაგან დაღუპა წმინდა ილიონი,
სახელოვანი კაცის, ლაომედონის უგუნურებამ,
რომელმაც კეთილად მოსული გაკიცხა ცუდი სიტყვით,
არ მისცა ცხენები, რისთვისაც შორიდან მოვიდა.

ჰერაკლეს არცთუ მრავალრიცხოვანი ჯარით მოუხერხებია ილიონის/ტროას დანგრევა:

V.640-642.

რომელსაც აქ მოსვლა განზრახული ჰქონდა ლაომედონის ცხენებისთვის
მხოლოდ ექვსი ნავით და ცოტა ხალხით.
ილიონი დააცარიელა, ხალხისგან დაცალა.

“ილიადის“ ამ ეპიზოდებიდან კიდევ ერთხელ ხდება ნათელი ისიც, რომ ლაომედონს რაღაც განსაკუთრებული ცხენები ჰყავდა, რის გამოც ტროაში შორიდანაც კი მოდიოდნენ. როგორც ჩანს, ტროას მეფეთა სიმდიდრის ერთ-ერთი ძი-

---

⁵¹ 2-2, 5, 9, 2, 6, 4, 3, 14, 3-6.

რითადი ნიშანი სწორედ ცხენები იყო.⁵² ლაომედონის ცხენებს ჰომეროსი სხვაგანაც ახსენებს („ილიადა“, X.269; XXIII, 348).

მითის იმ მონაკვეთებში, რომლებსაც ჰომეროსი და სხვა ავტორები გადმოგვცემენ, კარგად ჩანს, რომ ლაომედონი ღმერთებთან და ნახევრადღმერთებთან მიმართებაში სულმდაბლად იქცევა. იგი ერთადერთი მეფეა ტროელ მმართველთა შორის, რომელმაც, ჰომეროსისა თუ სხვათა ცნობების მიხედვით, ნათქვამი სიტყვა გატეხა, და თან არაერთხელ. სწორედ მისი უგუნურობის გამო ღმერთების შურისძიებამ დაანგრია ტროა⁵³ (“ილიადა“, V.640-648). მართალია, ჰომეროსი არაფერს გვეუბნება მისი დაღუპვის გარემოებებზე, მაგრამ „ილიადის“ V 640 შმდ. მიხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ლაომედონი განრისხებული ჰერაკლეს შურისგებას შეეწირა, რასაც სხვა წყაროები ადასტურებენ.⁵⁴

ლაომედონი, რომელმაც ტროას აუღებელი გალავანი შემოარტყა ღმერთების დახმარებით, არის ერთი მხრივ, ტროას აღმშენებელი, ხოლო მეორე მხრივ – დამაქცეველი. ის ტროას სიმდიდრესა და კეთილდღეობასთან იგივედება და ამასთანავე სწორედ მასთანაა დაკავშირებული ქალაქის დაქვეითებაც.

ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით, ჰომეროსის მონაცემთა დეტალური ანალიზის შემდეგ გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ლაომედონის სახე და სახელი სიმბოლური ხასიათისაა. გვაქვს საფუძველი, ვიფიქროთ, რომ ბერძნულ ტრადიციაში ლაომედონი იყო ტროას მმართველთა მთელი თაობების აღმნიშვნელი; ანუ იმათი, ვინც ქალაქის დაარსებიდან პრიამოსამდე მართავდნენ ტროას. აქ დაახლოებით იგივე ვითარება გვაქვს, რაც კრეტის მეფის – მინოსის შემთხვევაში. მინოსის სახელი, ფაქტობრივად, კრეტელთა ენაზე მეფის აღმნიშვნელი ტერმინია.⁵⁵

თავისთავად, მრავლისმეტყველია ის ფაქტი, რომ ჰომეროსი და სხვა ბერძნული წყაროები ლაომედონთან და მის დროინდელ ტროასთან დაკავშირებით მოვლენათა მთელ ჯაჭვს წარმოგვიდგენენ: ბევრი ცოლი – კიდევ უფრო მეტი შვილი, ძე თუ ასული – ღვთაებრივი ცხენები, რომლებიც ბევრისთვისაა საოცნებო – მის მიერ აგებული ტროას კედელი, რომელიც ღმერთების მეშვეობითაა უძღვევლი – ღმერთებისთვის მიცემული პირობის გატეხვა – ჰერაკლესთან დაკავში-

⁵² ერისთონისოს განსაკუთრებული ცხენები ჰყავდა, თვით ბორეასისგან რომ შვეს კვიცები, ტროსს ზევსმა აჩუქა ღვთაებრივი ცხენები განიმედესის საფასურად.

⁵³ ბერძნულ მითში სიტყვის გამტეხი, მით უმეტეს, ღმერთთათვის დადებული აღთქმის არ შემსრულებელი ისჯება არა მხოლოდ სიცოცხლეში, არამედ სიკვდილის მერეც. ამ შემთხვევაში ლაომედონი დაისაჯა მის მიერ განმტკიცებული ქალაქის ნგრევით და შვილების ამოწყვეტით.

⁵⁴ 2-II, 5, 9. III, 12, 3. ეპიტომა (აპოლოდორეს ბიბლიოთეკა, დამატება) III, 24, VI, 18.

⁵⁵ დაწვრილებით შდრ. 323, 8, 234.

რებული ეპიზოდი, ჰესიონესა და ურჩხულთან მიმართებაში – დაბოლოს, ტროას დანგრევა ჰერაკლეს მიერ.

ამდენად, ყოველივე ზემოთქმული იძლევა საფუძველს, დავასკვნათ, რომ ჰომეროსის მიხედვით დარდანოსის ჩამომავალთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანი ფიგურა ლაომედონი ყოფილა. მასთან დაკავშირებით, ისე, როგორც სხვა შემთხვევებში, მხოლოდ რაღაც ერთი ეპიზოდი კი არ არის წინ წამოწეული, არამედ ამბების მთელი ჯგუფი, რამაც შეიძლება გვაფიქრებინოს შემდეგი: ლაომედონი თავის თავში ტროას ისტორიის საკმაოდ დიდ მონაკვეთს აერთიანებს.

“ილიადის“ მიხედვით, თითქოს ლოგიკური იქნებოდა, რომ ტროელთა სამეფო დინასტია პრიამოსსა და მის შვილებზე შეწყვეტილიყო, რადგან ტროას იმის შედეგი არის ქალაქის აღგვა პირისაგან მიწისა. მაგრამ საინტერესოა, რომ „ილიადა“ წინასწარმეტყველებს არა მხოლოდ ტროას უკიდურესად შემზარავ აღსასრულზე, არამედ გარკვეულწილად, ტროადის „ოპტიმისტურ“ მომავალზეც. მნიშვნელოვანია, რომ ინფორმაციას ამის შესახებ, ისევე, როგორც ტროელთა სამეფო დინასტიაზე, ძირითადად, ენეასის ეპიზოდიდან ვიღებთ – „ილიადაში“ წარმოდგენილია იმის მოტივაცია, რატომ არ გაწირავენ ღმერთები ენეასს. პოსეიდონი ასე მიმართავს ღმერთებს:

XX.302-308.

“...არადა, ბედმა არგუნა მათგან გაქცევა.

რომ უშთამომავლოდ და უკვალოდ არ გადაეგოს

დარდანოსის მოდგმა, რომელიც კრონიდს უყვარს ყველა სხვა შვილს შორის, ვინც მოკვდავმა ქალებმა უშვეს.

ხოლო პრიამოსის მოდგმა სძულს კრონიდს.

ახლა კი ენეასის ძალა იმეფებს ტროელებზე

და შვილების შვილები მისნი, შემდეგ ნაშობნი“.

აღსანიშნავია, რომ პოსეიდონი, რომელიც ტროელთა მიმართ მტრულადაა განწყობილი, გადაარჩენს ენეასს, რათა ამ უკანასკნელმა შეასრულოს ღმერთთაგან დაკისრებული მისია – დარდანიდთა სამეფო გვარის შენარჩუნება და გაგრძელება. როგორც ცნობილია, ბერძნული წყაროების ერთმა ნაწილმა განავრცო ჰომეროსის ეს ცნობა და მოგვაწოდა ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ როგორ გადაარჩა ენეასი და გამოაღწია ტროადან, რათა მას და მის შთამომავლებს ემეფათ ტროელებზე. სხვა წყაროების მიხედვით კი, და ეს ვერსია, ალბათ, სტესიქორო-

სიდან იღებს სათავეს, ენეასი იტალიაში გადასახლდება და იქ დაუდებს საფუძველს ახალ დინასტიას.

XX სიმღერის კიდევ ერთი ეპიზოდი ენეასის მიერ პრიამიდთა მმართველობის გაგრძელებას არეკლავს. თუმცა აქ აქილევსი სკეპტიკურად უყურებს ენეასის მეფობას ტროელებზე:

XX.180-183.

იმედი გაქვს, რომ ცხენოსან ტროელებზე იმეფებ,
როგორც დაფასებული პრიამოსი. თუმცა, მე რომც განმგმირო,
მოხუცი პრიამოსი იმიტომ არ გადმოგცემს (ძალაუფლებას),
რომ ყავს შვილები, ვიხეც ზრუნავს და უჭკუოც არ არის.

ენეასის სახელს ჰომეროსი ყველაზე მამაც ტროელთა შორის მოიხსენიებს:

XI. 57-58.

დიდი ჰექტორის და სახელოვანი პულიდამასის ირგვლივ,
და ენეასის, რომელსაც ხალხი ღმერთის დარად მიიჩნევდა.

სავსებით ბუნებრივია, რომ როცა ენეასი აქილევსს აუწყებს ტროელთა დინასტიის შესახებ, იგი ასახავს არა მარტო წინაპართა თანმიმდევრობის რეალურ ვითარებას, არამედ ამ ნუსხაში თავის ადგილზეც მიუთითებს. შესაბამისად, თუკი ტროსამდე ტროას მმართველთა მემკვიდრეობის ხაზში არავითარი გაორება არ იგრძნობოდა, ტროსის შემდგომ, ენეასის სიტყვის მიხედვით, ხდება ტროსის შთამომავალთა შორის ორი მნიშვნელოვანი შტოს გამოყოფა: ერთი – ილოსის და მეორე – ასარაკოსის. წარმოდგენილი სქემის მიხედვით, რეალური მმართველობა, სულ ცოტა, სამი თაობის განმავლობაში ილოსისა და მის უშუალო შთამომავალთა ხელში იყო. თუმცა, ამის გვერდით იკვეთება ხაზი, რომელსაც ასარაკოსის შთამომავლები შეადგენენ (იხ. სქემა).

ამაზე ქვემოთ უფრო დეტალურად გვექნება მსჯელობა, მაგრამ უნდა აღვნიშნოთ, რომ თავად ტროელებისა და მათი მომხრეების კატალოგში ენეასი, ანქიზეს ძე, მოხსენიებულია დარდანელთა ხელმძღვანელად: ის, რომ ფაქტობრივად, დარდანელებსა და ტროელებს შორის არავითარი არსებითი განსხვავება არ არის, საკმაოდ კარგად ჩანს XX სიმღერის 302-308 სტრიქონებში, რომელთა მიხედვითაც ენეასის შტო იმეფებს ტროელებზე. ამ შემთხვევაში ცნება ტროელები დარდანოსის ყველა შთამომავალს მოიცავს.

ამგვარად, „ილიადის“ მიხედვით, დარდანოსიდან მომდინარე დინასტიური ხაზი, თავისი განტოტებების მიუხედავად, ტროას ომის დროისათვის გვიჩვენებს ამგვარ სურათს: დარდანოსის შთამომავალთა შორის ტროას დაფუძნების შემდგომ უმთავრესი მმართველობითი პოზიცია უჭირავთ მათ, რომელთა რეზიდენცია და ძირითადი საცხოვრებელი ადგილი არის ქალაქი ტროა. ყოველი შემთხვევისათვის, პრიამოსი და მისი შვილები „ილიადის“ მიხედვით ქვეყანას ტროადან განაგებენ. პრიამოსის მრავალრიცხოვან შვილებს შორის უმთავრესი ფიგურა ჰექტორია. თუმცა, არ არის გამორიცხული, რომ ამ სახის ინტენსიფიკაცია თავად ჰომეროსის დამსახურებაა. ის ხომ სწორედ ამ გმირს წარმოგვიდგენს ტროას ომზე თხრობისას ქალაქის სიმბოლოდ.⁵⁶

მეცნიერებაში იმასაც ფიქრობენ, რომ ჰომეროსამდელ ტრადიციაში პრიამოსის მემკვიდრეთა შორის ძირითადი ფიგურა იყო ალექსანდრე/პარისი, ტროას ომის მიზეზი.

ასევე, „ილიადის“ მიხედვით, უცილობლად იკვეთება პოტენციურ მმართველთა მეორე ხაზი, რომელსაც ენეასი ქმნის. შეიძლება ითქვას, რომ იგი თავისი წარმომავლობითი სტატუსით პრიამოსის ყველა ვაჟზე, მათ შორის, ჰექტორზე წინ დგას. რადგან ეს უკანასკნელნი მოკვდავთა შვილები არიან, ხოლო ენეასის დედაა ისეთი მძლავრი ქალღმერთი, როგორც აფროდიტეა, რაც „ილიადაში“ განსაკუთრებითაა აღნიშნული. მაგ: აპოლონი აქილეუსთან დაკავშირებით ასე მართავს ენეასს:

XX.105-107.

...შენ კი, ამბობენ, ზევსის ასულმა, აფროდიტემ

გშვა, ის კი ნაკლებად მნიშვნელოვანმა ღმერთმა,

შენი მშობელი ზევსის, ხოლო მისი – ზღვის მოხუცის [ასულია]

ყოველივე ამის შემდეგ იმაზე მინიშნება, რომ ტროაში დარდანიდების სამეფო დინასტია გაგრძელდება და ამ ხაზს ენეასი წაიყვანს, ფაქტობრივად, იმაზე მიგვითითებს, რომ ტროადაში მთავარი ქალაქის დაცემასთან ერთად მთავრდება ილოსის შთამომავალთა მეფობის პერიოდი და მმართველობა ანქიზეს შთამომავალთა ხელში გადადის. ყურადღებას იპყრობს ის გარემოება, რომ ისევე, როგორც ტროელთა უმთავრესი წინაპრის – დარდანოსის – წარმოშობა ნახევრად ღვთაებრივი იყო, ტროადის მმართველთა ახალ ხაზსაც სათავეში მოკვდავი მა-

⁵⁶ 77, 35 შმდ.

მისა და ქაღალმერთის ძე უნდა ჩაუდგეს. მისი ავტორიტეტი ხომ შემდგომ თავად რომის იმპერიისთვისაც კი სიამაყის ერთ-ერთი უმთავრესი არგუმენტი ხდება.

როგორც ვხედავთ, ტროელთა სამეფო დინასტია და, განსაკუთრებით, ის ფიგურები, რომლებიც რეალურად მოქმედ გმირებს წარმოადგენენ, ჰომეროსმა სახეთა ინდივიდუალიზაციის საკმაოდ საინტერესო პრინციპის ოსტატურად გამოყენების გზით აქცია შთამბეჭდავ, დასამახსოვრებელ პერსონაჟებად. ამის წყალობით, ბერძნულ პოეტურ ტრადიციაში სხვა სამეფო დინასტიათა შორის აშკარად გამორჩეული ადგილი უჭირავს დარდანოსსა და მის შთამომავლებს, განსაკუთრებით კი მოქმედებაში ჩართულ პრიამოსს, ჰექტორს და ე.წ. პრიამიდებს, ამასთანავე ენეასს, როგორც ანტიზეს ერთადერთ ძეს.

რა თქმა უნდა, ტროელთა სამეფო დინასტიის მნიშვნელოვნებას ამაღლებს ე.წ. მითოლოგიური კონტექსტი. ჩვენთვის ამჟამად ძნელია იმის თქმა, დარდანოსის გამოცხადება ზევსის ძედ უკვე ჰომეროსამდელ ტრადიციაში მოხდა, თუ ეს ჰომეროსის „ინიციატივის“ შედეგია, მაგრამ „ილიადიდან“ მოყოლებული, ტროელ მმართველთა ყველა თაობაში მითოლოგიური კონტექსტი მნიშვნელოვან ადგილს იჭერს. დარდანოსი თვით ზევსის ძე და ქალაქ დარდანის დამაარსებელია, ერისთონისი უმდიდრესია (XX, 220), ტროსის სახელს მთელი ტროადა ატარებს.⁵⁷ ილოსი აარსებს ქალაქს (იქვე), ლაომედონზე კი, როგორც ვნახეთ, მართლაც დიდძალი მითოლოგიური ინფორმაცია მოგვეპოვება, პრიამოსის ძესთან – პარისტან თვით ქაღალმერთები მიდიან და უმნიშვნელოვანეს გადაწყვეტილებებს სწორედ მას მიაღებინებენ. ანტიზესთან აფროდიტე იჭერს კავშირს, ანუ ენეასის დედა თვით მძლავრი ქაღალმერთია. ამით ენეასი ისეთ გმირსაც კი აღემატება, როგორც აქილეუსია. რადგან აქილეუსის დედა, ნელეუსის ასული თეტისი, მართალია, ქაღალმერთია, მაგრამ მნიშვნელოვნებით და რანგით ბევრად ჩამოუვარდება აფროდიტეს, რომელიც (ჰომეროსის მიხედვით) ზევსის შვილია.

გარდა ამისა, ღმერთები არეგულირებენ ტროას ომის მიმდინარეობას, თვითონვე ერთვებიან ამ პროცესში და ყოველივე ამას იმიტომ აკეთებენ, რომ აქვთ „საკუთარი ინტერესები“ ტროაში მიმდინარე მოვლენების მიმართ; მაგ., ჰერას და ათენას ტროას დანგრევა სურთ, რადგან პარისმა მათ აფროდიტე ამჯობინა. პოსეიდონიც ტროელთა მტერია და ამის მიზეზიც აქვს – ის ხომ ლაომედონმა გამოიყენა ტროას კედლების აგებისას და მერე შეპირებული გასამრჯელო აღარ გადაუხადა.

---

⁵⁷ 2, III, 12.

საინტერესოა, რომ აპოლონი, რომელიც პოსეიდონს ეხმარებოდა ამ საქმეში და ლაომედონი მასაც უსინდისოდ მოექცა, მაინც ტროელთა მხარესაა. ეს კი შეიძლება იმით ავსხნათ, რომ ტროას მფარველი ღმერთი აპოლონი იყო, რაც ჰომეროსმა ეპიკური ტრადიციიდან იცოდა. ამიტომაც, არალოგიკური იქნებოდა, რომ ის „ილიადაში“ ტროას არაკეთილმოსურნეთა რიგში აღმოჩენილიყო.

თვით ზევსიც კი ტროელებს თანაუგრძნობს. ჰომეროსი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ეს ტროას მეფეთა დამსახურებაა – რომ არავინ ჰყვარებია ზევსს მოკვდავთა შორის დარდანოსის დარად (XX.303-305). თუმცა, პოეტი იმასაც ამბობს, რომ უზენაეს ღმერთს პრიამოსის მოდგმა სძულს და ამიტომ დარდანიდთა დინასტიას ანჭიხეს ძე – ენეასი გააგრძელებს (იხ. იქვე). სწორედ პრიამოსისადმი სიძულვილით შეიძლება აიხსნას ის, რომ საბოლოოდ ტროა აღიგებება პირისაგან მიწისა.

ყოველივე აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ: ღმერთთა ინტერესები ძირითადად ეფუძნება იმას, რომ ისინი არიან ან ტროელთა მოკეთებები, ან მათი მტრები. ანუ, აქ გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ღმერთების დამოკიდებულებას ტრელების და არა აქაველების მიმართ. „ილიადიდან“ გამომდინარე, სწორედ ამ ქალაქის მცხოვრებნი არიან განმსაზღვრელნი, ვის მიემხრობიან ღმერთები. აქაველების მხარეს ისინი ძირითადად იმიტომ კი არ იჭერენ, რომ უყვართ ბერძნები, არამედ იმიტომ, რომ სძულთ ტროელები და მათი დამარცხება სურთ.

თუკი ჰომეროსის მიერ წარმოდგენილი გენეალოგიური ნუსხის მითოპოეტური რეალობა არავითარ ეჭვს არ იწვევს, რასაკვირველია, საქმე გაცილებით უფრო რთულადაა მისი ისტორიული ღირებულების შეფასებისას. რას ეყრდნობა ეს ნუსხა? რამდენად სანდოა იგი ისტორიული თვალსაზრისით?

როგორც ვთქვით, ზემოთ მოტანილი ტროას მეფეთა დინასტიური სქემა გამოსცემს ტროელ მმართველთა სიას დროის სამ განზომილებაში – რაც იყო „ილიადაში“ აღწერილ მოვლენებამდე, რაც არის პოემის მოქმედების მსვლელობისას და რაც იქნება შემდგომ. შესაბამისად, ამ გენეალოგიურ ნუსხას აქვს არა მარტო ის თავისებურება, რომ იგი პრიამოსამდელი მმართველების ჰომეროსისთვის უპრეცედენტოდ გრძელ სიას წარმოგვიდგენს, არამედ, ისიც, რომ, როგორც უკვე აღინიშნა, ტროას მმართველთა ისტორიას პერსპექტივაშიც აღიქვამს.

თუკი ამ ყველაფრის ინტერპრეტაციას მოვინდომებთ ისტორიული თვალსაზრისით, შეიძლება ვთქვათ, რომ ჰომეროსის ნუსხა ერთგვარ სიმეტრიულობას ამჟღავნებს. იგი იწყება თავად ზევსის მიერ ხელდასმული დარდანოსით, რომლის

დროსაც ტროა ჯერ კიდევ არ არსებობს და ამ დროს ტროელ მმართველთა რეზიდენცია, ბუნებრივია, ვერ იქნებოდა ტროა თუ ილიონი. ამას მოსდევს გარდამავალი ეტაპი, რომლის დროსაც დარდანია – დარდანოსის მხარე – ეკონომიკურად ძლიერდება, რამაც გამოხატულება ერისთონის სიმდიდრეში ჰპოვა. ამას მოყვება მნიშვნელოვანი ურბანული ცენტრის დაფუძნება, რომელიც ძველი სამყაროს ერთ-ერთ თვალსაჩინო ქალაქად იქცევა. ეს უნდა მომხდარიყო ტროსის ან ილოსის დროს, რაზეც ჰომეროსი უშუალოდ არ მიუთითებს. შემდეგი ფაზა ლომედონს უკავშირდება. ამ პერიოდში უნდა მომხდარიყო ტროას უდიდესი აღმავლობა, ამავე პერიოდში ეს ქალაქი, როგორც ჩანს, ღვთიური სასჯელის ობიექტი ხდება. ხოლო საბედისწერო ფაზა არის პრიამოსის ტროას დანგრევა. ამის შემდეგ ტროადაში დინასტია გრძელდება, ოღონდ იმის მითითების გარეშე, ამ მმართველთა რეზიდენცია ისევ ტროაა, თუ სხვა ქალაქი.

ეს დინასტიური კვაზიისტორია უპირველეს ყოვლისა, თავად მითის ლოგიკას ეფუძნება: ჩნდება პიროვნება, რომელიც ღვთიური ნებითაა მოვლენილი მხარის ასაღორძინებლად და ის აარსებს თავის დასახლებას. მისი შთამომავლები მრავლდებიან და ამ მემკვიდრეებს მიყვავართ მითოპოეტური სამყაროს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ქალაქის დაფუძნებამდე. ამ ქალაქის სიმდიდრე და ძლიერება მის მმართველებს ზვიადებად აქცევს, რაც ხდება ტროაზე მოვლენილი სასჯელუბის საფუძველი. მაგრამ ტროადის მმართველთა კვაზიისტორია ქალაქის დანგრევით არ მთავრდება: მას გაგრძელება უწერია ისევდაისევ ღვთაებრივი ნებით, ოღონდ, როგორც ჩანს, ტროას გარეშე.

რას გადმოგვცემს ჰომეროსთან წარმოდგენილი ტროელ მმართველთა გენეალოგია? ეს არის უშუალოდ პოეტის ან მისი წინამორბედების მიერ შექმნილი კონსტრუქცია, თუ მას საფუძვლად უდევს რაღაც რეალური ისტორია ქალაქ ტროას თუ ილოსის მმართველთა გვარისა. არ არის გამორიცხული, რომ ამ შემთხვევაში ორი ტრადიცია ერთმანეთთან იყოს შეზავებული, თუმცა დომინანტური პოზიცია პირველს, ანუ ჰომეროსის კონსტრუქციას ეჭიროს.

რა გვაძლევს უფლებას, ვილაპარაკოთ ისტორიული ტრადიციის არსებობაზე? მხოლოდდამხოლოდ იმ ტროელ მეფეთა სახელები, რომელთაც არ აქვთ ბერძნული ეტიმოლოგია, ანუ რომლებიც არ წარმოგვიდგებიან მეტყველ სახელებად. ესენია: დარდანოსი, ტროსი, ილოსი, პრიამოსი.

ჰომეროსის მიერ ისტორიული ტრადიციის გამოყენების მომხრეთა აზრით, ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ დარდანოსის სახელი არეკლავს ეგვიდისა

და აღმოსავლეთ ხმელთაშუაზღვისპირეთში გვიანბრინჯაოს ხანაში არსებულ რეალურ ეთნიკურ ვითარებას.

ამას ადასტურებს ის ფაქტი, რომ ე.წ. ზღვის ხალხთა შორის ქადემის ბრძოლაში იბრძვის Drdny ტომი: სამხრეთ ეგვიპტეში, რამზეს II-ის (1301-1285) მიერ აგებული ძეგლის კედლის ერთ-ერთმა იეროგლიფურმა წარწერამ შემოგვინახა ცნობები ქადემის ბრძოლის (≈ 1280 წ.) შესახებ; ეს ბრძოლა ეგვიპტელებსა და ხეთებს შორის მოხდა. ხეთთა მეფემ, მუვათალიმ შეკრიბა ჯარი მრავალი მეზობელი ქვეყნიდან. ჩამოთვლილ მოკავშირეთა შორის Drdny ტომიც არის შეტანილი.⁵⁸ აღნიშნულ სიაში მცირეაზიური ტომები ფიგურირებენ.

თუმცა, უცხო ქვეყანა – დარდანია პირველად რამზეს II-ის დროს არ გვხვდება. ის ეგვიპტელთა მხედველობის არეში ექცევა გაცილებით ადრე, ჰარემჰაბის დროს⁵⁹ (1332-1305).

ძნელია იმაში დაეჭვება, რომ სახელ დარდანოსსა და ამ ტომის სახელწოდებას შორის არის აშკარა მიმართება არა მხოლოდ უღერადობისა არამედ ისტორიულ-გეოგრაფიული თვალსაზრისითაც. Drdny ტომი აშკარად ეგვიპტის მკვიდრს უნდა წარმოადგენდეს.

არ შეიძლება, ყურადღება არ მიექცეს ხეთურ წყაროებში მოხსენიებულ ორ სახელს – ტარუისა და ვილუსა, რომლებიც წარმოგვიდგებიან, როგორც ქვეყნები თუ ქალაქ-სახელმწიფოები. ისინი ერთ-ერთ ხეთურ დოკუმენტში რომელიდაც გაერთიანების თუ კავშირის – Aššuwa-s წევრები არიან. ხოლო სხვა შემთხვევებში შეიძლება ნახსენებნი იყვნენ დამოუკიდებლად. ამაზე უფრო დეტალურად ქვემოთ გვექნება მსჯელობა, როდესაც ტროა – ილიონის საკითხს განვიხილავთ. ამ შემთხვევაში შეიძლება მხოლოდ ის ითქვას, რომ ჰომეროსთან დასახელებული ტროაც და ილიონიც აშკარა მიმართებას გვიჩვენებენ ხეთურ დოკუმენტებში მოხსენიებულ სახელწოდებებთან და კიდევ უფრო ამყარებენ იმ აზრს, რომ ისინი შეიძლება შეესაბამებოდნენ ჰომეროსთან დასახელებულ ტროას/ილიონს და იმ ეპონიმებს, რომლებთანაც ეს სახელწოდებები უნდა იყოს დაკავშირებული.

რაც შეეხება **პრიაშოსს**, მისი სახელი, როგორც არაერთგზის აღუნიშნავთ, აშკარად ანატოლიური წარმომავლობისა უნდა იყოს და არ არის გამორიცხული, რომ ამ სახელის ანატოლიურობას ადასტურებდნენ ისევ და ისევ ხეთური დოკუმენტები.

⁵⁸ 31, 3 შმდ; 84, 117 შმდ.

⁵⁹ 84, 117 შმდ.

ცნობილ „ტავაგალავას ტექსტში“ ფიგურირებს ვინმე პიამარადუსი, რომელიც, როგორ ჩანს, დაკავშირებული ყოფილა დასავლეთ ანატოლიასთან და გარკვეული გაუგებრობის საფუძველი გამხდარა ხეთთა მეფისა და აქიავას მმართველს შორის.⁶⁰ მისი სახელის პრიამოსთან შეპირისპირება არაერთხელ უცდიათ მეცნიერებაში.

მართალია, ჩვენ არ წარმოვადგინეთ ტროელ მეფეთა გენეალოგიური ნუსხის საყრდენ ფიგურად ალექსანდროსი/პარისი, მაგრამ, როგორც ჩანს, მას ჰომეროსამდელ მითოლოგიურ ტრადიციაში წამყვანი ადგილი ეჭირა: მის გამო იწყება ტროას ომი, მისი და აპოლონის ერთობლივი მოქმედების შედეგია აქილევსის სიკვდილი, მისი წყალობით იღუპება ტროა და ა.შ.

თითქოს, ეჭვს არ იწვევს ის, რომ სახელი – ალექსანდროსი მეტყველ სახელთა რიცხვს უნდა ეკუთვნოდეს და გამჭვირვალე ეტიმოლოგია უნდა ჰქონდეს. თუმცა, საყურადღებოა ის გარემოება, რომ სწორედ ტარუსისა და ვილუსასთან არის დაკავშირებული მმართველი ალექსანდრუსი ხეთურ დოკუმენტებში. ძნელი სათქმელია, ბერძნული სახელი არეკლავს ანატოლიურს, თუ ანატოლიური – მიკენურ ბერძნულს.⁶¹

ყოველივე ეს აჩვენებს, რომ ტროელ მეფეთა სახელებს საკმაოდ საინტერესო პარალელები დაეძებნებათ დასავლეთ მცირე აზიის იმ რეგიონში, რომელიც დაკავშირებულია ტროასა და ტროადასთან. არ არის გამორიცხული, რომ ჰომეროსის წყაროებში გარკვეულწილად აირეკლა ის ე.წ. დინასტიური სიტუაცია, რაც ტროადის რეგიონში არსებობდა გვიანბრინჯაოს ხანაში. ალბათ, უფრო დარწმუნებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ტროას ომის შემდეგ ამ რეგიონში ადგილობრივი დინასტიების მმართველობა ფაქტი იყო და ჰომეროსი ასახავდა იმას, რაც მისთვის გახდა ცნობილი. ეს დინასტიები, შესაძლოა, მაშინაც მმართველობდნენ, როდესაც ჰომეროსი მოღვაწეობდა.

თუმცა, საინტერესოა, რომ ენეასის შემდეგ არც ჰომეროსთან და არც სხვა წყაროებში ტროელი მმართველები არ არიან კონკრეტიზებული. როგორც ჩანს, ბოლო პერიოდისათვის თავად ტროაც და მისი მმართველების მნიშვნელობაც ერთობ შეუმჩნეველი დარჩა ბერძნული ტრადიციისთვის.

⁶⁰ 21, 129-144.

⁶¹ დაწვრილებით იხ: 193, 146 შმდ.

II. ტროელები და მათი მოკავშირეები

მეცნიერებაში უკვე კარგა ხანია შენიშნულია, რომ ჰომეროსის ეპოსს ახასიათებს როგორც მთლიანად მოვლენასთან (ტროას ომი, დაბრუნებები), ისე ამ მოვლენის ცალკეულ მომენტებთან დაკავშირებით ინფორმაციული სისრულისაკენ ლტოლვა. ა.მ. ტროას ომში ერთმანეთს უპირისპირდებიან აქაველები/ბერძნები და ტროელები და მათი მოკავშირეები. ჰომეროსი გვაწვდის სრულ ინფორმაციას იმაზე, თუ ვინ წარმოადგენს ამ ომში აქაველებს. ის ასევე სრულად გვაწვდის ინფორმაციას, ვინ შეადგენს ომში ტროელებს და მათ მოკავშირეებს.

ეს ინფორმაცია გაფანტულია მთელ პოემაში, მაგრამ, ამასთანავე, „ილიადაში“ არის სპეციალური მონაკვეთი, რომელიც ომში მონაწილეთა სისტემატიზირებულ სურათს გვთავაზობს. იგულისხმება II სიმღერის ბოლოს მოთავსებული აქაველთა და ტროელთა კატალოგები. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ჰომეროსის ეპოსში, იმ სახით, როგორითაც ჩვენამდე მოაღწია, ომში მონაწილეთა შესახებ საკმაოდ ამომწურავი ცნობებია მოცემული.⁶² უპირველეს ყოვლისა, გასარკვევია, თავად ხომალდთა კატალოგი და ტროელთა სია, როგორც ჩვენთვის საინტერესო ინფორმაციის ძირითადი წყარო, წარმოადგენს თუ არა პოემის ორგანულ ნაწილს. ჩვენ ამჟამად არ ვაპირებთ ჰომეროლოგიაში მიმდინარე დისკუსიაში ჩართვას. ძალზე მოკლედ წარმოვადგენთ იმ მოსაზრებებს, რომლებიც არსებობს „ილიადის“ ამ ნაწილთან დაკავშირებით: ა) ხომალდთა კატალოგი და ტროელთა სია პოემაში მოგვიანებით არის ჩამატებული. ბ) აქაველთა კატალოგი წარმოადგენს პოემის ორგანულ ნაწილს გარკვეული ინტერპოლაციებით, ხოლო ტროელთა კატალოგი მოგვიანებითაა შეტანილი პოემაში. გ) ომში მონაწილეთა კატალოგი „ილიადის“ ორგანულ ნაწილია და იგი გვიჩვენებს მთელ პოემასთან როგორც აზრობრივ, ასევე სტრუქტურულ კავშირებს.⁶³

როგორც ცნობილია, ხომალდთა კატალოგი და ტროელთა და მათ მოკავშირეთა სია, რომელიც „ილიადის“ II სიმღერაშია მოცემული, ანალიტიკოსებისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი არგუმენტი იყო პოემის მრავალავტორიანობის დასამტკიცებლად. თუმცა, რისმაც გორდეზიანის მიერ „ილიადისა“ და „კატალოგის“ შედარება-შეპირისპირებამ გვიჩვენა, რომ მათი მონაცემები სრულ შესაბამისობაშია ერთმანეთთან.⁶⁴ პოემაში ყოველთვის მეორდება გმირთა ეპითეტები, რომლებიც გამოყენებულია კატალოგში. ასევე, „ილიადაში“ ხშირად ექცევა ყუ-

⁶² 21, 158 შმდ., 196, II, 2G. 140 შმდ.

⁶³ მიმოხილვისათვის იხ: 21, 10 შმდ.

⁶⁴ უფრო ვრცლად ამის შესახებ იხ.: 77, 25 შმდ; 70 შმდ.

რადღებაც კატალოგში დამოწმებულ მითოლოგიურ დეტალებს, ხოლო რიგ შემთხვევებში კატალოგში დაწვებული ინფორმაციის გადმოცემა გრძელდება პოემაში. კატალოგის გარეშე გაუგებარი იქნებოდა „ილიადაში“ მოცემული არაერთი ცნობა. მაგრამ ყველაზე დამაჯერებელი მტკიცებულება კატალოგის ორიგინალურობისა ის ფაქტია, რომ კატალოგის გმირების ერთი ნაწილი “ილიადაში” შემდგომი ხსენებისას აღარ არის ექსპონირებული. პოემის ანალიზმა აჩვენა, რომ გმირის პირველი ხსენებისას ჰომეროსი ხშირ შემთხვევაში გვაძლევს მასზე გარკვეულ ინფორმაციას. თუ „ილიადიდან“ გამოვყოფთ კატალოგს, მაშინ პოემაში პირველი ხსენებისას არ იქნება ექსპონირებული ბევრი ტროელთა წინამძღოლი. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ კატალოგი და ტროელთა სია იკავებს განსაზღვრულ ადგილს პოემის სტრუქტურულ სიმეტრიაში. ის ეხმიანება XXIII სიმღერის იმ ბლოკს, სადაც აქაველთა პანორამაა წარმოდგენილი.⁶⁵

რამდენადაც ჩვენ ვემხრობით მათ, რომელნიც მონაწილეთა სიას პოემის ორგანულ ნაწილად მიიჩნევენ, ჩვენი ამოცანიდან გამომდინარე, ყურადღებას მივაპყრობთ ტროელთა სიას. რა ვითარებას ასახავს ეს სია და ჰომეროსის ეპოსში მოცემული სხვა ცნობები ტროელებისა და მათი მოკავშირეების შესახებ? ამ შემთხვევაში, უპირველეს ყოვლისა, გვინტერესებს ტროასა და მის მოკავშირეებზე ამ ნუსხის და ზოგადად ჰომეროსის მონაცემების წყაროების საკითხი – არის ეს პოეტურ ტრადიციაში, თუ თავად ჰომეროსის ეპოსში აღმოცენებული ნუსხა, რომელსაც მეტწილად პოეტური ფანტაზია უდევს საფუძვლად, თუ იგი ასახავს მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთ, ასევე, შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროზე გარკვეულ ეპოქაში არსებულ ვითარებას.

ტროელთა და მათი მოკავშირეების საკმაოდ კონკრეტული სახელდება და ამ სახელწოდებების რეალურობა ანტიკური თუ ძველადმოსავლური წყაროების შუქზე გვაფიქრებინებს, რომ ეს ნუსხა ვერ იქნებოდა აღმოცენებული მთლიანად პოეტური ფანტაზიის წიაღში. კერძოდ, ძნელი დასაშვებია ვიფიქროთ, რომ ჰომეროსის მიერ მინიშნებულ რეგიონებში არასოდეს არ არსებობდა რაღაც კავშირი თუ ხალხების ფედერაცია და ეპიკოსმა პოეტებმა მოიგონეს ასეთი კავშირის ფაქტი. ამ საკითხში მეცნიერთა აზრი ერთიანია, მაგრამ აზრთა სხვადასხვაობა იმის თაობაზე, თუ როდის არსებულ კავშირს უნდა ასახავდეს „ილიადა“. ვიდრე ამ საკითხს შევეხებოდეთ, ვნახოთ, თუ როგორ გამოიყურებიან ტროელები და მათი მოკავშირეები და მათი საბრძოლო ერთიანობა თავად ჰომეროსის მონაცე-

⁶⁵ იქვე, 38-39.

მების მიხედვით. უეჭველია, რომ ტროელთა კავშირი სავსებით რეალურია ჰომეროსის ეპოსის კონტექსტში.

თუკი ტროელთა კატალოგს დაგუკვირდებით და ზოგადად „ილიადის“ მონაცემებსაც გავითვალისწინებთ, ტროელებსა და მათ მოკავშირეებს შორის შეგვიძლია ხაღხთა თუ ტომთა გარკვეული კატეგორიები გამოვყოთ:

ა) თავად ტროელები და არსებითად მათთან გათანაბრებულები.

ბ) ტომები, რომლებიც ტროადის არეალში მოიაზრებიან და, როგორც ჩანს, ტროელებთან გაცილებით მეტი სიახლოვე აქვთ, ვიდრე ეს რაღაც საბრძოლო კავშირისთვისაა აუცილებელი.

გ) ტომები, რომელთა მოკავშირეობა ტროელთათვის ტრადიციული და განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია.

დ) ტომები, რომელნიც ძირითადად საბრძოლო მოკავშირეობას უწევენ ტროელებს.

ტროელთა კატალოგზე თვალის ერთი გადავლებაც საკმარისია, რომ ნათელი გახდეს – ტროელები და მათთან გათანაბრებულები მოქცეულნი არიან ნუსხის თავში. მათი დაყოფა, როგორც ჩანს, ეფუძნება არა ტომობრივ, არამედ ე.წ. რაიონულ პრინციპს და მათ არც ერთ შემთხვევაში არ მოიხსენიებს კატალოგი გამორჩეული ეთნიკური ტერმინით. იგულისხმება, რომ ყველა აქ ჩამოთვლილი არის ტროელი, ანუ დარდანელი. კატალოგი იწყება ძალზე მოკლე ინფორმაციით საკუთრივ ტროელების ხელმძღვანელზე – ჰექტორზე:

II,816-818.

ტროელებს ხელმძღვანელობდა დიდი ჰექტორი, მბრწყინავ ჩაფხუტიანი, პრიამოსის ძე. მასთან ერთად ყველაზე მრავალრიცხოვანი და საუკეთესო ჯარი იყო ამხედრებული, მზად მყოფი, შუბებით დაეწყო ომი.

როგორ ჩანს, ჰექტორი თავად ქალაქის მოსახლეობას მიუძღვის.

დარდანელები, ფაქტობრივად, არ წარმოადგენენ ტროელთაგან განსხვავებულ ტომობრივ ჯგუფს და ცნებები – ტროელები და დარდანელები ერთმანეთის სინონიმებია, როგორც მთელი „ილიადა“ გვიჩვენებს. დარდანელებს წინამძღოლობს ენეასი ანტენორის ძეებთან – არქელოქოსთან და აკამასთან ერთად (819-823).

ამის შემდეგ დასახელებულია ე.წ. ძეგლიას კონტიგენტი, რომელსაც პანდა-როსი ხელმძღვანელობს. როგორც ჩანს, მათი ტროელებთან იდენტურობის საზღვარსა და აქ ნახსენებია, რომ ისინი არიან ტროელები (824-827).

ამას მოჰყვება კონტიგენტი, რომელიც წარმოადგენს ადრესტიას, აპაისოსის, პიტეიას და ტერეიეს მთების მიდამოებში მცხოვრებლებს. მათ მიუძღვით პერკოსიელი მეროპის ძეგები – ადრესტოსი და ამფიოსი (828-834).

შემდეგი კონტიგენტი არის პერკოტედან, პრაკტიოსიდან, სესტოსისა და აბიდოსიდან, ასევე წმინდა არისბედან. მათ ასიოს ჰირტაკიდი მიუძღვის (835-839).

შეიძლება ითქვას, რომ ამით ამოიწურება დარდანელთა, ანუ ტროელთა კონტიგენტი. თუკი დაუუკვირდებით, აშკარაა, რომ ჰომეროსი ამ შემთხვევაში ჩამოგვითვლის იმ რაიონებს თუ ქალაქებს, რომლებიც განლაგებულნი არიან ტროას ჩრდილოეთით, ჰელესპონტთან.

როგორც ჩანს, ტროას კონტროლს ექვემდებარებოდნენ სხვა, მის სამხრეთით განლაგებული ქალაქებიც. მათ პოემის დასაწყისში ახსენებს ქურუმი ქრისე, როგორც აპოლონის საკულტო ადგილებს. ეს ქალაქები ამ კატალოგში არ არიან წარმოდგენილნი. იგულისხმება, რომ „ილიადაში“ აღწერილი მოვლენების დროისთვის ისინი აქაველებს უკვე დანგრეული ჰქონდათ – ქრისე, კილა, ტენედოსი და, შესაძლოა, სხვა ქალაქებიც. შეიძლება ითქვას, რომ კატალოგის ამ ნაწილში აშკარად ჩანს ავტორის ანალიტიკური მიდგომა საკითხისადმი. ტროა ჯერ არ არის აღებული და აქაველები, ბუნებრივია, ვერ შეაღწევდნენ მის ჩრდილოეთით და ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე რაიონებში. სამაგიეროდ, ტროას სამხრეთით საკუთრივ ტროელებთან დაკავშირებული არც ერთი ქალაქი აღარ არის დასახელებული კატალოგში, რაც ასევე სავსებით ლოგიკურია, რადგან აქაველები, როგორც ჩანს, სწორედ სამხრეთ რეგიონებში თარეშობდნენ თავისუფლად.

რასაკვირველია, ყურადღებას იპყრობს საკუთრივ ტროელთა/დარდანელთა შემადგენლობის შეგნებული გავრცობის პრინციპი ჰომეროსთან. ამ შემთხვევაში არსებითად იგივეობრივი სინონიმური ეთნიკური სახელები – ტროელები და დარდანელები მოიცავენ მებრძოლთა ხუთ რაზმს. თუკი გავითვალისწინებთ, რომ კატალოგის მიხედვით ტროელთა და მოკავშირეთა შორის თექვსმეტი ამგვარი რაზმი იბრძოდა, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამ ლაშქრის თითქმის მესამედს საკუთრივ ტროელები/დარდანელები შეადგენდნენ. როგორც ჩანს, ამ შემთხვევაში უნდა ვიმსჯელოთ არა იმდენად რაღაც რეალური ისტორიული თუ კვაზიისტორიული წყაროს ასახვის სურვილზე, რამდენადაც პოეტის სავსებით მიზანმიმარ-

თულ ცდაზე – განსაკუთრებით გამოიკვეთოს ამ ეთნოსის როლი ომში. სხვათა შორის, ყურადღებას იქცევს ისიც, რომ პირველ 5 ლაშქარზე ინფორმაცია კატალოგში გაშლილია 23 სტრიქონში, ხოლო დანარჩენი 11-ის ჩამოთვლას მხოლოდ 37 სტრიქონი უჭირავს.

საკუთრივ ტროელთა კონტიგენტი არა მარტო კატალოგში, არამედ საერთოდ, „ილიადაშიც“ გარკვეული პრიორიტეტით სარგებლობს. ამის დამადასტურებელია ჰექტორის და სხვა გმირთა მიმართვა ტროელებისა და მათი მოკავშირეებისადმი. ჩვეულებრივ, ეს ფორმულა ამგვარად უღერს: ტროელებო, დარდანელებო, მოკავშირენო (III, 456, VII, 348, VII, 368, VIII, 497 და სხვ.) ერთადერთი ხალხი, რომელიც ამ მიმართვაში შეიძლება ტროელთა და დარდანელთა გვერდით გაჩნდეს და ზოგადად მოკავშირეთა გამაერთიანებელ სახელად წარმოგვიდგეს, არის ლიკიელები (VIII, 173, XV, 425, 486, VII, 184 და ა.შ.).

მაგრამ ჰომეროსი არ ქმნის ილუზიას, რომ ძირითადი ძალა ომში ტროელთა მხრიდან საკუთრივ ტროადის მოსახლეობაა. აგამემნონი II სიმღერაში შეახსენებს თანამებრძოლებს, რომ ტროელები ათჯერ და მეტჯერ ნაკლებნი არიან მათზე, მაგრამ იქვე დასძენს, რომ მტრის ძლიერებას განაპირობებს სხვა ქვეყნებიდან დასახმარებლად მოსული დიდძალი ჯარი (II, 123-131).

ვინ არიან ტროელთა მოკავშირეები? მათი ჩამოთვლა იწყება უკვე ეთნიკური სახელით და ამ პრინციპით გრძელდება შემდეგ ყველა მოკავშირის დასახელება. მოკავშირეთა სიას იწყებენ პელასგები. ისინი მოჰყავს ორ წინამძღოლს – ჰიპოთოსს და პილაიოსს, ტევტამიდი ლეოთოსის ძეებს და მათთან დაკავშირებით მოხსენიებულია მხოლოდდამხოლოდ დასახლება ლარისა. შეიძლება ითქვას, რომ ტროელთა მოკავშირეებს შორის ეს არის ერთადერთი ხალხი, რომელიც ჰომეროსის ეპოსის მიხედვით, მთელს ელადაში, ეგეიდასა და გარკვეულწილად მთელს ხმელთაშუაზღვისპირეთში ჩანს განფენილი.⁶⁶ კერძოდ, პელასგიკური არგოსი მჭიდროდ არის დაკავშირებული კონტინენტურ საბერძნეთთან და აქილევსის სამეუფოსთან. „ოდისეის“ მიხედვით, ღვთიური პელასგები კუნძულ კრეტის ერთ-ერთ ტომს წარმოადგენენ. ტროელ მოკავშირეთა ქალაქის სახელი – ლარისა საბერძნეთისა და მცირე აზიის არაერთ რეგიონში დასტურდება და იგი მიჩნეულია წმინდა პელასგურ სახელწოდებად.⁶⁷ მართალია,

⁶⁶ 21, 164. შმდ; 323, 9, 490 შმდ.

⁶⁷ ამის შესახებ იხ. 323, 9, 1151 შმდ.

ჰომეროსთან დასახელებული ქალაქის საგარეულო მდებარეობა დადგენილი არ არის, მაგრამ იგი სადღაც ტროადის სამხრეთით იგულისხმება.

თავად კატალოგში დადასტურებული გამოთქმა „პელასგური ტომები“ საკმაოდ ტევადია და, როგორც ჩანს, მიგვანიშნებს იმაზე, რომ პელასგები, როგორც ძირითადი წინაბერძნული ტომი, ან ტომთა განმაზოგადებელი სახელი, უკვე ჰომეროსისთვისაც რეალობას წარმოადგენს. არ იწვევს დიდ გაოცებას ის, რომ პელასგები ჰომეროსის მთელ ეპოსში აქტიურ მოქმედ ძალად სწორედ ტროელთა მოკავშირეებს შორის წარმოგვიდგებიან, რადგან, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, მათი განფენა ეგეიდა-ანატოლიაში უკვე მიკენურ ეპოქაში უნდა დაწყებულიყო.

ძალზე მოკლედ არის წარმოდგენილი კატალოგის შემდეგი კონტიგენტი – თრაკიელები (844-845) მათ აკამასი და პეიროსი მოუძღვიან. ისინი ჰელესპონტის ევროპული ნაწილიდან მოსულ ერთ-ერთ მოკავშირეს წარმოადგენენ. თუკი „ილიადის“ მკვლევართა უმეტესობის აზრით, პოემაში ჩამატებულ X სიმღერას არ მივიღებთ მხედველობაში, თრაკიელები „ილიადაში“ არავითარ მნიშვნელოვან როლს არ ასრულებენ, თუმცა, მათ შესახებ პოემაში გაფანტული ინფორმაცია მაინც იძლევა საკმაოდ საინტერესო დასკვნის შესაძლებლობას იმაზე, თუ რა გზით შეიძლება აღმოჩენილიყო ეს ხალხი ტროელთა კატალოგში.

შემდეგი ტომი არის კიკონები, რომლებიც წარმოდგენილნი არიან ეთნიკური სახელით ისე, რომ მათი სამკვიდრებელი არ არის მითითებული (846-847). თუმცა, თუ ვიმსჯელებთ „ოდისეის“ IX. 39-61 მონაკვეთით, კიკონთა დედაქალაქი – ისმაროსი სანაპირო ზოლში უნდა ყოფილიყო, სადღაც თრაკიის მახლობლად, კუნძულ თასოსის პირდაპირ. კიკონთა წინამძღოლი ტროიძენოსის ძე, ევფემოსია.

კატალოგის მიხედვით, შემდეგი პოზიცია მოკავშირეებში უჭირავთ პეონებს, რომლებიც ერთ წინამძღოლს, პირაიქმესს მოჰყავს (848-850). მათი განსახლების ტერიტორიაზე წარმოდგენის შესაქმნელად დასახელებულია მდინარე აქსიოსი და დასახლება ამიდონი. როგორც ჩანს, ეს ტომიც სადღაც ეგეიდის ჩრდილოეთით მოიაზრება, თუმცა მისი ლოკალიზაციის საკითხი მეცნიერებაში დღემდე დავას იწვევს.

ამის შემდეგ იწყება ანატოლიაში, კერძოდ, შავი ზღვის სამხრეთ სანაპიროზე მოსახლე ტომები.

შედარებით ვრცლად არიან წარმოდგენილნი პაფლაგონიელები (851-855). მათ პილაიმენესი ხელმძღვანელობს. პაფლაგონიელთა ადგილსამყოფელი საკმაოდ გამოკვეთილად არის მითითებული შემდეგი ტოპონიმებით: ენეტეს მხარე, კიტო-

როსის და სესამოსის მიდამოები, პართენოსის ნაპირები, აგრეთვე კრომნა, აიგი-
ლაოსი და Erythiroi ალბათ, მთიანეთი.

შავიზღვისპირეთში, უფრო აღმოსავლეთით ბინადრობენ ჰალიძონები შორეუ-
ლი ალიბედან. ისინი ორ წინამძღოლს მოჰყავს ჰოდოსს და ეპისტროფოსს
(856-857).

შემდეგ კატალოგი ასახელებს მიზიელებს, რომლებსაც ასევე ორი
ხელმძღვანელი ჰყავთ – ქრომისი და ენომოსი. ჰომეროსი აქვე გვიამბობს ერთ-
ერთის – ენომოსის ვინაობის შესახებ და გვატყობინებს მის მომავალ ბედსაც
(858-861). მისიველთა სამკვიდრებელის ლოკალიზაციისთვის არავითარი კონკრე-
ტული მინიშნებები არ გვაქვს. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჰომეროსი მათ ჩრდილო-და-
სავლეთ ანატოლიაში მოიაზრებს.⁶⁸

ტროელთა შემდეგ მოკავშირედ დასახელებულნი არიან ფრიგიელები (862-
863). ისინი შორეული ასკანიიდან არიან მოსულები ფორკისის და ასკანიოსის
მეთაურობით. ეს მხარე ასევე მცირე აზიაში უნდა ვივარაუდოთ, სადღაც ასკანი-
ეს ტბასთან.

მეონიელების ტომი მოჰყავს ორ ხელმძღვანელს ანტიფოსს და მესთლეს,
ტალიმენეს ძეებს (864-866). ამ ტომის ლოკალიზაციისათვის მნიშვნელოვანია კა-
ტალოგის მინიშნება გიგაიეს ტბასა და ტმოლოსის მთიანეთზე. შესაბამისად, ეს
ტომიც მცირე აზიაში, სადღაც ისტორიული ლიდის ტერიტორიაზე მოიაზრება.

კატალოგის პირობაზე საკმაოდ ვრცელ ინფორმაციას გვაწვდის ჰომეროსი
ტროელთა შემდეგი მოკავშირის – კარიელების ხელმძღვანელების, ამფიმაქოსისა
და ნასტეს და მათი საცხოვრებელი ადგილების შესახებ (867-875). მილეტოსის
დასახელება მათ ერთ-ერთ ქალაქად აშკარად მიგვანიშნებს, რომ აქ აღნიშნული
კარიელები მცირე აზიის სამხრეთ-დასავლეთით ცხოვრობდნენ, ისტორიული კა-
რიის ტერიტორიაზე.

მხოლოდ ორი სტრიქონი ეთმობა ტროელთა ბოლო მოკავშირეს – ლიკიე-
ლებს (867-877). მათ პოემის მთავარი გმირები – სარპედონი და გლავკოსი
მიუძღვიან. მათთან დაკავშირებით მდინარე ქსანთოსის დასახელება ეჭვს არ იწ-
ვევს, რომ ამ შემთხვევაში ისტორიული ლიკია იგულისხმება.

გარდა ამისა, „ილიადაში“, მაგრამ არა კატალოგში ტროელების მოკავშირეე-
ბად დასახელებულნი არიან კავკონები (X, 429) და ლელეგები (XXI, 85 შმდ. XX,
96). რამდენადაც X სიმღერის ავთენტურობა ეჭვს იწვევს, არ შეიძლება იმის

⁶⁸ 21, 169 შმდ; 196, II, 2G. 281 შმდ.

თქმა, მოიაზრებოდნენ თუ არა კავკონები ტროელთა მოკავშირეებად. რაც შეეხება ლელეგებს, აშკარაა, რომ ისინი ტროელებთან საკმაოდ ახლოს ყოფილან, ხოლო სტრაბონის სიტყვით რომ ვთქვათ „ჰომეროსმა „კატალოგში“ ისინი (ლელეგები) გამოტოვა ან იმიტომ, რომ მათი რაზმი არ ჩათვალა იმდენად მნიშვნელოვნად, რომ შიგ შეეტანა, ან კიდევ იმიტომ, რომ ისინი მან ჰექტორის ქვეშევრდომთა შორის ჩამოთვალა, ითვალისწინებდა რა მათ ასეთ ახლო ნათესაობას“.⁶⁹

XXI სიმღერაში ლიკაონისგან ვიგებთ, რომ პრიამოსის ერთ-ერთი ცოლი ლელეგთა მეფის ასულია.

XXI, 85-88.

ლაოთოემ მშობა, მოხუცი აღტოსის ასულმა.

აღტოსის, რომელიც ბრძოლისმოყვარე ლელეგებზე მეფობს,

განაგებს მაღალ პედასს სატნიონის პირას

მისი ქალიშვილი ცოლად ჰყავს პრიამოსს, ერთი მრავალთა შორის.

დასახელებული ლელეგები სადღაც ტროასთან ახლოს სახლობდნენ (XXI, 84). როგორც „ილიადაშია“ აღნიშნული, მათ განსაკუთრებული სიახლოვე აკავშირებდათ პრიამოსთან. რამდენადაც „ილიადაში“ ლელეგები არაერთხელ გვხვდებიან, შეიძლება მივიჩნიოთ, რომ კატალოგში მათი გამოტოვება უბრალოდ იმით იყო განპირობებული, რომ ლელეგთა ღაშქარი ინტეგრირებული იყო საკუთრივ ტროელთა ღაშქარში.

ლელეგები XX სიმღერაშიც არიან ნახსენებნი ტროელთა გვერდით (XX, 96).

ტროას მოკავშირეთა შორის „ოდისეაში“ გვხვდება ვინმე კეტეელი ევრიპილოსი. მას აქილეუსის ძე, ნეოპტოლემოსი გამოასალმებს სიცოცხლეს („ოდ“. XI, 521).

ჰომეროლოგიაში შენიშნულია, რომ კატალოგში ტროელები და მოკავშირეები ჩამოთვლილნი არიან გარკვეული გეოგრაფიული პრინციპით. აქ შეგვიძლია გამოვყოთ რამდენიმე პირობითი ბლოკი, ან მიმართულება:

საკუთრივ ტროადა. ამ შემთხვევაში, როგორც აღინიშნა, რამდენიმე ჯგუფია წარმოდგენილი. ერთი – საკუთრივ ჰექტორისა და პრიამიდების ხელმძღვანელობით. იგულისხმება ქალაქის მკვიდრნი. როგორც ჩანს, მნიშვნელოვნებიდან გამომდინარე, ჩამოთვლისას მათ დარღანელები მოსდევენ.

⁶⁹ 16, XIII,3,1.

ამის შემდეგ ავტორს მზერა ტროადის ჩრდილო-აღმოსავლეთით გადააქვს და აქ უკიდურესი პუნქტი არის ძეღვია.

შემდეგ ხდება ძეღვიასგან უფრო დასავლეთით მდებარე ტროადის რეგიონის სახელდება, რომელსაც პირობითად შეიძლება ვუწოდოთ ადრესტა.

შემდეგ ჩამოთვლის მიმართულება ინაცვლებს სამხრეთ-დასავლეთისკენ, გადავივართ პერკოტე/არისბეს რეგიონში. ტროადის მოლაშქრეთა ჩამოთვლა სრულდება სამხრეთით ბინადარი პელასგებით, რომლებიც, როგორც ვთქვით, ფაქტობრივად, ტროელებთან გათანაბრებულ ტომად წარმოგვიდგებიან.

მოგვიანებით ჩრდილო-დასავლეთით გადავივართ, ჰელესპონტის საპირისპირო მხარეზე. აქ დასახელებულნი არიან თრაკიელები, კიკონები, პეონები. თითქოს, როგორც მინიშნება იმაზე, რომ ამ მიმართულებით ჩამოთვლა დასრულდა, პეონების დასახლებას – ამიდონეს კატალოგი შორეულად მოიხსენიებს: II,849. τῆλθεν ἐξ Ἄμιδῆνιοσ.

მომდევნო მიმართულება ინაცვლებს ჩრდილო-აღმოსავლეთით. აქ ჩამოთვლილნი არიან პაფლაგონიელები და ჰალიძონები. ისევ, იმის მინიშნებისათვის, რომ ჩრდილო-აღმოსავლეთით ხალხის ჩამოთვლა დასრულდა, აღიბეს მიმართ აქაც ნახსენებია ეპითეტი – შორეული: II,856. τῆλθεν ἐξ Ἀλσίης.

ამას მოსდევს უკვე აღმოსავლეთის მიმართულება – მისიელები და ფრიგიელები. ამ მიმართულებას ფრიგიელები კეტავენ და მათი სამკვიდრებელი – ასკანიაც შორეულადაა მოხსენიებული: II, 863. τῆλ' ἐξ Ἀσκανίης.

ბოლოს ხდება სამხრეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით განლაგებული ხალხებისკენ გადასვლა. აქ სახელდებიან მეონიელები და კარიელები. ამ მიმართულებას ასრულებენ ლიკიელები. მათთან დაკავშირებული მდინარე – ქსანთოსი – მოხსენიებულია შორეულად: II,877. Ξάνθου ἄπιο δινήεντοσ.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ კატალოგის ავტორისთვის ტროადა აღიქმება რაღაც მთლიან რეგიონად, სადაც არც ერთი პუნქტი არ არის მიჩნეული შორეულად, ხოლო დანარჩენი მიმართულებების ჩამოთვლისას ათვლის წერტილი არის ტროა და ჩამოთვლის მიმართულება ყოველთვის სრულდება შორეული პუნქტის მითითებით.⁷⁰

როგორც ვხედავთ, ტროელთა კატალოგი გვაწვდის ინფორმაციას იმ ადგილებზე თუ ტომებზე, საიდანაც მათ მოიყვანეს მებრძოლები ტროასთან. იმისათვის, რომ ნათელვყოთ, თუ რამდენად ღრმად უნდა ყოფილიყვნენ ეს გმირები,

⁷⁰ შდრ. 196, II, 2G. 266 შმდ.

ხალხები თუ ადგილები ინტეგრირებულნი ჰომეროსამდელ მითოპოეტურ ტრადიციაში, საინტერესოა, თვალი გავადევნოთ, როგორ წარმოგვიდგებიან ისინი ჰომეროსის ეპოსის ტექსტში (ბუნებრივია, კატალოგის გარდა); რამდენად იძლევა მათზე მოცემული ინფორმაცია იმის დადგენის შესაძლებლობას, თუ რომელი მათგანი იყო დაკავშირებული რაღაც ჰომეროსამდელ მითოპოეტურ ტრადიციასთან თუ წყაროსთან; რომელი მათგანი წარმოგვიდგება ერთობ მშრალად, მხოლოდ პოემაში „რეგისტრაციის“ ინტერესებიდან გამომდინარე.

იმისათვის, რომ ჩვენს მსჯელობას უფრო დიფერენცირებული ხასიათი მიეცეს, შევეცადოთ, ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ ხალხები, დასახლებები, სხვადასხვა ხასიათის გეოგრაფიული ოდენობები და წინამძღოლები, რომლებიც ჩამოთვლილი ჰყავს ჰომეროსს. რასაკვირველია, ზოგჯერ ამ დიფერენცირებულად მსჯელობის პროცესში თავიდან ვერ ავიცილებთ ერთგვარ გამეორებას. როგორც ვთქვით, ტროელთა და მოკავშირეთა ლაშქრის ერთი ნაწილი არის საკუთრივ ტროადიდან. მათი ეთნიკური „ვინაობა“ თავისთავად ცხადია – ისინი არიან ტროელები, იგივე დარდანელები. ამიტომ, ამ შემთხვევაში, ჩვენი ყურადღება მიპყრობილი იქნება გეოგრაფიული პუნქტებისაკენ:

1. იდას მთა და მისი მიდამოები – ძეღვია, მდ. აისეპოსის ნაპირები. ჰომეროსის ეპოსში თავად იდას მთა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გეოგრაფიული პუნქტია. „ილიადაში“ იდა ხშირად გვხვდება სხვადასხვა კონტექსტში, შემკულია ეპითეტებითაც, მაგრამ ყველაზე ხშირად იდა ღმერთებთან მიმართებაშია ნახსენები.

ჰომეროსი ასახელებს იდას მთის ტყიან კალთებს: XXI,559, XI, 105. XXI,449. Ἰδῆς ἐν κνῆμοϊσι. იდას მთა მდიდარია წყაროებით, რაც არაერთხელაა აღნიშნული: XIV, 307, 157, XX, 59, 218. XXIII, 117. – πολυπίδακος Ἰδῆς XIV, 283. Ἰδῆν... πολυπίδακα.

იდას მთის წვერი ის ადგილია, საიდანაც ღმერთები ადევნებენ თვალყურს, რა ხდება ტროადაში. ის ღმერთთა სამყოფელია: XI,183. XIV, 232. XV, 5. XXII, 171. Ἰδῆς ἐν κορυφῆσι. ზევის ხშირად არის იდას მთაზე: III,276,320. VII,202. VIII,397, XIV, 308.

წყალუხვი იდა ცხოველთა დედად იწოდება: XV,151. VIII, 47. Ἰδῆν δ' ἴκαννεν πολυπίδακα, μητέρα θηρῶν. იდას მთის ძირას, სიმოეისის ნაპირზე იშვა სიმოეისიოსი: IV,475. ეს მთა ერთხელაა ნახსენები ეპითეტით „მაღალი“: XIV,293. Ἰδῆς ὑψηλῆς.

იდა ნახსენებია ასევე: XI,112, 337. VIII, 207. XIII,13. XIV, 162. XV, 146, 255. XX, 91.

ძეგლია ტროელთა კატალოგის გარდა, კიდევ ორგან გვხვდება „ილიადაში“, ერთსა და იმავე ეპიზოდში, ერთი ფორმულის სახით: ἱερῆς εἰς ἄστῃ Ζελαίης – IV,103,121.

მდინარე აისეპოსიც ორგან გვხვდება: IV,91. სადაც აღნიშნულია, რომ პანდაროსის ჯარი აისეპოსიდანაა მოსული. XII სიმღერაში კი იდას მთიდან წამოსული მდინარეების ნუსხაში ნახსენებია აისეპოსიც – ჰეპტაპროსის, კარესოსის, რესოსის, როდიოსის, გრენიკოსის, სკამანდროსის და სიმოეისის გვერდით.

2. შემდეგი კონტიგენტით დასახლებულ ადგილებს მხოლოდ ტროელთა კატალოგში ვხვდებით – ადრესტიას, აპაისოსს, პიტეიას, ტერეიეს მთებს.

3. მომდევნო კონტიგენტის კუთვნილი გეოგრაფიული პუნქტები – პერკოტე და არისბე „ილიადაში“ სხვაგანაც გვხვდება:

XI სიმღერაში მოთხრობილია თრაკიელი იფიდამასის ამბავი, რომელმაც, სამშობლოდან წამოსულმა, პერკოტეში დატოვა ხომალდები და ფეხით გაემართა ილიონისკენ (XI,299, ე.ი. პერკოტე ილიონთან ახლოს მოიაზრება).

XV სიმღერაში მოხსენიებულია მეგრძოლი მელანიპოსი, ჰიკეტაონის ძე, რომელიც ომამდე ხარებს მწყემსავდა პერკოტეში (XV,548). გარდა ამისა, ამ ადგილის დასახლება გმირთა წარმომავლობის მისათითებლად გვხვდება: VI,30. Πιδῆτην Περκασίον. XI, 329. Μέροπος Περκασίου.

“ილიადაში“ არისბე ნახსენებია, როგორც კარგად ნაგები, კეთილმოწყობილი ქალაქი: VI,13. ἔσκημένῃ ἐν Ἄρισβῃ. არისბე გვხვდება XXI სიმღერაშიც, სადაც ნაამბობია პრიამოსის ერთ-ერთი ძის, ლიკაონის ამბავი – როგორ გამოისყიდა ტყვედ ჩავარდნილი ლიკაონი იმბროსის მეფემ და გაგზავნა არისბეში – XXI, 43. δῖαν Ἄρισβην.

XII სიმღერიდან ჩანს, რომ ამ კონტიგენტის ხელმძღვანელი – ასიოს ჰირტაკიდი არისბედან ყოფილა, სელეეისის სანაპიროდან:

XII,96-97.

ასიოს ჰირტაკიდი, რომელიც არისბედან მოიყვანეს

ცეცხლოვანმა დიდებულმა ცხენებმა, სელეეისიდან.

მდინარე სელეეისი სხვაგანაც გვხვდება „ილიადაში“: როდოსელთა წინამძღოლი, ტლეპოლემოსი ასტიოქეას უშვია ჰერაკლესაგან, როდესაც ეფიროსიდან მდინარე სელეეისის გავლით მოსულა (II,659). მდინარე სელეეისი XV სიმღერაში-

ცაა ნახსენები – ფილევსის ძეს იცავს მამის მიერ ნაჩუქარი ფარი, რომელიც მამამ შეიღეს ამ მდინარის ნაპირას მდებარე ქალაქ ეფიროსში აჩუქა (XV, 530).

4. პელასგები და მათი ქალაქი – ლარისა XVII სიმღერაში გვხვდება, სადაც ლეთოსის ძის, ჰიპოთოოსის აღსასრულია აღწერილი: XVII,288 შმდ. ეს ქალაქი ეპითეტითაც გვხვდება: 301. Λαρίσθς ἔριψάλακος – ბორცვზე აგებული ლარისა. X სიმღერაში დოლონი ზღვასთან დაბანაკებულ ტროას მოკავშირე ტომებს ჩამოთვლის და პელასგებს ღვთიურს უწოდებს: X,429 ...δῖοί τε Πελασγοί.

5. შემდეგი კონტიგენტი – თრაკიელები ხშირად გვხვდებიან პოემაში: II,595, სადაც თრაკიელი მგოსნის, თამირისის ამბავია მოთხრობილი. თრაკიელები გრძელთმიანებად იწოდებიან: IV,533. Θρηῖκες ἀκρόκομοι. იმავე სიმღერაში ნახსენებია თრაკიელთა წინამძღოლი, პეიროსი (519). იქვე აღნიშნულია, რომ პეიროსი აინოსიდან მოსულა ტროაში (ანუ აინოსი თრაკიული ქალაქია); ასევე, ერთადაა ნახსენები თრაკიელები და სპილენძისაბჯრიანი ეპეიელები (IV.537).

თრაკიელები აქტიურად ფიგურირებენ „ილიადის“ X სიმღერაში, რომელიც არ უნდა იყოს პოემის ორგანული ნაწილი. ეს სიმღერა, არსებითად, ეძღვნება ოდისევსისა და დიომედესის მიერ თრაკიელების მეფის – რესოსის მოკვლისა და მისი ცხენების მოტაცების ამბის გადმოცემას. ამიტომ აქ თრაკიელები სხვადასხვა კონტექსტში არიან მოცემულნი:

X სიმღერის იმ ეპიზოდში, სადაც დოლონი ტროელთა მოკავშირეებს ჩამოთვლის, თრაკიელებს ახალმოსულებს უწოდებს: 434. Θρηῖκες οἶδ' ἄπ'ἀνευθε νεήλδεδ. ოდნავ ქვემოთ ტროელთა ცხენები და ბანაკია ნახსენები (X,464) და აღნიშნულია, რომ თრაკიელები შორიდან მოსულან (X,470). ტიდიდს თორმეტი თრაკიელი განუგმირავს (X,487). იმავე სიმღერაში დიომედე ჭოჭმანობს, მტრის ეტლებს დახარბდეს, თუ რაც შეიძლება, ბევრი თრაკიელი გამოასალმოს სიცოცხლეს (X,506) იქვე ნახსენებია თრაკიელი ჰიპოკოონი, მეფე რესოსის ნათესავი (X,518).

როგორც ჩანს, ამ შემთხვევაში უკვე სხვა ტრადიციას ახახული. ამის საფუძველს იძლევა შემდეგი გარემოებები:

ა) მეცნიერთა თითქმის ერთსულოვანი აღიარებით X სიმღერა არის ინტერპოლაციის ნაყოფი.

ბ) თრაკიელთა მეფე-რესოსი, რომელიც ამ სიმღერაში აქტიურად ფიგურირებს, სხვაგან არსად არ არის ნახსენები.

გ) როგორც აღვნიშნეთ, X სიმღერაში ჰომეროსი თრაკიელებს ახალმოსულებს უწოდებს, თუმცა, კატალოგის მიხედვით, ისინი თავდაპირველად მოსულ ტროელთა მოკავშირეებთან ერთად იხსენიებიან.

საინტერესოა ისიც, რომ აქ არაფერი არ არის ნათქვამი იმ წინამძღოლებზე, რომლებიც კატალოგის მიხედვით მიუძღოდნენ თრაკიელებს.⁷¹

თრაკიელები ცხენოსნებად იწოდებიან: XIII,4,XIV, 227. ἵπποπύλων Θρηκων. ოდისეესი თრაკიელთა ცხენებს ახსენებს (X,559). „ილიადაში“ გვხვდება აგრეთვე: თრაკიის ზღვა (XXIII,230). XIII სიმღერაში ჰელენოსი დეიპიროსს თრაკიულ მახვილს წაართმევს (XIII,577), ხოლო აქილევსი განგებ მოწყობილ პაექრობაში გამარჯვებულს ასტეროპეოსის ნაქონ თრაკიულ სატევარს ჰპირდება (XXIII,807).

6. კიკონები კატალოგის გარდა მხოლოდ ერთხელ არიან მოხსენიებულნი „ილიადაში“ – აპოლონი კიკონთა მეფის, მენტესის სახეს იღებს და ჰექტორს მიმართავს (XVII,73).

7. პეონიელები და მათთან დაკავშირებული ტოპონიმები „ილიადაში“ რამდენჯერმე გვხვდება. (XVI,287). პეონებთან დაკავშირებით ამიღონი და მდინარე აქსიოსია ნახსენები:

XVI,287-288.

ეტლებით მებრძოლი პეონები

მოჰყვნენ ამიღონიდან, აქსიოსი რომ დის.

ამავე ეპიზოდში ნაამბობია, როგორ გაექცნენ პატროკლეს პეონები (XVI,291).

X სიმღერაში, როდესაც დოლონი ზღვასთან დაბანაკებულ ტროელთა მოკავშირეებს ჩამოთვლის, პეონებს მოღუნულმშვილდიანებად მოიხსენიებს: 428 Παίονες ἀγκυλότοξοι. პეონიელები გრძელშუბიანებად იწოდებიან: XXI, 155. Παίονας... δολιχεγχεάς.

პელიდი მისდევს პეონიელებს, რომლებსაც საბრძოლო ეტლები ჰყავთ: XXI,205. Παίονας ἵπποκόρυστας. იქვე კიდევ არიან ნახსენები პეონიელები, რომლებსაც აქილევსი განგმირავდა, მდინარე სკამანდროსს რომ არ შეეჩერებინა (XX,211).

პეონიელთა მდინარე – აქსიოსი კატალოგის გარდა, კიდევ ორჯერ გვხვდება „ილიადაში“ – XXI.141 და 157.

8. პაფლაგონიელებს ავტორი ამკობს ეპითეტებით – სულდიდი და ფაროსანი: V,577. ...Παφλαγόνων μεγαθύμων ἀπιστάων.

⁷¹ შდრ. 77, 81.

XIII სიმღერაში მოთხრობილია ჰარპალიონის – მეფე პილაიმენეკსის ძის ამბავი, რომელსაც ატრიდი გამოასალმებს სიცოცხლეს. აქ მოხსენიებული არიან პაფლაგონიელები და მათი ქალაქი: XIII,656. ...Παφλαγόνες μεγάλητορες – მამაცი პაფლაგონიელები XIII,661 ...πολέσις Παφλαγόνεσσι.

9. ჰალიდონები, აღნიშნული კატალოგის გარდა, „ილიადაში“ ნახსენებნი არიან მხოლოდ ერთხელ, V სიმღერაში, როდესაც აგამემნონი განგმირავს ოდიოსს – ჰალიდონთა მეფეს (V,39).

10. მისიელები გვხვდებიან დოლონის მიერ ზღვის პირას დაბანაკებულ ტროელ მოკავშირეთა ჩამონათვალში – X,430 – Μυσοί τ' ἄγέρωχοι – დაუმარცხებელი მისიელები. XIV სიმღერაში ნაამბობია, როგორ განგმირა აიას ტელამონიძმა მისიელთა ბელადი, ჰირტიოსი (XIV,512). ასევე ნახსენებია საკურტანე ჯორები, რომლებიც მისიელებმა აჩუქეს პრიამოსს (XXIV,278).

11. „ილიადაში“ საკმაოდ ხშირად არიან მოხსენიებული ფრიგიელები. X სიმღერაში მათ დოლონი ცხენებით მებრძოლებს უწოდებს: X,431. Φρύγες ἰππόμαχοι. პრიამოსი კი იხსენებს იმ დროს, როდესაც ვაზით მდიდარ ფრიგიაში იყო და ფრიგიელებს სწრაფი ცხენების მქონეებს უწოდებს:

III,184.

როცა ვაზით მდიდარ ფრიგიაში ვიყავი,

იქ ვნახე მრავალი ფრიგიელი, სწრაფცხენიანი.

XVI სიმღერაში აპოლონი ჰეკაბეს ძმის – ასიოსის სახეს იღებს, რომელსაც ფრიგიაში სანგარიოსის ნაპირებთან აქვს სახლი.

ფრიგია და მეონია რამდენჯერმე გვხვდება ერთად: III,401. Φρυγίης ἢ Μηονίης ἕρατεινῆς – მშვენიერი მეონია და ფრიგია. ჰექტორი კი აღნიშნავს, რომ ტროელებს ბევრი განძი გაუტანიათ ფრიგიასა და მეონიაში ომის დაწყების შემდეგ (XVIII,29).

XXIV სიმღერაში აქილეუსი ტროადის ადგილებს ჩამოთვლის, მათ შორის ზემო, ანუ ჩრდილოეთ ფრიგიასაც:

XXIV,545.

ჩრდილო ფრიგია და უკიდევანო ჰელესპონტი.

ერთადერთხელ ვხვდებით ფრიგიელებით დასახლებულ ბორცვიან ასკანიას: XIII,793. – Ἄσκανίης ἐριβόλακος.

12. მეონია, როგორ აღვნიშნეთ, ფრიგიასთან ერთად გვხვდება: III,401,XVIII,292. – Μηονίης ἕρατεινῆς. მეონიელებს დოლონი X სიმღერაში ცხენით მებრძოლებს

უწოდებს: Μηόνες ἰπποκορυσταί. „ილიადაში“ ნახსენებნი არიან მეონიელი ქალები, რომლებიც ფინიკიურ სპილოს ძვალს ძოწით რთავენ და ცხენის მოსართავეებს აკეთებენ (IV,141).

V სიმღერაში იდომენევსი განგმირავს მეონიელ ფაისტოსს (V,43).

მეონიელების სამშობლოში, გიგაიეს ტბასთან არის თოვლიანი ტმოლოსი: XX,385. Τμάλω νιφόνει. იქვე დის ორი მდინარე – ჰილოსი და ჰერმოსი (XX,390-392).

13. კარიელებს, კატალოგის გარდა, მხოლოდ დოლონის მიერ ჩამოთვლილ მოკავშირეთა შორის ვხვდებით (X,428).

14. „ილიადის“ მეორე სიმღერაში მოცემულ ტროას მოკავშირეებს შორის ბოლოს სახელდებიან ლიკიელები. მართალია, ისინი კატალოგში მხოლოდ ორი სტრიქონით არიან წარმოდგენილნი (II,876-877), მაგრამ „ილიადაში“ დიდი ადგილი უჭირავთ. ეს არის ტომი, რომელზეც ჰომეროსი მრავალრიცხოვან ცნობებს გვაწვდის. მათზე მთელ პოემაშია გაფანტული ინფორმაცია.

კატალოგი სავსებით არაორაზროვნად მიგვანიშნებს ლიკიელთა დასახლების ადგილზე, რადგან მოიხსენიებს მდინარე ქსანთოსს. ეს მდინარე, როგორც ცნობილია, ჩაედინება ანატოლიის სამხრეთ სანაპიროზე, ხმელთაშუა ზღვაში. აშკარაა, რომ ჰომეროსი ლიკიელებს ტროელთა მოკავშირეებს შორის ყველაზე უფრო მნიშვნელოვნად თვლის. მიუხედავად ამისა, ერთბაშად ვერ ვხედავთ ის ეპითეტები, რომლითაც ლიკია და ლიკიელები არიან წარმოდგენილნი:

XII,317. Λυκίων θορηκτάων.

XII,330. Λυκίων μέγα ἔθνος.

XVII,140.XVI. 490,541 Λυκίων ἄσπιστάων.

XVI,421. ἀντιθέοισι... Λυκίοισι.

ჰომეროსი გვთავაზობს „ისტორიულ წიაღსვლასაც“, როდესაც გადმოგვცემს, თუ რა ბრძოლაში დაამარცხეს ლიკიელებმა ამადონები (VI, 185-186).

რასაკვირველია, ყურადღებას იქცევს ის, რომ „ილიადაში“ ჰექტორისა და სხვა ტროადელი წინამძღოლების მიმართვისას თავისიანებისადმი გამოიყენება ფორმულა – ტროელებო, ლიკიელებო და ხელჩართული ბრძოლის მოყვარე დარდანელებო – Τρῶες, καὶ Λύκιοι καὶ Δαρδανός ἀγχιμαχῆται (VIII,173. XI,286. XIII,150.XV, 425,486. XVI,424. XVII,184). ამ შემთხვევაში, როგორც ჩანს, თავად მიმართვის ამ ფორმულაში იგულისხმება არა იმდენად შორეულ ქსანთოსთან მცხოვრები ლიკიელები, რამდენადაც ტროელები, რომლებიც „ილიადის“ მიხედ-

ვით, პანდაროსმა მიიყვანა ტროაში (II,824-827).⁷² რასაკვირველია, არ არის გამო-
რიცხული, რომ ზოგ შემთხვევაში მიმართვა უშუალოდ ქსანთოსთან მცხოვრებ
ლიკიელებს ეკუთვნოდეთ.

ტროელები და ლიკიელები ერთად არიან მოხსენებულნი შემდეგ სტრიქონებ-
ში: IV, 197, 207. VI, 78, XI, 285. XV, 485. XVI, 564, 584, 685.

ლიკიელებს ასევე ვხვდებით: V, 482, 673, 676, 679. VI, 194. XVI, 422. XVI, 525.
XVII, 146, 154, X, 430. XII, 346. 359.

ჰომეროსის მონაცემების მიხედვით, ქსანთოსზე მდებარე ლიკიას არ უჭირავს
დიდი ტერიტორია, რადგან, პრაქტიკულად, გარდა ამ მდინარისა, არ არის ნახსე-
ნები არავითარი სხვა გეოგრაფიული პუნქტი. XII სიმღერაში აღნიშნულია, რომ
ლიკიელთა სამფლობელო ქსანთოსის პირასაა გაშლლი და ხორბლითა და ვა-
ზით გაუთქვამს სახელი.

ამავე სიმღერაში კიდევ რამდენჯერმე ვხვდებით ლიკიელებს, ძირითადად
სარპედონისა და გლაგოსის კონტექსტში. „ილიადაში“ დიდი ადგილი ეთმობა
ლიკიელთა სარდლების საბრძოლო გმირობის თხრობას (V,XII,XVI,XVII სიმღე-
რები). ტროელთა მხრიდან ისინი მნიშვნელოვან ძალად მოიაზრებიან ტროას ომ-
ში. თუმცა, სარპედონსა და გლაგოსზე ქვემოთ უფრო ვრცლად გვექნება საუბა-
რი, როდესაც ტროას მოკავშირეთა წინამძღოლებზე ვიმსჯელებთ.

ისტორიული თვალსაზრისით ჰომეროსი ასახავს იმ ვითარებას, როდესაც
ლიკიის, როგორც რაღაც მნიშვნელოვანი სახელმწიფო ან კვაზისახელმწიფო
ერთეულის ადგილი ანატოლიურ სივრცეში კატალოგის ავტორისთვის მთლად
გამოკვეთილი არ არის.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ კატალოგში ჩამოთვლილ ტროელთა და
მათ მოკავშირეთა შესახებ „ილიადაში“ სხვადასხვა მოცულობისა და
ღირებულების ინფორმაციაა მოწოდებული. ყველაზე სრული ინფორმაცია,
რომელიც შეიცავს როგორც კონკრეტულ გეოგრაფიულ ორიენტირებს, ასევე
ცნობებსაც ე.წ. მითოლოგიური ისტორიის შესახებ, რასაკვირველია, საკუთრივ
ტროელებისა და ტროადის კონტიგენტთან დაკავშირებით გვხვდება. თუმცა, ამ
შემთხვევაშიც, შედარებით დიდია ინფორმაცია საკუთრივ ტროელებზე და
პრიაშიდებზე, ასევე, საერთოდ, დარდანოსის შთამომავლებზე. ხოლო ტროადის
სხვა დასახლებათა მცხოვრებლების შესახებ ცნობები ნაკლებია.

⁷² მიმოხილვისათვის შდრ. 77, II, 2G, 263 შმდ.

ინფორმაციის მოცულობით გამოირჩევიან აგრეთვე ლიკიელებიც, თუმცა, ძირითადად, მითოლოგიური ისტორიის ხარჯზე. როგორც აღვნიშნეთ, აქ საკმაოდ შეზღუდული გეოგრაფიული ცნობებია მოცემული.

გეოგრაფიული და მითოლოგიური ინფორმაციის თვალსაზრისით ყურადღებას იპყრობენ თრაკიელებიც, თუმცა არ ჩანს, რომ ჰომეროსი მათი მითოლოგიური ისტორიის სიღრმეებში იჭრებოდეს.

ყურადღებას იქცევს შედარებით ნაკლები მოცულობის, მაგრამ მნიშვნელოვანი ცნობები ფრიგიელებზე. როგორც აღვნიშნეთ, „ილიადა“ მიგვანიშნებს მათ მითოსტორიულ კავშირზე ტროელებთან ტროას ომამდე (ამაძონების წინააღმდეგ ერთობლივი ბრძოლის დროს III, 184-190).

მოკავშირეთა ერთ ნაწილზე „ილიადა“ გვაწვდის ცნობებს, თუმცა იგრძნობა, რომ მათ არ ჰქონდათ მყარად გადგმული ფესვები ეპიკურ ტრადიციაში. ზოგიერთ მოკავშირეზე „ილიადა“ იფარგლება მხოლოდ მისი იშვიათი ან სულაც ერთგზისი მოხსენიებით ყოველგვარი დამატებითი ინფორმაციის გარეშე. მაგ: ჰალიძონები. ამ გარემოების გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ ტროელთა მოკავშირეების სიას ვერ განვიხილავთ მხოლოდ როგორც ეპიკოს პოეტთა ფანტაზიის ნაყოფს, რადგან ამ შემთხვევაში მოსალოდნელი იქნებოდა, კატალოგის გარდა, საკუთრივ „ილიადაში“ მოცემული ყოფილიყო რაღაც დამატებითი, უპირველეს ყოვლისა, მითო-ისტორიული ხასიათის ინფორმაცია ყველა ხალხის შესახებ. მხოლოდ ამ შემთხვევაში ექნებოდა ფუნქციონალური გამართლება ამ ხალხის კატალოგში შეტანას.

როგორც ვნახეთ, ტროელთა და მათ მოკავშირეთა კატალოგში ჩამოთვლილია საკუთრივ ტროას მცხოვრებთა და სხვადასხვა მხრიდან მოსულთა თხუთმეტი ლაშქარი. მათ ოცდაშვიდი სარდალი მოუძღვის. ტროას ომში მათი მონაწილეობა სრულიად სხვადასხვაგვარადაა წარმოდგენილი პოემაში. ტროელთა და მათ წინამძღოლთა დაჯგუფება „ილიადაში“ მათზე დაკისრებული როლის მიხედვით პირობითად ასე შეიძლება:

1. წინამძღოლები, რომელთა სახელები მხოლოდ კატალოგში გვხვდება.
2. წინამძღოლები, რომლებიც ორჯერ ან მეტჯერ არიან ნახსენებნი პოემაში. ზოგჯერ მათ ეპითეტიც აძიკობს ავტორი, მაგრამ ისინი ომის მსვლელობაში არ თამაშობენ მნიშვნელოვან როლს.
3. ტროელთა ან მათ მოკავშირეთა ის წინამძღოლები, რომლებიც რამდენჯერმე არიან მოხსენიებული „ილიადაში“. ისინი ხშირად არ გვხვდებიან, მაგრამ

მათი სახით კომეროსი გვიხატავს მეორეხარისხოვან გმირებს, რომელთაც გარკვეული ფუნქცია ენიჭებათ ომის მსვლელობისას. ამ პერსონაჟების სახეები რჩება მკითხველის მეხსიერებაში.

4. და ბოლოს, წინამძღოლები, რომლებიც „ილიადის“ და იქ აღწერილი მოვლენების ცენტრალურ ფიგურებად წარმოგვიდგებიან. ისინი უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებენ პოემაში.

ამ პირობითი დაჯგუფების მიხედვით განვიხილოთ, როგორაა წარმოდგენილი კატალოგსა თუ „ილიადის“ სხვა ეპიზოდებში თითოეული მათგანი.

1. დასახელებული წინამძღოლებიდან შვიდის სახელი მხოლოდ კატალოგში გვხვდება. მართალია, ისინი „ილიადის“ სხვა ეპიზოდებში აღარ მონაწილეობენ, მაგრამ ზოგიერთ მათგანზე ინფორმაციას საკუთრივ კატალოგიდან ვიღებთ.

ა) ერთ-ერთი მათგანია პილაიოსი, რომელიც ჰიპოთოოსთან ერთად მიუძღვის პელასგთა ლაშქარს. კატალოგის მიხედვით პილაიოსი და ჰიპოთოოსი ძმები, არესის შთამომავალნი არიან. ისინი ტევტამიდმა ლეთომ შვა.

ბ) შუბოსანი კიკონების მეთაური, ევფემოსი ტროიძენოსისა და ზევსის საყვარელი კეადესის ძეა.

გ) შემდეგი წინამძღოლი, რომელსაც მხოლოდ კატალოგში ვხვდებით, ეპისტროფოსია. ის იდიოსთან ერთად სარდლობს ჰალიძონებს.

დ) ფრიგიელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი, ასკანიოსი კატალოგში ღვთისდარადაა მოხსენიებული. კატალოგი ამით შემოიფარგლება.

ე) ანტიფოსი, რომელიც ძმასთან – მესთლესთან ერთად ხელმძღვანელობს მეონიელებს, ტალაიმენესა და ტბის ნიმფის – გიგაიეს ძეა.

ვ) ნასტესი და ამფიმაქოსი, კარიელების წინამძღოლები, მხოლოდ კატალოგში გვხვდებიან, მაგრამ შედარებით კარგად არიან ექსპონირებულნი (ნასტესი სამჯერ სახელდება, ხოლო ამფიმაქოსი – ორჯერ). ისინი ნომიონის ვაჟები არიან. იქვე მოთხრობილია ამბავიც – რომ ერთ-ერთი მათგანი ბრძოლის დროს ოქროს ატარებდა, რათა კეთილშობილ ლითონს დაღუპვისაგან ეხსნა. თუმცა, ამ ხერხმა ის ვერ გადაარჩინა. ნომიონის ამ ძეს აიაკიდემ მოუსწრაფა სიცოცხლე, ხოლო ოქრო მამაც აქილევსს წაუღია თან.

ნასტესსა და ამფიმაქოსთან დაკავშირებული ტექსტის ინტერპრეტაცია გარკვეულ აზრთა სხვაობას იწვევს. კერძოდ, გაუგებარია, რომელს ეხება ამ ორი წინამძღოლიდან დამოკიდებული წინადადების პირველი ფორმატივი – ოც–ის, ან რომელიც. აღნიშნული პასაჟის მიხედვით, ამ მონაკვეთში უფრო მნიშვნელოვანი

ფიგურა ნასტესია, მაგრამ ბერძნული სინტაქსის თავისებურებათა გათვალისწინებით, ზღ უნდა ეხებოდეს უკანასკნელად დასახელებულ გმირს – ამფიმაქოსს. ასეა თუ ისე, აშკარაა, რომ ზემოთ მოტანილი ინფორმაცია ერთ-ერთ მათგანთანაა მიმართებაში. რამდენადაც „ილიადაში“ ეს ეპიზოდი აღარ არის აღწერილი, ძნელია მასზე დამატებით რაიმეს თქმა.⁷³

2. დანარჩენი 20 წინამძღოლიდან თოთხმეტი პირობითად მეორე ჯგუფს, ანუ ე.წ. ეპიზოდურ პერსონაჟებს უნდა მივაკუთვნოთ. ესენი არიან:

ა) არქელოქოსი, რომელიც ენეასთან და აკამასთან ერთად მოუძღვის დარღანელებს. კატალოგის მიხედვით, ის ანტენორის ძე და აკამასის ძმაა. არქელოქოსი და აკამასი იქვე იწოდებიან გამოცდილ მებრძოლებად – μάχιος εὖ εἰδότε πάσης. არქელოქოსი გვხვდება XII სიმღერაში, სადაც ნაამბობია, როგორ გაიყო ტროელთა ჯარი ხუთ ნაწილად, მეოთხე ლაშქარს კი ენეასი, არქელოქოსი და აკამასი მიუძღოდნენ. (XII,100). ისინი აქაც იგივე, ფორმულის სახით წარმოდგენილი ეპითეტით არიან მოხსენიებულნი. მოგვიანებით არქელოქოსი იღუპება. მას აიასი განგმირავს (XIV,463).

მართალია, აკამასი ხუთჯერაა მოხსენიებული „ილიადაში“, მაგრამ არქელოქოსზე უფრო მნიშვნელოვან როლს ვერც ის ასრულებს პოემის მსვლელობაში: აკამასი ნახსენებია, როგორც აღვნიშნეთ, არქელოქოსთან ერთად (XII,100); ასევე, XII სიმღერაში, ტროელთა წინამძღოლების ჩამონათვალში (XII,59) მას ჰომეროსი უკვდავთა მსგავსს უწოდებს: Ἄκαμαντ' ἐπιείκελον ἄθανάτοισιν. აკამასი XIV სიმღერაში რამდენჯერმე გვხვდება (XIV,476,478,488). ოდნავ მოგვიანებით აღწერილია, თუ როგორ მოუსწრაფებს მას სიცოცხლეს მერიონესი (XVI,342).

ბ) ადრესტოსი და ამფიოსი, კატალოგის გარდა, მართალია, არსად არ გვხვდებიან სახელით, მაგრამ ისინი ერთგან არიან ნახსენებნი „ილიადაში“, როგორც პერკოსიელი მეროპსის ძეები (XI,328) კატალოგშიც და შემდგომ ეპიზოდშიც ერთი ამბავია გადმოცემული, ერთი და იგივე სიტყვებით – როგორ არ დაუჯერეს მოხუც მამას, რომელიც მისანი იყო და იცოდა, რომ შვილები ამ ომში უნდა დაღუპულიყვნენ. ამფიოსსა და ადრესტოსს დიომედე განგმირავს (XI,333-334).

გ) ჰიპოთოსს, პელასგთა სარდალს, რამდენჯერმე ვხვდებით XVII სიმღერაში. ერთხელ – ტროელთა წინამძღოლების ნუსხაში (217), ხოლო მეორე ეპიზოდში – როდესაც პატროკლეს ცხედარს მიათრევს და ტელამონის ძე გამოასაღ-

⁷³ 196, II, 2G. 284 შმდ.

მებს სიცოცხლეს (XVII,289 შმდ.) მისი სახელი შემდეგაცაა ნახსენები (XVII,313,318).

დ) აკამასი, რომელიც თრაკიელებს სარდლობდა პეიროსთან ერთად, კატალოგში მხოლოდ სახელითაა წარმოდგენილი. ის კიდევ ორჯერ გვხვდება ეპოსში. პირველად თვით არესი მიიღებს მის სახეს და ისე მიმართავს ტროელთა ლაშქარს (V, 462 შმდ.), ხოლო მეორე ეპიზოდში აღწერილია, თუ როგორ გამოასალმებს სიცოცხლეს აიასი აკამასს, ევსოროსის ძეს. ავტორი აღნიშნავს, რომ ის უმამაცესი იყო თრაკიელთა შორის (VI,8).

თრაკიელთა მეორე სარდალი, პეიროსი „ილიადის“ სხვა ეპიზოდშიც გვხვდება, როდესაც საუბარია მის საბრძოლო გმირობაზე. პეიროსი დიორესს, ამარინკევის ძეს განგმირავს (IV, 520-525). ამ ეპიზოდიდან ვიგებთ, რომ ის იმბრასოსის ძეა და აინოსიდან მოსულა ტროაში. მოგვიანებით პეიროსის ძის, რიგმოსის აღსასრულია აღწერილი, რომელსაც აქილევსი გამოასალმებს სიცოცხლეს (XX, 484).

ე) პეონთა სარდალზე, პირაიქმესზე არანაირი დამატებითი ინფორმაცია არ გვაქვს კატალოგში. ის „ილიადაში“ მხოლოდ ერთადერთხელ, და ისიც მაშინ შემოდის, როდესაც პატროკლეს ხელით იღუპება (XVI, 287). მას ავტორი საუკეთესო მებრძოლს უწოდებს.

ვ) პირაიქმესის მსგავსად, პილაიმენესი, პაფლაგონიელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი, ორჯერ გვხვდება „ილიადაში“. ერთ-ერთ ეპიზოდში პილაიმენესს იმიტომ ახსენებს ავტორი, რომ მისი აღსასრულის შესახებ გვიამბოს.

პილაიმენესის ფიგურა, როგორც ცნობილია, ჰომეროლოგიაში დიდ დისკუსიას იწვევს, რადგან ეს არის ძალზე მკაფიო მაგალითი იმისა, თუ როგორი შეუსაბამობაა „ილიადის“ ორ პასაჟს შორის: V, 576 ეპიზოდში პილაიმენესი იღუპება მენელაოსის ხელით, ხოლო XIII, 658. აღნიშნულია, რომ ის საკუთარ ძეს, ჰარპალიონს დაიტირებს. თუმცა, მეცნიერებაში მიჩნეულია, რომ ეს არის დიდი ნაწარმოებისთვის ჩვეულებრივი შეცდომა.⁷⁴ პილაიმენესს ჰომეროსი არესის მსგავს ვაჟივით უწოდებს (V, 576).

ზ) ოდიოსი, ჰალიძონებს რომ წინამძღოლობდა ეპისტროპოსთან ერთად, კატალოგში დამატებითი ცნობების გარეშეა დასახელებული. „ილიადის“ ერთადერთ ეპიზოდში, სადაც გვხვდება, მას აგამემნონი განგმირავს (V, 39).

---

⁷⁴ 77, 70 შმდ.

თ) მისიელთა წინამძღოლთაგან ქრომისი, ტროელთა კატალოგის გარდა, რამდენჯერმეა ნახსენები XII სიმღერაში. თუმცა, ამ ეპიზოდებიდან მის შესახებ საგულისხმოს ვერაფერს ვიგებთ: ქრომისი გვხვდება ტროელთა წინამძღოლების სიაში (XVII, 218). როდესაც ქრომისი და არეტოსი ერთად მიდიან ბრძოლის ველზე, მათ ჰომეროსი ღმერთის სადარს უწოდებს (XVII, 495). ქრომისი ნახსენებია სხვაგანაც (XVII,534).

მისიელთა მეორე წინამძღოლი – ენომოსი მხოლოდ XVII სიმღერაში, ტროელთა სარდლების ჩამონათვალში გვხვდება, თუმცა ქრომისზე მეტ ინფორმაციას მასზე გვაწვდის ავტორი – იქვე, ტროელთა კატალოგში აღნიშნულია, რომ ენომოსი ჩიტებზე მკითხავი ყოფილა, მაგრამ მისნობას ვერ გადაურჩენია შავი ბედისწერისაგან. ის ფეხმარდმა აიაკიდმა გამოასალმა სიცოცხლეს (II, 858-861).

ი) ფრიგიელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი, ფორკისი, კატალოგის გარდა, კიდევ სამჯერაა მოხსენებული XVII სიმღერაში (218, 312, 318). თუმცა, ამ ეპიზოდებიდან მხოლოდ იმას ვიგებთ, რომ ფორკისი ფაინოქსის ძეა და აიანტის ხელით იღუპება (XVII,312).

კ) მესთლესი, რომელიც მონიელებს ხელმძღვანელობს ანტიფოსთან ერთად, კატალოგის გარდა, მხოლოდ ტროელთა წინამძღოლების ჩამონათვალში გვხვდება (XVII,216), თუმცა მასზე ინფორმაცია კატალოგშივეა მოცემული:მესთლესი ანტიფოსის ძმაა, ისინი ტალაიმენესა და ტბის ნიმფის – გიგაიეს შვილები არიან.

3. ტროელების წინამძღოლთა მესამე ჯგუფი, რომელსაც ე.წ. მეორეხარისხოვანი, მაგრამ დასამახსოვრებელი გმირები შეადგენენ, „ილიადაში“ ორი პერსონაჟითაა წარმოდგენილი. ესენი არიან პანდაროსი და ასიოს ჰირტაკიდი.

ა) პანდაროსი, რომელიც ძელეიას კონტიგენტის ტროელებს მიუძღვის, ხშირად არ გვხვდება „ილიადაში“, მაგრამ ის ყოველთვის მნიშვნელოვან პასაჟებში შემოდის და მის ხსენებას მუდამ ვრცელი მოქმედება მოჰყვება ხოლმე. პანდაროსის წარდგენაც ტროელთა კატალოგში განსაკუთრებულია – ჰომეროსი აღნიშნავს, რომ ის ლიკაონის ბრწყინვალე ძეა, რომელსაც მშვილდი თვით აპოლონმა უსახსოვრა. პანდაროსის შემდგომი ხსენება „ილიადაში“ უკვე ერთ-ერთ საკვანძო ეპიზოდში ხდება, როდესაც მას ათენა მოველინება, მაგრამ სიკვდილს გადაურჩება (IV, 88). დაახლოებით იგივე მეორდება იმ პასაჟშიც, სადაც პანდაროსი აქველთა ერთ-ერთ ცენტრალურ გმირს – დიომედეს დაჭრის, მაგრამ მას ათენა გადაარჩენს და სიცოცხლეს შეუნარჩუნებს (V,95 შმდ.). იმავე სიმღერაში პანდაროსი ისევ ამაოდ ცდილობს დიომედეს განგმირვას (V, 276-283).

ჰომეროსი პანდაროსს ამკობს ეპითეტით – ღვთისდარი: Πάνδαρον ἀτίθειον (IV, 88. V, 168). ის შესანიშნავი მსროლელია მშვილდიდან (V, 245). პანდაროსს ჰომეროსი სახელის გარეშე, ლიკაონის ძედაც მოიხსენიებს: Λυκάονος σὺν δαίφρον – ლიკაონის მამაცი ძე (IV, 93) Λυκάονος ἀγλαδὺς σὺνδ – ლიკაონის ბრწყინვალე ძე (V, 95, 101, 229, 276, 283). ენეასი ეუბნება პანდაროსს, რომ მისდარი ლიკიელთა შორის არავინაა (V, 171) პანდაროსი ნახსენებია ასევე ეპითეტის გარეშეც (IV, 735).

ბ) ამ ჯგუფის მეორე გმირი არის ასიოს ჰირტაკიდი. ლაშქარი, რომელსაც ის ხელმძღვანელობს, ბევრი დასახელების ადგილიდანაა შეკრებილი. ასიოს ჰირტაკიდი კატალოგშივეა დასახელებული ვაჟკაცთა შორის საუკეთესოდ და მითითებულია, რომ ის არისბეს, სელეეისის სანაპიროს მკვიდრია.

ასიოსი რამდენჯერმე გვხვდება XII სიმღერაში. როდესაც ტროელთა ლაშქარი ხუთ ნაწილად იყოფა, ერთ-ერთს ჰელენოსთან და დეიფობოსთან ერთად ის მიუძღვის. აქაც აღნიშნულია, რომ ასიოს ჰირტაკიდი არისბედან, სელეეისის სანაპიროდაა (XII, 96). იმავე სიმღერაში მის საგმირო საქმეებზეა მოთხრობილი და შემდეგი ეპითეტებითაა შემკული: XII. 110. Ἄσιος, ἄρχαμος ἀνδρῶν – საუკეთესო კაცთა შორის. XII, 136. μέγαν Ἄσιον – დიდი ასიოსი. ის გვხვდება ტროელ გმირთა ჩამონათვალში (XII, 139) და სხვაგანაც (XII, 163).

XIII სიმღერაში მძაფრადაა აღწერილი ასიოსის აღსასრული. მას იდომენევის გამოასალმებს სიცოცხლეს (XIII, 384-393). როცა ასიოსის სიკვდილის გამო დეიფობოსი იძიებს შურს, აქაც ნახსენებია ეს გმირი (XIII, 403, 414).

“ილიადაში“ რამდენჯერმე ვხვდებით ასიოსის ძეს, ადამასს (XII, 140, XIII, 561, 759, 771). ჰომეროსი მის აღსასრულსაც ვრცლად გადმოგვცემს (XIII, 566. 575).

სანამ ასიოს ჰირტაკიდის სიკვდილს შეიტყობდეს, ჰექტორი მას ცოცხალთა შორის ეძებს (XIII, 759, 771).

4. მეოთხე ჯგუფის გმირთაგან, რომლებიც „ილიადის“ ცენტრალურ ფიგურებად გვევლინებიან, ამჯერად აღარ შევჩერდებით ჰექტორსა და ენეასზე, რადგან „ილიადა“ მათზე ამომწურავ ინფორმაციას ვვაძლევს.

რა თქმა უნდა, ამ ორ გმირს თავისი მნიშვნელობით ჩამოუვარდებიან სარპედონი და გლაუკოსი, ლიკიელთა წინამძღოლები, მაგრამ, თამამად შეიძლება ითქვას, რომ ჰექტორისა და ენეასის შემდეგ სწორედ ეს ლიკიელი გმირები ასრულებენ ერთ-ერთ მთავარ როლს პოემაში. სარპედონისა და გლაუკოსის შე-

სახე „ილიადაში“ დიდძალი ინფორმაცია გვაქვს მოცემული, რაზეც თუნდაც მათი პოემაში მოხსენიების სიხშირეც მიგვითითებს – სარპედონი, კატალოგის გარდა, დაახლოებით ორმოცჯერ გვხვდება „ილიადაში“, ხოლო გლაეკოსი – დაახლოებით ოცჯერ.

ამასთან, აღსანიშნავია ისიც, რომ სარპედონისა და გლაეკოსის წინაპრების შესახებ ჰომეროსი დაწვრილებით მოგვითხრობს. მათ საერთო წარმოშობა აქვთ. VI სიმღერის 145-211 ეპიზოდში გლაეკოსი დიომედეს უამბობს თავისი წინაპრების შესახებ:

VI,152-156.

ცხენებით მდიდარ ეფიროსს ნახავთ მშვენიერ არგოსში.
იქ სიზიფოსი ცხოვრობდა, ყველაზე ბრძენი მოკვდავი.
სიზიფოსმა შვა გლაეკოსი, ხოლო მამაცი გლაეკოსის
სახელოვანი პირმშოა ბელეროფონი, რომელსაც
დიდმა ღმერთებმა ზრდილობა და სილამაზე უბოძეს.

შემდეგ მოთხრობილია, როგორ მოხვდა ბელეროფონტესი ლიკიაში და ღმერთთაგან სასწაულმონიჭებულმა, როგორ ჩაიდინა მრავალი საგმირო საქმე.

VI,191-199.

ლიკიის მეფე მაშინ კი მიხვდა, რომ გმირი ღმერთების
შთამომავალი ყოფილა და ცოლად შერთო ასული,
გაუყო მეფის ქონება და ყოველგვარი პატივი.
ლიკიელებმაც არგუნეს ღვთითკუროთხეული მიწები,
საუკეთესო ბაღი და ნაყოფიერი სახნავი.
დიდ ბელეროფონს გაუჩნდა სახელოვანი შვილები:
ვაუები – ისანდროსი და ჰიპოლოქოსი. ასულმა,
ლამაზმა ლაოდამიამ ღრუბელთმპყრობელი ზევსისგან
შვა სარპედონი ღვთისდარი, სპილენძისაბჯაროსანი.

ისანდროსი და ლაოდამია დაიღუპნენ, ჰიპოლოქოსმა კი გლაეკოსი შვა.

სარპედონი პოემაში პირველად V სიმღერაში შემოდის, სადაც ჰექტორს მიმართავს. ამ სიტყვაში სარპედონი რჩევას აძლევს გმირს და თავის წარმომავლობასაც შეახსენებს:

V.478-485.

მეც მოკავშირედ შორიდან მოვედი,

შორი ლიკიიდან, მღელვარე ქსანთოსიდან.

იქ დავტოვე საყვარელი ცოლი და ჩვილი ბავშვი

და უამრავი განძეული, უქონელი რომ ელტვის.

მაგრამ ლიკიელებს წამოვყევი და მსურს, თავად

შევება ვაჟკაცს. თუმცა, აქ არ მაქვს რამე,

რასაც აქაველები წაიღებენ და წამართმევენ.

სარპედონი პოემაში შემდეგი ეპითეტების კონტექსტში გვხვდება:

ἀντιθέφ Σαρπηδόνι – V, 629, 663, 692.

ἀντίθεον Σαρπηδόνα – XII, 307, VI, 199.

Σαρπηδόν, Λυκίων Βουληφόρε – V, 633.

Σαρπηδεὸν Λυκίων ἄγος – V, 647.

Σαρπηδόνα χαλκοκορυστήν – VI, 199.

Σαρπηδὸν τ' ἄρχὸς Λυκίων – XIV, 426.

Σαρπηδὸν, Λυκίων ἄγὸς ἀπιστῶν – XVI, 541.

სარპედონი ზევსის ძედ იწოდება: V, 683. Σαρπηδὸν Διὸς υἱός. იგი ზევსის ძედ სხვაგანაც სახელდება: XII, 292. თავად უზენაესი ღმერთი მის შესახებ ამბობს: XV, 67. υἱὸν ἔμὸν Σαρπηδόνα δῖον. ზევსი კაცთა შორის უსაყვარლესს უწოდებს მას: XVI, 433. Σαρπηδόνα – φίλτατον ἀνδρῶν.

სარპედონი ასევე ნახსენებია: V, 493, 655, 658. XII, 101, 379, 392, 397. XVI, 419, 445, 464, 466, 327.

სარპედონის აღსასრული ვრცლად და მძაფრად გადმოცემული XVI სიმღერაში, როდესაც ის პატროკლეს ხელით იღუპება: XVI, 477-507. იგი სიკვდილის შემდეგაც არაერთხელ იხსენიება: XVI, 522 (როგორც ზევსის ძე), 533 (გლაკოსი მოუწოდებს გმირებს, იბრძოლონ სარპედონის სახელზე), 541 (ჰექტორი განრისხებულია მისი სიკვდილის გამო), 550-551 (მებრძოლები გლოვობენ სარპედონს, რომელმაც უთვალავი ღაშქარი მიაშველა ტროას).

XVI სიმღერის 638, 649, 663, 668, 678 სტრიქონებში ნახსენებია სარპედონის გვამი. მას აქაველები შეურაცხყოფენ. ბოლოს, ზევსის ბრძანებით, სარპედონის ცხედარს თავად აპოლონი განბანს, გააპატიოსნებს და ლიკიაში წააღებინებს ძილსა და სიკვდილს (677-683).

სარქედონი სიკვიდილის შემდეგ სხვაგანაცაა ნახსენები – XVII, 150. ხოლო XVII, 162 და XXIII, 800. საუბარია მის საჭურველზე.

პოემაში გლაგოსი ხშირად გვხვდება სარქედონთან ერთად, თუმცა პირველად შემოდის VI სიმღერაში, დიომედესთან შეხვედრისას ბრძოლის ველზე, სადაც, როგორც აღვნიშნეთ, გვიამბობს თავისი წარმომავლობის შესახებ (იხ. ზემოთ).

გლაგოსი ხშირად იწოდება ჰიპოლოქოსის ძედ: Γλαῦκος δ' Ἴππολόχοιο παῖς – VI, 119, 144. VII, 13, XVII, 140. Γλαῦκον ... παῖδ' Ἴππολόχοιο – XII, 309, 387.

გლაგოსი, როგორც ლიკიელთა წინამძღოლი, იხსენიება: Γλαῦκος ... Λυκίων ἀγὸς ἀνδρῶν – VII, 13. XVII, 140. Γλαῦκος ... Λυκίων ἀγὸς ἀσπιστάων – XVI, 593. ერთხელ ვხვდებით გლაგოსს ეპითეტით – სახელოვანი: Γλαῦκος ἀμύμων – XIV, 426. სიკვიდილის წინ სარქედონი ასე მიმართავს გლაგოსს:

XVI, 492

Γλαῦκε πέπον, πολεμιστὰ μετ' ἀνδράσι.

ძვირფასო გლაგოს, კაცთა შორის საუკეთესო მებრძოლო.

გლაგოსი არ იღუპება პოემაში.

ამგვარად, წინამძღოლების შესახებ კატალოგის ცნობების მიმოხილვის შემდეგ შეიძლება გავაკეთოთ დასკვნა: მოხსენიებული ოცდაშვიდი წინამძღოლიდან შვიდი დასახელებულია მხოლოდ კატალოგში და ისინი „ილიადაში“ აღარ გვხვდებიან. დარჩენილი ოცი წინამძღოლიდან თოთხმეტი, ფაქტობრივად, იფარგლება მხოლოდ სტატისტიკის როლით და პოემაში ჩნდება იმისთვის, რომ მოკლულ იქნას. დარჩენილი ექვსი გმირიდან ორზე „ილიადა“ გვაწვდის ინფორმაციას, იმდენს, რომ ისინი შეიძლება ნაწარმოებში რეალურად მოქმედ პერსონაჟებად ჩავთვალოთ. კატალოგში მხოლოდ ოთხი ისეთი გმირია დასახელებული, რომელიც პოემის სრულფასოვანი მოქმედი პირია. მათგან ჰექტორი პოემის ცენტრალურ პერსონაჟად წარმოგვიდგება, ენეასი – რანგით მეორე პერსონაჟად, ხოლო გლაგოსი და სარქედონი უახლოვდებიან მთავარი გმირების რანგს.

შესაბამისად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კატალოგში ჩამოთვლილი წინამძღოლებიდან მხოლოდ ექვსია გმირი, რომელიც ინტენსიურად მონაწილეობს მოქმედებაში, ან შესამჩნევია მოქმედების განვითარებისას.

გავიხსენოთ II სიმღერის ის პასაჟი, სადაც ჰომეროსი აქაველთა ლაშქარს უთვალავს, ხოლო ტროელთა ჯარს მცირერიცხოვანს უწოდებს (II, 120-121). აგამემნონი თანამებრძოლებს შეახსენებს, რომ ტროელები ათჯერ და მეტჯერ ნაკ-

ლებნი არიან მათზე (II, 123-128), მაგრამ იქვე დასძენს, რომ მტრის ძლიერებას სხვა ქვეყნებიდან დასახმარებლად მოსული დიდძალი ლაშქარი განაპირობებს (II, 130).

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ტროელთა კატალოგი, თავისი ოცდაშვიდი წინამძღოლით, გარდა იმისა, რომ ერთგვარ ბალანსს უქმნის აქაველების ხომალდთა კატალოგს, გარკვეულწილად წარმოადგენს იმის დემონსტრირებასაც, რომ ტროელებს ბევრი და მნიშვნელოვანი მოკავშირე ჰყავდათ. თუმცა, თავად ის ფაქტი, რომ ამ მოკავშირეების წინამძღოლთაგან ესოდენ დაბალია „ილიადის“ მოქმედებაში ჩართულ პერსონაჟთა რაოდენობა, გვაფიქრებინებს, რომ ამ შემთხვევაში ჰომეროსმა ან მისმა უშუალო წყარომ არსებითად თავად გაზარდა ამ წინამძღოლთა რიცხვი. ხოლო რამდენადაც მათი უმეტესობა აღარ მონაწილეობს ჰომეროსის ეპოსში, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ მათი კვალი საერთოდ არ იყო ჰომეროსამდელ ტრადიციაში, ან, თუ იყო, ერთობ ფერმკრთალად გამოიყურებოდა.⁷⁵

ჰომეროსი, როგორც ჩანს, კარგად აცნობიერებს, რომ კატალოგში ჩამოთვლილი მრავალი წინამძღოლი მისი წინამორბედი ეპიკოსების, ან თავად მის მიერ მაღალი სტატუსითაა წარმოდგენილი. მათი პრესტიჟის ასაწევად იგი საკმაოდ საინტერესო ხერხსაც მიმართავს: ამ წინამძღოლთაგან ყველა, რომელიც „ილიადაში“ იღუპება და, ფაქტობრივად, სტატისტად წარმოგვიდგება, ერთობ მნიშვნელოვანი აქაველი გმირის მსხვერპლი ხდება.

ასე მაგალითად, არქელოქოსი, ჰიპოთოსი, აკამასი (თრაკიელების წინამძღოლი) და ფორკისი აიასის ხელით იღუპებიან. პეიროსს თვით აქილეუსი განგმირავს. ადრესტოსს და ამფიოსს – დიომედესი. პილაიმენესს მენელაოსი მოუსწრაფებს სიცოცხლეს, ოდიოსი აგამემნონის ხელით კვდება. ასიოს პირტაკიდს დეიფობოსი მოუღებს ბოლოს, ხოლო ენომისს – აიაკიდი. პირაიქმეს პატროკლე კლავს, აკამასს (დარდანელების წინამძღოლს) კი – მერიონესი.

საინტერესო დასკვნის შესაძლებლობას იძლევა ტროელთა წინამძღოლების სახელებზე დაკვირვება. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ოცდაშვიდი წინამძღოლის ოცდაექვსი სახელიდან აშკარად ბერძნული წარმოშობის მეტყველი სახელი უნდა იყოს ცხრაგანი:⁷⁶

⁷⁵ 196, II, 2G, 263 შმდ.

⁷⁶ შმდ: 284; 140.

Ἔκτωρ	Ἐπίστροφος
Ἀντήνωρ	Χρόμις
Ἀρχέλοχος	Ἐννομος
Ἀκάμας	Μέσθλης
Ἄδρηστος	Ἄντιφος
Ἄμφιος	Νάστης
Ἰππόθοιος	Ἀμφίμαχος
Εὐφῆμος	Γλαῦκος
Πυραίχμης	
Πυλαιμένης	
Ὀδῖος	

სამი სახელი – Πάνδαρος, Ἄσιος Ὑρτακίδης და Ἀσκάნიος დაკავშირებულია გარკვეულ ტოპონიმთან. ამ შემთხვევაში, რამდენადაც ეს სახელები იწარმოება ბერძნული სიტყვათწარმოების წესების შესაბამისად, ძნელი სათქმელია, ბერძნულ ტრადიციაში წარმოიშვნენ ისინი, თუ ბერძნებმა გადმოიღეს მცირეაზიაში რეალურად არსებული სახელები. მაგალითად:

პანდაროსი, როგორ ფიქრობენ, შეიძლება იყოს ადგილობრივ Panda ტოპონიმთან დაკავშირებული.

ასიოსი – ეს სახელი შეიცავს as+ხმოვან კომპლექსს, რომელიც გვხვდება Ἄσιη ფორმატივში, კრეტის დასახლების სახელწოდებაში Ἄσιος და, როგორც ჩანს, ხეთურ დოკუმენტებში მოხსენიებული კავშირის სახელწოდებაში Aššuwa.⁷⁷

ამდენად, მართალია, ეს სახელი გეოგრაფიულ ტერმინთან კავშირში უნდა განვიხილოთ, თუმცა არ არის გამორიცხული, რომ იგი მართლაც გამოიყენებოდა პიროვნების სახელად მცირე აზიაში.

ასკანიოსიც ასევე აშკარად დაკავშირებულია ჰომეროსთან მოხსენიებულ ასკანიეს ტბასთან და აქაც იგივე შეგვიძლია ვთქვათ, რაც აღვნიშნეთ ასიოსის შემთხვევაში – სახელი ან ბერძნულ ტრადიციაში უნდა წარმოქმნილიყო, ტბის ან ადგილის სახელის გათვალისწინებით, ან მართლაც არსებულიყო ჰომეროსამდელ ანატოლიაში.⁷⁸

რაც შეეხება დარჩენილ ოთხ სახელს, მათგან ენეასი მეცნიერებაში აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. ადრე ფიქრობდნენ, რომ ის დაკავშირებულია ზმნასთან

⁷⁷ 196, II, 2G, 263 შმდ.

⁷⁸ 196, II, 2G, 282 შმდ.

αὐτῶ (შექება, უფლების მიცემა) და მეტყველი სახელია, თუმცა უკანასკნელ ხანებში გამოითქვა დამაჯერებელი მოსაზრება მისი თრაკიული წარმოშობის შესახებ.⁷⁹

ბუნდოვანია სახელ პეიროსის წარმომავლობა და შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ეს არის ადგილობრივი სახელი.

ფორკისტან დაკავშირებით მიიჩნევენ, რომ ეს სახელი ფრიგიული უნდა იყოს და არ გამორიცხავენ, რომ ის რაღაცით უკავშირდებოდეს ჰესიხიოსის მიერ დასახელებულ φέρκιος-ს (თეთრი) ფორმატივს.

რაც შეეხება სარკედონს, მისი ლიკიური წარმომავლობა არ იწვევს ეჭვს თანამედროვე მეცნიერებაში.⁸⁰

ამგვარად, სავსებით აშკარაა, რომ ჰომეროსის კატალოგი, თუკი მას წინამძღოლთა სახელების წარმომავლობის თვალსაზრისით დავაკვირდებით, ეტიმოლოგიურად ბერძნულენოვან გარემოსთანაა დაკავშირებული. ამან კი, შეიძლება გვაფიქრებინოს, რომ ტროელ წინამძღოლთა სახელების აშკარად ელინური წარმომავლობა მიგვანიშნებს პოეტის შეგნებულ მიზანზე – რაც შეიძლება მეტი მნიშვნელობა მიენიჭებინა ტროელთა მხარის სამხედრო ძალის მასშტაბებისათვის.

ყოველივე ამის შემდეგ, რასაკვირველია, ბუნებრივად ისმის კითხვა: რა დასკვნის საფუძველს იძლევა თავად ტროელ მოკავშირეთა ჩამონათვალი, თუკი მას განვიხილავთ აქ დასახელებული ხალხებისა და ტომების გათვალისწინებით.

ტროელთა კატალოგი, როგორც არაერთხელ აღუნიშნავთ მეცნიერებაში, მართალია, ერთგვარად აწონასწორებს აქაველთა ხომალდთა კატალოგს, მაგრამ იგი აშკარად განსხვავდება მისგან რამდენიმე პრინციპული მომენტით:

ა) ტროელთა კატალოგი ბევრად უფრო მცირე რაოდენობის ლაშქრებს და მის წინამძღოლებს ჩამოთვლის.

ბ) იგი არ ასახელებს მოლაშქრეთა რაოდენობას.

რა თქმა უნდა, ისმის კითხვა: რით უნდა აიხსნას განსხვავება, მით უმეტეს, როგორც უკვე აღუნიშნეთ, თავად აგამემნონი უსვამს ხაზს ტროელთა მოკავშირეების სიმრავლეს.

თუკი ჩვენ დავუშვებთ, რომ ტროელთა კატალოგი წმინდად პოეტური კონსტრუქციაა, მაშინ ბუნებრივად ისმის კითხვა, რა უშლიდა მის ავტორს ხელს,

⁷⁹ 323, I, 329.

⁸⁰ ამ სახელებთან დაკავშირებით შდრ. 196, II, 2G.

მნიშვნელოვნად განეგრძო იგი და შეეცანა ბევრად მეტი მონაცემი ლაშქართა რაოდენობის შესახებ. მაგრამ, როგორც ჩანს, ავტორი ამ შემთხვევაში გარკვეულწილად შეიზღუდა, რაც, ალბათ გარკვეულ ინფორმაციასთან შესაბამისობის დამყარების სურვილით შეიძლება აიხსნას, ხოლო ეს ინფორმაცია ვერ იქნებოდა ისეთი სრული, როგორც ეს აქაველთა შემთხვევაში იყო. ამის შემდეგ, ბუნებრივია, ისმის კითხვა: რა ვითარებას ასახავს ტროელთა კატალოგი? რომელი პერიოდის ისტორიულ რეალობებს უწევს ანგარიშს ამ შემთხვევაში კატალოგის ავტორი? იმისგან დამოუკიდებლად, არის თუ არა ტროას ომი ისტორიული ფაქტი, ჩვენთვის ამჟამად საინტერესოა, კატალოგში წარმოდგენილი ხალხთა სამხედრო გაერთიანება შეიძლება თუ არა არსებულებოდა ჰომეროსამდელ ან ჰომეროსის თანამედროვე ეპოქაში. თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ კატალოგში ყურადღებას იქცევს მონაწილეთა შორის იმ ხალხების ჩამოთვლა, რომლებიც ტროას სავარაუდო ომის შემდეგ უნდა გამომჩენილიყვნენ ისტორიულ ასპარეზზე, ყოველი შემთხვევისათვის, უნდა მოქცეულიყვნენ ზეპირი თუ წერილობითი წყაროების თვალსაწიერში. ესენი არიან: თრაკიელები, პეონები, კიკონები და, შესაძლოა, ზოგიერთი სხვა ხალხი.⁸¹

ამდენად, თუკი კატალოგს ავიღებთ მთლიანობაში, იმ სახით, როგორითაც მან ჩვენამდე მოაღწია, ძნელია, იგი ჩავთვალოთ გვიანბრინჯაოს ეპოქის დასავლეთ ანატოლიაში არსებული პოლიტიკურ-ისტორიული სიტუაციის ამრეკლავად. სწორედ ამას ითვალისწინებენ ის მეცნიერები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ ჰომეროსის კატალოგი ასახავს იმ ვითარებას, რაც თავად პოეტის დროს, ან ძვ.წ. VIII-VII საუკუნეებში უნდა არსებულებოდა. თუმცა, რასაკვირველია, ჰომეროსი ითვალისწინებს იმას, რომ ის მოგვითხრობს გარდასულ დროთა მოვლენებზე და გარკვეულწილად ახდენს მონაცემთა არქაიზაციას. ეს კი გამოიხატება იმით, რომ პოეტი არ მოიხსენიებს ზოგიერთ იმ გეოგრაფიულ თუ ეთნიკურ სახელწოდებას, რომლებიც პოეტის ეპოქაში აშკარად უნდა ყოფილიყო დადასტურებული ანატოლიაში; ასევე, თავად ამ რეგიონში ბერძენთა განსახლების ფაქტის იგნორირებას ახდენს. უკანასკნელ ხანებში მთელი ეს არგუმენტაცია კიდევ ერთხელ და საფუძვლიანად წარმოადგინა ვოლფგანგ კულმანმა. მისი აზრით, თავად „ილიადა“ მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ჰომეროსის მონაცემები ითვალისწინებს ვითარებას, როდესაც ანატოლიის ჩვენთვის საინტერესო ნაწილში ფრიგიელთა და ლიდელთა დომინანტურობა იყო საგრძნობი. იგი ყურადღებას აქცევს „ილი-

⁸¹ 21, 158 შმდ.

ადის“ VIII სიმღერის 285-292 სტრიქონებს, სადაც ჰექტორი მიმართავს თავის ძმას – პულიდამასს.

XVIII, 285-292.

„პულიდამასო, არ არის სასიამოვნო, რასაც შენ ამბობ,
რომ გვირჩევ ქალაქიდან გაქცევას და აქ დამალვას.
თუ არ მოგბეზრდათ ამ კოშკში შემოყუყუვა?
ადრე პრიამოსის ქალაქს მოკვდავი ადამიანები
ყველანი ასახელებდნენ ოქრომრავლად და სპილენძმრავლად.
ახლა კი განადგურდა, რაც სახლში სათუთად ინახებოდა;
ფრიგიაში და მეონიაში მრავალი მშვენიერი
განძი გაგვიყიდა, მას შემდეგ, რაც დიდი ზეგის გაგვირისხდა“.

მეონია, როგორც ცნობილია, არის ლიდიის ძველი სახელწოდება.⁸²

რა თქმა უნდა, შეიძლებოდა იმის დაშვებაც, რომ ჰომეროსი ითვალისწინებს იმ მონაცემებს, რომლებიც არეკლავენ მცირე აზიასა და ეგეიდაში შექმნილ პოლიტიკურ-გეოგრაფიულ სიტუაციას ძვ.წ. XII საუკუნის შემდეგ, როდესაც თრაკიულ-ფრიგიული ტომები დაიძრნენ მცირე აზიისკენ და იქ დამკვიდრდნენ. თავის მხრივ, ამ შემთხვევაში მისთვის წყარო იყო ეპიკური ტრადიცია და, შესაძლოა, მცირეაზიური ქალაქების ე.წ. დინასტიური ტრადიციებიც, რომლებშიც გვიანბრინჯაოს ხანისა და ბნელი წლების მონაცემები ერთმანეთს შეერწყა.

რასაკვირველია, ყოველივე ამასთან ერთად აშკარად ანგარიშგასაწევია შემდეგი გარემოებაც: ჰომეროსის ეპოქაში ტროა, ალბათ, უკვე ბერძნული ქალაქი იყო და გამორიცხებულია, ის რაღაც ანატოლიურ სამხედრო კავშირთან ყოფილიყო მიმართებაში. ასევე, ძნელია იმის დაშვება, რომ „ბნელი წლების“ ან გეომეტრიულ ეპოქაში ამ რეგიონში ბერძნებს ესოდენ მასშტაბური საბრძოლო ოპერაციები შეეძლოთ განეხორციელებინათ და მათ ესოდენ ძველამოსილი გაერთიანება დაპირისპირებოდათ. ამიტომ მეცნიერთა ერთი ნაწილი ცდილობს კატალოგში წარმოდგენილ ტროელთა გაერთიანებას საფუძველი გვიანბრინჯაოს ხანის ანატოლიაში შექმნილ პოლიტიკურ, ისტორიულ, თუ გეოგრაფიულ რეალობაში დაინახოს. ეს მკვლევარნი სავსებით ლოგიკურად ხსნიან იმ გარემოებას, რომ ჰომეროსის „ილიადაში“ და კატალოგში აღმოჩნდნენ თრაკიულ-ფრიგიული წარმოშობის ტომები. ფაქტია, რომ ჰომეროსის ეპოქისათვის ისინი უკვე

⁸² დეტალური არგუმენტაციისათვის შდრ. 188.

რამდენიმე საუკუნის მანძილზე კატალოგში მითითებულ ტერიტორიებზე ბინადრობდნენ. როდესაც კატალოგი მათ ჩამოთვლის, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ასახელებს იმ ხალხებს და ქვეყნებს, რომლებიც აქ გამოჩენილმა ფრიგიულ-თრაკიულმა ტომებმა შეცვალეს. ძვ.წ. XII საუკუნის შემდეგ სავსებით ბუნებრივია, რომ კატალოგის ავტორს არ სცოდნოდა მათი სახელები, ვინც ანატოლიაში ფრიგიელების გამოჩენამდე ბინადრობდნენ ასკანიასთან, ან რომც სცოდნოდა, ამ პერიოდში ეს ეთნონიმი (თუ ეთნონიმები) იმდენად გამოდევნილი იქნებოდა თავად ფრიგიელთა სახელწოდების მიერ, რომ მკითხველს ეს უცნობი სახელი არაფერს ეტყოდა.⁸³

თუკი დაუშვებთ, რომ კატალოგში რიგ შემთხვევაში გვიანბრინჯაოს ხანის რეალობები ჩანაცვლებულია იმ ვითარებით, რაც უნდა შექმნილიყო ძვ.წ. XII საუკუნის შემდეგ, მაშინ არც ფრიგიელთა, არც თრაკიელთა დასახელებამ არ უნდა გამოიწვიოს დიდი გაუგებრობა, მითუმეტეს თუ გვიანბრინჯაოს ხანაში ამ რეგიონში ტროელთა გაერთიანების მსგავსი სამხედრო-პოლიტიკური კავშირის არსებობა გამოვლინდება.

აქვე უნდა მივაქციოთ ყურადღება შემდეგ გარემოებას: ყველა ეთნიკური თუ ქვეყნის სახელწოდება, რომელიც მოხსენიებულია კატალოგში, საკმაოდ ხშირად დასტურდება ჰომეროსის ეპოქისა და უფრო გვიანდელ ბერძნულ წყაროებში, როგორც ისტორიულად არსებული ოდენობები.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით, განვიხილოთ ის მონაცემები, რომლებსაც კონკრეტულ რეგიონთან დაკავშირებით გვიდასტურებს ხეთური წყაროები. მიგვითითებენ თუ არა ისინი ამ რეგიონში რაღაც ისეთი გაერთიანების არსებობაზე, რომელიც ეხმიანება კატალოგში დასახელებულ გეოგრაფიულ თუ ეთნიკურ სახელწოდებებს.

ამ თვალსაზრისით, როგორც მეცნიერებაში არაერთგზის აღუნიშნავთ, განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს თუთხალიას ე.წ. ქრონიკებში დასახელებული Aššuwa-ს კავშირის ქვეყნების ჩამონათვალი (დეტალურად შდრ. ქვემოთ).

თანამედროვე მეცნიერებაში აზრთა სხვაობაა იმასთან დაკავშირებით, თუ რომელი თუთხალია იგულისხმება ამ შემთხვევაში. 1991 წლამდე ეგონათ, რომ ქრონიკა ეკუთვნოდა თუთხალია IV-ს, რომლის ლაშქრობაც უნდა მომხდარიყო დაახლ. 1250 წლისთვის. ამგვარი ინტერპრეტაცია საკმაოდ კარგად ეხმიანებოდა ტროას ომის ეპოქის მოვლენებსა და „ილიადაში“ წარმოდგენილ ტროელთა და

⁸³ მიმოხილვისათვის შდრ. 21, 158 შმდ; 196, II, 2G. 263 შმდ; 194.

მათ მოკავშირეთა კატალოგს.⁸⁴ მაგრამ 1991 წელს აღმოჩნდა აქადური, ანუ აქადოგრაფული წარწერა ბრინჯაოს მიძღვნილ ხანჯალზე, რომელიც შემდეგი შინაარსის იყო: „როდესაც თუთხალიამ – დიდმა მეფემ აშუვას ქვეყანა დაანგრია, ეს ხანჯალი შესწირა ამინდის ღმერთს, თავის მეუფეს“. როგორც ფიქრობენ, ეს ხანჯალი დაახლოებით ძვ.წ. XV საუკუნით უნდა თარიღდებოდეს და ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, თუთხალიას I-ის,⁸⁵ ხოლო ზოგის აზრით კი თუთხალიას II-ის⁸⁶ ძღვენს წარმოადგენს ღმერთისადმი. აქედან გამომდინარე, მეცნიერთა დიდი ნაწილი ვარაუდობს, რომ ჩვენს მიერ ზემოთმოხსენიებული აშუვას ქრონიკის ტექსტი ასევე ძვ.წ. XV საუკუნით უნდა თარიღდებოდეს.⁸⁷ ჩვენი აზრით, აღნიშნული ხანჯლის წარწერა შეიძლება არ მივიჩნიოთ იმის უცილობელ არგუმენტად, რომ ე.წ. „აშუვას ქრონიკა“ XV საუკუნეში მცხოვრები თუთხალიას ამბავს გადმოგვცემს. სავსებით შესაძლებელია, რომ აშუვას ქვეყანა არსებობდა XIII საუკუნეშიც და იგი შეიძლება დადასტურებულიყო ამ პერიოდის სულ სხვადასხვა წყაროებში. ამდენად, აშუვას ქრონიკის დათარიღების საკითხი არ მიგვაჩნია საბოლოოდ გადაჭრილად. მით უმეტეს, რომ ხალხთა გაერთიანების ქრონიკაში წარმოდგენილი სურათი, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, უფრო იმ ვითარებას ასახავს, რომელიც ძვ.წ.ად. XIV-XIII საუკუნეების მიჯნისა და მისი შემდგომი პერიოდისთვის იყო შექმნილი დასავლეთ ანატოლიაში.

იმისათვის, რომ ამ საკითხზე უფრო საფუძვლიანად ვიმსჯელოთ, თავდაპირველად განვიხილოთ ის, თუ რა შესაბამისობები შეიძლება დაეუშვათ აშუვას სიასა და ტროელთა კატალოგს შორის.

ჩვენთვის ამჟამად მთავარია ერთი: მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში ხეთური დოკუმენტები გვიდასტურებენ იმ გაერთიანების არსებობას, რომლის შემადგენელ ქალაქთა, ქვეყანათა თუ ხალხთა ჩამონათვალს ბევრი საერთო აქვს „ილიადის“ ტროელთა კატალოგთან. ძნელია იმის უარყოფა, რომ ამ სიას, თუკი ზღვის ხალხების ფაქტორსაც გავითვალისწინებთ (რომელზეც ოდნავ ქვემოთ შევაჩერებთ ყურადღებას), ამ რეგიონში რაღაც მეტ-ნაკლებად სტაბილური გაერთიანების არსებობის იერი დაჰკრავს.

აშუვას ქვეყნების სია 22 წევრისგან შედგებოდა:

⁸⁴ შდრ. 21, 158 შმდ; 20, 40 შმდ.

⁸⁵ 254, 455.

⁸⁶ 84, 109.

⁸⁷ 195, 3 შმდ.

1. [...]ugga	12. [...]
2. Kisšpuwa	13. [...]waa
3. Unalia	14. Waršiya
4. [...]	15. Kuruppia
5. Dura/Tura	16. [...]luissa ან [Lwsa]
6. Halluwa	17. Altra
7. Huwallusiya	18. Pahurina
8. Dunda/Tunda	19. Pasuhalta
9. Karakisa	20. [...]
10. Adadura	21. Wilusiya
11. Parista	22. Taruisa

აქედან პირველი იკითხება მხოლოდ ნაწილობრივ, IV, XII და XXI საერთოდ არ იკითხება. I-ის, XIII-ის და XVI-ის მხოლოდ დაბოლოება იკითხება: თუმცა, ზოგნი ფიქრობენ, რომ XVI-ში დასახელებულია Luša.

თუკი აღნიშნულ სიას კატალოგთან მიმართებაში განვიხილავთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აქ თანხვედრა გვაქვს შემდეგ შემთხვევებში:

1) ugga დაბოლოება, მეცნიერთა უმეტესობის აზრით, ეკუთვნის ხეთურ დოკუმენტებში არაერთგზის მოხსენიებულ Lukka-ს. ეს ქვეყანა ხეთურ დოკუმენტებში აქტიურად ფიგურირებს და, ჩვეულებრივ, მას ცნობილ Ἀσκία-სთან აიგივებენ. თუმცა, ხეთოლოგიაში საკმაოდ დიდია კამათი იმის თაობაზე, თუ სად მოიაზრება Lukka – ისტორიული ლიკიის მიდამოებში, ანუ სამხრეთ-დასავლეთ ანატოლიაში, თუ სადღაც ჩრდილო-დასავლეთ ანატოლიაში. ჩვენ ამჟამად არ გვინდა, ჩავერთოთ ამ საკითხზე მიმდინარე კამათში. აღნიშნავთ მხოლოდ ერთს – „ილიადაშიც“ ივარაუდება ორი ლიკიის არსებობა, რომელთაგან ერთს პოეტი აშკარად ჩრდილო-დასავლეთ ანატოლიაში გულისხმობს, ხოლო მეორეს – სამხრეთ-დასავლეთით.⁸⁸

2) სიაში მეექვსე პოზიცია უჭირავს Halluwa-ს. მეცნიერთა ერთი ნაწილის აზრით, ეს შეიძლება იყოს ჰომეროსის Ἠλύβη-ს შესაბამისი. თუმცა, ადრე ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობდა, რომ Ἀλύβη უნდა შეესაბამებოდეს ხეთურ ტექსტებში მოხსენიებულ Haliwa-ს.⁸⁹

⁸⁸ Lukka-ს მდებარეობის შესახებ შდრ. 209, 249 შმდ.; 84, 98 შმდ.

⁸⁹ 135, 35; 21, 143; Halluwa-ს მოხსენებისათვის ხეთურ დოკუმენტებში შდრ. 209, 74.

3) მეცხრე პოზიცია Karakisa-ს უჭირავს. მეცნიერთა ერთი ნაწილი ამ სახელწოდებაში ხედავს ისტორიულად ცნობილი და კატალოგში დადასტურებული კარიის შესატყვისს. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ხეთური დოკუმენტები ასახელებენ აგრეთვე Milawa(n)ta-ს, რომელიც, შესაძლოა, კარიის მთავარი ქალაქის – მიღუტის შესატყვისი იყოს. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, კარიელებთან კავშირში მოიხსენიება კატალოგში.

უნდა აღინიშნოს, რომ ხეთურ დოკუმენტებში Karakisa გვხვდება Karakiša ფორმით. ხოლო ამ უკანასკნელის ლოკალიზაცია კამათს იწვევს. ზოგნი მას ისტორიული ტროა/ილიოსის სამხრეთ-აღმოსავლეთით ათავსებენ, ზოგნი კიდევ უფრო სამხრეთით, ზოგნი კი სულაც კარიის ტერიტორიაზე.⁹⁰

4) მეთერთმეტე პოზიცია უჭირავს Parista-ს. რ. გორდეზიანი არ გამორიცხავს, რომ ამ შემთხვევაში იგულისხმებოდნენ პელაზგები.⁹¹ როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ისინი აქტიურად ფიგურირებენ ასევე ზღვის ხალხებს შორისაც.

5) ოცდამეერთე პოზიცია უჭირავს Wilusiya-ს, რომელიც მეცნიერთა უმეტესობის აზრით, ილიონის შესაბამისი უნდა იყოს.⁹²

6) ოცდამეორე პოზიცია უჭირავს Taruisa-ს, რომელიც, ასევე მეცნიერთა უმრავლესობის აზრით, ტროას შესაბამისი უნდა იყოს.⁹³

ჩვენთვის ძნელი სათქმელია, თუ კოალიციის რომელი წევრები იყვნენ ჩამოთვლილნი ე.წ. „გამოტოვებულ“ პოზიციებში. არ არის გამორიცხული, რომ მათგან ზოგიერთი შეიძლება შესაბამისობაში ყოფილიყო ტროელთა კატალოგში ჩამოთვლილ რომელსამე ტომთან.

ბუნებრივია, თუთხალიას დოკუმენტში ყურადღებას იქცევს ორი სახელწოდება – Wilusiya და Taruisa. მათ შორის ამ დოკუმენტის მიხედვით აშკარად რაღაც განსხვავება უნდა იყოს, რადგან წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუგებარია, რატომ არის დასახელებული ორი ქვეყანა, თუ ორი პუნქტი. უნდა აღინიშნოს, რომ თუკი Wilusiya სხვა ხეთურ დოკუმენტებშიც საკმაოდ აქტიურად ფიგურირებს, Taruisa მხოლოდ ამ დოკუმენტში გვხვდება. თუკი ამ ფაქტს ჰომეროსის ეპოსის მონაცემებს შევუპირისპირებთ, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ქალაქის სახელის აღსანიშნავად ჰომეროსთან ბევრად უფრო ხშირადაა გამოყენებული ილიონი (106-

⁹⁰ მიმოხილვისათვის შდრ. 209, 182 შმდ; 84, 108 შმდ.

⁹¹ 21, 164 შმდ.

⁹² 195, 3 შმდ.

⁹³ იქვე, 3 შმდ.

ჯერ), ვიდრე ტროა (53-ჯერ).⁹⁴ თუმცა, როგორც ჩანს, ჰომეროსის წყაროსათვის ეს უკანასკნელი ფორმატივი დერივატების წარმოებისას გაცილებით უფრო პროდუქტიული იყო. ასე მაგალითად, ჰომეროსთან ხშირად გვხვდება ტროელები ქალაქის, თუ რეგიონის მცხოვრებთა აღსანიშნავად. გარდა ამისა, ამ ფუძიდანაა ნაწარმოები ამ კვაზიეთნიკური სახელის როგორც მამრობითი, ისე მდედრობითი სქესის ფორმები.

გარდა ამისა, მთელი რეგიონი მოხსენიებულია სახელწოდებით „ტროადა“. ამის პარალელურად, ილიოსიდან თითქმის არ გვხვდება დერივატები. კერძოდ, ეს ფუძე არ გვაქვს იმ მნიშვნელობების მქონე ფორმატივებში, რომლებიც გამოყენებულნი იქნებოდნენ წარმომავლობის, ეთნიკურობის და ა.შ. ფუნქციებით.

შეიძლება გარკვევით ითქვას, რომ ჰომეროსის წყარო პრიამოსის ქალაქის ორი სახელწოდებით მოხსენიების შესაძლებლობას იძლეოდა. ძნელი სათქმელია, რომელი მათგანი იყო უფრო ძველი – თუკი ლინგვისტიკური მონაცემებიდან ამოვალთ, ჰომეროსის ეპოსის ტექსტის ანალიზი იძლევა შესაძლებლობას, დავასკვნათ, რომ საკუთრივ ქალაქის აღსანიშნავად უფრო ბუნებრივი იყო ეპიკურ ტრადიციაში ილიოსის გამოყენება, ხოლო წარმომავლობის, რეგიონის და ა.შ. აღსანიშნავად – ტროასი. ყველა შემთხვევაში, შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ ჰომეროსის ეპოსისათვის ჩვეულებრივი ამბავი იყო ეპიკურ ტრადიციაში ქალაქის ორი სახელწოდებით აღნიშვნა. ასეთ დროს ამ მოვლენას სხვადასხვა მიზეზი შეიძლება ჰქონოდა: ტრადიციაში არსებობდა ძველი და ახალი სახელწოდება, ან ძირითადი და ეპითეტიდან განვითარებული სახელწოდება. შესაძლოა ორი სინონიმური სახელწოდების არსებობაც. ყურადღებას ის გარემოება იქცევს, რომ თავად „ილიადის“ მიხედვით, ზოგიერთ ტროელ პერსონაჟსაც ორი სახელი ჰქონდა. მაგ.: პარისი და ალექსანდროსი, ასტიანაქსი და სკამანდრიოსი.

რასაკვირველია, ჰომეროსის ეპოსიდან ძნელია პირდაპირ გავაკეთოთ დასკვნა, თუ რომელი სახელწოდება იყო უფრო ძველი. თუკი მასთან წარმოდგენილ ტროელ მმართველთა გენეალოგიურ ნუსხას გავითვალისწინებთ, უფრო ადრეული უნდა ყოფილიყო ტროსთან დაკავშირებული სახელი, ხოლო უფრო გვიანდელი – ილიოსთან. რა დასკვნის გაკეთების საშუალებას გვაძლევს ხეთური დოკუმენტები ამ საკითხთან მიმართებაში?

როგორც ვთქვით, დომინანტურად გვევლინება სახელი Wilusiya. საყურადღებოა, რომ XIII საუკუნის I ნახევარში მუვათალი II – ხეთთა მეფე წერილს უგ-

⁹⁴ იქვე, 6.

ზავნის ალაქსანდუს – ვილუსას მმართველს. წერილი მიმართვისათვის ჩვეული ფრაზა-ფორმულირების შემდეგ ამგვარად იწყება: „აღრე, ერთხელ, ლაბარნამ, ჩემმა წინაპარმა, მთელი ქვეყანა, არცავა და მთელი ქვეყანა, ვილუსა დაამარცხა. ამის მერე არცავა ამ მიზეზით აწარმოებდა ომს. მე არ ვიცი ხათუსის არც ერთი მეფის შესახებ [ამ მოვლენას ხომ შორეულ წარსულში ჰქონდა ადგილი], რომელსაც ქვეყანა ვილუსა ჩამოშორდა. მაგრამ იმ შემთხვევაშიც კი, თუკი ვილუსა ხათუშას ქვეყანას ჩამოშორდებოდა, ის შორიდან ხეთების ქვეყნის მეფეებთან დამეგობრებული რჩებოდა და მუდმივად უგზავნიდა მათ წარმომადგენლებს“.⁹⁵ საინტერესოა, რომ ამ დოკუმენტის მიხედვით Wilusiya-სა და ხეთების იმპერიის ურთიერთობებს XIII საუკუნის დასაწყისისთვის სულ ცოტა, საუკუნენახევრის ტრადიცია მაინც ჰქონდათ. შესაბამისად, Wilusiya-ს არსებობა, როგორც ძვ.წ. XV საუკუნეში, ასევე ძვ.წ. XIII საუკუნეში, სრულიად უცილობელი ფაქტი იყო.

ყურადღებას იქცევს ის გარემოებაც, რომ Wilusiya-ს მმართველის მიმართ ხეთების მეფე არ ავლენს ქედმაღლობას და მას აშკარა პატივისცემით მიმართავს. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დაეუშვათ, რომ ამ წერილის დაწერის მომენტი-სათვის Wilusiya არ იყო მტრულ დამოკიდებულებაში ხეთთა იმპერიასთან, მაგრამ ამ უკანასკნელს მისი პოლიტიკური ორიენტაციის შეცვლის შიში მაინც ჰქონდა. ამ შიშს, ალბათ, აძლიერებდა Wilusiya-ს შესაძლებლობები, შეექმნა ქვეყნების გარკვეული კავშირი თავის რეგიონში. ეს ვითარება, როგორც ქვემოთ ვნახავთ, ეხმიანება ეგვიპტური წყაროების მონაცემებს. ამდენად, ხეთებისთვის Wilusiya აშკარად იყო ანგარიშგასაწევი ძალა. ამჟამად ჩვენ არ შევუძლებით იმაზე მსჯელობას, თუ რა ლოგიკას ეფუძნება მეცნიერთა არგუმენტები, როდესაც ისინი ამ ქვეყანას სწორედ ბერძნული ტრადიციით ცნობილი ტროადის ფარგლებში ათავსებენ. აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ მკვლევართა აბსოლუტური უმეტესობა სწორედ ამგვარ ლოკალიზაციას უჭერს მხარს.⁹⁶

ერთობ ძნელია იმის თქმა, თუ რომელ ქვეყანას თუ ქალაქს აღნიშნავდა ჩვენს მიერ განხილული სახელწოდება – Taruisa. რა თქმა უნდა, ძალაუნებურად იქცევს ყურადღებას ამ სახელის მსგავსება ბერძნულ ტრადიციაში ცნობილ ტროასთან.⁹⁷

⁹⁵ შდრ. 194, 3^{შმდ.}; 254, 454 ^{შმდ.}

⁹⁶ მიმოხილვისათვის შდრ. 194.

⁹⁷ 21, 143; 209, 408; 194, 15 ^{შმდ.}

მიუხედავად გარკვეული ლინგვისტური დაბრკოლებებისა, Taruisa და ტროა შეიძლება დავაკავშიროთ ერთმანეთთან. და მაინც, სავსებით აშკარაა, რომ ეს სახელწოდება ხეთებისათვის არ უნდა ყოფილიყო მაინცდამაინც პოპულარული. როგორც ჩანს, ხეთების დროს ჩრდილო-დასავლეთ მცირე აზიაში მართლაც არსებობდა ორი, ალბათ ერთმანეთთან მჭიდროდ დაკავშირებული რეგიონი, რომელთაგან ერთის სახელი იყო Wilusiya, მეორესი – Taruisa. აქედან პირველი თავისი პოლიტიკური მნიშვნელობით აღემატებოდა მეორეს და არ არის გამორიცხული, რომ ორივე მათგანისათვის უმთავრესი ურბანული ცენტრი იყო ის დასახლება, რომელიც შლიმანის შემდეგ რამდენიმე არქეოლოგიური ექსპედიციის შესწავლის ობიექტი გახდა.⁹⁸

სავსებით დასაშვებია, რომ ტარუსელებისათვის ამ პუნქტის მოსხენიებისას უპირატესობა ეძლეოდა მათი აღმნიშვნელი ტერმინის ფუძეს, ხოლო ვილუსელებისთვის – მათ სახელწოდებაში დადასტურებულ ფუძეს. ბერძნულ ეპიკურ ტრადიციაში ეს ორი ხაზი ერთგვარად გაერთიანდა და ამით უნდა იყოს გამოწვეული ქალაქის აღსანიშნავად ორი სახელის გამოყენება.

ამგვარად, შეიძლება ითქვას, რომ ხეთური დოკუმენტების მიხედვით, მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში გარკვეული სამხედრო გაერთიანებების წარმოქმნა თუ არსებობა ძვ.წ. XV-დან XIII საუკუნის ჩათვლით სავსებით დასაშვებია. ის, რომ ამგვარი გაერთიანებები XIII საუკუნეშიც შეიძლებოდა არსებულებიყო, ცხადი ხდება ეგვიპტური წყაროებიდანაც. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით საინტერესოა ეგვიპტური წყაროების ცნობები „ზღვის ხალხების“ შესახებ.

“ზღვის ხალხები“ ეგვიპტურ წყაროებში ჩნდებიან XIV საუკუნეში, ე.წ. „ამარნას წერილებში“ და ფიგურირებენ მანამდე, ვიდრე მათ გამანადგურებელ შემოსევებს XII საუკუნეში არ ემსხვერპლება ხეთების იმპერია, კილიკია, ჩრდილოეთ სირია, არძავა და ალაშია, ანუ კვიპროსი. ამ პერიოდის განმავლობაში “ზღვის ხალხების“ შემადგენლობა მუდმივად იცვლება. უცვლელი რჩება მათი სახელწოდება. “ზღვის ხალხების“ ფინალური შემოსევების შედეგად ძველი აღმოსავლეთის სახელმწიფო გაერთიანებათა შორის მხოლოდ ეგვიპტემ მოახერხა, თავი გადაერჩინა ნგრევისგან. თუმცა, ამის შემდეგ ეგვიპტე ვეღარ გასწორდა წელში.⁹⁹

⁹⁸ ტროას უკანასკნელი ექსპედიციის შესახებ სრულ წარმოდგენას გვიქმნის მანფრედ კორფმანის მარვალრიცხოვანი ნაშრომები. აგრეთვე მისი ხელმძღვანელობით გამოცემული Studia Troica. გამოსულია 14 ტომი; შდრ. აგრეთვე Troia 2001.

⁹⁹ “ზღვის ხალხების“ შესახებ შდრ. 323, 11, 333 შმდ; 197; 31.

ვინ იყვნენ ეს “ზღვის ხალხები“?

როგორც ფიქრობენ, ეს იყო ძირითადად დასავლეთ ანატოლიასა და მიმდებარე კუნძულებზე განფენილი ტომებისაგან პერიოდულად შემდგარი კავშირები, რომელთაც XIII-XII საუკუნეთა მიჯნისათვის შემოუერთდნენ აგრეთვე ჩრდილოეთიდან და, ალბათ, ცენტრალური ბალკანეთიდან აყრილი ხალხები. მართალია, “ზღვის ხალხები“ XIV საუკუნიდან ფიგურირებენ ეგვიპტურ წყაროებში, მაგრამ მათი აგრესია საბედისწერო ხდება XII საუკუნეში. ისმის კითხვა: რამ განაპირობა ამ ხალხების ესოდენ სასტიკი შემოსევები და არსებითად, ბრინჯაოს ხანის ძველადმოსავლური ცივილიზაციების ნგრევა? ფიქრობენ, რომ ეს იყო გარკვეული ეკოლოგიური ფაქტორი, რომლის შედეგად მცირე აზია-ეგეიდის რეგიონი შიმშილობამ მოიცვა და მოხდა ე.წ. „ზღვის ხალხების“ სასტიკი გადაადგილება ძველი სამყაროს სხვადასხვა რეგიონში. ჩვენთვის ამჟამად საინტერესოა, როგორ გამოიყურება „ზღვის ხალხთა“ შემადგენლობა XIII საუკუნის პირველ ნახევარში ეგვიპტური წყაროების მიხედვით.

ძვ.წ. 1274 წლის 12 მაისს მოხდა ცნობილი ბრძოლა რამზეს II-სა და მუვათალი II-ს, ანუ ეგვიპტელებსა და ხეთებს შორის ქადეშთან. ხეთების მხარეზე იბრძოდნენ: *ḫrtw* (როგორც ფიქრობენ, უნდა იყოს ხეთთა დოკუმენტების *Arzawa*-ს შესაბამისი), *pdš* (ხეთური *Pitašša*-ს შესაბამისი) *Drdny* (ბერძნული ტრადიციით ცნობილი *Dardanoi*-ს შესაბამისი), *Ms* (*Maša*-ს შესაბამისი), *GrGš* (ხეთური *Karkiša*-ს შესაბამისი), *Lk* (ხეთური *Lukka*-ს შესაბამისი).

თუკი მივიჩნევთ, რომ *Drdny* არის მართლაც დარდანელების შესაბამისი, რაც სხვა ეგვიპტური წყაროებიდანაც დასტურდება, მაშინ შეიძლება ვთქვათ, რომ ეს სახელწოდება ამ შემთხვევაში აღნიშნავს ტროადის მოსახლეობის ერთობლიობას, რომელსაც ემატება ტროელთა კატალოგიდან და აშუვას ნუსხიდან ცნობილი კიდევ ორი მნიშვნელოვანი ქვეყანა. ეს არის კარია (*Karakiša*) და ლიკია (*Lukka*).

ვფიქრობთ, რომ ეგვიპტური წყაროების მონაცემები მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთიდან მოსული ხეთთა მოკავშირეების შესახებ გარკვეულწილად ეხმიანება მურსილი II-ის ალაქსანდუსადმი მიწერილ იმ წერილს, რომელზედაც ზემოთ გვქონდა მსჯელობა. მართლაც, მურსილი II-ის მმართველობის გარკვეული პერიოდისათვის არცაგაც, პიტაშაც და ის ხალხებიც, რომლებიც აშუვას სიასა და ჰომეროსის ტროელთა კატალოგში არიან ჩამოთვლილნი, ქადეშის ბრძოლის დროს ხეთთა მოკავშირეებად გვევლინებიან.

საინტერესოა აღინიშნოს, რომ ეგვიპტურ წყაროებში XV საუკუნიდან მოყოლებული, ჩნდება მცირეაზიული ქვეყნის J-s-jj (Asija) სახელწოდება, რომელიც გვხვდება აგრეთვე რამზეს II-ის დროინდელ (1182-1151) ტოპოგრაფიულ სიებში. როგორც ფიქრობენ, ეს უნდა იყოს ხეთური დოკუმენტების Aššuwa-ს შესაბამისი ქვეყანა.¹⁰⁰

რასაკვირველია, ეს წარმოქმნის გარკვეულ საფუძველს, სახელწოდებები Aššuwa, J-s-jj (Asija) და Ἄσσια დაკავშირებით ერთმანეთთან. თუკი ეგვიპტური და ხეთური სახელწოდებების ერთმანეთთან დაკავშირების თვალსაზრისს მივიღებთ, მაშინ აშკარა გახდება, რომ აშუვას არსებობა უნდა ვივარაუდოთ არა მხოლოდ ძვ.წ. XV საუკუნეში, არამედ XIII საუკუნეში და თავად XII საუკუნის დასაწყისშიც. ყურადღებას იქცევს ისიც, რომ რამზეს III-ის დროს მოხდა „ზღვის ხალხების“ საშინელი თავდასხმა, რამაც იმსხვერპლა აღმოსავლეთის მრავალი სახელმწიფო. ამაზე ზემოთ უკვე გვქონდა საუბარი. „ზღვის ხალხების“ გაერთიანებაში ეგვიპტური წყაროები ჩამოგვითვლიან ფაქტობრივად ახალ შემადგენელ ნაწილებს და მათ შორის ყურადღებას იქცევს Palaštu (ბიბლიური ფილისტიმელების შესაბამისი, რომელთა სახელშიც ზოგიერთი მკვლევარი ხედავს პელაზგთა სახელწოდების ვარიაციას). შეიძლება გამოგვეთქვა ვარაუდი, რომ Palašta აშუვას სიის Parista-სთან უნდა იყოს მიმართებაში.

მთელი ჩვენი მსჯელობა იქითკენ იყო მიმართული, რომ გვეჩვენებინა: აშუვას გაერთიანება არ დაშლილა საბოლოოდ ძვ.წ. XV საუკუნეში; იგი გარკვეული ვარიაციებით ჩნდებოდა ძველი აღმოსავლეთის ისტორიაში მომდევნო საუკუნეებშიც; XIII საუკუნეში ჰომეროსის ტროელთა და მოკავშირეთა კატალოგის, თუ ხეთთა Aššuwa-ს გაერთიანების მსგავსი კავშირი მართლაც შეიძლება არსებულიყო.

ამგვარად, თუკი ყოველივე ზემოთქმულს გავითვალისწინებთ, შეიძლება აღინიშნოს, რომ ჰომეროსის ცნობები ტროელებისა და მათი მოკავშირეების შესახებ პოეტური ფანტაზიის, ეპიკური ტრადიციის წიაღში ჩამოყალიბებული წარმოდგენების და ისტორიული რეალობის ამსახველი მონაცემების საინტერესო სინთეზს წარმოადგენს. სავსებით აშკარაა, რომ ზუსტად ამგვარი სია ვერ იარსებებდა ტროას ომის სავარაუდო ეპოქაში (ძვ.წ. XIII ს.), რადგან მასში წინამძღოლთა დონეზე ძალზე აშკარაა სახელთა ელინიზაციის მნიშვნელოვანი

¹⁰⁰ 84, 114 შმდ.

კვალი, ხოლო ეთნიკურ და გეოგრაფიულ დონეზე – იმ ფაქტებისა, რომელთაც მხოლოდ XIII საუკუნის შემდგომ შეიძლება ეჩინათ თავი. ამასთანავე, აშკარაა, რომ ტროელებისა და მათი მოკავშირეების წარმოდგენისას პოეტი ცდილობს, მიუახლოვდეს იმ ისტორიულ რეალობას, რაც გვიანბრინჯაოს ხანაში უნდა არსებულიყო დასავლეთ ანატოლიაში. ჰომეროსისათვის ამ შემთხვევაში მთავარია ორი გარემოება: ა) ტროას ომის სავარაუდო დროისათვის მცირე აზიაში მართლაც არსებობდა მნიშვნელოვანი ძალა, რომელსაც აქაველებისათვის ღირსეული წინააღმდეგობის გაწევა შეეძლო. ბ) ამ ძალის შესახებ არსებული წინააღმდეგობრივი ინფორმაციიდან საჭირო იყო გარკვეული სისტემის შექმნა, რომელიც დამაჯერებელი იქნებოდა მისი ეპოქის აუდიტორიისათვის.

ეპიკურ ტრადიციაში არსებული მითოპოეტური ინფორმაციის, როგორც ჩანს, VIII საუკუნემდე შემონახული ნანგრევების, სხვადასხვა ხასიათის დინასტიური ტრადიციებისა და, სავსებით შესაძლებელია, გარკვეული წერილობითი წყაროების გამოყენებით ჰომეროსმა ჩინებულად შეძლო, მოეხდინა აქაველთა ყველაზე უფრო ძლიერი მოწინააღმდეგის მასშტაბური წარმოდგენა და, ჩვენ ვიტყვით, უკვდავყოფა.

III ტროელთა საზოგადოება

მეცნიერებაში არაერთგზის აღნიშნულა, რომ „ილიადაში“ უამრავი ფიგურაა წარმოდგენილი, იქნება ეს ღმერთი, თუ გმირი, რომლებიც ქმნიან პოემის პერსონაჟთა ერთობ ფართო საზოგადოებას. „ილიადაში“ მოხსენიებულია ათასამდე პერსონაჟის სახელი. მათგან ნაწილი უშუალოდაა ჩართული მოქმედებაში, ნაწილი კი მოქმედებას უკავშირდება, მხოლოდ როგორც მებრძოლთა წინაპარი, მშობელი, ან პირი, რომლის დასახელების გარკვეულ საფუძველს ესა თუ ის ფაქტი ქმნის.¹⁰¹

რასაკვირველია, პერსონაჟთა ესოდენ დიდი ოდენობის ექსპონირება პოეტისთვის საკმაოდ ეფექტური ხერხია, რათა ომისდროინდელ ტროადასთან დაკავშირებული საზოგადოების მასშტაბები წარმოადგინოს. ისევე, როგორც ბევრ სხვა საკითხში, ჰომეროსი აქაც იცავს პარიტეტს და აქაველთა და ტროელთა მხარეებს თითქმის თანაბარი ოდენობის პერსონაჟებით წარმოგვიდგენს. რა თქმა უნდა, აქაველები რამდენადმე სჭარბობენ ტროელებს, მაგრამ თავად ტროელ პერსონაჟთა რაოდენობაც ერთობ შთამბეჭდავია. „ილიადაში“ ნახსენებია სამასზე მეტი ტროელი და მათი მოკავშირე. ამ შემთხვევაში ვგულისხმობთ როგორც - მოქმედებაში რეალურად ჩართულთ, ისევე სხვადასხვა გარემოებასთან დაკავშირებით ნახსენებ ფიგურებს.¹⁰²

ის, თუ როგორ ახერხებს ჰომეროსი მოწინააღმდეგის ესოდენ მრავალრიცხოვან პერსონაჟთა ექსპონირებას, მათთვის ფუნქციის მინიჭებას და მათ განაწილებას პოემაში, საკმაოდ ნათელ წარმოდგენას გვიქმნის ავტორის პოეტურ ტექნიკაზე და ოსტატობაზე – რაც შეიძლება სრულად წარმოადგინოს ტროელთა სამყარო.

ვიდრე კონკრეტულად განვიხილავდეთ იმას, თუ როგორ ახერხებს ჰომეროსი მოწინააღმდეგის მხარის ესოდენ სრულფასოვნად წარმოჩენას, შევეცადოთ, დავაჯგუფოთ ტროელი პერსონაჟები გარკვეული პრინციპით. ბუნებრივია, ამ დავაჯგუფების უმთავრესი საფუძველი იქნება პერსონაჟთა განაწილება იმის მიხედვით, არიან თუ არა ისინი დაკავშირებულნი რეალურ მოქმედებასთან. ამის შემდეგ ყურადღებას მივაპყრობთ იმას, თუ რა ქვეჯგუფების გამოყოფა შეიძლება თით-

¹⁰¹ ფიგურათა სრული ნუსხა იხ.: 140. საკუთრივ ტროელთა 284.

¹⁰² 284 დეტალურად განიხილავს ყველა 350-ივე ტროელთან დაკავშირებულ მთელ ინფორმაციას ანტიკურ წყაროებში.

ოეულ ამ ჯგუფში პერსონაჟთა ფუნქციის, პოემაში მონაწილეობის, მოქმედების ინტენსივობის და ა.შ. მიხედვით.

მოქმედებაში ჩართული პერსონაჟები

1. ინტენსიურად მოქმედი უმნიშვნელოვანესი პერსონაჟები

ამ კატეგორიაში ვაქცევთ იმ გმირებს, რომელთა როლი თვალსაჩინოა მოქმედების განვითარებაში, რომელნიც განსაკუთრებით ხშირად მონაწილეობენ მოვლენებში და რომელთაც პოემის არაერთი ვრცელი პასაჟი უკავშირდება. ჩვენი აზრით, ამ კატეგორიაში უნდა მოვაქციოთ ის პერსონაჟები, რომელთა სამოქმედო პარტიები პოემაში 100 სტრიქონზე მეტს მოიცავს. უმთავრესი პერსონაჟების ინდივიდუალიზაციის ჰომეროსისეულ პრინციპებზე მომდევნო თავში გვექნება მსჯელობა.

1. **ჰექტორი – Ἕκτωρ –** ტროას მეფის, პრიამოსისა და დედოფლის, ჰეკაბეს უფროსი ძე, ანდრომაქეს მეუღლე, ასტიანაქსის მამა. ტროელთა წინამძღოლი, ტროას ომის ცენტრალური ფიგურა. ისეთივე მნიშვნელობის გმირია ტროელთათვის, როგორც აქაველთათვის – აქილეუნი. ჰომეროსი მისი სახის ინტენსიფიკაციას ახდენს და ამ გზით გვაცნობებს ტროას შემდგომი ბედის შესახებ. სახელს ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს: *segh- და -τορ (იხ. DTI, 466 შმდ. ასევე HP, 10a1, 64, 71b1; RE, VII.2 2806-2818).
2. **პრიამოსი – Πρίαμος –** ტროას მეფე, ლაომედონის ძე, ჰეკაბეს მეუღლე. ორმოცდაათი ძე და თორმეტი ასული ჰყავს. უკვე ის ფაქტი, რომ ტროას მეფეა, მას ეპოსის უმნიშვნელოვანეს ფიგურად აქცევს. მიუხედავად იმისა, რომ თვითონ უმუშალოდ არ ერთვება საბრძოლო

სცენებში, „ილიადაში“ მისი მოქმედების ინტენსივობა საკმაოდ მაღალია.

სახელი არ არის ბერძნული წარმოშობის (იხ. DTI, 906 შმდ., ასევე HP, 15a2, 49c, 82; RE, XXII,2 1841-1906).

3. ენეასი – Ἐνείας –

ტროადელ დარდანელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი, ანქიზესა და ქალღმერთ აფროდიტეს ძე. მონაწილეობს „ილიადის“ თითქმის ყველა მოქმედებაში.

სახელის წარმოშობა სადავოა; მას უკავშირებენ თრაკიულ და ილირიულ გარემოს (იხ. DTI, 179 შმდ., ასევე HP, 39g1, 80a; RE, I, 1 1010-1019, SI).

4. პარისი – Πάρις
ალექსანდროსი – Ἀλεξάνδρος –

ტროას მეფის ძე, ელენეს მეუღლე, ომის დაწყების მიზეზი. ინტენსიურად ერთვება მოქმედებაში, თუმცა ომის მსვლელობისას გადამწყვეტ როლს არ თამაშობს. პარისი არაბერძნული სახელია, ხოლო ალექსანდროსს ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს (ἀλέξ←ἀλέξω და -ανδρος←ἀνήρ) (იხ. DTI, 814 შმდ., ასევე HP, 10f13, 38a4, 82; RE, XVII,4 1448-1536).

5. ანდრომაქე – Ἀνδρομάχη –

თებელი ეგვიპტის ასული, ჰექტორის მეუღლე, ასტიანაქსის, ანუ სკამანდროსის დედა.

სახელს ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს: (ἀνδρο←ἀνήρ და μαχος) (იხ. DTI, 274 შმდ., ასევე HP, 22a2, 34a6β, 37a1, 66; RE, I,2 2150).

6. სარპედონი – Σαρπηδών –

ბელეროფონის ასულის, ლაოდამიას და ზევსის ძე. ლიკიელთა წინამძღოლი. მისი სიკვდილი შთამბეჭდავდაა გადმოცემული.

ჰომეროსი დაწვრილებით ინფორმაციას გვაძლევს მისი წინაპრების შესახებ.

სახელის ეტიმოლოგია არაბერძნულია. (იხ. DTI, 973 შმდ., ასევე HP, 59b; 63b1; 80b; 82; RE, II A. 1. 35-47).

7. პულიდამასი – Πουλυδάμας –

პანთოსის ძე. ძალიან ხშირად გვხვდება საბრძოლო სცენებში. უმთავრესად იძლევა რჩევებს და უმრავლეს შემთხვევაში ითვალისწინებენ კიდევ მის აზრს. ერთგან ამბობს ავტორი, რომ მან კარგად იცის წარსულიც და მომავალიც (18.249); ის ისევე ბრწყინავს სიტყვით, როგორც ჰექტორი – საქმით (18. 252) მას ჰექტორის რანგშიც მოიხსენიებს ჰომეროსი (მაგ: ის და ჰექტორი ერთად მიუძღვიან რაზმს – 12. 88). ეს გმირი ჰექტორის მეგობარია, ისინი ერთ ღამეს იშვინენ.

სახელი ბერძნული წარმოშობისაა: (Πουλυ←πυლ- და δαμας←δάμνημι) (იხ. DTI, 901 შმდ., ასევე HP, 28a1, 63b2, 66; RE, XXI.2 1599-1601).

8. გლაუკოსი – Γλαυκος –

ბელეროფონის შვილიშვილი, ჰიპოლოქოსის ძე, ლიკიელთა წინამძღოლი. ის აქტიურადაა ჩართული ბრძოლებში, თუმცა მოქმედების ინტენსივობით ოდნავ ჩამოუვარდება სარპედონს.

სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (αλαυκος) (იხ. DTI, 385 შმდ., ასევე HP, 11d6; 51a1; 67a4; RE, VII.1 1413).

2. ინტენსიურად მოქმედი მნიშვნელოვანი პერსონაჟები

ამ ჯგუფს მივაკუთვნეთ პერსონაჟები, რომლებიც მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ომის მსვლელობაში. ისინი აქტიურად არიან ჩართულნი მოქმედებაში, დასამახსოვრებელ სახეებსაც ქმნიან და განსაკუთრებული ფუნქციაც ენიჭებათ პოემაში. მაგრამ მაინც, ისინი პირველ კატეგორიაში ჩამოთვლილ გმირებს ჩამორჩებიან თავიანთი მნიშვნელობითაც და მოქმედების ინტენსივობითაც.

1. ანტენორი – Ἄντινωρ –

უხუცესთა საბჭოს წევრი, აისიეტესის ძე. ქურუმი ქალის, კისეს ასულ თეანოს ქმარი. აგენორის, დემოლეოსის, იფიდამასის, კოლოსის, პედაიოსის და პოლიბიოსის მამა. ხშირად მოიხსენიება სწორედ მათთან მიმართებაში. ის მონაწილეობას იღებს მნიშვნელოვან საკითხებზე მსჯელობაში. სწორედ მას გაიყოლებს პრიამოსი, როდესაც ბრძოლის ველზე გადის აქაველებთან მოსალაპარაკებლად.

სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (ἀντι და -ανωρ(←ἀνίρ) (იხ. DTI, 284 შმდ., ასევე HP, 11d1; 16c; 33b1; 35a3a; 66).

2. დეიფობოსი – Διίφωβος –

პრიამოსის ძე. აქტიურადაა ჩართული საბრძოლო სცენებში. ძირითადად წამყვანი გმირების გვერდით იბრძვის და თავადაც მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პოემაში.

სახელი ბერძნულია (Διι- და ფიბოს) (იხ. DTI, 415 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22b2; 29a2; 35d; 66; RE, IV.2 2404-2406).

3. პანდაროსი – Πάνδαρος –

ლიკაონის ძე. ძელეიას კონტიგენტის წინამძღოლი. მას თვით აპოლონმა უბოძა მშვილდ-ისარი.

სახელის ეტიმოლოგია სადავოა: შესაძლოა, ეს იყოს ბერძნული სახელი (παν- და δῆρω) თუმცა, ზოგი მოსაზრებით, ეს სახელი

- არაბერძნულია. (იხ. DTI, 797 შმდ., ასევე 45d; 83; RE, XVIII.3 504-507).
4. აგენორი – Ἄγιναρ – ანტენორისა და თეანოს ძე. ტროელთა წინამძღოლი. აქტიურადაა ჩართული საბრძოლო სცენებში. სახელის წარმომავლობა ბერძნულია. (ἀγε- და ἀνῆρ) (იხ. DTI, 153 შმდ., ასევე HP, 11d1; 18a1b; 33b2; 3,4; 35a1a, 8,2; 66).
5. ჰელენოსი – Ἑλενος – პრიამოსის ძე. ჩიტებზე მჩხიბავი. ტროელებს აძლევს რჩევებს და თვით ისეთი გმირიც კი, როგორც ჰექტორია, ითვალისწინებს მის წინასწარმეტყველებებს. ეს კი უმრავლეს შემთხვევებში ხელსაყრელია ტროელთათვის. ის აქტიურად მონაწილეობს ბრძოლებშიც. სახელი, მეცნიერთა უმეტესობის აზრით, ელენეს მამრობითი ვარიანტია. თუმცა, ამ სახელის ეტიმოლოგიაც სადავოა. (იხ. DTI, 508 შმდ., ასევე HP, 48b2; 84; RE, VI.2 2844-2847).
6. ლიკაონი – პრიამოსის ძე – Λικάων მისი ამბავი ვრცლადაა გადმოცემული პოემაში; მისი სახელი ხშირად იხსენიება, თუმცა იგი არ ქმნის გმირის ისეთი სახეს, როგორსაც ამ ჯგუფის სხვა სახელები. სახელის ეტიმოლოგია სადავოა. შესაძლოა, უკავშირდებოდეს ბერძნულ λῆκος-ს. შეიძლება, იყოს მცირეაზიულ ეთნოსთან დაკავშირებული ანთროპონიმი. (იხ. DTI, 721 შმდ., ასევე HP, 60c2; 81; RE, XIII.2 2247).
7. ასიოსი – Ἄσιος – პირტაკოსის ძე. პერკოტეს, პრაკტიონის, სესტოსის, აბიდოსისა და არისბეს კონტიგენტის წინამძღოლი. სულ რამდენიმე სიმ-

ღერაში შემოდის, მაგრამ ქმნის გმირის დასამახსოვრებელ სახეს.

სახელის ეტიმოლოგიის საკითხი პრობლემატურია: მეცნიერთა უმეტესობა მას აკავშირებს Ἄσια-სთან, რომელიც უნდა ირეკლებოდეს მიკენურ a-si-wi-ji-სა და ხეთურ Aššuwa-ში. (იხ. DTI, 324 შმდ., ასევე HP, 13a3; 39b2; 58b1; 80a; RE, II.2 1605).

8. კებრიონე – Κεβριόνης –

პრიამოსის უკანონო ძე. ტროელთა წინამძღოლი, ჰექტორის მეეტლე / მებაჯრე. ის თავადაც აქტიურადაა ჩართული ბრძოლებში.

სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 677 შმდ., ასევე HP, 37b3; 80a; RE, XI.1 106-107).

9. ჰეკაბე – Ἑκάβη –

პრიამოსის მეუღლე, ტროელთა დედოფალი, დიმასის ასული. პოემის ცენტრალური გმირების – ჰექტორისა და პარისის დედა.

სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (*Ἑκα-βίλος) (იხ. DTI, 451 შმდ., ასევე HP, 22a1; 50c1; 2; 66; RE, VII.2 2652-2662).

10. ბრისეისი – Βρισηΐς –

ბრისევსის ასული, აქაველთა ტყვე.

სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 367 შმდ., ასევე HP, 56a2; 58b1; 89a; RE, III.1 856-857).

3. ინტენსიურად მოქმედი ნაკლებად მნიშვნელოვანი პერსონაჟები

ეს პერსონაჟები საკმაოდ ხშირად იხსენიებიან პოემაში, მათი სახელები არაერთ ცალკეულ საბრძოლო სცენასთანაა დაკავშირებული, მაგრამ ვერ უტოლდებიან წინა კატეგორიის გმირებს; არ ასრულებენ გადამწყვეტ როლს ბრძოლების მსვლელობისას და არ ქმნიან დასამახსოვრებელ სახეებს.

1. ჰიპოთოოსი – Ἱπóθooς –
 პელაზგთა წინამძღოლი ღარისადან.
 სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (Ἱπo-
 და -θooς) (იხ. DTI, 619 შმდ., ასევე HP, 22c1;
 66; RE, VIII.2 1925).
2. აკამასი – Ἀκάμας –
 ანტენორისა და თეანოს ძე. ტროადელ
 დარდანელთა წინამძღოლი.
 სახელი ბერძნული წარმოშობისაა
 (καμα←καμνω) (იხ. DTI, 242 შმდ., ასევე HP,
 28a1; 63a1; 66; RE, I.1 1143).
3. ასტეროპეოსი – Ἀστεροπαῖoς –
 პელეგონის ძე, პეონიელი. მდინარე აქსიო-
 სის შვილიშვილი.
 სახელი ბერძნული წარმოშობისაა
 (ἀστηροπή- და -ooς) (იხ. DTI, 336 შმდ.,
 ასევე HP, 2a; 4a, b2, c1, d; 7b1; 39f1; 78a; RE,
 II.2 1788).
4. დოლონი – Δόλων –
 მაცნე ევმედეს ერთადერთი ძე. მართალია,
 მისი სახელი რამდენჯერმე გვხვდება, მაგ-
 რამ მხოლოდ ერთი სიმღერით შემოიფარ-
 გლება მისი მოქმედების არეალი. „ილია-
 დის“ ეს თავი მის სახელს ატარებს (X
 სიმღერა), მაგრამ დოლონი მაინც არ არის
 მნიშვნელოვანი ფიგურა. ის მხდალი, სუს-
 ტი ნებისყოფის მქონე პერსონაჟია და ვერ
 ქმნის საინტერესო სახეს. ამას გარდა, X
 სიმღერა მკვლევართა უმეტესობის აზრით,
 ინტერპოლაცია უნდა იყოს.
 სახელს ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს
 (δόλοο და -ων) (იხ. DTI, 434 შმდ., ასევე HP,
 7c; 10a1; 47b3; 68c2; RE, V.1 1287-1288).
5. ევფორბოსი – Εὐφορβooς –
 პანთოსისა და ფრონტისის ძე, ჰიპერენორი-
 სა და პულიდამასის ძმა.
 სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (εὐ- და

- φόρβος) (იხ. DTI, 547 შმდ., ასევე HP, 22c3; 31b1; 36d; 66).
6. იდაოსი – Ἰδαῖος – ტროელთა მაცნე. ხშირად ფიგურირებს პოემაში. სახელი ტოპონიმ იდასთანაა დაკავშირებული -იოს- სუფიქსის საშუალებით. (იხ. DTI, 598, ასევე HP, 4d; 13a1; 2; 14b1; 39f2; 55; 80a).
7. სკამანდროსი – Σκάμανδρος – (ქსანთოსი – Ξάνθος) – მდინარე, რომელიც ძალიან ხშირად მოქმედებს პოემაში. სახელი სკამანდროსი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 994 შმდ., ასევე HP, 10f1; 12; 13a1; 39b2; 80a; RE, III.A 429-434).

4. ეპიზოდურად მოქმედი მნიშვნელოვანი პერსონაჟები

ამ კატეგორიაში ვაქცევთ იმ პერსონაჟებს, რომელთა მოქმედების არეალი არ სცილდება ერთი სიმღერის ფარგლებს, ან რომლებიც თავიანთი სტატუსით ან ფუნქციით საკმაოდ თვალსაჩინონი არიან, მაგრამ მოქმედებაში ინტენსიურად არ არიან ჩართულნი.

1. ქრისესი – Χρῆσος – აპოლონის ქურუმი, ქრისეისის მამა. ის მხოლოდ პირველ სიმღერაში ფიგურირებს, მაგრამ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ომის მსვლელობაში. სწორედ მასთანაა დაკავშირებული აპოლონის რისხვა, რითიც იწყება პოემა და რის გამოც ნადგურდებიან აქაველები. სახელი ბერძნულია (*χρυσεύς) (იხ. DTI, 1067 შმდ., ასევე HP, 37b3; 58b1; 80a; RE, III.2 2498).
2. პოლიდოროსი – Πολύδωρος – პრიამოსისა და ლაოთოეს ძე.

- სახელი ბერძნულია (πολυ- და δωρις←δῶρον) (იხ. DTI, 893 შმდ., ასევე HP, 31b1; 36d; 66; RE, XXI.2 1608-1609).
3. პოლიტესი – Πολίτης – პრიამოსის ძე, ტროელთა გუშაგი. სახელი ბერძნულია (πόλις და -της) (იხ. DTI, 889 შმდ., ასევე HP, 53b1; 74; RE, XXI.2 1397-1399).
4. ადრესტოსი – Ἄδρηστος – პერკოსელი მისნის, მეროპის ძე, ამფიოსის ძმა. ადრასტეას კონტიგენტის წინამძღოლი. მიიჩნევენ, რომ სახელი შეიძლება იყოს როგორც ბერძნული, ასევე არაბერძნული ეტიმოლოგიის. (იხ. DTI, 171, ასევე HP, 27c; 54d; 81).
5. აკამასი – Ἀκάμας – თრაკიელთა წინამძღოლი ჰელესპონტიდან. სახელი ბერძნულია (καμα←καμνω) (იხ. DTI, 242 შმდ., ასევე HP, 28a1; 63a1; 66; RE, I.1 1143).
6. ენომოსი – Ἔννομος – მიზიელთა წინამძღოლი, ჩიტებზე მხიბავი. სახელის ეტიმოლოგია ბერძნული უნდა იყოს (έν- და -νομος) (იხ. DTI, 521, ასევე HP, 16d; 22c3; 31b1; 66; RE, V.2 2633).
7. ამფიოსი – Ἄμφιος – პერკოსელი მისნის, მეროპის ძე. ადრესტოსის ძმა. ადრასტეას კონტიგენტის წინამძღოლი. ბერძნული სახელია (*Ἄμφι-ιος) (იხ. DTI, 271 შმდ., ასევე HP, 39c3; 66; RE, I.2 1949).
8. ამფიმაქოსი – Ἀμφίμαχος – ნომიონის ძე, ნასტეს ძმა, კარიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნული წარმოშობისაა (ἀμφι-μαχος) (იხ. DTI, 268 შმდ., ასევე HP, 16b; RE, I.2 1941).

9. ადამასი – Ἄδμας – ასიოსის ძე, ტროელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია. დაკავშირებულია δάμνημι ზმნასთან. (იხ. DTI, 167 შმდ., ასევე HP, 28a1; 63a1; 66; RE, I.1 344).
10. არქელოქოსი – Ἀρχέλοχος – ანტენორისა და თეანოს ძე. ტროადელ დარდანელთა ერთ-ერთი წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (ἀρχέ- და -λόχος) (იხ. DTI, 320 შმდ., ასევე HP, 18a1; 22c2; 66; RE, II.1 455-456).
11. ანტიფოსი – Ἄντιφος – პრიამოსის ძე. ბერძნული სახელია (ἀντι- და -φοσιος-ის შემოკლებული ვარიანტი) (იხ. DTI, 298 შმდ., ასევე HP, 3b2; 11d2; 50d2; 66; RE, I.2 2530).
12. აქსიოსი – Ἄξιος – მდინარე, რომელიც მოქმედებს, როგორც პერსონაჟი. სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 302 შმდ.).
13. ასტიანაქსი – Ἄστυάναξ
(სკამანდრიოსი – Σκαμάνδριος) ჰექტორის და ანდრომაქეს ძე. ერთადერთი ჩვილი, რომელიც ნახსენებია პოემაში. ასტიანაქსი ბერძნული სახელია (ἀστυ და ἄναξ) სკამანდრიოსი დაკავშირებულია ტოპონიმთან და ჰიდრონიმთან (იხ. DTI, 345 შმდ., ასევე HP, 10e1; f1; 29b1; 32b; RE, II.2 1866-1967).
14. ოდიოსი – Ὀδῖος – ჰალიძონთა წინამძღოლი ალიბედან, ვერცხლის საბადოდან. ფიქრობენ, რომ სახელი ბერძნულია, (ὀδῖος), თუმცა თავად ბერძნულში ეს სახელი იშვიათია. არ არის გამორიცხული, რომ მისი სხვაგვარი ეტიმოლოგიაც მოძებნოს (იხ. DTI, 775 შმდ., ასევე HP, 10a1; 39b1, 2; 71b2;

- 80a; RE, XVII.2 1887).
15. მესთლესი – Μέσθλης – მეონიელთა წინამძღოლი, ტალიამენესა და ნიმფა გიგაიეს ძე, ანტიფოსის ძმა. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 755 შმდ., ასევე HP, 65a; 84; RE, 1288).
16. ჰიპერენორი – Ὑπερήνωρ – ტროელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (ὑπερ- და -ηνωρ) (იხ. DTI, 1035 შმდ., ასევე HP, 16i; 33b1, 5; 66; RE, IX.1 286).
17. იფიტიონი – Ἴφιδίων – ოტრინთევისისა და ნიმფას ძე, ტმოლოსიდან. მეონიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 639 შმდ., ასევე HP, 47c1, 4; 66).
18. ოინომასი – Οἰνόμαος – ტროელთა წინამძღოლი. ალბათ, სახელს ბერძნული ეტიმოლოგია უნდა ჰქონდეს (οἶνο და μαος←μα(ι)ομαι) (იხ. DTI, 780 შმდ., ასევე HP, 22a2; 36a2; 66; RE, XVII.2 2249).
19. ნასტესი – Νάστης – ნომიონის ძე, ამფიმაქოსის ძმა, კარიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (ναίω და -της) (იხ. DTI, 769 შმდ., ასევე HP, 10a1; 53a1; 70b4; RE, XVI.2 1794-1795).
20. ორესტესი – Ὀρέστης – ტროელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (ὄρος და -της) (იხ. DTI, 782 შმდ., ასევე HP, 15a2; 53b1, c1; 74; 81).
21. ფალკესი – Φάλκης – ტროელთა წინამძღოლი. ალბათ, სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 1044 შმდ., ასევე HP, 51a1; 84; RE, XIX.2 1670).
22. პილაიმენესი – Πυλαιμένης – ენეტედან, პაფლაგონიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (πυλαι და -μενης) (იხ. DTI, 949 შმდ., ასევე HP, 23b; 34a5a; 66a1; RE,

- XXIII.2 2106-2107).
23. პოლიბოსი – Πόλυβος – ანტენორის ძე, ტროელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (πολύβος) (იხ. DTI, 892 შმდ., ასევე HP, 11c; 31b2; 36e1; 50c1; 66; RE, XXI.2 1583).
24. პირაიქმესი – Πυραϊκμης – პეონიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (πυρ- და -αίχμη) (იხ. DTI, 954 შმდ., ასევე HP, 2a' 31d3; 37b1; 66; RE, XXIII.2 2164).
25. რესოსი – Ρήσος – ეიონეხის ძე, თრაკიელთა წინამძღოლი. ოქროს საჭურველისა და ეტლის პატრონი. სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 959 შმდ., ასევე HP, 58b1; 82; RE, IA.1 625-630).
26. თონი – Θών – ტროელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (θόν) (იხ. DTI, 586 შმდ., ასევე HP, 36a1; 47b2; 66; 67b2; RE, VI A.1 330).
27. ქრომიოსი – Χρομῖος – მიზიელთა წინამძღოლი. ფიქრობენ, რომ ეს არის ბერძნულში შემოსული ელინიზებული სახელი (იხ. DTI, 1059 შმდ., ასევე HP, 11d5; 39a2; 70a11; RE, III.2 2453).
28. ფორკისი – Φόρκης – ფრიგიელთა წინამძღოლი, ფაინოპსის ძე. სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 1052 შმდ., ასევე HP, 15a3; 38b; 81; RE, XX.1 535-536).
29. თერსილოქოსი – Θερσίλοχος – პეონიელთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (θερσι და -λοχος) (იხ. DTI, 582 შმდ., ასევე HP, 20c1; 22c2; 31b1; 34a4b; 66; RE).
30. პეიროსი – Πείροος – იმბრასოსის ძე, რიგმოსის მამა. თრაკიელთა წინამძღოლი.

- სახელი შემოსულია ბერძნულში, თუმცა არსებობს მისი ბერძნული ეტიმოლოგიის ვერსიაც (περι- და ῥοიც). (იხ. DTI, 868 შმდ., ასევე HP, 40b2; 70a1; 80a; RE, XIX.1 140).
31. თეანო – Θεανώ – ტროელთა ქურუმი ქალი, ანტენორის მეუღლე, კისეს ასული, ბევრი ტროელი მებრძოლის დედა. ამ სახელის როგორც ბერძნული, ისე არაბერძნული ეტიმოლოგიის თეორიებს ჰყავთ თავიანთი მომხრეები მეცნიერებაში (ბუნდოვანია). (იხ. DTI, 577, ასევე HP, 43b, c2, d; 71b4; 82; RE, VA.2 1377-1379).
32. ქრისეისი – Χρυσή – ქურუმ ქრისეს ასული, აქაველთა ტყვემისმა წართმევამ გამოიწვია აქილევსის რისხვა. სახელი ბერძნულია (*χρυσεύς და -იც) (იხ. DTI, 1063 შმდ., ასევე HP, 56a2; 58b1; 80a; RE, III.2 2491-2494).
33. კასანდრე – Κασσάνδρη – პრიამოსის ასული, წინასწარმეტყველი. სახელის წარმომავლობა ბუნდოვანია. (იხ. DTI, 646 შმდ., ასევე HP, 19; 33a2; 37a2; 66; RE, X.2 2290-2293).
34. ჰიპოთოოსი – Ἱπότηος – პელაზგთა წინამძღოლი, ტევტამიდი ლევთოსის ძე. სახელი ბერძნულია (ἵππο- და ῥοიც) (იხ. DTI, 619 შმდ., ასევე HP, 22c1; 66; RE, VIII, 2 1925).
35. ეტიონი – Ἠτίων – ანდრომაქეს მამა. სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია, თუმცა ზოგი მეცნიერი აკავშირებს ბერძნულ ἀίτιος-თან. (იხ. DTI, 563 შმდ., ასევე HP,

- 47d; 84; RE, V.2 1976-1977).
36. ჰიკეტაონი – Ἴκετάων – უხუცესი, პრიამოსის ძმა. სახელი ბერძნულია (*ἴκετά და *-Fων) (იხ. DTI, 602 შმდ., ასევე HP, 35a1β; 47b2; 60b; 66).
37. კლიტიოსი – Κλυτίος – უხუცესი, პრიამოსის ძმა. სახელი ბერძნულია (κλυτός←κλύω და -ιος) (იხ. DTI, 683 შმდ., ასევე HP, 8,1; 39c2; 66; RE, XI.1 895).
38. ლამპოსი – Λάμπος – უხუცესი, პრიამოსის ძმა. სახელი ბერძნულია (λάμπα). (იხ. DTI, ..., ასევე HP, 3c2; 7c; 36a2; 67a3; RE, XII.1 583-584).
39. თიმოტიესი – Τιμοίτης – უხუცესი. სახელის ეტიმოლოგია გარუკვეველია. შეიძლება მისი დაკავშირება ბერძნულ ტიმოსთან, თუმცა ასევე შესაძლებელია ამ სახელის სხვაგვარი წარმომავლობაც. (იხ. DTI, 594 შმდ., ასევე HP, 24; 35a4a; 53b; 76a; RE, VI A.1 716).
40. უკალეგონი – Οὐκαλέγων – უხუცესი. ბერძნულად მოლაპარაკე სახელია (οὐκ და ἄλεγων) (იხ. DTI, 788 შმდ., ასევე HP, 28b; 63a2; 66; RE, IX A.1 504-505).
41. პანთოსი – Πάνθοος – უხუცესი, პოლიდამასის, ეფეორბოსის და ჰიპერენორის მამა. სახელი ბერძნულია (παν- და -θοος) (იხ. DTI, 811 შმდ., ასევე HP, 22c1; 32a2; 66; RE, XVIII.3 778-779).
42. მორისი – Μόρυς – ჰიპოტიონის ძე, ასკანიელი. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 761 შმდ., ასევე HP, 38b; 84; RE, XVI.1 327).

43. აპისაონი – Ἄπισάων – ფავსიოსის ძე. ტროელთა წინამძღოლი. შესაძლოა, სახელი შემოტანილი იყოს ბერძნულში. (იხ. DTI, 305 შმდ., ასევე HP, 15a2; 60c1; 84; RE, I.2 2810).
44. ალკათოოსი – Ἀλκάθιος – აისიეტესის ძე, ანქიზეს სიძე, ჰიპოდამიას ქმარი. სახელი ბერძნულია: *ἄλκα- და -θιος. (იხ. DTI, 256 შმდ., ასევე HP, 22c1; 34a1β, b2; 66; RE, I.2 1512).
45. კოონი – Κόων – ანტენორისა და თეანოს უფროსი ძე. ბერძნული სახელია (κοῶν) (იხ. DTI, 686 შმდ., ასევე HP, 36a1; 47b2; 66; 71b1; RE, XI.2 1344-1345).
46. სოკოსი – Σώκος – ჰიპასოსის ძე, ხაროპსის ძმა. სახელის წარმომავლობა არ არის ნათელი. (იხ. DTI, 1001 შმდ., ასევე HP, 51a1; 67b1; RE, IIIA.1 803).
47. მელანიპოსი – Μελάνιππος – ჰიკეტაონის ძე. სახელი ბერძნულია (μέλας და ἵππος) (იხ. DTI, 743 შმდ., ასევე HP, 31b1; 66; RE, S V).

5. ეპიზოდურად მოქმედი უმნიშვნელო პერსონაჟები

ამ კატეგორიაში დასახელებულია პერსონაჟები, რომლებიც რამდენჯერმე ჩნდებიან „ილიადაში“, მაგრამ მათი არ ეკისრებათ რაიმე დასამახსოვრებელი ფუნქცია.

1. აგასტროფოსი – Ἄγαστροφός – პაიონის ძე. ბერძნული სახელია. (ἄγα- და στροφός←στρέφω) (იხ. DTI, 148 შმდ., ასევე HP, 22a1; 66; RE, I.1 738).
2. ადრესტოსი – Ἄδρηστος – ტროელი, მოკლა მენელაოსმა. შეიძლება იყოს როგორც ბერძნული, ისე არაბერძნუ-

- ლი სახელი.
(იხ. DTI, 170 შმდ., ასევე HP, 27c; 54d; 81.)
3. არეტოსი – Ἄρειτος – ტროელი. სახელი ბერძნულია (Ἄρφα_τος) (იხ. DTI, 313 შმდ., ასევე HP, 54a2; 69a1; RE, II.1 682).
  4. არქეპტოლეშოსი – Ἄρχεπτόλεμος – იფიტოსის ძე, ჰექტორის მეგეტლე. სახელი ბერძნულია (ἀρχε- და πτόλεμος) (იხ. DTI, 322 შმდ., ასევე HP, 18a1; 66; RE, II.1 457).
  5. დარესი – Δάρης – ჰეფესტოს ქურუმი, ფეგეესისა და იდაიოსის მამა. ალბათ, შემოსულია ბერძნულში, თუმცა ზოგი მიიჩნევს, რომ შეიძლება იყოს ძერძო ზმნიდან (იხ. DTI, 408 შმდ., ასევე HP, 15a2; 52b; 82; RE, IV.2 2213-2214).
  6. დოლოპსი – Δόλοψ – ლამპოსის ძე, ლაომედონის შვილიშვილი. თესალიური ეთნოსის, Δολόπει-ების იდენტურია. (იხ. DTI, 432, ასევე HP, 13a1; 15a2; 50a3; 81; RE, V.1 1291).
  7. ილიონეხსი – Ἰλιονένς – ტროელი, ფორბასის ძე. ტოპონიმ Ἰλιος-თანაა დაკავშირებული (-ენჯ) (იხ. DTI, 604 შმდ., ასევე HP, 42c3; 80a; RE, IX.1 1066).
  8. იმბროსი – Ἰμβριος – მენტორის ძე, მედეხიკასტეს ქმარი, პრიამოსის სიძე. ნაწარმოებია -იოს-ით ტოპონიმ იმბროსთან (იხ. DTI, 612 შმდ., ასევე HP, 39b2; 80a; RE, IX.1 1105).
  9. იფიდამასი – Ἰφιδάμας – ანტენორისა და თეანოს ძე. ბერძნული სახელია (Ἰφι- და -δάμας) (იხ. DTI, 635 შმდ., ასევე HP, 11d1; 28a1; 34b4, 66; RE, IX.2 2017).
  10. ოთრონეხსი – Ὀθρσιονένς – კახესიელი, კასანდრას ხელის მოხონელი. სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია. (იხ. DTI, 776 შმდ., ასევე HP, 42c3; 81.)
  11. პოდესი – Ποδής – ეგეიონის ძე. შესაძლოა, სახელი იყოს ბერძნული წარმო-

მაელობის, დაკავშირებული Ποδ- ფუძესთან. (იხ. DTI, 887 შმდ., ასევე HP, 39g1; 66; RE, XXI.1, 1143).

12. **ფეგეესი – Φηγέες –** ჰეგეესტოს ქურუმის, დარესის ძე. ბერძნული სახელია. (φεγός და -ευσ;) (იხ. DTI, 1049 შმდ., ასევე HP, 42b1, c1; 76a; 80a; RE, XIX.2, 1914).
13. **ხაროპსი – Χάροψ –** ჰიპასოსის ძე. სახელი ბერძნულია (χάροψ / χάρπιος). (იხ. DTI, 1057 შმდ., ასევე HP, 35a1b; 50a2; 66; RE, VI.1, 204).
14. **პეისანდროსი – Πείσανδρος** ტროელი. სახელი ბერძნულია (πεισ- და ἄνδρος) (იხ. DTI, 871 შმდ., ასევე HP, 11c; 19; 33a3; 35a3b; 66; RE, XIX.1, 141).

6. კვაზისტატისტები, რომლებიც რაღაცით არიან გამორჩეულნი

ამ კატეგორიას მივაკუთვნეთ ის პერსონაჟები, რომლებიც მხოლოდ ერთხელ გვხვდებიან პოემაში, მაგრამ მათი ექსპონირების ფორმა რამდენადმე აღემატება მხოლოდ სტატისტის როლს. მათ რანგს სწევს ის, რომ ამ პერსონაჟთა ერთი ნაწილი მოხსენიებულია, როგორც პრიამოსის ძე, ხოლო მეორე ნაწილი – როგორც წინამძღოლი.

1. **ეპისტროფოსი – Ἐπίτροφος –** ჰალიძონთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (ἐπι- და τρέφω) (იხ. DTI, 527, ასევე HP, 16e; 22a1; 66; RE, VI.1, 204).
2. **ეგეემოსი – Ἐγήμεος –** კიკონთა წინამძღოლი. სახელი ბერძნულია (εγ- და φήμη) (იხ. DTI, 546 შმდ., ასევე HP, 31a1; 36d; 66; RE, VI.1, 1168).

3.   ჰიპერიონი – Ὑπίρων –   ტროელთა წინამძღოლი.
სახელი ბერძნულია (ὑπερ- და -ων) (იხ. DTI, 1033 შმდ., ასევე HP, 47b4; 66; RE, IX.1, 288).
4.   ჰირტიოსი – Ὑρτιος –   გირტიოსის ძე, მიზიელთა წინამძღოლი.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 1038 შმდ., ასევე HP, 3c1; 39b2; 82).
5.   იამენოსი – Ἰαμενός –   ტროელთა წინამძღოლი. სახელი უნდა იყოს ბერძნული (ἰάομαι) (იხ. DTI, 597 შმდ; ასევე HP, 62a, c2; 71b3; 83).
6.   ლაოდამასი – Λαιδάμας –   ანტენორის ძე, ტროელთა წინამძღოლი.
ბერძნული სახელია (λαός და -δάμας). (იხ. DTI, 693 შმდ., ასევე HP, 10a2, 11d1; 28a1; 63b2; 66; RE, XII.1, 697).
7.   ორთაიოსი – Ὀρθαῖος –   ტროელთა წინამძღოლი.
სახელი უნდა იყოს ბერძნული (ὀρθός) (იხ. DTI, 783 შმდ., ასევე HP, 39f2; 80a).
8.   პალმისი – Πάλμας –   ტროელთა წინამძღოლი.
სახელი შემოსულია. (იხ. DTI, 798, ასევე HP, 38b; 83).
9.   პოლიფეტესი – Πολυφῆτης –   ტროელთა წინამძღოლი (ფრიგიელთა, ასკანიიდან).
სახელი ბერძნულია (πολυ- და φητης←φημι) (იხ. DTI, 900 შმდ., ასევე HP, 24; 66; RE, XXI.2, 1822).
10.   პილაიოსი – Πύλαιος –   პელაზგთა წინამძღოლი.
სახელი ბერძნულია (πύλη და -αιος) (იხ. DTI, 952 შმდ., ასევე HP, 4b2, d; 39f1, 2; 66; 74; 80b; RE, XXIII.2, 2108).
11.   თიმბრაიოსი – Θυμβραῖος –   ტროელთა წინამძღოლი.
სახელი უკავშირდება ტროადულ დასახლებას Θυμβρα-ს, რომლის ეტიმოლოგია არ

- არის ნათელი. (იხ. DTI, 592 შმდ., ასევე HP, 13a1; 14b1; 39f2; 80a; RE, VIA.1, 697).
12. მენტესი – Μέντης – კიკონთა წინამძღოლი. ალბათ, სახელი ბერძნულია (μεν- და -της) (იხ. DTI, 748 შმდ., ასევე HP, 10a1,2; 53a1; 70b1; RE, XV.1, 961-962).
13. აპისაონი – Ἀπισάων – პეონიელთა წინამძღოლი, ჰიპასოსის ძე. შეიძლება, სახელი შემოსული იყოს ბერძნულში. (იხ. DTI, 305 შმდ., ასევე HP, 15a2; 60c1; 84; RE, I.2, 2810).
14. ანტიფოსი – Ἄντιφος – მეონიელთა წინამძღოლი, ტალაიმენესა და ნიმფა გაგიეს შვილი, მესთლეს ძმა. სახელი შემოსულია (ἀντι- და φόσος-ის შემოკლებული ვარიანტი) (იხ. DTI, 298 შმდ., ასევე HP, 3b2; 11d2; 50d2; 66; RE, I.2, 2530).
15. ანტიფონოსი – Ἀντίφονος – პრიამიდი. სახელი ბერძნულია ἀντι- და φονος. (იხ. DTI, 297 შმდ., ასევე HP, 3b2; 11d2; 16c; 22a1; RE, I.2, 2530).
16. ხრომიოსი – Χρομῖος – პრიამიდი. ფიქრობენ, რომ ეს არის ბერძნულში შემოსული ელინიზებული სახელი. (იხ. DTI, 1059 შმდ., ასევე HP, 11d5; 39a2; 70a11).
17. დემოკოონი – Δημοκόων – პრიამოსის უკანონო ძე. სახელი ბერძნულია (δῆμος და -κοων). (იხ. DTI, 424 შმდ., ასევე HP, 28b; 63b2; 66; RE, V.1, 133).
18. დიოსი – Δῖος – პრიამიდი. სახელი ბერძნულია (δῖος) (იხ. DTI, 430 შმდ., ასევე HP, 4b2, d; 12; 40a; 66; 67a3; 79a; RE, V.1, 1080).
19. ეხემონი – Ἐχέμων – პრიამიდი.

- სახელი ბერძნულია (ἐχέμ ფუძე + გემინაცია + +ων). (იხ. DTI, 557 შმდ., ასევე HP, 7a3; 18a1; 61b; 66; RE, V.2, 1913).
20. გორგითიონი – Γοργυθίων – პრიამოსისა და კასტიანეირას ძე.
სახელი არ არის ბერძნული ეტიმოლოგიის. (იხ. DTI, 393 შმდ., ასევე HP, 47c2; 57b; 81; RE, VII.2, 1663).
21. ჰიპოთოლსი – Ἱπότησιος – პრიამიდი.
სახელი ბერძნულია. (Ἱππο- და -θσιος) (იხ. DTI, 619 შმდ., ასევე HP, 22c1; 66; RE, VIII.2, 1925).
22. ისოსი – Ἴσος – პრიამოსის უკანონო ძე.
სახელი ბერძნულია (F)ισ(F)ος (იხ. DTI, 634, ასევე HP, 58b1; 66 80b; RE, IX.2, 2231).
23. მესტორი – Μήστωρ – პრიამიდი.
სახელი ბერძნულია. დასტურდება სხვადასხვა ბერძნული სახელის ფუძეში. (იხ. DTI, 758 შმდ., ასევე HP, 11d1; 64; 70b1; RE, XV.1, 1289).
24. ტროილოსი – Τρωίλος – პრიამიდი.
სახელის წარმოება ანატოლიურია (Τρώς და Ἴλος). აღნიშნავენ იმასაც, რომ -იλος დაბოლოება არის ბერძნულშიც. (იხ. DTI, 1015 შმდ., ასევე HP, 46d; 83; VIIA.1, 602-615).
25. აგათონი – Ἀγάθων – პრიამიდი.
სახელი ბერძნულია (ἀγαθός) (იხ. DTI, 147 შმდ., ასევე HP, 7c; 47b1; 68a1; RE, I.1, 759-760).
26. დორიკლოსი – Δόρυκλος – პრიამოსის უკანონო ძე.
სახელი ბერძნულია (Δορι- -κλής) (იხ. DTI, 446 შმდ., ასევე HP, 31a2; 46c1; 66; RE, V.2, 1577).

27. მიგდონი – Μύγδων – ფრიგიელთა ძველი წინამძღოლი. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 763 შმდ., ასევე HP, 47d, 81; RE, XVI.1, 997-998).
28. ოტრეესი – Οτρεΰς – ფრიგიელთა ძველი წინამძღოლი. სახელი შემოსული უნდა იყოს ბერძნულში. (იხ. DTI, ასევე HP, 42c2, 80a; RE, XVIII.2, 1883).
29. პამონი – Πάμων – პრიამოსის ძე. სახელი ბერძნული უნდა იყოს (-πα_μα) (იხ. DTI, ... ასევე HP, 7a3; 61b; 66; RE, XVIII.3, 304).
30. ასკანიოსი – Ἀσκάσιος – ფრიგიელთა წინამძღოლი. სახელი შემოსულია ბერძნულში. დაკავშირებულია ტბა Ἀσκανια-სთან, თუმცა -იძე შეიძლება მიუთითებდეს მის ბერძნულ წარმოშობაზე (იხ. DTI, ასევე HP, 13a1; 39b2; 80a; RE, II.2, 1610).
31. აისეპოსი – Αἰσηπος – ბუკოლიონის და ნიმფა აბარბარეეს ძე. სახელი არ უნდა იყოს ბერძნული. დაკავშირებულია მდინარე აისეპოსის სახელთან. (იხ. DTI, 238 შმდ., ასევე HP, 50b; 80b; RE, I.1, 1085).

7. სტატისტიკები

ამ ჯგუფში ერთიანდებიან პოემაში მხოლოდ ერთხელ მოხსენიებული ისეთი პერსონაჟები, რომლებიც მხოლოდ ბატალურ სცენებში წარმოგვიდგებიან და მეტწილად მხოლოდ იმისთვის, რომ შექმნან ამა თუ იმ პერსონაჟის ერთგვარი ანტურაჟი, ან განგმირულ იქნან ბრძოლის ველზე. სტატისტიკისაგან, ამ სიტყვის კლასიკური გაგებით, მათ მხოლოდ ის განასხვავებს, რომ ისინი სახელდებულნი არიან და არ წარმოგვიდგებიან, როგორც მხოლოდ რაღაც რაზმის არაიდენტიფიცირებული ნაწილები.

1. აბასი – ᾠβας – ტროელი, ევრიდამასის ძე.
სახელი დაკავშირებულია ეთნონიმ აბანტთა სახელწოდებაში დადასტურებულ ფუძესთან. თუმცა, ამ უკანასკნელის ეტიმოლოგია არ არის დადგენილი. (იხ. DTI, 140 შმდ., ასევე HP, 14b2; 5a2; 63d; 81; RE, I.1, 19).
2. ასკანიოსი – Ἀσκάnios – ჰიპოტიონის ძე, ასკანიიდან.
სახელი შემოსულია ბერძნულში; დაკავშირებულია ტბა ასკანიასთან, თუმცა -ιος შეიძლება მიუთითებდეს ანთროპონიმის ბერძნულ წარმოშობაზე (იხ. DTI, 331 შმდ., ასევე HP, 13a1; 39b2; 80a; RE, II.2, 1610).
3. აბლეროსი – ᾠβληρος – ტროელი. სახელის ეტიმოლოგიაზე უთანხმოებაა, ზოგნი მას ბერძნული, ზოგნი კი არაბერძნულ სახელად მიიხსენებენ (იხ. DTI, 144 შმდ., ასევე HP, 77b; RE, PN. I.1, 104).
4. ადრესტოსი – ᾠδρηστος – შესაძლოა, იყოს როგორც ბერძნული, ასევე არაბერძნული სახელი. (იხ. DTI, 170 შმდ., ასევე HP, 27c; 54d; 81).
5. აგელაოსი – ᾠγέλαος – პრადმონის ძე.
სახელი ბერძნულია (ἀγε- და λάος) (იხ. DTI, 150 შმდ., ასევე HP, 11c; 18a1; 66; RE, I.1, 770).
6. აინოსი – Αἴnios – პეონიელი.
დაკავშირებულია თრაკიული ქალაქის – აინოსის სახელთან. წარმოება ბერძნულია -ιος-ით. (იხ. DTI, 235 შმდ., ასევე HP, 39b2; 80a; RE, I.1, 1028).
7. ალასტორი – ᾠλάστωρ – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია *ληθ- და -τωρ. (იხ. DTI, 251 შმდ., ასევე HP, 25a1; 66; RE, I.1, 1293).
8. ამოპაონი – ᾠμοπάων – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἀμ(α)- და ὀπάων (იხ. DTI,

- 265 შმდ., ასევე HP, 29b2; 32b1; 35a1a; 60a; 66).
9. ამფიკლოსი – Ἄμφικλος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Ἄμφι-κλής)(იხ. DTI, 267 შმდ., ასევე HP, 16b; 31a2; 46c1; 66; RE, I.2, 1903).
10. ამფიოსი – Ἄμφιος – სელაგოსის ძე.
სახელი ბერძნულია. (*Ἄμφι-ιος) (იხ. DTI, 271 შმდ., ასევე HP, 39c3; 66; RE, I.2, 1949).
11. ამფოტეროსი – Ἄμφοτερός – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 273 შმდ., ასევე HP, 65b; 67b3; RE, I.2, 1977).
12. ანტიფატესი – Ἄντιφάτες – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἄντι- და -φάτης) (იხ. DTI, 296 შმდ., ასევე HP, 16c; 24; 66; RE, I.2, 2523).
13. არეილიკოსი – Ἀρηίλικος – სახელი ბერძნულია (Ἄρης და λίκος) (იხ. DTI, 311 შმდ., ასევე HP, 32b1; 34a48; 61; 66; RE, II.1, 621).
14. არეტაონი – Ἀρετῶν – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἀρετή და -α-ῶν) (იხ. DTI, 309 შმდ., ასევე HP, 60a, b; 68a1; RE, II.1, 672).
15. ასიოსი – Ἄσιος – დიძასის ძე, ჰეკაბეს ძმისშვილი, მის სახეს იღებს აპოლონი.
სახელის ეტიმოლოგიის საკითხი სადავოა. მეცნიერთა უმრავლესობა მას აკავშირებს Ἄσια-სთან, რომელიც უნდა ირეკლებოდეს მიკენურ a-si-wi-jo-სა და ხეთურ Aššuwa-ში.
(იხ. DTI, 324 შმდ., ასევე HP, 13a3; 39b2; 58b1; 80a; RE, II.2, 1605).
16. ასტიალოსი – Ἀστύαλος – ტროელი.
სახელის ეტიმოლოგია, სავარაუდოდ, ბერძნულია. (ἄστυ- და -αλος) (იხ. DTI, 344 შმდ., ასევე HP, 22a2; 66; RE, PN. II.2, 1865-1866).
17. ასტინოსი – Ἀστύνιος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἄστυ-νιος) (იხ. DTI, 353

- შმდ., ასევე HP, 22c4; 29a2, 66; RE, II.2, 1872).
18. ასტინოზი – Ἄστυνοος – ტროელი, პროტაიონის ძე.
სახელი ბერძნულია (ἀστυ-νοος) (იხ. DTI, 353 შმდ., ასევე HP, 22c4, 29a2, 66; RE, PN II.2, 1865-1866).
19. ასტიპილოზი – Ἄστυπιλος – პეონი.
სახელი ბერძნულია (ἀστυ- და πύλη) (იხ. DTI, 355 შმდ., ასევე HP, 31d2; 36d; 66; RE, PN, II.2, 1876).
20. ატიმნიოზი – Ἄτυμιος – ლიკიელი.
სახელი შემოსულია ბერძნულში, თუმცა, შეიძლება ატარებდეს ელინიზაციის ნიშნებს. (იხ. DTI, 356 შმდ., ასევე HP, 39b2; 62c1; 80a).
21. ავტონოზი – Ἄυτονοος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (αὐτο- და -νοος) (იხ. DTI, 360 შმდ., ასევე HP, 22c4, 66; RE, II.2, 2607).
22. აქსილოზი – Ἄξιλος – ტევორასის ძე.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 303 შმდ., ასევე HP, 46c2; RE, PN, II.2, 2637).
23. ალკანდროზი – Ἄλκάνδρος – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია, როგორც ჩანს (ἄλκ- და -ἀνδρος) (იხ. DTI, 259 შმდ., ასევე HP, 17A, 40; 18a2; 33a3; 35a1β, 2; 66).
24. ბიენორი – Βιήνωρ – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Βιάω და -ηνωρ) (იხ. DTI, 363 შმდ., ასევე HP,).
25. დაიტორი – Δαίτωρ – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (δαίομαι და -τωρ) (იხ. DTI, 397 შმდ., ასევე HP, 64; 71a2; RE, IV.2, 2015).
26. დამასოზი – Δάμασος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Δαμασι) (იხ. DTI, 397 შმდ., ასევე HP, 6b; c1, d2; 35a3β; 58a1, 2; 66; 70a5; RE, IV.2, 2048).

27. დარდანოსი – Δάρδανος – ტროელი, ბიასის ძე. სახელი შემოსულია (იხ. DTI, 399 შმდ., ასევე: HP, 4b2, d; 13a1, b; 14b2; 48d; 81; RE, IV.2, 2179).
28. დეიკონი – Δηικόν – პერგასოსის ძე. სახელი ბერძნულია (Δηი- და -κόν) (იხ. DTI, 412 შმდ., ასევე HP, 28b; 35d; 63a2; 66; RE, IV.2, 2384).
29. დეიოპიტესი – Δηιοπίτης – ტროელი. სახელი, ალბათ, ბერძნულია (Δηი- და -οπίτης) (იხ. DTI, 414 შმდ., ასევე HP, 11d1; 29b2; 32b1; 35a4a; 53b1; 66; RE, IV.2, 2401).
30. დემოლეონი – Δημολέων – ანტენორის და თეანოს ძე. სახელი ბერძნულია (Δημο- და -λέων) (იხ. DTI, 425 შმდ., ასევე HP, 32b1; 66; RE, V.1, 141).
31. დემუქოსი – Δημοῦχος – ტროელი, ფილეტორის ძე. ბერძნული სახელია (δημο- და -οχος) (იხ. DTI, 427 შმდ., ასევე HP, 22a1; 35b; 66; RE, PN, V.1, 202).
32. დეკალიონი – Δευκαλίον – ტროელი. მიუხედავად სახელის ხალხური ეტიმოლოგიის სხვადასხვა ვარიანტისა, ფიქრობენ, რომ ბერძნულში შემოსულია. (იხ. DTI, 410 შმდ., ასევე: HP, 8, 2; 46a3; 47c3; 70b2).
33. დრესოსი – Δρήσιος – ტროელი. სახელი, ალბათ, ბერძნულია. დაკავშირებულია δρᾶω ზმნასთან. შესაძლოა, იყოს Δρήσιππος-ის შემოკლებული ვარიანტი. (იხ. DTI, 447 შმდ., ასევე: HP, 35a3, 58a1; 66; RE, V.2, 1706).
34. დრიოპსი – Δρύσιψ – ტროელი. სახელი ბერძნულია (*δρῦ-οψ) (იხ. DTI, 448 შმდ., ასევე: HP, 15a2; 50a3; 81; RE, V.2, 1750).
35. დიომედე – Διομήδη – აქილევსის მხევალი ქალი, ტყვე, ლესბოსელი ფორბასის ასული. სახელი ბერძნულია (Διο და -μήδης) (იხ. DTI, 428

- შმდ., ასევე HP, 12; 31a2; 37a2; 66).
36. ეხეკლოსი – Ἐχεκλος – ტროელი. სახელი ბერძნულია (ἐχε და -κλος) (იხ. DTI, 555 შმდ., ასევე (HP, 46c1; 66; RE, V.2, 1909).
37. ეხეკლოსი – Ἐχεκλος – აგენორის ძე. სახელი ბერძნულია (ἐχε- და -κλος) (იხ. DTI, 555 შმდ., ასევე HP, 46c1; 66; RE, V.2, 1909).
38. ეხეპოლოსი – Ἐχέπωλος – ტროელი, თალისიოსის ძე. სახელი ბერძნულია (ἐχε- და -πωλος) (იხ. DTI, 558 შმდ., ასევე HP, 18a1; 66; RE, V.2, 1914-1915).
39. ეხიოსი – Ἐχίος – ლიკიელი. სახელი ბერძნულია (Ἐχε- და -ιος) (იხ. DTI, 560 შმდ., ასევე HP, 39c2; 66; RE, V.2, 1926).
40. ელასოსი – Ἐλασος – ტროელი. სახელი ბერძნულია (ἐλασι-). შეიძლება იყოს Ελάσιππος კომპოზიტის I ნაწილი. (იხ. DTI, 506, ასევე HP, 35a3b; 58a1, 2; 66; 70a9; RE, V.2, 2236).
41. ელატოსი – Ἐλατος – ტროელთა მოკავშირე. აღბათ, ბერძნული სახელია. (ἐλάω ან ἐλάυνω) (იხ. DTI, 507 შმდ., ასევე HP, 11c; 54a2; 70a9; 766; 80b; RE, V.2, 2240-2241).
42. ენიოპეოსი – Ἐνιοπέος – ჰექტორის მეეტლე. სახელი ბერძნულია (ἦνι-ოპეός) (იხ. DTI, 572 შმდ., ასევე HP, 10a1; 35a4a; 50a1; 66; RE, V.2, 2569).
43. ენომოსი – Ἐννομος – ტროელი. სახელი, აღბათ, ბერძნულია (ἐν- და -νομος) (იხ. DTI, 521 შმდ., ასევე HP, 16d; 22c3; 31b1; 66; RE, V.2, 2633).
44. ეპალტეოსი – Ἐπάλτης – ლიკიელი. სახელი, შესაძლოა, იყოს ბერძნული (ἐπι და ἄλλομαι) (იხ. DTI, 525, ასევე HP, 16e; 24; 35a3a; 66; RE, V.2, 2674).

45. ეპიკლეხი – Ἐπικλῆς – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია (ἐπι- და -κλεῖς) (იხ. DTI, 525 შმდ., ასევე HP, 16e; 31aa; 66; RE, VI.1, 117).
46. ეპისტორი – Ἐπίστωρ – ტროელი.
სახელი, ალბათ, ბერძნულია (ἐπι- და -ιστωρ) (იხ. DTI, 532 შმდ., ასევე HP; RE, VI.1, 203).
47. ერილაოსი – Ἐρύλαος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἔρυ- და -λαος) (იხ. DTI, 537, ასევე HP, 18b; 66; RE, VI.2, 565).
48. ერიმასი – Ἐρύμας – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἔρυμαι) (იხ. DTI, 538 შმდ., ასევე HP, 18b; 66; RE, VI.1, 570).
49. ერიმასი – Ἐρύμας – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია (ἔρυμαι) (იხ. DTI, 538 შმდ., ასევე HP, 18b; 66; RE, VI.1, 570).
50. ევიპოსი – Ἐύιπος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (εὐ- და ἵππος) (იხ. DTI, 542 შმდ., ასევე HP, 31b1; 66).
51. ეპისტროფოსი – Ἐπίστροφος – ეგენიოსის ძე.
სახელი ბერძნულია (ἐπι- და στρέφω) (იხ. DTI, 527 შმდ., ასევე HP, 16e; 22a1; 66; RE, VI.1, 204).
52. ჰალიოსი – Ἅλιος – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია (ἄλς-თანაა დაკავშირებული) (იხ. DTI, 255 შმდ., ასევე HP, 10a3; 39b1; 66; 71b1; RE, VII.2, 2267).
53. ჰარპალიონი – Ἄρπαλίων – პაფლაგონიელი, პილაიმენევის ძე.
სახელი, ალბათ, ბერძნულია (ἀρπαλέως)(იხ. DTI, 316 შმდ., ასევე HP, 46a2; 47c3; 67a2; 68b1).
54. ჰიპოდამასი – Ἴπποδάμας – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Ἴππο- და -δάμας←δάμνημι) (იხ. DTI, 616 შმდ., ასევე HP, 28a1; 66; RE, VIII.2, 1723).

55. ჰიპოდამოსი – Ἴππόδαμος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Ἴππο- და -δამος) (იხ. DTI, 618 შმდ., ასევე HP, 22a2; 66).
56. ჰიპოკოონი – Ἴπποκόων – თრაკიელი.
სახელი ბერძნულია (Ἴππο- და -κοων←κοέω) (იხ. DTI, 623 შმდ., ასევე HP, 28b; 63b2; 66; RE, VIII.2, 1776).
57. ჰიპოლოქოსი – Ἴππόλοχος – ტროელი, ანტიმაქოსის ძე, პეისანდროსის ძმა.
სახელი ბერძნულია (Ἴππο- და -λοχος) (იხ. DTI, 626 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22c2; 31b1; 66; RE, VIII.2, 1862).
58. ჰიპომაქოსი – Ἴππόμαχος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (Ἴππο- და -μαχος) (იხ. DTI, 630 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22a2; 66).
59. ჰიპოტიონი – Ἴπποτίων – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἵππος→ἵππότης და -იων) (იხ. DTI, 631 შმდ., ასევე HP, 47c1; 3; 53b1; 70a9).
60. ჰიპეიროქოსი – Ἵπειροχος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ἵπειρ-(ἵπερ) და -ოχος←ἕχω) (იხ. DTI, 1033 შმდ., ასევე HP, 16; 22a1; 66).
61. ჰიპსენორი – Ἵψινωρ – ტროელი, დოლოპიონის ძე.
სახელი ბერძნულია (ἵψ(ι)- და -ივორ) (იხ. DTI, 1038 შმდ., ასევე HP, 2d2; 33b3,4; 35a3a; 66).
62. იფეესი – Ἴφεύς – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია (F)იფი- და -ეუს) (იხ. DTI, 634 შმდ., ასევე HP, 42d2; 66).
63. კალესიოსი – Καλήσιος – არისბედან.
სახელი ბერძნულია (καλη←καλέω) (იხ. DTI, 643., ასევე HP, 3b3; 39c3; RE, X.2, 1603).
64. კალეტორი – Καλήτωρ – კლიტიოსის ძე.
სახელი ბერძნულია (καλη←καλέω და -τωρ) (იხ.

DTI, 644 შმდ., ასევე HP, 64; 71b2; RE, X.2, 1603).

65. კლეობულოსი – Κλεόβουλος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (κλέο- და βουλή) (იხ. DTI, 682 შმდ., ასევე HP, 20c1; 31a1; 34a6b; 36d; 66).
66. კოირანოსი – Κοίρανος – ლიკიელი.
სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია (იხ. DTI, 685 შმდ., ასევე HP, 4b1; 48c; 71a1; RE, XI.1, 1060).
67. კროისმოსი – Κροίσμος – ტროელი.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 687 შმდ., ასევე HP, 49c84).
68. ლაოგონოსი – Λαόγονος – ტროელი, ონეტორის ძე (ზევის ქურუმის).
სახელი ბერძნულია (λάος- და -γονος) (იხ. DTI, 690 შმდ., ასევე HP, 22b1; 66; RE, XII.1, 731).
69. ლაოგონოსი – Λαόγονος – ტროელი, ბიასის ძე.
სახელი ბერძნულია (λάος- და -γονος) (იხ. DTI, 690 შმდ., ასევე HP, 22b1; 66; RE, XII.1, 731).
70. ლაოდოკოსი – Λαόδοκος – ანტენორის ძე.
სახელი ბერძნულია (λαο და δόκος←δέχομαι) (იხ. DTI, 702 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22b1; 66; RE, XII.1, 726).
71. ლიკონი – Λύκων – ტროელი.
სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 736 შმდ., ასევე HP, 1c; 47b3; 66; 75b; RE, XIII.2, 2302).
72. ლიკოფონტესი – Λυκοφόντης – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (λυκο- და -φοντες) (იხ. DTI, 735 შმდ., ასევე HP, 24, 66; RE, XIII.2, 2314).
73. ლისანდროსი – Λύσανδρος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (λυσ(ι)←λύω და άνιρ) (იხ. DTI, 737 შმდ., ასევე HP, 19; 33a3; 35a3b; 66).
74. მარისი – Μάρις – ლიკიელი, ამისოდაროსის ძე.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 739, ასევე HP, 38a4; 81).

75. მელონი – Μέδων – ლიკიელი.
სახელი ბერძნულია (μέδων) (იხ. DTI, 740 შმდ., ასევე HP, 63a2; 66; 71a1; RE, XV.1, 109).
76. მელანიპოსი – Μελάνιππος – ტროელი. კლავს ტევკროსი.
სახელი ბერძნულია (μέλας და ἵππος). (იხ. DTI, 743 შმდ., ასევე HP, 31b1, 66).
77. მელანიპოსი – Μελάνιππος – ტროელი. კლავს პატროკლე.
სახელი ბერძნულია (μέλας და ἵππος). (იხ. DTI, 743 შმდ., ასევე HP, 31b1, 66).
78. მელანთიოსი – Μελάνθιος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (μέλας და ἄνθος) (იხ. DTI, 742 შმდ., ასევე HP, 3d; 8, 2; 31a2; 39c1; 66; RE, XV.1, 428).
79. მენონი – Μένων – ტროელი. სახელი ბერძნულია (*men- და -ων) (იხ. DTI, 750 შმდ., ასევე HP, 7c; 47b3; 66; 68b2).
80. მერმეროსი – Μέρμερος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 751 შმდ., ასევე HP, 7b2; 36b; 68b3).
81. მიდონი – Μύδων – ატიმნიოსის ძე.
სახელი შემოსულია. (იხ. DTI, 765 შმდ., ასევე HP, 47b; 80d; RE, XVI.1, 995).
82. მიდონი – Μύδων – პეონიელი.
სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 765 შმდ., ასევე HP, 47d; 80b; RE, XVI.1, 995).
83. მნესოსი – Μνήσος – პეონიელი.
სახელი ბერძნულია (Μνης-Mνας) (იხ. DTI, 228 შმდ., ასევე HP, 35a3β).
84. მოლიონი – Μολίων – თიმბრიოსის მეაბჯრე.
სახელის წარმომავლობა არ არის ნათელი. (იხ. DTI, 760 შმდ., ასევე HP, 39a2; 47c1; 70a3).
85. მულიოსი – Μούλιος – ტროელი. კლავს პატროკლე.
სახელის ეტიმოლოგია არ არის ნათელი. (იხ.

86. მუღიოსი – Μούλιος – ტროელი. კლავს აქილეესი. სახელის ეტიმოლოგია არ არის ნათელი. (იხ. DTI, 761 შმდ., ასევე HP, 39a2; 70a3; RE, XVI.1, 496).
87. მინესი – Μίνης – ევენოსის ძე. სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 767 შმდ., ასევე HP, 15a2; 52b; 84).
88. ნოემონი – Νοήμων – ლიკიელი. სახელი ბერძნულია (νοήμων←νοος) (იხ. DTI, 769 შმდ., ასევე HP, 4b1,d; 10a2; 61a1; 68c; RE, XVII.1, 810).
89. თილევსი – ἹΙλῆς – მეეტლე. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 779 შმდ., ასევე HP, 42c2,2; 80a).
90. თფელესტესი – ἹΦελῆστας – ტროელი. სახელი ბერძნულია (Ἱφελῆσ←Ἱφελος და -τας) (იხ. DTI, 789 შმდ., ასევე HP, 15a2; 53b1,c1; 70b2; RE, XVIII.1, 631).
91. თფელესტესი – ἹΦελῆστας – პეონიელი. სახელი ბერძნულია (Ἱφελῆσ←Ἱφελος და -τας). (იხ. DTI, 789 შმდ., ასევე HP, 15a2; 53b1,c1; 70b2; RE, XVIII.1, 631).
92. თფელტიოსი – ἹΦέλτιος – ტროელი. სახელი ბერძნულია (Ἱφελ-τας და -ιος) (იხ. DTI, 790 შმდ., ასევე HP, 8,2; 39a2,c1; 53a1; 70b2).
93. თრმენოსი – ἹΘρμενος – ტროელი. კლავს ტევკროსი. სახელი ბერძნულია (Ἱρυσμι-ს Aor. ἄρτο-სთანაა დაკავშირებული) (იხ. DTI, 784 შმდ., ასევე HP, 11d5; 62a,b; 70a3; RE, XVII.1, 810).
94. თრმენოსი – ἹΘρμενος – ტროელი. კლავს პოლიპოიტე. სახელი ბერძნულია (Ἱρυσμι-ს Aor. ἄρτο-სთანაა დაკავშირებული. (იხ. DTI, 784 შმდ., ასევე HP,

- 11d5; 62a,b; 70a3; RE, XVII.1, 810).
95. ὄρσιლოქოსი – Ὀρσίλοχος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (ὄρσι- და -λοχος) (იხ. DTI, 785 შმდ., ასევე HP, 11d6; 19; 22c2; 66; RE, XVIII.2, 1420).
96. პანდოქოსი – Πάνδοκος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (παν- და -δοκος). (იხ. DTI, 809 შმდ., ასევე HP, 22b1; 66; RE, XVIII.3, 529).
97. პერიმოსი – Πέριμος – მეგასის ძე. სახელი ბერძნულია (περι-). (იხ. DTI, 879 შმდ., ასევე HP, 49b2; 66; RE, XIX.1, 799).
98. პერიფასი – Περίφας – ანქიზეს მაცნე, ეპიტოსის ძე.
სახელი ბერძნულია (περι- და -φήτης). (იხ. DTI, 880 შმდ., ასევე HP, 10a1; 16g; 28a1; 63a1A.91; 66; RE, XZIX.1, 838).
99. პედასოსი – Πήδασος – აბარბარეხა და ბუკოლიონის ძე. სახელი შეიძლება იყოს როგორც არაბერძნული, ისე დაკავშირებული πηδᾶω ზმნასთან (ბუნდოვანია) (იხ. DTI, 884 შმდ., ასევე HP, 58a2,b1; 80b; RE, XIX.1, 29).
100. პერიფეტესი – Περιφήτης – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (περι- და φήτης) (იხ. DTI, 882 შმდ., ასევე HP, 10c1; 16g; 24; 66; RE, XIX.1, 839).
101. პეისანდროსი – Πείσανδρος – ჰიპოლოქოსის ძმა, ანტიმაქოსის ძე. სახელი ბერძნულია. (πεισ- და -ანდρος) (იხ. DTI, 871 შმდ., ასევე HP, 11c,19; 33a3; 35a3β; 66; RE, XIX.1, 141).
102. პიდიტესი – Πιδίτης – ტროელი პერკოტედან.
სახელის წარმოშობა ბუნდოვანია. (იხ. DTI, 886, ასევე HP, 53b1, 80a).
103. პოლიიდოსი – Πολύιδος – ტროელი, ევრიდამასის ძე.
სახელი ბერძნულია (πολυ- და -ειδος←*FειδFος) (იხ. DTI, 898 შმდ., ასევე HP, 10b; 32a2; 40b1; 66;

- RE, XXI.2, 1657-1658).
104. პოლიმელოსი – Πολύμηλος – ლიკიელი, არგეასის ძე.
სახელი ბერძნულია (πολυ- და -μηλος). (იხ. DTI, 899 შმდ., ასევე HP, 31b1; 37a1; 66; RE, XXI.2, 1767-1768).
105. პრონოსი – Πρόνοιος – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (προ- და -νοιος) (იხ. DTI, 946 შმდ., ასევე HP, 16b; 22c4; 29a2; 66; RE, XXIII.1, 749).
106. პროთონი – Προθών – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (προ და θιος) (იხ. DTI, 946, ასევე HP, 16h; 22c1; 47b2; 66; RE, XXIII.1, 976).
107. პრიტანისი – Πρύτανις – ლიკიელი.
სახელი ბერძნული წარმომავლობისაა. მიიხნევენ ანატოლიურ-ეგტრუსკულ ფუძედ. (იხ. DTI, 948 შმდ., ასევე HP, 38a4; 83; RE, XXIII.1, 1157).
108. პილარტესი – Πυλάρτης – ტროელი. კლავს აიასი.
სახელი ბერძნულია (πυλη-αρ- და -της) (იხ. DTI, 952 შმდ.; RE, XXIII.2, 2110).
109. პილარტესი – Πυλάρτης – ტროელი. კლავს პატროკლე.
სახელი ბერძნულია (πυλη-αρ- და -της) (იხ. DTI, 952 შმდ., ასევე HP, 24; 35a1b; 66; RE, XXIII.2, 2110).
110. პილონი – Πύλων – ტროელი.
სახელი ბერძნულია (πυλ(η)- და -ων) (იხ. DTI, 953 შმდ., ასევე HP, 47b3; 66; 74; RE, XXIII.2, 2112).
111. პირასოსი – Πύρασος – ტროელი.
მიუხედავად იუპიტის მსგავსებისა შესაბამის ბერძნულ ფუძესთან, შესაძლოა, სახელის წინა-ბერძნული ან ანატოლიური ეტიმოლოგია ჰქონდეს. (იხ. DTI, 956 შმდ., ასევე HP, 58b1; 80b; RE, XXIV.11).
112. პირისი – Πύρις – ლიკიელი. სახელი, ალბათ, ბერძნულია (-ις და -ბოლ.) (იხ. DTI, 957, ასევე HP, 38a3,4; 66; 83; RE,

- XXIV.53).
113. რიგმოსი – Ῥίγμος – თრაკიელთა სარდლის, პეიროსის ძე. სახელი შეიძლება იყოს დაკავშირებული ῥίγος და ῥήγυμι-სთან (მეტყველი სახელი) (იხ. DTI, 970 შმდ., ასევე HP, 49a; 68b3; vg1.d.folg).
114. სატნიოსი – Σάτνιος – ენოპსის ძე. სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 989 შმდ. ასევე HP, 3c1; 12; 39b2; 80a. RE, IIA. 1,80).
115. სიმოეისიოსი – Σιμοείσιος – ტროელი, ანთემონის ძე. სახელი შემოსულია. დაკავშირებულია ჰიდრონიმ Σιμόεισιος-თან. (იხ. DTI, 993 შმდ., ასევე HP, 12; 13a1; 39b2; 80a; RE, IIIA.1, 162).
116. სკამანდრიოსი – Σκαμάνδριος – ტროელი, სტროფიოსის ძე. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 994 შმდ., ასევე HP, 10f1; 12; 13a1; 39b2; 80a; RE, IIIA.1, 429).
117. სთენელაოსი – Σθενέλαος – ითაიმენესის ძე. სახელი ბერძნულია (σθενε- და -λαος) (იხ. DTI, 992 შმდ., ასევე HP, 20c1; 31b1; 34a2; 66; RE, IIIA.2, 2469).
118. ფაინოპსი – Φάινουψ – ასიოსის ძე. მის სახეს იღებს აპოლონი. სახელი ბერძნულია (φαῖνουψ). (იხ. DTI, 1041 შმდ., ასევე HP, 18a1; 35a2; 50a1; 66; RE, XIX.2, 1593-1594).
119. ფაისტოსი – Φαῖστος – ბოროსის ძე. სახელი შემოსულია (იხ. DTI, 1043 შმდ., ასევე HP, 13a3; 15a3; 54a2).
1120. ფერეკლოსი – Φέρεκλος – ტეკტონის ძე, სომალდების მშენებელი. სახელი ბერძნულია (φερε- და -κλής) (იხ. DTI, 1046 შმდ., ასევე HP, 18a1; 46c1; 66; RE, XIX.2, 1984).
121. ფილაკოსი – Φύλακος – ტროელი. სახელი ბერძნულია (φύλακος). (იხ. DTI, 1055 შმდ., ასევე HP, 5b1; 51a2; 70a8; 80; RE, XX.1, 989).

122. თესტორი – **Θέστωρ** – ენოპსის ძე, ტროელი, პრონოოსის მეეტლე. სახელი ბერძნულია (* $\text{g}^w\text{hedn} \rightarrow \text{ფეს/θες}$ და - τωρ). (იხ. DTI, 583 შმდ., ასევე HP, 10e2; 64; 71b4; RE, VIA.1, 185).
123. თოასი – **Θάας** – ტროელი. სახელი ბერძნულია (θόας). (იხ. DTI, 585 შმდ., ასევე HP, 15a2; 63b2,c,d; 66; 67b2; 81; RE, VIA.1, 300).
124. თოონი – **Θόων** – ფაინოპსის ძე, კლაგს დიომედე. სახელი ბერძნულია (θόος) (იხ. DTI, 586 შმდ., ასევე HP, 36a1; 47b2; 66; 67b2; RE, VIA.1, 300).
125. თოონი – **Θόων** – კლაგს ოდისევსი. სახელი ბერძნულია (θόος). (იხ. DTI, 586 შმდ., ასევე HP, 36a1; 47b2; 66; 67b2; RE, VIA.1, 300).
126. თრასიოსი – **Θρασίος** – პეონიელი. სახელი ბერძნულია (θρασύς). (იხ. DTI, 590 შმდ., ასევე HP, 39c3; 66; RE, VIA.1, 330).
127. თრასიმელოსი – **Θρασύμηλος** – ლიკიელი. სახელი ბერძნულია (θρασύς და $\mu\eta\lambda\omicron\varsigma$) (იხ. DTI, 590 შმდ., ასევე HP, 2d2; 31b1; 36d; 66; RE, VIA.1, 595).
128. ტლეპოლემოსი – **Τληπόλεμος** – ლიკიელი, დამასტორის ძე. სახელი ბერძნულია (τλη- $\tau\lambda\eta\gamma\alpha\iota$ და $\pi\acute{o}\lambda\epsilon\mu\omicron\varsigma$) (იხ. DTI, 1014 შმდ., ასევე HP, 18b; 66; RE, VIA.2, 1618).
129. ტროსი – **Τρώς** – ალასტორის ძე, ტროელი. სახელი შემოსულია. (იხ. DTI, 1028 შმდ., ასევე HP, 13a1,b; 44; 81; RE, VIIA.1, 697).
130. ქსანთოსი – **Ξάνθος** – ფაინოპსის ძე, ტროელი. სახელი ბერძნულია (იხ. DTI, 773, ასევე HP, 4b1, d; 57a1; 67a4; RE, IXA.2, 1351).
131. ხერსიდამასი – **Χερσιδάμας** – ტროელი. სახელი ბერძნულია ($\chi\epsilon\rho\sigma\iota \leftarrow \chi\epsilon\iota\rho$ და

- δαμασ←δάμνημα) (იხ. DTI, 1058 შმდ., ასევე HP, 28a1; 34b3β; 66; RE, III.2, 2241).
132. ხრომიოსი – Χρόμιος – ტროელი.
ფიქრობენ, რომ ბერძნულში შემოსული ელინიზებული სახელია (იხ. DTI, 1059 შმდ., ასევე HP, 11d5; 39a2; 70a11; RE, III.2, 2453).
133. ხრომიოსი – Χρόμιος – ლიკიელი.
ფიქრობენ, რომ ბერძნულში შემოსული ელინიზებული სახელია (იხ. DTI, 1059 შმდ., ასევე HP, 11d5; 39a2; 70a11; RE, III.2, 2453).
134. დეისენორი – Δεισήνωρ – ლიკიელი. სახელი ბერძნულია (δεισι- და -ανηρ) (იხ. DTI, 409 შმდ., ასევე HP, 17; 19; 33b1; 35a3β; 66; RE, IV.2, 2409).
135. იფისი – Ἴφισ – პატროკლეს მხევალი ტყვე ქალი.
სახელი ბერძნულია (Ἴφι- და -ις) (იხ. DTI, 638 შმდ., ასევე HP, 38a3; 66).
136. კლეიტოსი – Κλεῖτος – პეისენორის ძე, პულიდამასის მეეტლე.
სახელი ბერძნულია (*κλεF-ετός) (იხ. DTI, 681 შმდ., ასევე HP, 54a1; 69a2; RE, XI.1, 665).
137. პედაიოსი – Πήδαιος – ანტენორის ძე; სახელი, ალბათ, შემოტანილია ბერძნულში, თუმცა, არ გამოორიცხავენ πηδᾶω ზმნასთან კავშირს. (იხ. DTI, 883 შმდ., ასევე HP, 39f2; 80b; RE, XIX.1, 17).
138. პელაგონი – Πελάγων – სარპედონის მეგობარი.
როგორც ჩანს, არ არის ბერძნული წარმოშობის სახელი. დაკავშირებულია მაკედონურ-ილირიულ სამყაროსთან. (იხ. DTI, 876, ასევე HP, 47b3,d; 63b1; 81; RE, XIX.1, 243).

მოქმედებაში არჩართული პერსონაჟები

აქ ჩვენ ყურადღებას ვამახვილებთ იმ პერსონაჟებზე, რომლებიც არ არიან უშუალოდ ჩართულნი პოემის მოქმედებაში, თუმცა უკავშირდებიან ან ტროადის წარსულს, ან წარმოადგენენ ომში მონაწილეთა მშობლებს. ამჯერად ომში მონაწილეთა წინაპრების დასახელებისას ჩვენ მხოლოდ ტროადელთა შემთხვევაში ვიძლევიტ ამომწურავ ნუსხას. რაც შეეხება ტროელთა მოკავშირეებს, მათთან დაკავშირებით, როგორც ვთქვით, მხოლოდ მშობლების სახელებს მოვიხსენიებთ და არ გავამახვილებთ ყურადღებას „ილიადაში“ არსებულ იმ ინფორმაციაზე, რომელიც სცილდება საკუთრივ ტროას ომის ფარგლებს. ასე მაგალითად, მართალია, პოემა საკმაოდ საინტერესო ცნობებს გვაწვდის ბელეროფონის შესახებ, მაგრამ ამ შემთხვევაში ჩვენ მას არ მივიჩნევთ ტროასთან დაკავშირებულ პერსონაჟად.

1. ინტენსიურად წარმოდგენილი უმნიშვნელოვანესი ფიგურები (ტროელთა წინაპრები)

ამ ჯგუფში შევიყვანეთ მხოლოდ ის პერსონაჟები, რომლებიც დარდანოსის შთამომავალთა გენეალოგიური ნუსხის საკვანძო ფიგურებად წარმოგვიდგებიან და რომელთა მნიშვნელობას ხაზს უსვამს, ერთის მხრივ, მათზე არსებული ინფორმაციის სისრულე, ხოლო მეორეს მხრივ, ის კონტექსტი, რომელშიც ისინი მოიხსენიებიან.

1. დარდანოსი – Δάρδανος – სათავეს უდებს ტროას მეფეთა დინასტიას და აარსებს დარდანიას.
ბერძნულში შემოსული სახელია (იხ. DTI, 399 შმდ., ასევე HP, 4b2,d; 13a1,b; 14b2; 48d; 81; RE, IV.2, 2163-2164).
2. ერისთონოსი – Ἐριχθόνιος – დარდანოსის ძე, უმდიდრესი მეფე დარდანიდთა შორის. მასზე საკმაოდ დიდი ინფორმაციაა მოცემული.
ბერძნული სახელია. ἐρι- და -χθόν. (იხ. DTI,

- 532 შმდ., ასევე HP, 32a1; 66; RE, VI.1, 439-440).
3. ტროსი – Τρώς – ერიხთონიოსის ძე, ქალაქის ერთ-ერთი ეპონიმი, მისი დამაარსებელი (საგარაუდოდ).
შემოსული სახელია. (იხ. DTL, 1028 შმდ., ასევე HP, 13a1,b; 44; 81; RE, VIIA.1, 697).
4. ილოსი – Ἴλος – ტროსის ძე, ქალაქის ერთ-ერთი ეპონიმი, მისი დამაარსებელი. წარმოადგენს სახელ-ეპონიმს. დაკავშირებულია ქალაქის სახელ ილოსთან. ეტიმოლოგია არ არის ნათელი. (იხ. DTL, 606 შმდ., ასევე HP, 13a2; 36g; 80c; RE, IX.1, 1089-1090).
5. ლაომედონი – Λαιμέδων – ილოსის ძე, პრიამოსის მამა, რომელმაც ააგო ტროას უძვეველი გალავანი. მასზე ვრცელი ინფორმაცია გვაქვს მოცემული „ილიადაში“. ბერძნული სახელია. (λαός და μέδων) (იხ. DTL, 708 შმდ., ასევე HP, 11d1; 28b; 66; RE, XII.1, 747-755).
6. განიმედესი – Γανυμήδης – ტროსის ძე, სილამაზით სახელგანთქმული ჭაბუკი, რომელიც ზევსმა მწუდელ აიყვანა. ბერძნული სახელია (γανυ- და -μήδης) (იხ. DTL, 375 შმდ., ასევე HP, 18b; 66; RE, VII.1, 737-749 SIII).
7. ასარაკოსი – Ἀσάρακος – ტროსის ძე.
ბერძნულში შემოტანილი სახელია. (იხ. DTL, 334 შმდ., ასევე HP, 15a2; 51c; 82; RE, II.2, 1741-1742).
8. კაპისი – Κάπυς – ასარაკოსის ძე.
შემოსული სახელია. (იხ. DTL, 645 შმდ., ასევე HP, 38b; 84; RE, 2, 1922).
9. ანქიზესი – Ἀγκίστης – კაპისის ძე, ენეასის მამა. მის შესახებ ბევრჯერაა ნაამბობი პოემაში.
სახელის ეტიმოლოგია დაუდგენელია; მიუხედავად იმისა, რომ ბერძნულ ანთროპონიმებში

ბუჯი ელემენტი არაერთგზის დასტურდება, ძნელია იმის თქმა, აქვს თუ არა მას კავშირი ენასის მამის სახელთან (იხ. DTI, 160 შმდ., ასევე HP, 58b1; 83; RE, I.2, 2106-2109).

2. მნიშვნელოვანი ფიგურები

ეს პერსონაჟები პოემაში აქტიურად ჩართულ გმირთა მამები არიან და ამიტომ იხსენიებიან ხშირად თხრობისას. ზოგჯერ კი მათ ამბავსაც ვრცლად გამოგვცემს ავტორი (მაგ: ჰიპოლოქოსის შესახებ).

1. ალტესი – Ἄλτης – ლელეგთა მეფე, ლაოთეს მამა.
განაგებს პელასს მდინარე სატნიონის პირას. სახელის ეტიმოლოგია დაუდგენელია. (იხ. DTI, 260 შმდ., ასევე HP, 10a1; 53a1; 66; 71b1; RE, I.2, 1693).
2. ანტიმაქოსი – Ἀντίμαχος – პეისანდროსის, ჰიპოლოქოსის და ჰიპომაქოსის მამა.
სახელი ბერძნულია. (ἀντι- და μαχος (μάχομαι). (იხ. DTI, 293 შმდ., ასევე HP, 11d1; 16c; 22a2; 66).
3. ჰიპოლოქოსი – Ἱπλόλοχος – გლაუკოსის მამა, ბელეროფონის ძე.
სახელი ბერძნულია (ἵππο- და -λοχος) (იხ. DTI, 626 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22c2; 31b1; 66; RE, VIII. 2, 1862).
4. ჰირტაკოსი – Ἑρτακος – ასიოსის მამა.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 1036 შმდ., ასევე HP, 13a3; 15a2; 51c; 80b; RE, ON. IX.1, 539).
5. ლაოთე – Λαιθή – ლელეგი ალტოსის ასული. პრიამოსის მეუღლე.
სახელი ბერძნული წარმოშობისაა. (λαο- და -

θοος) (იხ. DTI, 705 შმდ., ასევე HP, 11d1; 22c1; 32a2; 37a1; 66; RE, XII.1, 761).

6. ლიკაონი – Λυκάων –

პანდაროსის მამა.

სახელის ეტიმოლოგია სადავოა. შესაძლოა, იყოს ბერძნული λυκός-იდან, ან მცირეაზიულ ეთნოსს უკავშირდებოდეს. (იხ. DTI, 720 შმდ., ასევე HP, 60c2,81; RE, XIII.2, 2247-2248).

3. ნაკლებად მნიშვნელოვანი ფიგურები

ამ კატეგორიაში შედიან ის გმირები, რომელთა სახელი ამა თუ იმ კონტექსტში რამდენჯერმე გვხვდება „ილიადაში“.

1. აბარბარე – Ἄβαραρῆ – ნიმფა, ვინც ლაომედონისგან შვა ბუკოლიონი. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 137 შმდ.; RE, I.1, 16).
2. აისიეტესი – Αἰσήτης – ალკათოსის მამა, ტროელი გმირი. სახელი შემოტანილია ბერძნულში. (იხ. DTI, 240 შმდ., ასევე HP, 53a2,c2; 84; RE, I.1, 1087).
3. ბრისევისი – Βρισηύς – ბრისეისის მამა. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 366 შმდ., ასევე HP, 42c1; 58b1; 80a; RE, III.1, 857-858).
4. ბუკოლიონი – Βουκολίων – ლაომედონისა და ნიმფა აბარბარეს უკანონო ძე. სახელი ბერძნულია (βουκόλος) (იხ. DTI, 365 შმდ., ასევე HP, 2a; 4a; 7b1; 8,2; 22a1; 47c3; 71a2; RE, III.1, 1013).
5. გიგაიე – Γυγαίη – ტბის ნიმფა, ვინც ტალაიმენესგან შვა მესთლე და ანტიფოსი. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 394 შმდ.; RE, VII.2, 1956).
6. დიმასი – Δύμας – ასიოსის და ჰეკაბეს მამა.

- ბერძნულში შემოსული სახელია. (იხ. DTI, 449 შმდ., ასევე HP, 15a2; 63d; 81; RE, V.2, 1876-1877).
7. კასტიანეირა – **Καστιάνειρα** –
პრიაძოსის უკანონო ძის, გორგითიონის დედა. სახელი ბერძნულია (καστι- და -αιρη) (იხ. DTI, 675 შმდ., ასევე HP, 11d1; 19; 33b1; 41a3; 66; RE, X.2, 2345).
8. კისესი – **Κισσης** –
თრაკიელი, თეანოს მამა. ანთროპონიმი მოდის ქალაქ kissos-დან. სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 679 შმდ., ასევე HP, 37b3; 39g1; 58b1; 80a; RE, XI.1, 518).
9. ლაოდამია – **Λαοδάμεια** –
ზევსისგან შვა სარპედონი. სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 695 შმდ., ასევე HP, 28a1; 41b2; 66; RE, XII.1, 698).
10. ლაოდიკე – **Λαοδίκη** –
პრიაძოსის და ჰეკაბეს ასული. სახელი ბერძნულია (λαός და -δοικος) (იხ. DTI, 697 შმდ., ასევე HP, 10c1; 11d1; 29a1; 31a1; 37a1; 66; RE, XII.1, 699-700).
11. მედესიკასტე –
Μηδεσικάστη –
პრიაძოსის უკანონო ასული. იმბრიოსის ცოლი. სახელი ბერძნულია. რთული კომპოზიცია (μηδεσι←μηδος და καστη←καεκασμαι) (იხ. DTI, 1434, ასევე HP, 11d1; 27a; 34b3a; 66; RE, XV.1, 67).
12. ჰელიკაონი – **Ἑλικάων** –
ანტენორის ძე, ლაოდიკეს მეუღლე, პრიაძოსის სიძე. სახელი ბერძნულია (ἑλικά_ და -ων) (იხ. DTI, 519 შმდ., ასევე HP, 15a2; 60c1; 81; RE, VII.2, 2855).
13. ჰიპასოსი – **Ἱππασος** –
ტროელი, ხაროპსისა და სოკოსის მამა. სახელი ბერძნულია (ιππασι-) (იხ. DTI, 614 შმდ; ასევე HP, 58a2; 70a9; RE, VIII.2, 1687).
14. ჰიპოდამია – **Ἱπποδάμεια** –
ანქიზეს ასული. სახელი ბერძნულია (Ἱππο და δαμεια←δάμνημι)

- (იხ. DTI, 617 შმდ; ასევე HP, 11c, 28a1; 41b2; 66; RE, VIII.2, 1729).
15. ტითონოსი – Τιθωνός – ლაომედონის ძე.
სახელი შემოსულია. (იხ. DTI, 1531 შმდ., ასევე HP, 15b3,c4; 48d; 83; RE, VIA.2, 1512-1519).
16. პელეგონი – Πηλεγών – ასტეროპეოსის მამა.
სახელი, ალბათ, შემოსულია. (იხ. DTI, 1487, ასევე HP, 47b3,d; 81).

4. უმნიშვნელო ფიგურები

ამ კატეგორიაში ძირითადად ის პერსონაჟები ერთიანდებიან, რომლებიც პოემაში ჩართული უმნიშვნელო პერსონაჟების მამები / ბაბუები არიან.

1. აკესამენოსი – ასტეროპეოსის ბაბუა.
'Ακισσαμένος – მიუხედავად იმისა, რომ ამ სახელის ბერძნულ ეტიმოლოგიაზე საუბრობენ, უნდა იყოს ელინიზებული და არა ელინური სახელი. (იხ. DTI, 250 შმდ., ასევე HP, 62a,b; 71b3; 80b; RE, I.1, 1162).
2. ალასტორი – 'Αλάστωρ – ტროსი II-ის მამა.
სახელი ბერძნულია (*ληθ- და -τωρ) (იხ. DTI, 251 შმდ., ასევე HP, 25a1; 66; RE, I.1, 1293).
3. ამისოდაროსი – ატიმნიოსის და მარისის მამა.
'Αμισώδαρος – სახელი ბერძნულში შემოტანილია, შედგენილია. (იხ. DTI, 263 შმდ., ასევე HP, 45d; 83).
4. ანთემიონი – 'Ανθεμίων – სიმოიესიოსის მამა.
სახელი ბერძნულია ἄνθεμος-იდან. (იხ. DTI, 283 შმდ., ასევე HP, 39 g1; 67a3; 80a. 47c1,3; 77a).
5. არგეასი – 'Αργεάς* – პოლიმელოსის მამა.
სახელი უნდა იყოს დაკავშირებული წინაბერძნულ ტოპონიმ Ἄργος-თან. მისი მიმართება მაკედონელთა არგიადების დინასტიასთან შეიძ-

- ლება მიუთითებდეს სახელის მაკედონიურ წარმოშობაზე. (იხ. DTI, 308 შმდ. ასევე HP, 39 g1; 67a3; 80a RE, II.1, 689).
6. არსინოსი – Ἄρσινοος – ჰეკამედეს მამა.
სახელი ბერძნულია (ἀρσίνωα და -νοος). (იხ. DTI, 319 შმდ., ასევე HP, 11d5; 19; 22c4; 66; RE, II. 1, 1289).
7. ასიოსი – Ἄσιος – ფაინოპსის მამა.
სახელის ეტიმოლოგიის საკითხი პრობლემატურია. მეცნიერთა უმეტესობა მას აკავშირებს Ἄσια-სთან, რომელიც უნდა ირეკლებოდეს მიკენურ a-si-wi-jo-w-სა და ხეთურ Aššūwa-ში. (იხ. DTI, 324 შმდ., ასევე HP, 13a3; 39b2; 58b1; 80a).
8. ატიმნიოსი – Ἄτιμνιος – მიდონის მამა.
ბერძნულში შემოსული სახელია, თუმცა, შეიძლება ატარებდეს ელინიზაციის ნიშნებს. (იხ. DTI, 356 შმდ., ასევე HP, 39b2; 62c1; 80a; RE, II.2, 2261).
9. ბიასი – Βίας – ლაოგონოსისა და დარდანოს II-ის მამა.
სახელი ბერძნულია (-ας და -αντος). (იხ. DTI, 364 შმდ., ასევე HP, 63b2, c m.A. 92; 66; 67b1).
10. ბოროსი – Βῆρος – ფაისტოსის მამა.
სახელი შემოტანილია ბერძნულში. (იხ. DTI, 372 შმდ., ასევე HP, 45d; 81).
11. დოლოპიონი – Δολοπίων – ჰიპსენორის მამა. მდინარე სკამანდროსის ქუ-რუმი.
სახელი წინაბერძნული წარმოშობისაა. (იხ. DTI, 431 შმდ., ასევე HP, 15a2; 47c1,2; 50a3; 81; RE, V.1, 1291).
12. დამასტორი – Δαμάστωρ – ტლეპოლემოსის მამა.
სახელი ბერძნულია (δαμασ- და τωρ) (იხ. DTI, 399; HP, 11c; 64; 70a5; ასევე RE, IV.2, 2052).

13. გირტიოსი – Γύρτιος – ჰირტიოსის მამა.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 395 შმდ.; RE, VII.2, 2101).
14. ეგმედესი – Ἐσμῆδης – დოლონის მამა.
სახელი ბერძნულია (εὐ- და μῆδης) (იხ. DTI, 543 შმდ., ასევე HP, 10a1; 31a1; 66).
15. ევრიდამასი – Εὐρυδάμας – აბასის და პოლიიდოსის მამა. სახელი ბერძნულია (εὐρυ- და -δάμας). (იხ. DTI, 544 შმდ., ასევე HP, 11c; 28a1; 66).
16. ევსოროსი – Ἐὐσσορος – აკამასის მამა (თრაკიელი).
ბერძნული სახელია (εὐ- და -σορος) (იხ. DTI, 545; ასევე HP, 45c1; 66; RE, VI.1, 1446).
17. ეიონეხი – Ἐιονεύς – რესოსის მამა.
სახელს უკავშირებენ ფუძეს, რომელიც დადასტურებულია თრაკიული წარმოშობის ტოპონიმებში. Ἐἰων ფუძე, რომელზეც -ευც-ის დართვით იწარმოება ანთროპონიმი. (იხ. DTI, 571, ასევე HP, 13a1; 42c1; 80a; RE, V.2, 2117).
18. ენოპსი – Ἐνοψ – სატნიოსის მამა.
აღბათ, სახელს ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს, დაკავშირებულია ἦνοψ, ან ἦν + οψ-თან. (იხ. DTI, 573 შმდ., ასევე HP, 31a1,b2; 35a4a; 50a1; 66).
19. ენოპსი – Ἐνοψ – თესტორის მამა.
სახელი, აღბათ, ბერძნულია. დაკავშირებულია ἦνοψ, ან ἦν + οψ. (იხ. DTI, 573, ასევე HP, 31a1, b2; 35a4a; 50a1; 66)
20. ენიეხი – Ἐνιεύς – იფისის, პატროკლეს მხევალი ქალის მამა.
სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია. (იხ. DTI, 524, ასევე HP, 4b2,d; 12; 42d3; 79b).
21. ეპიტოსი – Ἐπιτος – პერიფასის მამა.
სახელი ბერძნულია (ἦπιτα) (იხ. DTI, 574 შმდ.; ასევე HP, 10a1; 53a2; 71b2; RE, VI.1, 266).

22. ევენოსი – Ἐβήνος – მინესის და ეპისტროფოსის მამა. სახელს, ალბათ, ბერძნული ეტიმოლოგია აქვს. (εὐ-ήνωρ / εὐ-άνωρ) (იხ. DTI, 540 შმდ., ასევე HP, 4a; 31a1; 80b).
23. ეეტონი – Ἑτίων – პოდესის მამა. სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია, თუმცა ზოგიერთი მეცნიერი უკავშირებს ბერძნულ αἰετός-ს. (იხ. DTI, 563 შმდ., ასევე HP, 47d; 84).
24. ეეტონი – Ἑτίων – იმბროსის მეფე. სახელის ეტიმოლოგია გაურკვეველია, თუმცა ზოგიერთი მეცნიერი უკავშირებს ბერძნულ αἰετός-ს. (იხ. DTI, 563 შმდ., ასევე HP, 47d; 84; RE, V.2, 1977).
25. იფიტოსი – Ἴφίτιος – არქეპტოლემოსის, ჰექტორის მეეტლის მამა. სახელი ბერძნულია. (ἴφι და -τιος) (იხ. DTI, 642 შმდ., ასევე HP, 54c; 66; RE, IX.2, 2029).
26. იმბრასოსი – Ἰμβραστος – პეიროსის მამა. სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 611 შმდ.; ასევე HP, 56b2; 58b1,2; 80b RE, IX.1, 1105).
27. ითაიმენესი – Ἰθαიმένης – სთენელაოსის მამა. სახელი ბერძნულია (ἰθαίμηνης-დან, ἰθαი- და -μηνης) (იხ. DTI, 601 შმდ., ასევე HP, 23b; 31a2; 34a5a; 66).
28. კალეტორი – Καλήτωρ – აფარევის მამა. სახელი ბერძნულია (καλη←καλέω და -τωρ) (იხ. DTI, 644 შმდ., ასევე HP, 64; 71b2; RE, X.2, 1603).
29. კეასი – Κέας – ტროიძენოსის მამა, ევფემოსის ბაბუა. სახელის ეტიმოლოგია უცნობია. (იხ. DTI, 676 შმდ., ასევე HP, 39g1; 80a)
30. ლეთოსი – Λήθος – პილაიოსის და ჰიპოთოსის მამა. სახელის ეტიმოლოგია გაურკვეველია. ალბათ, დაკავშირებულია წინაბერძნულ ეროვნულ სამ-

- ყაროსთან. (იხ. DTI, 720 შმდ., ასევე HP, 13a2; 36g; 80c).
31. მეგასი – Μέγας – პერიმოსის მამა. სახელი ბერძნულია (μέγας) (იხ. DTI, 740 შმდ., ასევე HP, 66;67a1).
32. მენტორი – Μέντωρ – იმბრიოსის მამა. სახელი ბერძნულია (μεν- და -τωρ) (იხ. DTI, 750 შმდ., ასევე HP, 10a2; 64; 70b1; RE, XV.1, 964).
33. მეროპსი – Μέροψ – ადრესტოსის და ამფიოსის მამა. სახელის ეტიმოლოგია არ არის ცნობილი. ალბათ, წინაბერძნულია. (იხ. DTI, 753 შმდ., ასევე HP, 15a2; 50a3; 81).
34. ნომიონი – Νομίων – ამფიმაქოსის და ნასტეს მამა. სახელი ბერძნულია (νομός და -ων) (იხ. DTI, 770 შმდ., ასევე HP, 10a1; 47c1,3; 66; 70b4).
35. ონეტორი – Ὀνήτωρ – ლაოგონოსის მამა. სახელი ბერძნულია. (ὄνα- და -τωρ). (იხ. DTI, 782 შმდ., ასევე HP, 64; 70b2).
36. ოტრინტეესი – Ὀτρυντεύς – იფიტონის მამა. სახელი ბერძნულია (*οτρυντης, -ευς) (იხ. DTI, 787 შმდ., ასევე HP, 10a1; 42a2; 71b1; RE, XVIII.2, 1888).
37. პაიონი – Παίων – აგასტროფოსის მამა. სახელი შემოსულია ბერძნულში, პეონიელთა ეპონიმი. (იხ. DTI, 797 შმდ. ასევე HP 47d;81).
38. პეისენორი – Πεισήνωρ – კლეისტოსის მამა. სახელი ბერძნულია (πεισ←πείθω და -νωρ) (იხ. DTI, 875 შმდ., ასევე HP, 19; 33b1; 35a3β; 66).
39. პერგასოსი – Πέργασος – დეიკონის მამა. სახელი შემოსულია. (იხ. DTI, 877; ასევე HP, 15a3; 49c; 58b1,2;82; RE, XIX.1, 693-694).
40. პერიბოია – Περίβοια – ასტეროპეოსის ბებია. სახელი ბერძნულია (περι-βίω) (იხ. DTI, 877

- შმდ., ასევე HP, 16g; 31b2; 41a1,66).
41. პოლიაიზონი – Πολυαίμων – ამოპაონის მამა.
სახელი ბერძნულია (πολυ- და αίμων) (იხ. DTI, 891 შმდ., ასევე HP, 26c; 66).
42. პროტიაონი – Προτιάων – ასტინოოსის მამა.
აღბათ, სახელი ბერძნულია (προτι- და -αων) (იხ. DTI, 947 შმდ.; ასევე HP, 47b2; 60b; 66). RE, XXIII.1, 979).
43. პილაიმენესი – Πυλαιμένης – ჰარპალიონის მამა.
სახელი ბერძნულია (πυλαι და -μένης). (იხ. DTI, 949 შმდ., ასევე HP, 23b; 34a5a; 66).
44. სელაგოსი – Σέλαγος – ამფიოსის მამა.
სახელის ეტიმოლოგია ბუნდოვანია. (იხ. DTI, 991 ასევე HP, 51d; 67a3).
45. სელეპიოსი – Σεληπίος – მინესის და ეპისტროფოსის ბაბუა.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 991; ასევე HP, 39e; 50b,84. RE, IIA.1, 1145).
46. სტროფიოსი – Στρόφιος – სკამანდრიოსის მამა.
სახელი ბერძნულია (στρέφω). (იხ. DTI, 1000, ასევე HP, 39a2,c2; 66; 68c2; RE, IVA.1, 378).
47. ტალაიმენესი – Ταλαιμένης –
ანტიფოსისა და მესთლეს მამა.
სახელი ბერძნულია (ταλαι- და -μένης). (იხ. DTI, 1005 შმდ., ასევე HP, 18b; 23b; 31a2; 34a5a; 66).
48. ტექტონი – Τέκτων – ფერეკლოსის მამა.
სახელი ბერძნულია (τέκτων). (იხ. DTI, 1006 შმდ., ასევე HP, 4b1; 7b4; 10a1; 47a; 71a2; RE, V.A.1, 171).
49. ტევორასი – Τεύθρας – აქსილოსის მამა.
სახელი შემოსულია ბერძნულში. (იხ. DTI, 1006 შმდ., ასევე HP, 63b1,d; 81).
50. ტევტამოსი – Τεύταμος – ლეთოსის მამა.
სახელი შემოსულია ბერძნულში (იხ. DTI, 1007

- შმდ. ასევე HP, 15a2; 49c; 82).
51. ტროიქენოსი – Τροϊζήνος – ევფემოსის მამა, კეასის ძე. სახელის წარმოება ბერძნულია. ნაწარმოებია ტოპონიმ ტროიჯი-დან. (იხ. DTI, 1015 შმდ., ასევე HP, 48d; 80b; RE, VII A.1, 655).
52. თაღისიოსი – Θαλσσιος – ექეპოლოსის მამა. აღბათ, ბერძნული სახელია (Θαλσσια-იძე). (იხ. DTI, 577).
53. თებაიოსი – Θεβαΐος – ენიოპევის, ჰექტორის მეეტლის მამა. ეთნიკური სახელი ტოპონიმ თიბი-დან. მიუხედავად იმისა, რომ ფუძის ეტიმოლოგია გარკვეული არ არის, უნდა იყოს ბერძნული სახელი. (იხ. DTI, 585, ასევე HP, 13a1,2; 14b1; 39f2; 80a; RE, vA.2, 1594).
54. ჰარმონი – Ἄρμων – ფერეკლოსის ბაბუა. სახელი ბერძნულია (ἄρμα-დან) (იხ. DTI, 315 შმდ.; ასევე HP, 10a1; 61a1; 71b5. RE, VII.2, 2379).
55. ჰიპასოსი – Ἱπασος – აპისაონის მამა. სახელი ბერძნულია (ἵππος). (იხ. DTI, 631 შმდ., ასევე HP, 58a2; 709).
56. ჰიპოტიონი – Ἱπποτίων – მორინის და ასკანიოსის მამა. სახელი ბერძნული უნდა იყოს (ἵππος→ἵπποτις და -ιων). (იხ. DTI, 631 შმდ.; ასევე HP, 47c1, 3; 53b1; 70a9).
57. ფრონტისი – Φρόντις – პანთოსის მეუღლე. სახელი ბერძნულია. (იხ. DTI, 1555 შმდ., ასევე HP, 65c; 78b; RE, XX.1, 772).
58. ფორბასი – Φόρβας – დიომედეს მამა. სახელი ბერძნულია (φερβ-აფ-ვოც). (იხ. DTI, 1552 შმდ., ასევე HP, 63c m.A. 92; 66; 69b; RE, XX.1, 529).
59. ფორბასი – Φόρβας – ილიონევის მამა.

- სახელი ბერძნულია (φερβ-αξ-ντος). (იხ. DTI, 1552 შმდ., ასევე HP, 63cm. A. 92; 66; 69b; RE, XX.1, 532
60. ფაინოპსი – Φαῖνοψ – ფორკისის მამა.
სახელი ბერძნულია (φαῖνοψ). (იხ. DTI, 1548 შმდ., ასევე HP, 18a1; 35a2; 50a1; 66).
61. ფაინოპსი – Φαῖνοψ – ქსანთოსის და თოონის მამა.
სახელი ბერძნულია (φαῖνοψ). (იხ. DTI, 1548 შმდ., ასევე HP, 18a1; 35a2; 50a1; 66).
62. ფავსიოსი – Φάυσος – აპისაონის მამა.
სახელი შემოსული უნდა იყოს. (იხ. DTI, 1550 შმდ. ასევე HP, 39c3; 66).
63. ფილეტორი – Φιλήτωρ – დემუქოსის მამა.
სახელი ბერძნულია (φίλος და ἥτιρ). (იხ. DTI, 1552 შმდ.; ასევე HP, 20a1; 31a3; 35a; 66). RE, XIX.2, 2171).
64. ფრადმონი – Φράδμων – აგელაოსის მამა.
სახელი ბერძნულია (იხ. DTI, 1554 შმდ.; HP, 61a1; 68c1; RE, XIX.2, 1594).

ტროელ პერსონაჟებზე და მათ პოემაში წარმოდგენაზე დაკვირვება ზოგიერთ საინტერესო ასპექტს წარმოაჩენს, რომელიც უფრო თვალსაჩინოს ხდის ჰომეროსის პოეტურ თავისებურებებს. უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ 350 ტროელი ფიგურადან ერთი სახელით ორი ან მეტი გმირის მოხსენიების მხოლოდ 72 შემთხვევა გვაქვს. ჩვენი აზრით, ეს გარემოება იმაზე მეტყველებს, რომ ჰომეროსი სახელდების დონეზე ცდილობს, განასხვავოს ერთმანეთისგან პერსონაჟები და მათ ამით ე.წ. ონომასტიკური ინდივიდუალობა მიანიჭოს.

რა თქმა უნდა, პოეტი ამ მხრივ უფრო მეტად იქნებოდა შეზღუდული აქაველი პერსონაჟების დასახელებისას, რადგან აქ მას მოუხდებოდა, მეტი ანგარიში გაეწია ტრადიციისთვის.

ტროელი პერსონაჟების აღმნიშვნელი შემდეგი სახელები მეორდება პოემაში:
ორჯერ:

1. აკამასი
2. ალასტორი
3. ამფიოსი
4. ანტიფოსი
5. აპისაონი
6. ასკანიოსი
7. ასტინოოსი
8. დარდანოსი
9. ენომოსი
10. ეპისტროფოსი
11. ერიმასი
12. ესეკლოსი
13. ენოპსი
14. იდაიოსი
15. ჰიპასოსი
16. ჰიპოლოქოსი
17. ლაოგონოსი
18. ლიკაონი
19. მულიოსი
20. მიდონი
21. ორმენოსი
22. ოფელესტესი
23. პეისანდროსი
24. პილარტესი
25. ტროსი

სამჯერ:

1. ადრესტოსი
2. ასიოსი
3. ეეტიონი
4. თოონი

5. მეღანიპოსი

6. ფაინოპსი

ოთხჯერ:

1. სრომიოსი

ყურადღებას იპყრობს ის გარემოება, რომ ელინიზებული, ან სულაც ელინური სახელი – ალექსანდროსი არ ჰქვია არც ერთ აქაველ გმირს, აღარაფერს ვამბობთ ტროელებზე. ის მხოლოდ პარისის მეორე სახელია. უნდა ვიფიქროთ, რომ ჰომეროსი ტროელთა სახელდების შემთხვევაში მეტწილად თავად გვევლინება სახელების შემრქმევად; ამას, ჩვენი აზრით, ის გარემოებაც ადასტურებს, რომ ტროელ პერსონაჟთა აბსოლუტური უმრავლესობა ბერძნული ე.წ. „მეტყველი“ სახელებით წარმოგვიდგება.

რა თქმა უნდა, ძნელი წარმოსადგენი იქნებოდა, რომ ანატოლიურ ენებზე მოლაპარაკე მცირეაზიელ ტროელებსა და მათ მოკავშირეებში ესოდენი პოპულარობით ესარგებლა მიკენურ სახელებს გვიანბრინჯაოს ხანაში. ამას არც ამ ეპოქის ანატოლიური წერილობითი წყაროების შესწავლა გვიდასტურებს.

“ილიადაში“ ტროადა, უპირველეს ყოვლისა, წარმოდგენილია, როგორც ბრძოლის ასპარეზი და, აქედან გამომდინარე, ბუნებრივია, რომ მოქმედი გმირების აბსოლუტური უმეტესობა ბრძოლაშია ჩართული. გამონაკლისს შეადგენენ ქალები და ხანდაზმულები, რომლებიც შემოიფარგლებიან თვალყურის დევნებით, ან პრიამოსის მსგავსად, მნიშვნელოვან დრამატულ ფუნქციას ასრულებენ.

ამ ვითარებაში ბუნებრივად ისმის კითხვა: აინტერესებს ჰომეროსს ტროა მხოლოდ როგორც ბრძოლის ასპარეზი და დასალუპად განწირული ქალაქი, თუ აქვს სურვილი, გარკვეული წარმოდგენა შეგვიქმნას ტროელთა საზოგადოების ყოფაზე და მისი განვითარების დონეზე. რაც შეეხება საკითხის ე.წ. ურბანულ მხარეს, ამაზე ცალკე თავში გვექნება მსჯელობა. აქ კი ყურადღებას ძირითადად პერსონაჟებზე და მათ ფუნქციაზე ვამახვილებთ.

აშკარაა, რომ ტროელებთან მისული ყველა მოკავშირის მთავარი ფუნქცია ბრძოლაა და ამდენად, ისინი სწორედ ამ კუთხით წარმოგვიდგებიან. საკუთრივ ტროელთა შემთხვევებში კი ჰომეროსს აინტერესებს ქალაქის ე.წ. არამებრძოლი პერსონაჟებიც, რომლებიც ბატალურ სცენებში არ მონაწილეობენ.

ამ თვალსაზრისით, უპირველეს ყოვლისა, საინტერესოა, როგორი თანაფარდობაა „ილიადაში“ უშუალოდ ბრძოლების აღწერ და ე.წ. მშვიდობიან, ანუ ბრძოლის ველს რამდენადმე მოშორებულ სცენებს შორის. რა თქმა უნდა, თავად ცნებები – მშვიდობიანი და საბრძოლო „ილიადაში“ ერთობ პირობითია, რადგან მთელი მოქმედება ტროას ომის კონტექსტში მიმდინარეობს. მშვიდობიან სცენებში ვგულისხმობთ „ილიადის“ იმ პარტიებს, რომლებიც არ აღწერენ უშუალოდ ბრძოლის ეპიზოდებს, ბატალურ სცენებს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით აღსანიშნავია, რომ პოემაში, რომელიც მთლიანად ტროასთან გამართულ ცხარე ბრძოლებს ეძღვნება, დაახლ. 7.600 სტრიქონი ეთმობა მშვიდობიან სცენებს, ხოლო 9.000-მდე სტრიქონს იკავებს ბრძოლის ამსახველი სცენები. ბუნებრივია, ამ ვითარებაში ჰომეროსი ცდილობს, წარმოგვიდგინოს ე.წ. მშვიდობიანი პარტიები ყველაზე უფრო დამახასიათებელი სცენებით. მეცნიერებაში არაერთგზის აღუნიშნავთ ის გარემოება, რომ ჰომეროსის შედარებებში წარმოდგენილ სურათთა აბსოლუტური უმრავლესობა მშვიდობიან ცხოვრებას ასახავს.¹⁰³ ამ ფაქტში შეიძლება დავინახოთ იმის კიდევ ერთი დადასტურება, რომ ჰომეროსი მშვიდობაზეა ორიენტირებული.

ჰომეროსის პოეტური ტექნიკის ერთ-ერთი არსებითი დამახასიათებელი ნიშანია პოემაში განვითარებული მოქმედების ე.წ. დრამატული აგება. როგორც ზემოთ ვნახეთ, მისი პერსონაჟები თავიანთი როლის მიხედვით საკმაოდ საინტერესოდ არიან რანჟირებულნი. მაგრამ ჰომეროსი უფრო შორს მიდის და იმ პიროვნებების მნიშვნელობას, რომლებიც მთავარ გმირებად შეიძლება წარმოვადგინოთ, ხაზს უსვამს არა მხოლოდ მათი ფუნქციის დეკლარირებითა და მათი სახელის ინტენსიური ხსენებით, არამედ მათთვის განკუთვნილი ე.წ. სამოქმედო პარტიების მოცულობითაც. ჩვენ შევისწავლეთ, თუ რა მოცულობისაა მოქმედებაში ჩართულ გმირთა პირველი ორი კატეგორიის წარმომადგენელთა პარტიები. წარმოვადგენთ გმირებს მათი პარტიების მოცულობის მიხედვით.¹⁰⁴

რასაკვირველია, სავსებით ბუნებრივია, რომ „ილიადაში“ ტროელთა შორის პარტიების მოცულობით გამოირჩევა ჰექტორი. იგი ამ მხრივ მნიშვნელოვნად აღემატება ყველა სხვა ტროელ გმირს, რადგან პარტიები ჰექტორის მონაწილეობით მოიცავს 1264 სტრიქონს. მათგან 1034 წარმოგვიდგენს ჰექტორს ბრძოლის

¹⁰³ დეტალურად იხ: 226, 139 შმდ. ჰომეროსის შედარებების მშვიდობიანი თემატიკისთვის იხ. აგრეთვე 229, 130 შმდ.

¹⁰⁴ მთლიანად „ილიადაში“ გმირთა ე.წ. სამეტყველო პარტიების მოცულობის ანალიზმა (აქილევსის, ჰექტორისა და აგამემნონის შემთხვევაში) რ. გორდუხიანი მიიყვანა დასკვნამდე, რომ გმირთა პარტიების მოცულობა შეესაბამება ამ პერსონაჟთა მნიშვნელობას პოემაში. 76, 115 შმდ; 22, 81 შმდ.

ველზე, 161 კი – ე.წ. არასაბრძოლო კონტექსტში. 69 სტრიქონი ეთმობა ჰექტორს დაღუპვის შემდეგ.

ბუნებრივია, ისმის კითხვა: „ილიადაში“ დრამატული თვალსაზრისით ტროელთაგან ვინ უნდა ყოფილიყო ჰექტორის შემდეგ ყველაზე უფრო გამორჩეული ფიგურა? უდავოა, რომ ეს უნდა იყოს ტროელთა მეფე – პრიამოსი. თავად ტროა პოემაში არაერთგზის მოიხსენიება, როგორც პრიამოსის ქალაქი. ამასთანავე, აშკარაა, რომ პრიამოსი უშუალოდ არ მონაწილეობს ბრძოლებში და თითქოს, მოსალოდნელი იყო, რომ მისი პარტიები მოცულობით ბრძოლაში უშუალოდ ჩართულ სხვა უმნიშვნელოვანეს პერსონაჟთა პარტიებზე ნაკლები ყოფილიყო. თუმცა, ტექსტის შესწავლამ დაგვანახა, რომ ჰომეროსი მეფის სტატუსის ადეკვატურად ასახავს პრიამოსის მოქმედებას, რადგან მასთან დაკავშირებულ პარტიებს ჰექტორის შემდეგ ყველაზე მეტი ადგილი ეთმობა (393 სტრიქონი).

ყურადღებას იქცევს ის, რომ ჰომეროსი ამის შემდეგ საკმაოდ თანმიმდევრულად მიჰყვება გმირთა რანჟირების პრინციპს, მათი მნიშვნელოვნების სრული გათვალისწინებით. და მართლაც „ილიადაში“ ხაზგასმულია, რომ ჰექტორის შემდეგ ყველაზე მნიშვნელოვანი გმირია ენეასი. მიუხედავად იმისა, რომ ერთი შეხედვით ენეასი არ უნდა იყოს აქტიურად მოქმედ გმირთა შორის განსაკუთრებით გამორჩეული, პოემის ტექსტში მის მოქმედებას მოცულობით მესამე ადგილი უჭირავს ტროელთა შორის (253 სტრიქონი).

მართალია, მითში ერთობ დიდია პარისის ფუნქცია, მაგრამ მოქმედების მოცულობით იგი ენეასს მოჰყვება და მას პარტიების სტრიქონთა ოდენობით მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდება (უჭირავს 187 სტრიქონი).

მთავარ გმირთა შორისაა სარპედონიც, რომელიც ოდნავ ჩამორჩება პარისს (181 სტრიქონი). დასამახსოვრებელია „ილიადაში“ სარპედონის მონაწილეობაც.

მოქმედებაში ინტენსიურად არის ჩართული ქალი – პერსონაჟი, ჰექტორის მეუღლე – ანდრომაქე (161 სტრიქონი). ეს სავსებით შეესაბამება პოეტის დრამატული ხედვის პრინციპებს, რადგან ანდრომაქეს პოემის პირველსა და მეორე ნაწილში მნიშვნელოვანი პარტიების წაყვანა აქვს დაკისრებული.

„ილიადაში“ ერთ-ერთი დასამახსოვრებელი სახე ტროელ პერსონაჟთა შორის პულიდამასია, რომელიც გადამწვევტ მომენტებში ერთვება საქმეში და მის რჩევას შეუძლია, თავად ჰექტორსაც კი ააცილოს დაღუპვა. ამას სავსებით შეესაბამება პოემაში მისთვის განკუთვნილი 130 სტრიქონი.

გამორჩეული პერსონაჟია, ასევე, გლაგოსი, რომლის სიტყვაც VI სიმღერაში აშკარად პოემის ერთ-ერთ ყველაზე უფრო შთამბეჭდავ პარტიად შეიძლება ჩაითვალოს. მის მოქმედებას პოემაში 122 სტრიქონი უჭირავს.

რაც შეეხება ჩვენს მიერ ზემოთ, მეორე კატეგორიაში მოქცეულ გმირებს, მათი მოქმედების მოცულობა დაახლოებით ასე გამოიყურება:

პანდაროსი – 88 სტრიქონი

ლიკაონი (პრიამიდი) – 83

აგენორი – 65

ჰელენოსი – 60

ანტენორი – 50

ასიოს ჰირტაკიდი – 47

დეიფობოსი – 44

კებრიონე – 43

ამ კატეგორიის პერსონაჟებს შორის თავიანთი მოქმედების მოცულობით ექცვიან ჰეკაბე (55 სტრიქონი) და ბრისეისი (41 სტრიქონი).¹⁰⁵

როგორც ვხედავთ, ჰომეროსმა საინტერესოდ შეუსაბამა ერთმანეთს გმირთა ფუნქციონალური მნიშვნელობა პოემაში და მათი მოქმედებაში ჩართულობის ინტენსივობა. ეს პოეტის ერთიან დრამატულ ხედვაზე მიგვითითებს და გვიჩვენებს, რომ მისთვის დამახასიათებელია გმირის მნიშვნელოვნების არა მხოლოდ დეკლარირება, არამედ მისი მოქმედებაში ჩართვის ინტენსივობით განმტკიცებაც.

ჰომეროსს არსად არ დალატობს მხარეთა შორის ბალანსის დაცვის გრძნობა. ეს არაერთგზის აღნიშნულა. აქაველები და ტროელები მასთან თითქმის თანაბარი ინტენსივობით არიან ჩართულნი მოქმედებაში და ეს თავად პერსონაჟთა რაოდენობრივ მაჩვენებლებშიც იჩენს თავს. „ილიადაში“ სახელდებით მოხსენიებული 946 ფიგურიდან 350 ტროელი პერსონაჟია. აქედან 255 მოქმედებაშია ჩართული, 95 კი პოემაში არ მონაწილეობს.

რა თქმა უნდა, ეს რაოდენობა სავსებით საკმარისია იმისთვის, რომ პოეტმა ტროელთა საზოგადოების ერთობ მასშტაბური სურათი წარმოგვიდგინოს. როგორც ზემოთ ვნახეთ, ეს საზოგადოება, მართალია, „ილიადის“ მოქმედებაში მთლიანად ომის კონტექსტშია მოქცეული, მაგრამ მაინც დიფერენცირებულადაა წარმოდგენილი ფუნქციონალური თვალსაზრისით. ეს, უპირველეს ყოვლისა, გა-

¹⁰⁵ ჩვენ საგანგებოდ არ გავამახვილეთ ყურადღება დოლონზე, რადგან მისი მოქმედება მხოლოდ X სიმღერით შემოიფარგლება, რომელიც, ჰომეროლოგთა უმეტესობის აზრით, პოემაში მოგვიანებით უნდა იყოს ჩართული, იხ. 77.

მოხატება პოეტის ცდაში, გვიჩვენოს ტროას საზოგადოების დიფერენცირებულობა სოციალური, პროფესიული, თუ სხვა ნიშნით.¹⁰⁶

პოეტი „ილიადაში“ ახერხებს, ამ საზოგადოებაში ადამიანთა საქმიანობის უამრავი სფერო, ანუ ე.წ. პროფესია ჩამოგვითვალოს. აქ სიტყვას არ გავაგრძელებთ მეტროლოგებზე, რადგან ეს საქმიანობა ისევ და ისევ ომთანაა დაკავშირებული. აშკარაა, რომ ბევრად უფრო მრავალფეროვანია მამაკაცთა საქმიანობის სფეროები. პოემაში უპირატესად მამაკაცები შეიძლება იყვნენ:

მეფეები	პრიამოსი და სხვადასხვა ტომის მეტროლოგთა მეთაურების უმრავლესობა Βασίλεις, ბ. ἄναξ, ბ.
უხუცესები	Γερουσία, ἦ – III, 146 შმდ., ტროელი უხუცესები. XVIII, 503 – ფარზე გამოსახული ქალაქის უხუცესთა საბჭო.
პროფესიონალი მისნები	Μάντιες ο, ἦ – XIII, 663, წინასწარმეტყველი პოლიიდოსი. Οἰωνοπóλος, ბ – ჩიტებზე მჩხიბავი, VI, 76, ჰელენოსი. II, 859, ენომოსი. Ὀνειροπóλος, ბ – სიზმრის ამხსნელი, V, 148, ევრიდამასი.
მწყემსები	Νομῆς, ბ, XVIII, 525.
მიწათმოქმედები	Ἄροτήρ, ბ – XVIII, 542 შმდ., ფარზე ასახული მიწათმოქმედები, რომლებიც ხარებით ხნავენ. Ἐριθός, ბ – XVIII, 551, მომკვლელები. Ἀμαλλοδετήρ, ბ – ძნების შემკრავები XXIV, 720.
შიკრიკები, ანუ მაცნეები	Κήρυξ, ბ ან ἦ, VI, 384, ტროელთა მაცნე. XVIII, 503 – ფარზე ასახულ ქალაქში მოედანზე შეკრებილ ხალხს რომ ამშვიდებენ. XVIII, 558, შიკრიკები სუფრას შლიან (აქ მსახურები). XXIV, 178, 577, პრიამოსის მოხუცი შიკრიკი.
მეეტლები	Ἐνίοχος, ბ – VIII, 120, ენიოპევსი, ჰექტორის მეეტლე. VIII, 312, არქეპტოლემოსი, ჰექტორის II მეეტლე. XIII, 386, ასიოსის მეეტლე, უსახელო. XIII, 537, პოლიტესის და დეიფობოსის ასევე უსახელო

¹⁰⁶ 284; 201; 226; 229, 150 შმდ.

მეაბჯრეები, ანუ მსახურები ომში

მეეტლე.
Θεράπων, ბ.
XIII, 600, აგენორი, ჰელენოსის მეაბჯრე.
XVI, 463, თრასიდემოსი, სარპედონის მეაბჯრე.

ქალები ძირითადად წარმოგვიდგებიან, როგორც:

დიასახლისები მაგ: ანდრომაქე, ელენე
ისინი ძირითადად ხელსაქმით არიან დაკავებულნი
– VI, 329 (ელენე); XXII, 440 (ანდრომაქე).

მეკუჭნავეები Ταμία, ბ
VI. 381, ჰექტორის მეკუჭნავე.

ძიძეები ἀμφίπολις, ბ ან ἦ.

მოახლეები III, 143, აითრე და კლიმენე, ელენეს მოახლეები.
VI, 375, ჰექტორის და ანდრომაქეს მოახლეები.
XXII, 442, 449, ანდრომაქეს მოახლეები.
XXIV, 302 შმდ. პრიამოსის მოახლე.

არიან ასევე ქურუმი ქალებიც:

Ιερπύς, ἰρπύς, VI, 300, თეანო, ათენას ტაძრის ქურუმი.

რა თქმა უნდა, საზოგადოების დიფერენცირებულობის სურათი ბევრად უფრო სრულად არის აღწერილი „ოდისეაში“.

სწორედ ეს მრავალფეროვნება აცილებს პოემას თავიდან მონოტონურობას, რაც ამ მოცულობის ომის აღმწერ ეპოსს შეიძლება ახასიათებდეს და მოქმედების რიტმი პოეტისთვის სასურველ კალაპოტში გადაჰყავს.

ვფიქრობთ, განსაკუთრებულ ყურადღებას იმსახურებს ამ თავში წარმოდგენილი მონაცემები ტროელ გმირთა სახელების წარმომავლობის შესახებ. როგორც ვთქვით, სულ მოქმედებს 350 ტროელი პერსონაჟი. იმის გათვალისწინებით, რომ 25 სახელი გამოიყენება ორ-ორი, 6 სახელი – სამ-სამი, ხოლო ერთი – ქრომიონის ოთხი პერსონაჟის აღსანიშნავად, შეიძლება ვთქვათ, რომ ჰომეროსის ეპოსში ტროელთა ექსპონირებისათვის გამოყენებულია სულ 310 სახელი. საინტერესოა, რომ მათ შორის 216 არის აშკარად ბერძნული წარმომავლობის, როგორც ეტიმოლოგიური, ისე წარმოების თვალსაზრისით. 14 სახელი წარმოებით ბერძნუ-

ლია, თუმცა მათი ფუძეები დაკავშირებულია რომელსავე გეოგრაფიულ სახელწოდებასთან, რომელიც მეტწილად არ გვიჩვენებს ბერძნულ ეტიმოლოგიას. მთლიანად არაბერძნული წარმომავლობისად მხოლოდ 53 სახელია აღიარებული. 27 სახელი შეიძლება მივაკუთვნოთ ე.წ. ბუნდოვან ფორმატივთა კატეგორიას. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ამ სახელთა წარმომავლობა სადავოა.

როგორც ვხედავთ, ჰომეროსთან წარმოდგენილი ტროელი პერსონაჟების სახელთა დიდი ნაწილი ბერძნულია. რა თქმა უნდა, ძნელია იმის დაშვება, რომ ტროას ომის სავარაუდო ეპოქის ანატოლიაში ამდენად ფართო გავრცელება ჰქონოდა ბერძნულ სახელებს. ამას არ გვიდასტურებს არც ხეთური წყაროები და არც ისტორიულ ფაქტთა შესწავლის ლოგიკა. ამ შემთხვევაში შეიძლება ერთადერთი დასკვნა გაგაკეთოთ – ჰომეროსმა, ან იმ ბერძნულმა პოეტურმა ტრადიციამ, რომლითაც ჰომეროსი საზრდოობს, თავად შექმნა ტროელ პერსონაჟთა საზოგადოება, რათა „ილიადაში“ რაც შეიძლება სრულად მომხდარიყო ტროელთა და მათ მოკავშირეთა ექსპონირება, ანუ იმ ძალის ჩვენება, რომლის დამარცხებაც საამაყო იყო აქაველებისათვის.

ამდენად, ჰომეროსის ტროელი პერსონაჟების ძირითადი ნაწილი, ფაქტობრივად, ჰომეროსის შემოქმედების (ან ბერძნული ტრადიციის) ფანტაზიის ნაყოფად წარმოგვიდგება. ამით, როგორც აღინიშნა, ჰომეროსი, ერთის მხრივ, ინარჩუნებს ორ მხარეს შორის წონასწორობას პერსონაჟთა ოდენობის დონეზე, მეორე მხრივ კი თავად იქმნის შესაძლებლობას – შემოგვთავაზოს მოწინააღმდეგე მხარის რაც შეიძლება მასშტაბური სურათი. ბუნებრივია, ამ ვითარებაში ისმის კითხვა: რამდენად უკიდევანოა ამ მხრივ პოეტის ფანტაზია, იზღუდება თუ არა იგი ამ შემთხვევაში რაღაც ისტორიული ფაქტებით, უწევს თუ არა ანგარიშს ტროადაში არსებულ ტრადიციას.

ვფიქრობთ, რომ საკუთარ (როგორც პირთა, ასევე გეოგრაფიულ) სახელთა გადმოცემის შემთხვევაში ჰომეროსთან ისტორიული რეალობის მიმართ ორგვარი დამოკიდებულება ვლინდება: პერსონაჟების დონეზე პოეტი არ იზღუდავს თავს და თავისუფლად ზრდის ფიგურათა რაოდენობას თავისი ჩანაფიქრისა და გეგმის მიხედვით. აქ რაღაც ლოკალურ ანატოლიურ ტრადიციას, ვფიქრობთ, მინიმალურად ეწევა ანგარიში. სამაგიეროდ, პოეტი, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, შეზღუდულია მაშინ, როდესაც აღწერს გეოგრაფიულ გარემოს და გეთავაზობს ტოპონიმებს. შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ ტროელებსა და მათ მოკავშირეებთან დაკავშირებულ გეოგრაფიული და ეთნიკური სახელწოდებების

შემთხვევაში ერთობ მცირეა სახელთა ელინიზაციის ხვედრითი წილი, აქ წამყვანია ეგეოსურ-ანატოლიური კომპონენტი. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან საკმარისია, ჰომეროსს ამ სფეროში თავისი ფანტაზიისათვის მიეცა გასაქანი, რომ იგი მაშინვე დაგვაშორებდა რეალურ გეოგრაფიულ გარემოს და გადაგვიყვანდა ირეალურის სფეროში. „ილიადაში“ წარმოდგენილი ტროადის გეოგრაფიის საკითხს ქვემოთ უფრო დაწვრილებით შევეხებით.

ყურადღებას იქცევს ის გარემოება, რომ დიდია ბერძნული ეტიმოლოგიის სახელთა ხვედრითი წილი თავად უმთავრეს ტროელ პერსონაჟთა შემთხვევაშიც. ეს კი, შესაძლოა, არგუმენტად გამოდგეს მათთვის, ვინც ვარაუდობს, რომ ზოგიერთი ამ პერსონაჟთაგან თავად ჰომეროსის მიერაა შექმნილი. და მართლაც, პირველი კატეგორიის 8 პერსონაჟს შორის ოთხს აშკარად ბერძნული წარმოშობის სახელი აქვს. საყურადღებოა, რომ თავად ტროელთა ბურჯი – ჰექტორი, როგორც ჩანს, ბერძნულ სახელს ატარებს. მეცნიერთა უმეტესობა მას ე.წ. მეტყველ სახელთა რიგს მიაკუთვნებს, რადგან აკავშირებს ჳჯდ ზმნასთან. შესაბამისად, სახელი ჰექტორი – Ἑκτορ – შეიძლება გავიაზროთ, როგორც „მქონე“, „მპყრობელი“. მეცნიერებაში არაერთგზის გამოთქმულა ვარაუდი, რომ ჰექტორის სახე შეიძლება თავად ჰომეროსის მიერ იყოს შემოყვანილი პოემაში. ამაზე ქვემოთ უფრო დეტალურად ვიმსჯელებთ. ბერძნულია ჰექტორის ცოლის – ანდრომაქეს და მისი მცირეწლოვანი ძის – ასტიანაქსის სახელიც – Ἄστυάναξ (ἄστυ – *Fánaξ*). ბავშვის მეორე სახელი, რომელიც მცირეაზიური ჰიდრონიმიდან არის ნაწარმოები, ბერძნულ წარმოებას გვიჩვენებს – Σκαμάνδιος.

პირველი ჯგუფის გმირთაგან პარის / ალექსანდროსს ერთი სახელი არაბერძნული ეტიმოლოგიის აქვს, ხოლო მეორე – ბერძნული. მიუხედავად იმისა, თუ როგორ გადაწყდება ხეთურ წყაროებში მოხსენიებული ალექსანდრუსისა და ბერძნული ალექსანდროსის ურთიერთმიმართების საკითხი, აშკარაა, რომ ჰომეროსთან ეს სახელი ელინიზებული სახითაა წარმოდგენილი და მეტყველ სახელთა რიგს განეკუთვნება. როგორც ვარაუდობენ, ტროას ომის ჰომეროსამდელ ტრადიციაში უმთავრესი გმირი სწორედ პარისი უნდა ყოფილიყო, რომლის სახის შტრიხებისა და ფუნქციების ერთგვარი „გადანაწილება“ ჰექტორის ინტენსიფიცირებულ ფიგურაში მოხდა.

კვაზიმეტყველ სახელად შეიძლება მივიჩნიოთ გლაგოსიც. ეს პერსონაჟი თავად უსვამს „ილიადაში“ ხაზს თავის გენეალოგიურ კავშირს საბერძნეთთან. ჰომეროსის

მეროსთან ლიკია წარმოდგენილია ორი წინამძღოლით. მათგან ერთს, სარპედონს, როგორც ჩანს, ანატოლიური სახელი აქვს, მეორეს კი – ბერძნული.

ის გარემოება, რომ პირველი კატეგორიის ოთხი პერსონაჟი – პარისი, ენეასი, პრიამოსი და სარპედონი არაბერძნულ სახელს ატარებს, შეიძლება მიგვანიშნებდეს იმაზე, რომ ჰომეროსი ამ შემთხვევაში გარკვეულ ადგილობრივ ტრადიციას ითვალისწინებს. დაახლოებით ასეთივე სურათია პერსონაჟთა მეორე კატეგორიაშიც. აქ ათი სახელიდან ოთხი ბერძნულია, ორი – არაბერძნული, ხოლო ოთხი – სადავო ეტიმოლოგიის.

ყურადღებას იმსახურებს ის, რომ ბერძნული წარმომავლობის სახელთა ოდენობა ტროელ პერსონაჟებში მკვეთრად მატულობს მნიშვნელობის მიხედვით უფრო „დაბალ“ კატეგორიებში.

ამგვარად, როგორც ზემოთჩატარებულმა ანალიზმა გვაჩვენა, „ილიადაში“ წარმოდგენილი ტროელთა საზოგადოება ყველა თვალსაზრისით შეიძლება განვიხილოთ უპირატესად პოეტური ფანტაზიის ნაყოფად. როგორც ვთქვით, ამაზე მეტყველებს, ერთის მხრივ, ტროელ გმირთა სახელებში ბერძნული კომპონენტის ერთობ მაღალი ხვედრითი წილი, მეორეს მხრივ, საზოგადოების სოციალური დიფერენციაციის ჰომეროსისეული სურათი, რომელიც წარმოადგენს უფრო გეომეტრიული ეპოქის პოეტის წარმოსახვაში არსებული ქალაქის სურათს, ვიდრე ბრინჯაოს ხანის მნიშვნელოვანი ანატოლიური ქალაქის საზოგადოების სტრუქტურის არეკლვას. თუმცა, არ არის გამორიცხული, რომ ამ სფეროშიც „ილიადაში“ შემორჩენილი იყოს ისტორიული, ან კვაზისტორიული ინფორმაციის კვალი.

IV. უმთავრეს ტროელ ფიგურათა სახეები და მათი ინდივიდუალიზაცია

გმირთა ინდივიდუალიზაციის ჰომეროსისეული პრინციპები უკვე დიდი ხანია იპყრობს ჰომეროლოგთა ყურადღებას. ჩვენ ამჟამად არ ვაპირებთ ზეპირი და წერილობითი თეორიების მომხრეთა არგუმენტების განხილვას. აღვნიშნავთ მხოლოდ იმას, რომ ეს საკითხი საკმაოდ ვრცელადაა წარმოდგენილი რისმაგ გორდეზიანის წიგნებში: „Проблемы Гомеровского эпоса“ და “ბერძნული ლიტერატურა”.¹⁰⁷ ამჟამად ჩვენი მიზანია რამდენიმე მნიშვნელოვანი ტროელი პერსონაჟის სახის განხილვა და იმის ჩვენება, რომ ჰომეროსი ახერხებს გმირთა ინდივიდუალობის გამოკვეთას მაშინაც, თუკი ამ გმირის შესახებ ინფორმაცია არ არის იმდენად ვრცელი, რომ მოგვეცეს შესაძლებლობა გამოვეყოთ ე.წ. მაკორდინირებელი შტრიხი, რომელიც როგორც ჰომეროლოგიაშია შენიშნული, გმირთა ინდივიდუალიზაციის ერთ-ერთ უმთავრეს ხერხს წარმოადგენს. სწორედ ამიტომ, იმ პერსონაჟთა შემთხვევაში, რომლებიც რ. გორდეზიანის მოხსენიებულ ნაშრომებში შედარებით დეტალურად არიან წარმოდგენილნი, შემოვიფარგლებით ძირითადად მეცნიერის მოსაზრებების მოკლე რეზიუმირებით და შევეცდებით თითოეულ შემთხვევაში მხოლოდ ისეთი დამატებითი მახასიათებლების გამოვლენას, რომლებიც გმირთა სახეების უფრო სრულად წარმოდგენას ემსახურება. ძირითად ყურადღებას კი მივაპყრობთ იმ პერსონაჟებს, რომლებიც რ. გორდეზიანის ყურადღების მიღმა დარჩნენ.

ჰექტორი. ტროელთა შორის ყველაზე უფრო სრულყოფილია ჰექტორის სახე. როგორც უკვე აღინიშნა, არ არის გამორიცხული, რომ ეს სახე თავად ჰომეროსის მიერ იყოს შექმნილი. მასში პოეტს, შესაძლოა, მოეხდინა ტროაში მეგრძოლი მრავალი გმირის თვისებების განზოგადება და ამით ჰექტორი საერთოდ ტროას ერთგვარ სიმბოლოდ ექცია. როგორც მეცნიერებაში უკვე შენიშნულია, ჰექტორი წარმოადგენს “ილიადის” ერთ-ერთ ყველაზე უფრო ინდივიდუალიზებულ სახეს.¹⁰⁸

რ. გორდეზიანის აზრით, ჰექტორის ხასიათის ძირითადი მაკორდინირებელი შტრიხია “სირცხვილის და პასუხისმგებლობის გრძნობა სამშობლოს წინაშე. მის არჩევანს ყოველთვის განაპირობებს სირცხვილი თანამოქალაქეთა მიმართ და

¹⁰⁷ მიმოხილვისათვის შდრ: 77; ასევე, 22; ზოგადად ჰომეროსის პერსონაჟების შინაგან სამყაროსთან დაკავშირებით შდრ. 138, 46; ასევე 137.

¹⁰⁸ ჰექტორის სახესთან დაკავშირებით იხ. 284, 466 შმდ., 140, 10a1, 64, 71b1; ასევე 89.

მზადყოფნა, დაუზოგავად იბრძოლოს თავისი ქალაქის, სამშობლოს, ტროელი ქალებისა და კაცების დასაცავად¹⁰⁹. მკვლევარი წარმოადგენს ყველა იმ პასაჟს, სადაც ხდება ჰექტორის ხასიათის ამ უმთავრესი თვისების რეალიზება. “მრცხვენია გრძელპეპლოსიანი ტროელი ქალების და კაცების“ – ამბობს ჰექტორი VI სიმღერაში (442), როდესაც ანდრომაქეს ბრძოლის ველზე დაბრუნების შესახებ ესაუბრება. ის იგივე ფრაზას ფორმულის სახით იმეორებს XXII სიმღერაშიც (105), რათა არ დაივიწყოს მოვალეობის გრძნობა თავისი ხალხის მიმართ და ამით აქილევსთან უთანასწორო ბრძოლის აუცილებლობა დაუმტკიცოს საკუთარ თავს.

ვფიქრობთ, ჰექტორის ხასიათის ამ ძირითად შტრიხს ავსებს მრავალრიცხოვანი დამატებითი შტრიხი, რომელიც მის სახეს განუმეორებლობას ანიჭებს.

VI სიმღერაში, როდესაც ჰექტორი ბრძოლის ველიდან ცოტა ხნით ბრუნდება ტროაში, საგანგებოდ ნახულობს ცოლ-შვილს. ჰექტორისა და ანდრომაქეს საუბარში ჩანს გმირის განსაკუთრებული სიყვარული თავისი ოჯახისადმი. მას ყველაზე მეტად საყვარელი მეუღლის ბედი აშფოთებს:

VI. 450-454.

მაგრამ მე მაწუხებს არა იმდენად ტროელთა უბედურება,
არც თვით ჰეკაბესი და პრიამოსის, მბრძანებლის,
არც ძმების და დების, რომლებიც, კეთილშობილნი, ქალაქებში
ფერფლად იქცნენ საშინელი ადამიანებისგან,
რამდენადაც შენი...

შვილს კი მივაღერსება და მისი საქციელით გულაჩუყებული, ზევსს შესთხოვს:

VI. 477-479.

ზევსო და სხვა ღმერთებო, ისეთივე გახადეთ
ჩემი შვილი, როგორიც მე ვარ, სახელგანთქმული ტროელი.
მიეცით სიკეთის ძალა და ილიონის უბადლოდ მართვის უნარი.

ცოლ-შვილის ბედი ჰექტორს არც ბრძოლის ველზე ასვენებს. ის თითქოს წინასწარ ჭვრეტს მთელ უბედურებას, რომელიც ქალებსა და ბავშვებს ელით დამარცხების შემთხვევაში. ჰექტორი მომაკვდავ პატროკლოსს ასე მიმართავს:

XVI. 830-833.

პატროკლეე, გეგონა, მართლა გაანადგურებდი ჩვენს ქალაქს,

---

¹⁰⁹ 22, 115.

ტროელთა ცოლებს, მოტაცებულებს, თავისუფლებას
წაართმევდი, ხომალდებით სამშობლო მიწისკენ
[წაიყვანდი], უგუნურო.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი თვისება, რასაც ჰექტორი ამჟღავნებს, არის ზოგ შემთხვევაში ემოციების ვერ მოთოკვა და ამის შედეგად მცდარი გადაწყვეტილების მიღება. როდესაც პულიდამასი მას დროებით უკან დახვევას ურჩევს, ჰექტორი არ იღებს ყურად ბრძნულ რჩევას, ბრძოლის დაუოკებელ სურვილს ემორჩილება და, საბოლოოდ, აქილევსის პირისპირ აღმოჩენილი, ინანიებს კიდევ შეცდომას:

XXII. 101-104.

ის [პულიდამასი] მარწმუნებდა, ტროელები ქალაქს შემეფარებინა
იმ დამღუპველ ღამეს, როდესაც აღსდგა საბრძოლველად კვლავ
ღვთიური აქილევსი.

მაგრამ მე არ დაუფჯერე. თუმცა, ბევრად უმჯობესი იქნებოდა.

ჰექტორი ამჟღავნებს რეალიზმის გრძნობას. როდესაც პარისი მენელაოსთან შერკინების სურვილს გამოთქვამს, ჰექტორი სრულიად ლოგიკურად და ყველაზე ოპტიმალურად მიიჩნევს მის წინადადებას და ცდილობს, მართლაც შედგეს ეს სამართლიანი ორთაბრძოლა (III, 58 შმდ.), რადგან მოცემულ შემთხვევაში ეს მდგომარეობიდან საუკეთესო გამოსავალი იქნებოდა.

ჰექტორი უმამაცესი მებრძოლია, მაგრამ მასაც აქვს ჩვეულებრივი მოკვდავისთვის დამახასიათებელი შიში აშკარად აღმატებული ძალის წინაშე. აქილევსთან უთანასწორო ბრძოლის მომლოდინე ჰექტორს სწორედ ეს შიში იპყრობს, როდესაც იგი შეეცდება გაქცევით უშველოს თავს.

XXII. 136-137.

ჰექტორმა, ეს რომ დაინახა, თრთოლვამ შეიპყრო. ვეღარ შეძლო
იქ გაჩერება, დატოვა კოშკი ისევ, გაიქცა.

თუმცა, ჰექტორი აქვე ამჟღავნებს საოცარ ნებისყოფას, შიშს ძლევს (XXII, 248 შმდ.) და მზადაა, შეერკინოს მტერს.

ჰექტორი კეთილშობილია, მას შეუძლია, პატივისცემით განიმსჯელოს მოწინააღმდეგის მიმართ. როდესაც ჰექტორისა და აიაქსის შერკინებისას საჭირო გახდება, მათ დროებით შეწყვეტონ ბრძოლა, ჰექტორი მიმართავს მტერს:

VII. 290-292.

ახლა შევწყვიტოთ ბრძოლა და ომი
დღეს. მოგვიანებით განვაახლოთ ბრძოლა, დაიმონის მიერ
ჩვენს გაყრამდე, ორთაგან ერთი რომ გავიმარჯვებთ!

და პატივისცემის ნიშნად, აიასს ძვირფას ხმალს გადასცემს.

ჰექტორს გააჩნია ღირსების მძაფრი შეგრძნება. მისთვის ისიც ძალიან მნიშვნელოვანია, თუ რა ბედი ეწევა მეომრის ცხედარს ბრძოლის შემდეგ. XXII სიმღერაში, აქილეესთან შერკინებამდე, იგი მტერს პირობას აძლევს, რომ გამარჯვების შემთხვევაში მის გვამს არ შეურაცხყოფს და იგივეს ითხოვს აქილეესისგანაც:

XXII. 258-259.

მაგრამ მას შემდეგ, რაც აბჯარს აგერი, დიდებულო აქილეესო,

შენს გვამს აქაველთ მივცემ ისევ. შენც ასე ჰქმენი.

სწორედ ყველა ამ თვისების გამო ჰექტორი „ილიადის“ პერსონაჟთა შორის უკეთილშობილეს სახე-ხასიათად წარმოგვიდგება. ეს კი ლიტერატურის ისტორიაში, ალბათ, მოწინააღმდეგის მიმართ პატივისცემისა და აღტაცების გამოხატვის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო შთამბეჭდავი მაგალითია.

პრიამოსი ტროელთა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პერსონაჟი და დრამატული სახეა.¹¹⁰ მიუხედავად იმისა, რომ იგი თავისი ხანდაზმულობის გამო უშუალოდ ბრძოლის ველზე არ ჩანს, მაინც ყველაფერში იგრძნობა, რომ ქალაქისთვის პრიამოსი უზენაესი მმართველი და ტროას არსებობის უდიდესი გარანტია. ტროელთა ხელმწიფეს ჰომეროსი აღჭურავს ყველა იმ თვისებით, რომელიც გამოცდილ და გონიერ მეფეს უნდა გააჩნდეს, ამასთანავე მამას, რომელიც თავის შვილებზე ზრუნავს. პრიამოსი შვილების რაოდენობით “ილიადაში” გამორჩეული პერსონაჟია – მას მრავალი ცოლისგან 50 ძე და 12 ასული ჰყავს. შეიძლება ითქვას, რომ პოემაში პრიამოსი, ისევე, როგორც ჰექტორი, არ არის წარმოდგენილი მტრის პოზიციიდან. ჰომეროსი გვთავაზობს მის არაერთ ეპითეტს: γέρων, θειοειδής, μέγας, ἀγκληός, ἄνακτος, διοτρεφέος, Βασιλῆος, Δαρδανίδης, δ᾿ἄφρονος, μεγάλῃταιρ. უფრო მეტიც, ტროა არაერთგზის იწოდება პრიამოსის ქალაქად: Πριάμοιο πόλις (ექვსჯერ), Πριάμοιο πόλιν (სამჯერ), ἄστν Πριάμοιο (ცხრამჯერ).

¹¹⁰ პრიამოსის სახესთან დაკავშირებით იხ: 284, 906 შმდ; 140, 15a2, 49c, 82; 158.

ტროას მეფე თავისი უკვე განსაზღვრული ტრაგიკული ბედით თანაგრძობას და სიმპათიას იწვევს. ჰომეროსი საკმაოდ საინტერესო მაკოორდინირებელ შტრიხს გვთავაზობს, რომელიც პრიამოსის მიმართ მკითხველის კეთილგანწყობას ემსახურება. ეს შტრიხი მოკლედ ამგვარად შეიძლება ჩამოვაყალიბოთ: საქმის ინტერესებიდან გამომდინარე, ყველაზე უფრო დრამატულ მომენტებშიც კი საკუთარი ემოციების დაძლევა და სიტუაციის ადეკვატურად მოქმედება.

განვიხილოთ “ილიადის“ ყველა პასაჟი, სადაც ვლინდება პრიამოსის უნარი – სიტყვით ან საქმით მოახდინოს არჩევანი.

პირველად ტროელთა მეფე მოქმედებაში ჩნდება “ილიადის“ III სიმღერაში, ე.წ. ტეიქოსკოპიის ეპიზოდში (145 შმდ.). ჰომეროსი აღწერს, თუ როგორ ბჭობენ უხუცესები.

ამ დროს გამოჩნდება ელენე, რომლის დანახვისთანავე უხუცესები აღიარებენ მის სილამაზეს, მაგრამ მაინც აღნიშნავენ, რომ უმჯობესია, ტროელთათვის ამდენი უბედურების მომტანი ქალი ისევ დაუბრუნდეს მენელაოსს.

ყოველივე ამის შემდეგ ყურადღებას იპყრობს პრიამოსის დამოკიდებულება ელენესადმი. აქ მეფე აშკარად ძლევს თავის ემოციებს, რომლებიც, სავსებით ბუნებრივია, უნდა ჰქონოდა სისხლისმღვრელი ომის უმთავრესი მიზეზის მიმართ. პრიამოსის მიმართვაში კვალიც კი არ არის ელენესადმი რაიმე გაღიზიანებისა. პირიქით, ის მაქსიმალურად ალერსიანი და თავაზიანია:

III. 162-165.

„აქ, წინ მოდი, საყვარელო შვილო, დაჯექი ჩემთან
აქედან დაინახავ პირველ ქმარს და მის საყვარელ ნათესავეებსაც,
შენ არ ხარ დამნაშავე, ღმერთები არიან დამნაშავენი,
რომლებმაც ზღვით მოგვაყენეს მრავალი უბედურების მომტანი აქაველები“.

პრიამოსი ელენეს იმ აქაველი მებრძოლების შესახებ ეკითხება, რომლებმაც მისი ყურადღება მიიპყრეს. ხოლო ელენეს განმარტებები მოწინააღმდეგეების წინამძღოლებსა და მათ რაზმებთან დაკავშირებით მასში მრისხანებასა და გაბოროტებას კი არ იწვევს, არამედ აღფრთოვანებას და ერთგვარ “კეთილ“ შურსაც კი; ასე მაგალითად, როდესაც პრიამოსი ელენეს ჰკითხავს აგამემნონზე, თუ ვინ არის იგი და მისგან პასუხს მიიღებს, ტროელთა მეფეს აღმოსხდება:

III. 182-183.

„ო, ნეტარო ატრიდო, ბედნიერ ვარსკვლავზე დაბადებულო, იღბლიანო,
რომელიც უამრავ აქაველ ჭაბუკს წინამძღოლობ“.

როდესაც პარისი და მენელაოსი უნდა შეერკინონ ერთმანეთს და ტროელები და აქაველები ფიცის დადებას აპირებენ, პრიამოსს სთხოვენ, გამოვიდეს ბრძოლის ველზე და დაესწროს ამ პროცესს. შვილების და ტროას ბედით შეწუხებული მეფე წამითაც არ აყოვნებს და ანტენორთან ერთად გაემართება ბრძოლის ველისკენ. ტროელთა ხელმწიფეს მტრებიც კი პატივისცემით ეგებებიან:

III. 267-268.

მიეგებნენ მაშინვე ხალხთა მეუფე აგამემნონი
და ჭკუაუხვი ოდისევსი...

XXI სიმღერაში კარგად ჩანს, რამდენად განსხვავდება პრიამოსი თავისი სახელოვანი ძის – ჰექტორისგან სწორედ ემოციების დაძლევის თვალსაზრისით. აქილევსისგან თავზარდაცემულ და დარბეულ მეზობლებს მეფე მოუწოდებს, ტროას შეაფარონ თავი და შემდეგ კარიბჭის დაკეტვის განკარგულებას გასცემს:

XXI. 534-536.

ხოლო მას შემდეგ, რაც გალაფანში თავშეფარებულები ამოისუნთქებენ,
დაუმატეთ მჭიდრო საგდულები...

მეშინია, საბედისწერო კაცმა ქალაქის კედელში არ შემოაღწიოს.

ხოლო XXII სიმღერაში ტროას კარიბჭესთან ბრძოლის ველზე ეულად დარჩენილ ჰექტორს იგი მოუწოდებს:

XXII. 56-59.

მობრუნდი უკან, შვილო ჩემო, გადაარჩინე
ტროელები და ნურც დიდებას დაუთმო პელიდს,
ნუ, ნუ გასწირავ უძვირფასეს სიცოცხლეს შენსას.
ბოლოს, იბრუნე ჩემზედაც და მეც შემობრალე.

როგორც ვხედავთ, პრიამოსი აქაც საკმაოდ ადეკვატურია სიტუაციისა: მას არა აქვს ილუზია, რომ მისმა შვილმა შეიძლება სძლიოს აქილევსს, რადგან იცის, რომ აქილევსი ბევრად აღემატება ჰექტორს.

ჰექტორის დაღუპვის შემდეგ ამავე სიმღერაში, სავსებით ბუნებრივია, რომ პრიამოსი სასოწარკვეთილია და გლოვობს თავის შვილს, თუმცა მის სიტყვაში ჩნდება მინიშნება იმ გზაზე, რომელსაც შეუძლია მამას შვილის ცხედარი მაინც დაუბრუნოს, ეს არის აქილევსთან მისვლა და მისი გულის მოღობვის იმედი იმ მოტივით, რომ მასაც ჰყავს მოხუცი მამა:

XXII. 418-422.

შევევედრები იმ კაცს, მრავალი უბედურების მომტანს, უპატოსნოს,

იქნებ როგორმე ასაკს სცეს პატივი, ან თანამიგრძნოს
მოხუცს. ისიც ხომ ისეთივე მამისგან, პელეგისგან იშვა,
რომელმაც შვა და გაზარდა ტროელთათვის უბედურების მომტანად.
განსაკუთრებით კი მე მომაყენა მრავალი ტანჯვა.

პრიამოსის ხასიათის ჩვენს მიერ შენიშნული შტრიხი საკმაოდ კარგად ვლინდება, როდესაც მას ირისი აუწყებს ღმერთის ნებას – მივიდეს აქილეესთან გამოსასყიდით და შვილის გვამი გამოსთხოვოს დასაკრძალავად. პრიამოსი არ შეიძლება იყოს დარწმუნებული, რომ ამ შემთხვევაში უკვდავები ტროას ახალ ვერაგობას არ უმზადებენ და არ აპირებენ ტროელთა მეფის, ფაქტობრივად, საკუთარი ნებით ჩაბარებას მოიწინააღმდეგისთვის. ამ თვალსაზრისით ანგარიშგასაწევია ჰეკაბეს სიტყვებიც:

XXIV. 296-298.

ხოლო თუ თავის მაცნეს არ მოგცემს შორსმჭვრეტელი ზევსი,
მაშინ პირადად მე აღარ შეგიწყობ ხელს, (არ აღგაგზნებ)
არგიველთა ნავებთან მისვლაზე, განსაკუთრებითაც რომ გსურდეს.

და მაინც, პრიამოსი სავსებით სწორად განსაზღვრავს იმას, თუ რა უნდა გააკეთოს – იგი უნდა ენდოს ღმერთის დაპირებას და იმედი ჰქონდეს აქილეესის სულგრძელობისა.

ვითარების სავსებით ადეკვატურია პრიამოსი გზად აქილეესისკენ, როდესაც იგი ერთობ რთული არჩევანის წინაშე დგება – ენდოს თუ არა აქილეესის მსახურის სახით მოვლენილ ჰერმესს. ამ შემთხვევაშიც პრიამოსი სწორი გზით მიჰყავს თავის ინტუიციას და გამოცდილებას.

XXIV. 429-431.

ხოლო ახლა გამიძეხი, მიიღე ჩემგან ეს ღამაზი ფიალა,
დამიცავი, გამაცილე ღმერთებთან ერთად,
სანამ პელიდის კარავს არ მიუუახლოვდებით.

არაერთგზის აღნიშნულა, თუ რაოდენ დიდია პრიამოსის აქილეესისადმი მიმართული სიტყვის მხატვრული ღირსება. მნიშვნელოვანია, რომ პრიამოსი საოცრად ემოციურ მდგომარეობაშიც კი, თავისი შვილების მკვლელის წინაშე აღმოჩენილი, ამბობს სიტყვებს, რომელთაც შეუძლიათ, გული აუჩუყონ მოსისხლე მტერს:

XXIV. 503-506.

ღმერთების გრცხვენოდეს/გერიდებოდეს, აქილეესო, მე კი თანამიგრძნე,

გახსოვდეს მამაშენი. მე კი უფრო საბრალო ვარ,
გამოვცადე ის, რაც სხვა მიწიერ მოკვდავს არ განუცდია –
შვილების მკვლელი კაცის ხელთა ბაგით შეხება.

შეიძლება ითქვას, რომ პრიამოსი “ილიადაში“ ჰექტორის შემდეგ ყველაზე უფრო დასამახსოვრებელი სახეა ტროელთაგან. მას პოეტი სრულყოფილად წარმოადგენს. ეს გამოისახება არა მარტო პარტიების მოცულობაში,¹¹¹ არამედ ხასიათის იმ მაკორდინირებელ შტრისშიც, რომელიც შეიძლება მხოლოდ ბრძენი და კეთილშობილი მეფისთვის იყოს დამახასიათებელი.

ენეასის სახის ინდივიდუალიზაციის შესახებ¹¹² ჰომეროლოგიაში გამოთქმულია ამგვარი აზრი: “ენეასის სიმამაცე არასოდეს არ არის იმპულსური ხასიათის... მასში თანაარსებობს მოკვდავისთვის დამახასიათებელი სიფრთხილე, რომელიც მოტივირებულია მისი მოკვდავი წარმომავლობით, და მზადყოფნა, დაუპირისპირდეს ნებისმიერ მოწინააღმდეგეს, რაც მოტივირებულია იმის შეგრძნებით, რომ თავადაც ქალღმერთის შვილია“.¹¹³

ამ ორივე თვისებას ამჟღავნებს ენეასი V სიმღერაში, იმ ეპიზოდში, საიდანაც აქტიურად ერთვება ბრძოლაში. ის წარმოუდგენელ სიმამაცეს იჩენს, როდესაც ათენას მხარდაჭერით თითქმის უძლეველად ქცეულ დიომედესს დაუპირისპირდება (297 შმდ.), თუმცა მას გონიერება და სიფრთხილის გრძნობაც არ ღალატობს, როდესაც ორი უმამაცესი მეომრის – მენელაოსისა და ანტილოქოსის წინაშე აღმოჩნდება და იცის, რომ მათთან შებმა მარცხით დასრულდება (V, 571 შმდ.).

XX სიმღერაში კი, რომლის ძირითადი თემა აქილევსისა და ენეასის შერკინებაა, ანქიზესის ძე თავდაპირველად არ აპირებს ესოდენ ძლიერ მოწინააღმდეგესთან შებრძოლებას, საამისოდ მიზეზებიც აქვს:

XX. 97-98.

არ არსებობს აქილევსის მომრევი ადამიანი, რომ შეებრძოლოს.

მუდამ მასთანაა ღვთაება, რომელიც დაღუპვისაგან იცავს.

თუმცა, იქვე იმასაც აღნიშნავს, რომ თუ მათ ღმერთისგან ერთნაირი მფარველობა ექნებოდათ, ის აქილევსს ღირსეულ მეტოქეობას გაუწევდა. საბოლოოდ კი გმირთან შებრძოლებას მაშინ გადაწყვეტს, როდესაც აპოლონი მის ღვთაებრივ წარმოშობას შეახსენებს და იმასაც აღნიშნავს, რომ აქილევსი უფრო დაბალი

¹¹¹ პარტიების მოცულობის შესახებ იხ. ზემოთ, 126-128 გვ.

¹¹² ენეასის შესახებ იხ. 284, 179 შმდ; 140, 39g1, 80a; 222; ასევე 32.

¹¹³ ეს სიტყვა გვაგონებს გლავეოსის სიტყვას (VI, 145-211).

რანგის ქალღმერთის ძეა. ამ პასაჟში ენეასის სიფრთხილეს სძლევეს საკუთარი უპირატესობის შეგრძნება. შერკინების სცენაში ენეასი წარმოგვიდგება, როგორც აქილევსის თანასწორი მებრძოლი, რომელიც, მართალია, ვერ ძლევს მტერს, მაგრამ მკითხველში უდიდეს სიმპათიას იმსახურებს. ენეასი აქილევსს შებრძოლებამდე ვრცელი სიტყვით მიმართავს, სადაც დაწვრილებით გადმოსცემს თავისი წინაპრების – დარდანოსისა და დარდანიდების ამბავს. მთელი სიტყვა საკუთარი წარმოშობით გამოწვეული სიამაყითაა გაჯერებული. ენეასი ამბობს:

XX. 241.

ეს არის ჩემი წარმოშობა და ჯიში, რასაც ვაცხადებ.

ყოველივე ამისთვის შეიძლებოდა, დაგვემატებინა ის, რომ ენეასს ახასიათებს ე.წ. გენეალოგიური პასუხისმგებლობა. როგორც ცნობილია, “ილიადაში“ აღნიშნულია, რომ დარდანოსის შთამომავალს, ენეასს, არ უწერია სიკვდილი, რადგან:

XX. 303-308.

რათა უშთამომავლოდ და უკვალოდ არ გაქრეს მოდგმა
დარდანოსისა, რომელიც უყვარს კრონიდს მრავალ შვილთა შორის,
ვინც მოკვდავმა ქალებმა უშვეს.

ხოლო პრიამოსის შტო კი სძულს

ახლა ენეასი ტროელთა მმართველი (იქნება),

და შვილები მისი შვილებისა, მას შემდეგ დაბადებულნი.

ამიტომაც, არ არის შემთხვევითი, რომ ის გმირი, რომელთანაც უნდა იყოს დაკავშირებული ტროადის მომავალი, გარკვეული სიამაყით გადმოგვცემს ტროას მმართველთა გენეალოგიას.

პარისი ეპიკურ ტრადიციაში აშკარად უნდა ყოფილიყო ერთ-ერთი ცენტრალური ტროელი პერსონაჟი.¹¹⁴ არის აზრი, რომ “ილიადაში“ ჰომეროსმა გარკვეულწილად შეასუსტა მისი მნიშვნელობა, შესაძლოა, მის მიერ შექმნილი ჰექტორის სახის ინტენსიფიკაციის გზით.¹¹⁵ სავსებით ბუნებრივია, რომ მითის თხრობის ლოგიკიდან გამომდინარე, ელენეს მოტაცებაში ძირითადი პასუხისმგებლობის მატარებელ პარისს თავად ომის პროცესშიც პროტაგონისტის როლი უნდა შეესრულებინა. ჩვენ ვეთანხმებით იმ აზრს, რომ ჰომეროსმა შეგნებულად შეზღუდა პარისის ფუნქცია საკუთრივ ომის პროცესში. ამ თვალსაზრისით საინტერე-

¹¹⁴ პარისის სახის შესახებ იხ: 284, 814 შმდ; 140, 10f 13, 38a4, 82; 306.

¹¹⁵ იხ: 77,291 შმდ.

სოა, თავდაპირველად განვიხილოთ ის ეპითეტები, რომლებითაც “ილიადაში“ პარისია შემკული. შეიძლება ითქვას, ამ მხრივ პარისი ერთობ მოკრძალებულად გამოიყურება მისი ერთადერთი ეპითეტია Δύσπαρι, თუ არ ჩავთვლით იმას, რომ ზოგჯერ პარისი მოიხსენიება, როგორც σῖς Πριάμοιο, სახელ ალექსანდროსს კი ჰომეროსი შემდეგ ეპითეტებთან ერთად ასხენებს: θεοειδής, Ἑλένης πόσις, Ἀλέξανδρός Βασιλεύς.

ამასთან ერთად, ყურადღებას იქცევს ის გარემოებაც, რომ თავად ამ პერსონაჟს სახელები მართლაც გამორჩეული აქვს: თუკი მისი პირველი სახელი – ალექსანდროსი (Ἀλέξανδρος) ბერძნულია, ან ელინიზებული, აშკარაა, რომ ეპიკურ ტრადიციაში ეს მეტყველი სახელი მხოლოდ ღირსეული გმირისთვის შეიძლება ეწოდებინათ. რაც შეეხება მის მეორე სახელს – პარისი მიუხედავად იმისა, რომ მის ეტიმოლოგიაზე აზრთა სხვადასხვაობაა, მეტი მომხრე ჰყავს კრეჩმერის თვალსაზრისს, რომლის მიხედვითაც იგი მნიშვნელობასთან – “პირველი“ უნდა ყოფილიყო დაკავშირებული.¹¹⁶

როგორც ცნობილია, პარის/ალექსანდრეს არც ერთი სახელი ჰომეროსის ეპოსსა და, საერთოდ, ბერძნულ ტრადიციაში, არ განეკუთვნება ორდინალურ სახელთა რიცხვს. ჰომეროსმა პარისის ტრადიციული სახის გადააზრებისას მისი ხასიათის საკმაოდ საინტერესო მაკოორდინირებელი შტრიხი წამოწია წინ. რ. გორდუზიანის ვარაუდით, შენიშნულია, რომ მისი ხასიათის მაკოორდინირებელი შტრიხი არის “წინააღმდეგობა მის სურვილს თუ მოვალეობას შორის – გამოიჩინოს ვაჟკაცობა – და ამ მხრივ, მის რეალურ, საკმაოდ შეზღუდულ შესაძლებლობებს შორის. ეს იწვევს მის გაორებას, რაც კარგადაა გამოხატული “ილიადაში“.¹¹⁷

განვიხილოთ შესაბამისი პასაჟები. პარისი პირველად “ილიადაში“ ჩნდება III სიმღერაში, როდესაც იგი გამოდის ბრძოლის ველზე და აპირებს, შეეხება მენელაოსს. ამ პასაჟში კარგად ჩანს, რომ მას სურვილი აქვს, წერტილი დაუსვას ტროას ომის მსვლელობას:

III. 16-20.

ტროელთა მეწინავეებში იბრძოდა ღმერთისდარი ალექსანდროსი,
მხრებზე ვეფხის ტყავი და მორკალული მშვილდისარი ჰქონდა.
მახვილიც (ეპყრა) ორი სპილენძის იარაღით აღჭურვილი,

¹¹⁶ 176.

¹¹⁷ 22, 118 შმდ.

ყველა არგიველის გამოწვევას იღებდა, მრავალ საუკეთესო მტერს შესაბრძოლებლად იწვევდა სახელისმომხვეჭ ბრძოლაში.

თუმცა, პარისის გადაწყვეტილების სიმტკიცე უმაღლეს იწვევს განელებას, როგორც კი იგი მასთან დასაპირისპირებლად წამოსულ მენელაოსს მოკრავს თვალს:

III. 30-32.

მაგრამ შენიშნა თუ არა ღმერთისდარმა ალექსანდროსმა

(მტრის) წინა რიგებში ბრწყინვალე მებრძოლები, შიშმა სძლია მის ძვირფასს სულს,

თანამებრძოლთა უკან, ხალხისკენ დაიხია, სიკვდილს გაექცა.

მას შემდეგ, რაც ჰექტორი შეარცხვენს ძმას და საკმაოდ ზუსტად ახასიათებს მას, პარისი კვლავ მონდომებს, სისრულეში მოიყვანოს თავისი გადაწყვეტილება. მაგრამ როდესაც ყოვლად უიმედო მდგომარეობაში აღმოჩენილს აფროდიტე იხსნის და ელენესთან გადაიყვანს, პარისი არ მაღავეს თავის “კმაყოფილებას”.

ამის შემდეგ პარისი ერთვება მოქმედებაში VI სიმღერაში, როდესაც ჰექტორი მას სახლში უქმად მყოფს ნახავს. ჰექტორი კვლავ შეარცხვენს პარისს და ომში ჩართვისკენ მოუწოდებს. პარისიც აღეგზნება ბრძოლის სურვილით და გამარჯვების იმედიც მიეცემა:

VI. 337-339.

ახლა მეუღლემ ტკბილი სიტყვებით მიჩნია,

ჩავება ბრძოლაში. და მეც მგონია, ასე

უკეთესიც იქნება – ცვალებაღია გამარჯვება კაცთათვის.

როგორც ვხედავთ, ეპიკურ ტრადიციაში არსებული საგარაუდო პროტაგონისტიდან ჰომეროსმა პარისი ჩამოაქვეითა გმირამდე, რომელშიც ვაჟკაცობის გამოვლენის სურვილი და ამის რეალური შესაძლებლობა არ შეესაბამება ერთმანეთს. სწორედ ამიტომ პარისის მიმართ მკითხველი არც გადაჭარბებულ აღფრთოვანებას განიცდის და არც საგანგებო ანტიპათიით იმსჭვალება.

ანდრომაქე “ილიადის“ ერთ-ერთი ყველაზე უფრო შთამბეჭდავი სახეა.¹¹⁸ ეს გასაგებიცაა, რადგან მას აკისრია საკმაოდ მნიშვნელოვანი ფუნქცია პოემის პირველ ნაწილში – წარმოგვიდგეს, როგორც ქალი, რომელსაც ჰექტორის გარე-

¹¹⁸ ანდრომაქეს სახის შესახებ იხ: 284, 274 შმდ; 140, 22a2, 34a6b, 37a1, 66; 286.

შე ცხოვრებაზე ფიქრიც კი ზარავს, ხოლო ჰექტორის დაღუპვის შემდეგ თავი დაგვამახსოვროს გულისმომკვლელი დატირებებით.

რისმაგ გორდეზიანი ანდრომაქეს სახეს განიხილავს ელენესა და პენელოპესთან მიმართებაში და ფიქრობს, რომ ამ შემთხვევაში ჰომეროსისთვის ამოსავალი არის ცოლის დამოკიდებულების ხასიათი საკუთარი ქმრისადმი.¹¹⁹

ვფიქრობთ, რომ ანდრომაქეს ყველა სიტყვაში დომინანტური თემა არის ჰექტორი და მისი ტრაგიკული აღსასრული, რომლის შემდეგაც მას და მის შვილს საზარელი ბედი ელით. ამ თვალსაზრისით, ანდრომაქეს ცნობილი სიტყვა VI სიმღერაში კულმინაციას წარმოადგენს:

VI. 429-432.

ჰექტორ, შენა ხარ ჩემი მამა და ჩემი დედა,
შენ ძმაც ხარ ჩემთვის, ყოვლისშემძლე მეუღლე ჩემო,
ახლა იქნება შემთხვევა და დარჩე კოშკში,
ბავშვს ნუ დატოვებ დაობლებულს, ქალს – დაქვრივებულს.

ანდრომაქეს სიტყვის მთელი სტრუქტურა და ეს ფრაზები, ფაქტობრივად, იმის აშკარა მაგალითია, რომ ანდრომაქეს ცხოვრებას აქვს აზრი იმდენად, რამდენადაც არსებობს ჰექტორი. საყურადღებოა აგრეთვე ის სიტყვები, რომლებსაც ანდრომაქე წარმოთქვამს ჰექტორის დაღუპვის შემდეგ:

XXIV. 743-745.

არც სასიკვდილო სარეცლიდან არ გამომიწოდე ხელი,
არც რამე სიტყვა მითხარი, რომელიც მუდამ
მემახსოვრებოდა, დილით და ღამით, ცრემლმორეულის.

ეს სიტყვები იმის მანიშნებელია, რომ ანდრომაქესთვის ყველაზე დიდი უბედურებაა ის, რომ სიკვდილის წინ ჰექტორმა არ უთხრა სიტყვა, რომელიც მას მთელი ცხოვრება ემახსოვრებოდა.

ანდრომაქე ჰექტორის სიკვდილის შემდეგ მხოლოდ უდიდეს უბედურებას ელის, რომელსაც მას და მის ერთადერთ ძეს – ასტიანაქსს უმზადებს ბედი:

XXII. 484-486.

ბავშვს კი, ჯერ მხოლოდ ჩვილს,
რომელიც ვშვით, მე და შენ, უბედურებმა, არც შენ
ჰყავხარ, ჰექტორ, გადამრჩენი, და სიკვდილის შემდეგ არც შენ გყავს ის.

¹¹⁹ იხ. 22, 120 შმდ.

ანდრომაქესთვის უპექტოროდ არათუ საკუთარი ოჯახის, არამედ ტროას არსებობაც კი წარმოუდგენელია:

XXIV. 728-731.

...ხოლო მანამდე ქალაქი ამ აკროპოლისიდან
დაინგრევა. რადგან დაიღუპა იმედი, ვინც თვითონ
აჩერებდა, იცავდა ერთგულ ცოლებს და ჩვილებს,
რომლებსაც სულ მალე წაიყვანენ ღრმა ხომალდებით.

ამდენად, ანდრომაქეს სახე იმაზე გაცილებით მეტია, ვიდრე ერთგული და მოყვარული ცოლი. ანდრომაქე წარმოგვიდგება ქალად, რომელსაც თავისი ცხოვრების აზრი მთლიანად გაიგივებული აქვს საკუთარი მეუღლის სიცოცხლესთან.

სარპედონი. შეიძლება ითქვას, რომ ბრძოლაში ჩართულ ტროელ გმირთა შორის თავისი წარმომავლობით ყველას აღემატება,¹²⁰ რადგან ის თავად ზევსის ძეა. ამასთანავე, “ილიადის“ მიხედვით, მისი ქვეყანა – ლიკია აშკარად გამოირჩევა მოკავშირეთა შორის თავისი მნიშვნელობით. შესაბამისად, ასეთივე მნიშვნელოვანია თავად ლიკიის მმართველობაც.

სარპედონი რამდენჯერმე ჩნდება “ილიადაში“ და აქვე ასრულებს სიცოცხლეს.

ეს სახე საკმაოდ საინტერესოა, რადგან, ვფიქრობთ, სარპედონისთვის მაკოორდინირებული შტრიხი არის ე.წ. „ლიკიური თვითშეგნება“; მის თითქმის ყველა სიტყვაში თავს იჩენს პასუხისმგებლობა სწორედ თავისი ქვეყნისა და ლიკიელების წინაშე. ერთ-ერთი ბრძოლის დაწყების წინ სარპედონი ასე მიმართავს გლაუკოსს:

XII. 315-318.

ახლა საჭიროა, პირველად მოსულ ლიკიელებთან ერთად
ფიცხელ ომში ჩართვა, ბრძოლის გაჩაღება,
რათა მტკიცებაჯრიან ლიკიელთაგან ვინმემ თქვას ასე:
ლიკიელებს ხომ სამარცხვინო მეფეები არ გვმართავენ.

ის, რომ სარპედონისთვის სწორედ ლიკიური თვითშეგნებაა მთავარი, აშკარად ჩანს მის თავმდაბლობაშიც – იგი არსად არ უსვამს ხაზს თავის წარმომავ-

¹²⁰ სარპედონის შესახებ იხ: 284, 973 შმდ; 140, 59b, 63b1, 80b, 82, 321.

ლობას, მის სიტყვებში არაფერია ნათქვამი არც მამაზე – ზევსზე და არც დედაზე – ეოსზე. მას ყურადღება ლიკიელთა დამოკიდებულებაზე გადააქვს.

XII. 310-312.

გლაგკოს! მე და შენ რატომ ვართ განსაკუთრებით პატივცემულნი ლხინზე, საუკეთესო ნაჭრებით და სავსე ფიალებით (გვიმასპინძლებიან) ლიკიაში. გვიყურებენ, როგორც ღმერთთა სწორთ.

მიუხედავად იმისა, რომ სარპედონი ზევსის ძეა, მას გაცნობიერებული აქვს თავისი მოკვდავობა:

XII. 326-328.

ასე რომ, მაინც უბედურება გვიწერია, სიკვდილი ათასგვარი, რომელიც გარდაუვალია მოკვდავთათვის, ვერც გაექცევა.

წავიდეთ, ან სახელი მოვიპოვოთ, ან არაფერი!

ძალზე საყურადღებოა სარპედონის მიმართვა გლაგკოსისადმი აღსასრულის წინ. ის არ ნაღვლობს საკუთარ უბედურებაზე, მომაკვდავი, წარბსაც არ იხრის. ის მხოლოდ იმაზე ფიქრობს, რომ გლაგკოსმა და ლიკიელებმა ღირსეულად წარმართონ ბრძოლა.

XVI. 495-496.

პირველ რიგში, ლიკიელთა წინამძღოლები დააჩქარე, ყველას ჩამოუარე, (აღანთე), სარპედონისთვის იბრძოლონ.

თუკი გავითვალისწინებთ იმას, რომ სარპედონი ანატოლიურ სახელს ატარებს, სრული საფუძველი გვაქვს, დავუშვათ, რომ ეს გმირი ეპიკურ ტრადიციაში ადრიდანვე უნდა ყოფილიყო ცნობილი. ჰომეროსმა ის უმთავრეს ტროელ ფიგურათა შორის მოაქცია. განსაკუთრებით საყურადღებოა თავად ზევსის განწყობა საკუთარი შეილისადმი და ის ადგილი პოემაში, რომელიც სარპედონის ღვთაებრივ გადასვენებას ეთმობა. ზევსი თვით აპოლონს ავალებს, სარპედონის შეურაცხყოფილი გვამი გამოარიდოს ბრძოლის ველს, განბანოს და სიკვდილს და ძილს მშობლიურ ლიკიაში წაასვენებინოს:

XVI. 674-675.

იქ საზეიმოდ დაკრძალავენ ახლო ნათესავები, პატივს მიაგებენ ყორღანით და საფლავის ქვით. ასეთი პატივი შეეფერება მოკლულს.

როგორც ჩანს, ტრადიციული ინფორმაციისა და გმირთა ინდივიდუალიზაციის საკუთარი პრინციპების გამოყენებით ჰომეროსმა შექმნა პერსონაჟი, რომელიც

თავისი ხასიათის შტრიხებით და ტრაგიკული ბედით ერთ-ერთ ყველაზე უფრო დასამახსოვრებელ ტროელ სახედ შეიძლება მივიჩნიოთ.

პულიდამასი ტროელ პერსონაჟთა შორის უთუოდ გამოირჩევა¹²¹ – მას აქვს ბერძნული მეტყველი სახელი (πιλუ და δαμας←δάνημι) და აშკარად ძალზე გამოკვეთილი მისია – ეს არის თავისიანებისთვის ღმერთის ნების განცხადება ან ბრძნული რჩევის მიცემა. შესაბამისად, პულიდამასში ერთმანეთთანაა შეზავებული ირაციონალური და რაციონალური. თუკი გათვითვალისწინებთ, რომ “ილიადაში” იგი ძალზე ხშირად გვხვდება ჰექტორთან ერთად და გადამწყვეტ მომენტებში სწორ რჩევას აძლევს მას, შეიძლება დაგუშვათ, რომ მისი მისია არის ემოციური ჰექტორის მოქმედებათა კორექცია საქმის ინტერესებიდან გამომდინარე. ეს გმირი საკმაოდ ღირსეული ეპითეტებითაა წარმოდგენილი ჰომეროსთან: ἄναξ – მმართველი, ἀγαθός – საოცარი, ἀμύμων – უნაკლო, ἀγχέσπαλος – შუბით განმგმირავი, πεπυσμένος – ბრძენი და ა.შ.

რაც მთავარია, პულიდამასის პირით ყოველთვის ჭეშმარიტება დალადებს. შესაბამისად, ამ გმირის მაკორდინირებელ შტრიხად შეიძლება მივიჩნიოთ საკუთარი გადაწყვეტილების სისწორის რწმენა, რაც ეფუძნება არა ქედმაღლობას და საკუთარ თავში დაჯერებულობას, არამედ ნათელხილვის (ღვთის ნების შეცნობის) უნარს და მისი თანამოძმეებისთვის (უპირველეს ყოვლისა, ჰექტორისთვის) რაციონალური რჩევის სახით მიწოდების უდრეკ გადაწყვეტილებას. ამიტომაც პულიდამასი, იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც ტროელთა მხედართმთავარი განსხვავებული აზრისაა, არ ერიდება საკუთარი რჩევის კატეგორიულად მიცემას. “ილიადის” პირველსავე პასაჟში, რომელიც პულიდამასს ეთმობა, სწორედ ეს უნარი ვლინდება. ჰექტორს სურს, რომ ტროელთა ლაშქარმა აქაველთა ბანაკში შესაღწევად თავი გაწიროს და ბასრი სარებით გარშემორტყმული თხრილი ცხენებით გადალახოს, პულიდამასი ედავება ჰექტორს და საკმაოდ ლოგიკურად უხსნის მას, თუ რატომ არ ღირს ამ რისკზე წასვლა (XII, 60 შმდ.). იმავე სიმღერის მეორე ეპიზოდში ჩანს პულიდამასის წინასწარმეტყველური უნარი, როდესაც ის ღმერთისგან მოვლენილ სასწაულს უხსნის ჰექტორს და ტროელებს:

XII.223-226.

ასევე ჩვენც, თუ აქაველთა კოშკებს და კედელს
დავანგრევთ, უდიდესი ძალით აღჭუნვილნი, დაიხევენ უკან აქაველები,

¹²¹ პულიდამასის სახის შესახებ იხ: 284, 901 შმდ; 140, 28a1. 63b2, 66; 237.

უწესრიგოდ დაგბრუნდებით ნავებიდან ამ გზით.
მრავალი ტროელი დაგვრჩება.

ამ შემთხვევაში ჰექტორი ირწმუნებს მის სიტყვას.

XVIII სიმღერაში, როდესაც პულიდამასი ტროელებს უკან დახევას ურჩევს, ჰექტორი არ დაუჯერებს მას და მოგვიანებით, აქილევსთან პირისპირ აღმოჩენილი, საშინლად ინანებს კიდევ (XX, 100 შმდ.). პულიდამასის “მარადიული სისწორის“ საუკეთესო შეფასებად შეიძლება მივიჩნიოთ ტრაგიკულ სიტუაციაში ჩავარდნილი ჰექტორის სიტყვები

XXII. 99-102.

ვაიმე, თუკი შევაფარებ თავს კვლავ გალაგანს,
პულიდამასი ბრალს პირველი დამდებს, შემარცხვენს,
ის, ვინც მირჩია, შევძლოლოდი ქალაქში ტროელთ
იმ საზარ ღამეს, პელიდი რომ ომს დაუბრუნდა.

პულიდამასმა თვითონაც კარგად იცის, რა ნიჭითაცაა დაჯილდოებული და ამას ყოველგვარი თავმდაბლობის გარეშე აღნიშნავს კიდევ. ის ჰექტორს მიმართავს:

XIII. 727-729.

რადგან ღმერთმა მოგცა [ცოდნა] საბრძოლო საქმის,
შენ კი გსურს, ბჭობაც სხვებზე უკეთ შეგეძლოს
მაგრამ ერთდროულად \ ერთნაირად, ყველაფრის მიღწევა არავის ძალუძს.
ხოლო თვით ჰომეროსი პულიდამასის ძალზე ლაკონურ, მაგრამ საოცრად
ტევად დახასიათებას გვაძლევს:

XVIII. 250-252.

...რადგან ის ხელაგდა შორ მომავალსაც და წარსულსაც.
ჰექტორის ახლო მეგობარი [რომელიც], იშვა იმავე ღამეს,
მაგრამ ერთი სიტყვით, მეორე კი იარაღით იმარჯვებდა.

გლაგკოსი ტროელების მოკავშირეთა შორის ერთ-ერთი დასამახსოვრებელი სახეა.¹²² ჰომეროსი არ მიგვანიშნებს იმაზე, რომ მას ტროადან მშობლიურ ლიკიაში დაბრუნება არ უწერია, რასაც ჩვენ სხვა ბერძენ ავტორთაგან ვიტყობთ. სამაგიეროდ, ჰომეროსი წარმოგვიდგენს გლაგკოსის საკმაოდ საინტერესო ხასიათს,

¹²² გლაგკოსის სახის შესახებ იხ: 284, 385 შმდ; 140, 11d6, 51a1, 67a4; 298.

რომელსაც საკუთარი ვაჟკაცობა და წარმომავლობა აძლევს მოწინააღმდეგისათვის თანამებრძოლისათვის ყველაზე უფრო საპასუხისმგებლო მომენტში სათქმელის მთელი პირდაპირობით თქმის შესაძლებლობას.

მართალია, “ილიადაში“ გლავეკოსის მონაწილეობა არ არის იმდენად ინტენსიური, რომ მასზე, როგორც გამოკვეთილი მაკოორდინირებელი შტრიხის მქონე პერსონაჟზე ვიმსჯელოთ, მაგრამ, შეიძლება ითქვას, რომ პოემაში აქცენტირებულია გლავეკოსის რამდენიმე თვისება, რომელიც, როგორც შეიძლება ვივარაუდოთ, მისი წარმომავლობის განსაკუთრებულობის შეგრძნებითაა განპირობებული.

აღბათ, ერთ-ერთი ყველაზე უფრო დასამახსოვრებელი ეპიზოდი მთელ პოემაში არის გლავეკოსის შეხვედრა წარმატებებით ფრთაშესხმულ დიომედესთან, VI სიმღერაში. მოწინააღმდეგის თავდაჯერებულ და მუქარით აღსავსე მიმართვაზე გლავეკოსი პასუხობს სიტყვით, რომელიც ჰომეროლოგთა ერთსულოვანი აზრით, ერთ-ერთი საუკეთესოა “ილიადაში“. დ. ლომანმა დამაჯერებლად გვიჩვენა ამ სიტყვის ერთობ საინტერესო სტრუქტურა.¹²³ ეს არის “ილიადაში“ წარმოთქმული ერთ-ერთი ყველაზე გრძელი სიტყვა, რომელიც თავის თავში წრიული კომპოზიციის რამდენიმე კომპონენტს შეიცავს. შეიძლება ითქვას, რომ გლავეკოსი ამ სიტყვით წარმოგვიდგება ბრძენ გმირად, რადგან ჰომეროსი სწორედ მას ათქმევინებს სიტყვებს, რომლებიც შემდეგ მთელ ანტიკურობაში სენტენციად იქცა:

VI. 146-149.

როგორც ფოთოლთა წარმოქმნა, კაცთა მოდგმაც ხომ ასეა –

ფოთლებს ნიავი მიწაზე რომ მიმოაბნევს აქა-იქ,

გაზაფხულისთვის ტყე მაინც შეიმოსება სიმწვანით

ადამიანიც ასეა – ვინ იბადება, ვინ კვდება.

რაც მთავარია, ამ სიტყვაში გლავეკოსი ამუღავნებს არა მარტო თავისი გენეალოგიის ჩინებულად ცოდნას, არამედ იმის სრულ რწმენასაც, რომ მას აქვს საფუძველი, იამაყოს თავისი წარმომავლობით და ამ მხრივ იგი არავის დაუდებს ტოლს, მათ შორის, დიომედესაც.

პოეტმა იმგვარად ააგებინა ეს სიტყვა გლავეკოსს, რომ მისი სახის წარმოსახენად და გარკვეულად, გლავეკოსის განსაკუთრებულობის საჩვენებლად მხოლოდ ეს სიტყვაც საკმარისი იქნებოდა. გლავეკოსს არ აკრთობს დიომედესთან შეხვედრა და იგი თავის სიტყვაში ახერხებს, გადმოსცეს წინაპრების წარმომავლობისა

¹²³ 200, 45 შმდ.

და მათი ლიკიაში გადმოსახლების მთელი ისტორია. ეს უკანასკნელი კი რამდენიმე ნაწილისგან შედგება:

პირველი ნაწილი, რომელშიც მოთხრობილია წინაპრების ამბავი ევირეში, მოიცავს 152-170 სტრიქონებს. აქ ვიღებთ ინფორმაციას თავად ბელეროფონის წინაპრების შესახებ.

VI. 154-156.

სიზიფოსმა შვა გლაგოსი, ხოლო მამაცი გლაგოსის

სახელოვანი პირმშოა ბელეროფონი, რომელსაც

დიდმა ღმერთებმა ზრდილობა და სილამაზე უბოძეს.

მეორე ნაწილი კი ბელეროფონის ლიკიურ თავგადასავალს და მის შთამომავლებს შეეხება და იგი შეიცავს ბელეროფონის თავგადასავალს უკვე საკუთრივ ლიკიაში და ინფორმაციას მის ლიკიელ შთამომავალთა, ასევე სამი თაობის შესახებ:

VI. 196-199.

დიდ ბელეროფონს გაუჩნდა სახელოვანი შვილები:

ვაუები – ისანდროსი და ჰიპოლოქოსი. ასულმა,

ლამაზმა ლაოდამიამ დრუბელთმპყრობელი ზევსისგან

შვა სარპედონი ღვთისადარი, სპილენძისაბჯაროსანი.

VI. 206.

მე ძე ვარ ჰიპოლოქოსის, გამაყობ მისი შვილობით.

ყოველივე ამის შემდეგ გლაგოსი იმდენად ლაკონურად, მხოლოდ ერთი წინადადებით ამჟღავნებს თავის გენეალოგიურ სიამაყეს, რომ მოწინააღმდეგეშიც კი აღფრთოვანებას იწვევს:

VI. 211.

ეს არის ჩემი ცნობილი, სახელოვანი გვარ-ტომი.

სწორედ ამ ეპიზოდთანაა დაკავშირებული “ილიადის“ ერთადერთი სცენა, სადაც ომში დაპირისპირებული ორი პერსონაჟი ერთმანეთს უმეგობრდება, რის ნიშნადაც აბჯარს გაცვლიან. რაც მთავარია, ისინი ერთმანეთთან პიროვნულ ზავს დებენ, ანუ, იმის გარანტიას იძლევიან, რომ ბრძოლის ველზე არ დაუპირისპირდებიან და არ მოკლავენ ერთმანეთს.

თავისთავად, მთელი ეს სცენა, შეიძლება ითქვას, უნიკალურია “ილიადაში“ თავისი საბოლოო შედეგით და საკმაოდ კარგ საფუძველს ქმნის გლაგოსის სახის მკითხველისა თუ მსმენელის მახსოვრობაში დასარჩენად. მართალია, თავის

მომდევნო სიტყვებში გლავკოსი აღარაფერს ამბობს საკუთარი გენეალოგიის შესახებ, მაგრამ ყველგან იგრძნობა, რომ მას თავისი ვაჟკაცობა და საკუთარი გენეალოგიური სიამაყე აძლევს უფლებას:

ა) იყოს თავისი მომაკვდავი თანამებრძოლის – სარპედონის ძირითადი იმედი. სარპედონი სიკვდილის წინ სწორედ გლავკოსს სთხოვს, მისი გულისთვის იბრძოლოს შეუპოვრად და სხვებიც ადაგზნოს საომრად:

XVI. 492-493.

გლავკოს, საყვარელო, კაცთა შორის საუკეთესო მებრძოლო,

შენ გმართებს ახლა განსაკუთრებით,

შუბშემართულმა, ადაგზნო სხვები და უყოყმანოდ დაიწყო ბრძოლა.

ბ) დაჭრილიც კი ფიქრობდეს არა მხოლოდ თავის გადარჩენაზე, არამედ იმაზე, თუ როგორ მოახერხებს ბრძოლაში ჩართვას. როდესაც სარპედონის დანაბარების აღსრულებაში იარა უშლის ხელს, გლავკოსი ღმერთს შესთხოვს:

XVI. 523-525.

„ხოლო შენ შეგთხოვ, უფალო, ამ მძიმე ჭრილობის გამრთელებას,

დამიცხრე ტანჯვა, მომეცი ძალა, რათა ჩემიანები

დავარწმუნო, ლიკიელები საბრძოლველად ავანთო“.

გ) თავად ჰექტორსაც კი უთხრას ყველაზე უფრო მწარე და დამამცირებელი სიტყვები, რომელთა მსგავსსაც პრიამოსის ძეს ვერცერთი თანამომკმე ვერ აკადრებს. ეს მაშინ ხდება, როდესაც გლავკოსი უკმაყოფილოა იმით, რომ ჰექტორმა ვერ მოახერხა სარპედონის გვამის აქაველთაგან დახსნა, ის სასტიკად საყვედურობს:

XVII. 142.

ჰექტორ, გარეგნულად საუკეთესოვ, ბრძოლის ბევრი არაფერი გაგეგება.

ამდენად, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თუკი სარპედონთან წინა პლანზე იწევს ეთნიკური თვითშეგნებით გამოწვეული სიამაყე, ამ შემთხვევაში საქმე გვაქვს გენეალოგიური აღმატებულობის შეგრძნებით გამოწვეულ სიამაყესთან.

ლიკაონს ჰომეროსი საკმაოდ ცალსახად წარმოგიდგენს.¹²⁴ ასეთ დროს ძნელია, გამოვყოთ გმირის ხასიათის მაკოორდინირებელი შტრიხი. აქ შეიძლება უფრო იმაზე ვიმსჯელოთ, თუ რა დომინანტური თვისება აქვს გმირს ექსტრემა-

¹²⁴ ლიკაონის შესახებ ვრცლად იხ: 284, 721 შმდ; 140, 60c2, 81; 240.

ლურ ვითარებაში. პრიამოსისა და ლაოთოეს ვაჟი, მიუხედავად იმისა, რომ “ილიადაში“ არ ასრულებს მნიშვნელოვან როლს, XXI სიმღერაში საკმაოდ დიდი პარტიით წარმოგვიდგება. აქ პოეტი კარგად იყენებს პერსონაჟის წარსულში თავსგადაამხდარი ამბის მოყოლის ხერხს და გვატყობინებს, თუ როგორ ჩაიგდო იგი აქილევსმა ტყვედ, შემდეგ როგორ გაყიდა და როგორ მოახერხა ლიკაონმა მამისეულ სახლში დაბრუნება.

ჰომეროსი საოცრად უბადრუკად წარმოგვიდგენს მდინარიდან ამოსულ შიშველ, უიარაღო ლიკაონს, რომელსაც აქილევსი უკვე მეორედ ხვდება. ყოველივე რაც შემდეგ ხდება და თავად ლიკაონის სიტყვებიც შესაძლებლობას გვაძლევს, პერსონაჟის ძირითად თვისებად მივიჩნიოთ საცოდავობა და მშიშრობა. მას ყველაზე მეტად ეშინია სიკვდილის:

XXI. 64-66.

...ის კი მიუახლოვდა, გაოგნებული,
მუხლებზე შეხება უნდოდა, მთელი შეგნებით სურდა
გაქცევა ბოროტი და ბნელი სიკვდილისაგან.

თუმცა, გამეხებული აქილევსი მას არ ინდობს. ჩვენი აზრით, ეს ეპიზოდი ჰომეროსს, ერთი მხრივ, პოემის სიუჟეტში ერთგვარი ტრაგიკომიკური სურათის ჩასასმელად დასჭირდა, ხოლო მეორე მხრივ, სიკვდილის მიმართ პერსონაჟთა ორგვარ დამოკიდებულებას შორის კონტრასტის წარმოსაჩვენად. ერთია ლიკაონისა – მხდალი და უბადრუკი გმირის, რომელიც შიშით ხვდება სიკვდილს, ხოლო მეორე – ჭეშმარიტი გმირის – აქილევსის, რომელიც სიკვდილს მშვიდად და „ვილოსოფიურად“ აღიქვამს.

ჰეკაბე¹²⁵ – დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ მთელი ანტიკური ტრადიციისათვის ჰეკაბეს სახის მხატვრული დამუშავებისას უმთავრესი პარადიგმა ჰომეროსის ეპოსი იყო, მიუხედავად იმისა, რომ ჰეკაბეს მონაწილეობა პოემაში არ გამოირჩევა განსაკუთრებული ინტენსივობით. და მაინც, ჰომეროსმა სულ რამდენიმე სიტყვაში, რომელსაც ჰეკაბე წარმოსთქვამს “ილიადაში“, შეძლო, პრიამოსის მეუღლე ტროას უბედურების ერთგვარ სიმბოლოდ ექცია. მას, პრიამოსის, ჰექტორის და ბევრი სხვა პერსონაჟისგან განსხვავებით, არ ემუქრება სიკვდილი, მაგრამ მისი სასჯელი ბევრად უფრო მეტია – ჰეკაბეს მოუხდება საკუთარი თვალთ იხილოს ყველა მისი უახლოესი ადამიანის დაღუპვა. მიუხედავად იმისა,

¹²⁵ ჰეკაბეს სახის შესახებ ვრცლად იხ: 284, 451 შმდ; 140, 22a1, 50c1, 2, 66; 250.

რომ “ილიადაში“ მნიშვნელოვან ტროელ ფიგურათაგან მისი მხოლოდ ერთი უახლოესი ადამიანი ჰექტორი იღუპება, ჰეკაბეს ყოველი სიტყვა არის შიში კიდევ უფრო უარესი უბედურების წინაშე:

ჰეკაბე წინასწარ გრძნობს მოსალოდნელ საშინელებას და ცოტა ხნით ქალაქში შემობრუნებულ ჰექტორს მიმართავს:

VI. 254-256.

შვილო, შენ რა, დატოვე ბრძოლა, უშიშარო, და მოხვედი?

მართლაც, განსაკუთრებით გვავიწროებენ საზიზღარი აქაველთა ძეგბი, ქალაქთან ახლოს.

ხოლო როდესაც ჰექტორი სკეის კარიბჭესთან ელოდა აქილეესს და მასთან უთანასწორო ორთაბრძოლისთვის ემზადებოდა, ჰეკაბე ასე მოსთქვამდა:

XXII. 86-89.

...ხოლო თუ შენ მოგკლავს, მე ხომ ვერ

დაგიტირებ სარეცელზე, საყვარელ მემკვიდრეს, რომელიც თივთონ გშობე

ვერც მდიდარმზითვიანი ცოლი. ჩვენგან ძლიერ შორს

არგიველთა ნაგებთან დაგგლეჯენ სწრაფი ძაღლები.

ჰეკაბე განსაკუთრებულ სიფრთხილეს იჩენს, როდესაც პრიამოსი ჰექტორის ცხედრის გამოსათხოვად მიდის აქილეესთან. მას უარესის შიში აქვს და ეჭვი ეპარება, რომ აქილეესისგან პრიამოსი უვნებელი დაბრუნდება ტროაში. ამიტომაც მეუღლეს ურჩევს, ზევსს სთხოვოს, რომ მისი აქაველთა ბანაკში წასვლაზე დასტურის ნიშნად ფრინველი მოუვლინოს. ჰეკაბე ეუბნება პრიამოსს:

XXIV. 296-298.

ხოლო თუ თავის მაცნეს არ მოგცემს შორსმჭვრეტელი ზევსი,

პირადად მე, მაშინ, აღარ აღგაგზნებ / აღარ შეგიწყობ ხელს

არგიველთა ნაგებთან მისასვლელად, ძალიანაც რომ გსურდეს.

უარესი უბედურების მომლოდინე ჰეკაბესთვის სავსებით ბუნებრივია გრძნობა, რომელიც მას აქვს აქაველთა მიმართ. და, თუმცა, ჰეკაბეს თავისი პარტიების მოცულობის გამო ვერ მივიჩნევთ მკაფიოდ გამოხატულ ინდივიდუალიზებულ სახედ, შეიძლება ითქვას, რომ ჰომეროსმა მისგან მაინც შექმნა ტროას უბედურების სახე-სიმბოლო. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მხრივ ვერიპიდეს “ტროელი ქალები“, “ჰეკაბე“ და სხვა ტრაგედიები გაცილებით შორსაა წასული, რადგან ძალზე რელიეფურად და სრულყოფილად წარმოგვიჩენს პრიამოსის მეუღლის

უბედურებას, მაინც იგრძნობა, რომ ევრიპიდე ჰეკაბეს სახის წარმოდგენისას მჭიდრო დაფებითაა დაკავშირებული ჰომეროსთან.

ბრისეისი პარტიების მოცულობით არ გამოირჩევა.¹²⁶ და, მაინც, იგი ჰომეროსის ქალ პერსონაჟთა შორის ერთ-ერთ ყველაზე მნიშვნელოვან სახეს წარმოადგენს. ჩვენი აზრით, ჰომეროსმა ამ ფიგურის ექსპონირებისას საკმაოდ საინტერესო გზა მონახა – მთელ პოემაში ბრისეისი წარმოგვიდგება ე.წ. მდუმარე პერსონაჟად, ანუ ფიგურად, რომელსაც არ აქვს თავისი დრამატული პარტია. ამ პრინციპს ჰომეროსი მხოლოდ ერთხელ არღვევს. ბრისეისი პატროკლოსის გვამის დატირებით, რასაც მისი გარეგნობის აღმწერი რამდენიმე სტრიქონი უძღვის წინ, ვფიქრობთ, ნამდვილად შეიძლება მივაკუთვნოთ გამოკვეთილად ინდივიდუალური პერსონაჟთა რიცხვს.

თუკი “ილიადაში“ ძირითადი მოტივის – აქილეესის რისხვის განვითარების ლოგიკას დაეუკვირდებით, სრულიად აშკარაა, რომ თვითონ აქილეესისთვის განრისხების ერთ-ერთი უმთავრესი ფაქტორი ბრისეისია. არ არის შემთხვევითი, რომ ეს სახელი “ილიადაში“ პირველი სიმღერის იმ ნაწილში ჩნდება, სადაც აგამემნონი ჩამოუთვლის აქილეესს, თუ რის წართმევას უპირებს მას ქრისეისის დაბრუნების საკომპენსაციოდ. აქ აგამემნონი ძირითად ყურადღებას ღამაზღაწევება ბრისეისზე ამახვილებს:

I. 184.

...მე კი მიმყავს ბრისეისი, ღამაზღაწევება.

ამით აგამემნონი ხაზს უსვამს სწორედ იმას, რაც აქილეესისთვის ყველაზე უფრო მტკივნეული იქნება. მართალია, აქილეესი ამბობს:

I. 298-299.

მე კი ქალის გულისთვის არ შეგებრძოლები

არც შენ და არც სხვას...

მაგრამ მასთან „კონფისკაციისათვის“ მისულ მაცნეებს იგი არაფერს ერჩის და პატროკლოსს მოუწოდებს, გადასცეს მათ ბრისეისი.

I. 337-338.

მიდი, პატროკლეე, ღვთიურო, გამოიყვანე ქალი

და მაგ ორს მიეცი წასაყვანად...

¹²⁶ ბრისეისის სახის შესახებ ვრცლად იხ: 284, 367 შმდ; 140, 56a2; 58b1; 89a; 51.

აქილევსი აქვე აღნიშნავს, რომ ამისათვის აგამემნონი და აქაველები პასუხს აგებენ.

მეცნიერებაში გამოთქმულია აზრი, რომ აქილევსისთვის აღმაშფოთებელი იყო არა ბრისეისის დაკარგვა, არამედ მისთვის განძის წართმევის ფაქტი; თუმცა, ჩვენი აზრით, ამ ვარაუდს აბათილებს “ილიადის“ შესაბამისი პასაჟების ანალიზი. საინტერესოა, რომ ბრისეისის თემა თან გასდევს აქილევსის რისხვის “განვითარების“ თითქმის ყველა უმთავრეს ეტაპს. აქილევსის და თეტისის შეხვედრის დროს გმირი საგანგებოდ გამოყოფს ბრისეისის მოტივს, რომელიც მისთვის განსაკუთრებით მტკივნეულია:

I. 391-392.

წედან კარავში მოვიდნენ მაცნეები და წაიყვანეს

ბრისეს ასული, რომელიც აქაველთა ძეგბმა მომცეს.

მეორე სიმღერაში სრულიად აშკარად არის ნათქვამი, რომ ბრძოლისგან განმდგარი აქილევსი მრისხანებს ბრისეისის გამო:

II. 688-689.

იქ კი, ნავებთან, დარჩა ღვთიური სწრაფფეხა აქილევსი,

განრისხებული ღამაზკუულულა ბრისეისის გამო.

მაშინ, როდესაც აგამემნონი საბოლოოდ აღიარებს თავის დანაშაულს და გადაწყვეტს აქილევსის შემორიგებას, იგი ხაზგასმით აღნიშნავს:

IX. 131-134.

ყველაფერს მივცემ, მათ შორის, ვინც წართმეულია –

ქალს, ბრისეისს. მერე კი წმინდა ფიცს ვდებ,

არ შევხებოვარ მის სარეცელს, არც სასიყვარულო ურთიერთობა მქონია,

როგორც ადამიანების ჩვეულებაა, კაცთა და ქალთა.

საყურადღებოა, რომ აგამემნონი იგივეს იმეორებს, როდესაც აქილევსს ბრისეისსა და სხვა დანაპირებს გადასცემს (XIX, 261-263).

და ბოლოს, XXIV სიმღერაში, სადაც სრულდება აქილევსის მონაწილეობა პოემისაში, არის ამგვარი პასაჟი:

XXIV. 675-676.

ხოლო აქილევსმა დაიძინა კარგად გამართულ კარავში,

ღამაზღაწვება ბრისეისი კი გვერდით მიუწვა.

მართალია, ზოგიერთი მკვლევარი ფიქრობს, რომ ეს პასაჟი იმდენად უადგილოდაა ჩართული პრიამოსის და აქილევსის ცნობილი სცენის შემდეგ, რომ, აღ-

ბათ, შედარებით გვიანდელი ხანის ჩამატებას წარმოადგენს, მაგრამ “ილიადის“ ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ეს პასაჟი პოემის სტრუქტურის ორგანული ნაწილია.¹²⁷

ყველა აღნიშნულ შემთხვევაში ბრისეისის ფუნქცია საკმაოდ მნიშვნელოვანია, მაგრამ რამდენადაც მას არ აქვს დრამატული პარტია, შეუძლებელია თავად ბრისეისის ინდივიდუალიზაციის პრინციპზე საუბარი. თუმცა, ჰომეროსს არ რჩება ეს ასპექტი და “ილიადის“ კომპოზიციაში ნახულობს ადგილს, სადაც ახდენს ბრისეისის მოკლე, მაგრამ საკმაოდ ტევად ექსპონირებას დრამატული პარტიის მეშვეობით. ეს პარტია მოიცავს XIX სიმღერის 287-300 სტრიქონებს, სადაც ბრისეისი წარმოდგენილია პატროკლოსის დატირების სცენაში. მის სიტყვებს წინ უძღვის ბრისეისის სილამაზის ძალზე მოკლე და საინტერესო აღწერა, რაც გარკვეულად ამართლებს აქილევის მისდამი ლტოლვას. ავტორი მას თავად აფროდიტეს აღარებს:

XIX. 282-285.

მერე კი ბრისეისი, ოქროვანი აფროდიტეს დარი,
როცა იხილა პატროკლე, ბასრი იარაღით აჩეხილი,
მასზე დამხობილი, ხმამაღლა მოსთქვამდა, ხელით იკაწრავდა
მკერდს, ნაზ ყელს და მშვენიერ სახეს.

ამ შედარებას ჰომეროსი არცთუ ხშირად გამოიყენებს – მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როცა სურს მოკვდავი ქალის უმაღლესი მშვენიერება აღნიშნოს.

რაც შეეხება ბრისეისის სიტყვას, ის მრავალმხრივ იპყრობს ყურადღებას. ჯერ ერთი, აქ გადმოცემულია, თუ როგორ დააქციეს აქაველებმა, კერძოდ კი აქილევსმა, მისი ქალაქი და ოჯახი:

XIX. 293-295.

[მყავდა] სამი ძმა, საყვარელი, ერთმა დედამ გვშვა,
იმ დამღუპველმა დღემ ყველა შეიწირა.
არცერთი აღარ დამრჩა, როცა სწრაფმა აქილევსმა ჩემი მეუღლე
მოკლა, ღვთაებრივი ქალაქი მინეტორი კი დაანგრია.

მაგრამ, ამასთანავე, აქ სრულიად ხაზგასმითაა ნათქვამი, რომ ბრისეისის ოცნება აქილევის ცოლად გახდომაა. ამის ყველაზე მნიშვნელოვან გარანტიად კი ქალს სწორედ პატროკლოსი მიაჩნდა:

---

¹²⁷ ix. 77, 38 Smd.

XIX. 297-300.

მაგრამ შენ მარწმუნებდი, ღვთიური აქილევსის
კანონიერი ცოლი გინდოდა გაემხდარიყავი, ნაგებით წაგეყვანე,
ფთიაში ქორწილი გაგემართა მირმიდონელებთან ერთად.
გაცხარებით დაგტირი დაღუპულს, სამუდამოდ უიმედო.

ამგვარად, ჰომეროსმა ლიტერატურის ისტორიაში პირველად წარმოგვიდგინა
უმშვენნიერესი ქალის სახე, რომელსაც შეუძლია შეიყვაროს მისი საოცარ უბე-
დურებაში ჩამგდები ადამიანი და იოცნებოს ამ კაცის ცოლობაზე. ვფიქრობთ, ეს
საკმაოდ არაორდინალური სახე სწორედ ამ შტრიხით არის ინდივიდუალური.

რასაკვირველია, ჩვენს მიერ განხილული სახეებით არ ამოიწურება ის ტროე-
ლი პერსონაჟები, რომლებიც “ილიადიდან“ გვამახსოვრდებიან, მაგრამ, განხილუ-
ლი მაგალითებიც ნათელს ხდის, რომ ჰომეროსს შეუძლია გმირთა ინდივიდუა-
ლიზაცია მათთან დაკავშირებული პარტიების მოცულობისა და ინფორმაციის
ყველა დონეზე.

მართალია, მკაფიოდ ჩამოყალიბებული ინდივიდუალიზებული სახეები მასთან
ტროელთა შორის მხოლოდ რამდენიმეა, მაგრამ, შეიძლება ითქვას, რომ “ილია-
დაში“, მათ შორის ჩვენს მიერ განხილულ გმირებშიც, საკმაოდ თვალსაჩინოა
გმირის რაღაც ერთი ან რამდენიმე შტრიხით ინდივიდუალიზების, ან მისი გარ-
კვეული მოვლენის სიმბოლოდ ქცევის ტენდენციები.

სწორედ ამით არის გამოწვეული ის, რომ ჩვენს მიერ განხილულმა ყველა
ფიგურამ და ჰომეროსის კიდევ მრავალმა ტროელმა პერსონაჟმა წარმატებით გა-
აგრძელა არსებობა ჯერ ანტიკურ, შემდეგ კი მსოფლიო მხატვრულ კულტურა-
ში.

V. ტროას ჰომეროსისეული აღქმა არქეოლოგიურ და გეოგრაფიულ კონტექსტში

თუკი წინა თავებში ძირითადი ყურადღება მივაპყართ იმას, თუ როგორ აღიქვამს ჰომეროსი ტროადელებსა და მათ მოკავშირეებს, ანუ წინა პლანზე წამოვწიეთ თავად პერსონაჟები, ამ თავში გვინდა შევეხოთ ტროას აღქმის სხვა ასპექტს, კერძოდ, თავად ქალაქის იერს, მის არქიტექტურას და შემოგარენს. ეს ორი ასპექტი, ვფიქრობთ, რამდენადმე განსხვავებულია ერთმანეთისგან. პირველ შემთხვევაში ჰომეროსს პოეტური ფანტაზიის გაქანების განუსაზღვრელი შესაძლებლობა ჰქონდა, რამდენადაც თითქმის მთლიანად მასზე იყო დამოკიდებული ტროელთა და მოკავშირეთა საზოგადოების და ინდივიდუალურ პერსონაჟთა წარმოჩენა. მეორე შემთხვევაში კი იგი შეზღუდული იქნებოდა იმ რეალობით, რაც ტროას ადგილმდებარეობასთან, მის თუნდაც ნანგრევების სახით შემორჩენილი ხედის აღქმასთან, შემოგარენთან და ა.შ. იქნებოდა დაკავშირებული. რატომ უნდა, ეს იმ შემთხვევაში, თუკი თავად ტროას არ მივიჩნევთ ფანტასტიკურ, მთლიანად პოეტური წარმოსახვით შექმნილ ქალაქად. თუმცა, ვფიქრობ, ამგვარი დაშვება არ უნდა იყოს ჭეშმარიტებასთან ახლოს, რადგან ტროაში და ტროას გარშემო ჰომეროსი ისეთ ორიენტირებზე მიგვიითებს, რომელთაც დრო ვერ წარეცხავდა და რომელნიც დღემდე შეუძლია იხილოს ტროადაში მოხვედრილმა ადამიანმა.¹²⁸

შლიმანის გათხრების შემდეგ ტროადაში ჩატარებულმა არაერთმა არქეოლოგიურმა ექსპედიციამ გარკვეული წარმოდგენა შექმნა იმაზე, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო პისარლიკის მაღლობზე განლაგებული ქალაქი ბრინჯაოს ხანაში. ამ ქალაქს არქეოლოგთა უმრავლესობა ტროად მიიჩნევს. თუმცა, არიან ისეთებიც, რომელთაც ამგვარ იდენტიფიკაციაში ეჭვი შეაქვთ. მაგრამ არც ისინი არ უარყოფენ იმას, რომ ჰომეროსის ტროა სადღაც ანატოლიის ამ ფარგლებში მოიაზრებოდა.

ჩვენ შევეცდებით, შევაპირისპიროთ ჰომეროსის მონაცემები გეოგრაფიულ და არქეოლოგიურ მონაცემებთან. რა თქმა უნდა, ამ ტიპის სამუშაო ბევრჯერ ჩატარებულა. თუმცა, ჩვენი ამოცანა მაინც განსხვავებულია. ამჯერად გვაინტერესებს არა იმდენად ის სიზუსტე, რომლითაც ჰომეროსს შეეძლო გადმოეცა მის თვალსაწიერში მოხვედრილი ქალაქის თუ მისი ნანგრევების სურათი, არამედ პოეტური განზოგადების ის ხარისხი, რომლითაც მან ამ ქალაქს, როგორც მარადიულ

¹²⁸ ბრინჯაოს ხანის ტროას რეკონსტრუქციის ცდა წარმოდგენილია: 41.

სიმბოლოს, უკვდავება მიანიჭა და ჩვეულებრივი თუ მეტ-ნაკლებად წარმატებული დასავლეთ-ანატოლიური ქალაქიდან მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე უფრო მნიშვნელოვან ქალაქად აქცია.

შევეცადოთ, ეს საკითხი განვიხილოთ სამი ძირითადი ასპექტის გათვალისწინებით: ტროას ეპითეტები, როგორც მისი თვალსაჩინო მახასიათებლები, თავად ტროას, როგორც ურბანული ცენტრის კვაზიარქიტექტურული აღწერა და ის გეოგრაფიული კონტექსტი, რომელშიც არის მოქცეული ტროა.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჰომეროსთან პრიამოსის ქალაქი ორი სახელითაა წარმოდგენილი: ტროა და ილიონი. ამას ემატება ამგვარი აღნიშვნა: Ἄστυ Πριάμοιο და Πριάμοιο πόλις. შეიძლება ითქვას, რომ ქალაქის ორივე სახელწოდება ეპითეტთა სიუხვით გამოირჩევა.

მანფრედ კორფმანი მ. ბოურაზე დაყრდნობით ტროა/ილიონის ეპითეტების ამგვარ კლასიფიკაციას გვთავაზობს:¹²⁹

1) ეპითეტები, რომლებიც ტროა/ილიონის გარდა, სხვა დასახლებული პუნქტების მიმართაც გამოიყენება:

- ἱρήη – წმინდა (21x)
- εὐρεῖα – ვრცელი (9x)
- ἐρατεινή – საყვარელი (1x)
- ἐριβῶλαξ – ძალზე ნაყოფიერი (4x)
- ἐυκτίμενος – კეთილმოწყობილი (3x)
- ἐρίβωλος – ძალზე ნაყოფიერი (2x)

2) ეპითეტები, რომლებიც მხოლოდ ილიონის მიმართ გამოიყენება და ძალზე იშვიათად – სხვა ქალაქებისთვის:

- εὐραγῦια – ღამაზქუჩიანი (8x)
- αἰπεινή – მაღალზე აღმართული (7x)
- εὖ ναϊόμενον – მჭიდროდ დასახლებული (6x)
- ἦνεμόεσσα – ქარითმოსილი (6x)
- εὐτείχεος – მყარკედლიანი (4x)
- ὑψίπυλος – მაღალკარიბჭიანი (2x)

3) ეპითეტები, რომლებიც ექსკლუზიურად ტროა/ილიონს ეკუთვნის:

- εὐπωλος – ცხენებით მდიდარი (22x)

¹²⁹ 171, 72 შმდ.

ἄστρ μεγα – დიდი ქალაქი (8x)

ἔνδμητος – კარგად, მყარად ნაშენი (8x)

εὔπυργος – მაღალკოშკიანი, ღამაზკოშკიანი (1x)

ὀφρυόεσσα – ბორცვიანი (1x)

ტროა ხშირად იწოდება პრიამოსის ქალაქად. Πριάμοιο πόλις „ილიადაში“ ექვსჯერ გვხვდება (II, 373; IV, 18, 290; XII, 11, 15; XIII, 14), ხოლო Πριάμοιο πόλις – სამჯერ (I, 19; XVIII, 288. XXII, 165). მათი პოზიცია სტრიქონში არ არის განსაზღვრული.

“ილიადაში“ ცხრაჯერ მოიხსენიება ტროა, როგორც ἄστρ Πριάμοιο. Ἄστρ μεγα Πριάμοιο პოემაში შეიძლება გვხვდება (II, 332; VII, 296; IX, 135, 278; XVI, 448. XVII, 160. XXI, 309). ამ ფორმულას სტრიქონში მუდამ შუა პოზიცია უჭირავს. ასევე გვხვდება ფრაზა ἄστρ πέρι Πριάμοιο (XXII, 173, 230) ის ყოველთვის სტრიქონის დასაწყისში დგას.

ტროა/ილიონი იხსენიება ასევე ფორმულით Τρώων πόλις (IV, 4; VIII, 52; IX, 412; XI, 82; XIV, 251; XX, 60).

ზემოთდასახელებულ ეპითეტთა ერთი ნაწილი ხშირად განსაზღვრავს πόλις-საც. იგულისხმება, რომ ამ დროს πόλις ტროა/ილიონს ნიშნავს. ეს ეპითეტებია: εὐρυαγῦα, εὐκτίμενος, εὐ ναιόμενος. Εὐρυαγῦα + πόλις გვხვდება შეიძლება (II, 12, 29, 66, 329; XIV, 88; XVI, 708. XXI, 584). Εὐκτίμενος πτολίεθρον გვხვდება ხუთჯერ (II, 501, 505, 546, 569; IV, 33; VIII, 288). Εὐναιόμενος + πόλις ასევე ხუთჯერაა ნახსენები პოემაში (III, 400; IV, 815; V, 489, 688; IX, 149).

მეცნიერებაში შენიშნულია, რომ ილიონთან დაკავშირებული ზოგიერთი სტრიქონი შეიძლება გვაჩვენებდეს იმგვარ სტრუქტურას, რომელიც თავისი წარმოშობით მიკენური ეპოქის პერიოდამდე აღის და შეიძლება მივიჩნიოთ სწორედ იმ დროის ეპიკურ ტრადიციაში დამკვიდრებულ ფორმულებად. ამგვარი დასკვნის საფუძველს M. L. West-ს ის აძლევს, რომ სტრიქონის დასაწყისში ილიონი ნათესაობითში – Ἴλιου – გვაჩვენებს ამგვარ მეტრულ სტრუქტურას: – – –, რაც თავისთავად არღვევს დაქტილური ჰექსამეტრის პრინციპს.¹³⁰ მაგრამ თუკი დავუშვებთ, რომ ამ შემთხვევაში ჰომეროსი არეკლავს ამ სახელის მიკენური

¹³⁰ მიმოხილვისათვის შდრ. 192, 28 შმდ; 225; 301.

ნათესაობითის ფორმას, მაშინ შეიძლება შემდეგი ვარაუდის გამოთქმა: ამ ადგილას უძველეს ეპიკურ ტრადიციაში უნდა ყოფილიყო 'Ιλιό ფორმა. ამ შემთხვევაში სტრიქონი გაიმართებოდა. ამგვარი მაგალითები, როგორც ფიქრობენ, სხვაც შეიძლება დაიძებნოს. მაგრამ ჩვენთვის ამჟამად არ არის არსებითი ამ მიმართულებით ყურადღების გამახვილება. ჩვენ უფრო გვინტერესებს, როგორ გამოიყურება ილიონი/ტროა ეპითეტების კონტექსტში.

თუკი ტროას ეპითეტებს დაგვაკვირდებით, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ყველა მახასიათებელი პოზიტიურია, არც ერთი არ მიგვანიშნებს არც მტრულ ქალაქზე და არც მის ტრაგიკულ ბედზე. ეპითეტები ტროას სხვადასხვა კუთხით წარმოაჩენენ:

1. ეპითეტები ἱρός და εὐκλειής – წარმოგვიდგენენ ილიონს, როგორც წმინდა და დიდებულ ქალაქს. ეპითეტი „წმინდა“ სხვა ქალაქების მიმართაც გამოიყენება, მაგრამ ის ილიონსა და ტროასთან დაკავშირებით ეპოსში ოცდაორჯერ გვხვდება, რაც აშკარა ხაზგასმას იმისა, რომ ტროა/ილიონი, ავტორის აზრით, ყველაზე მეტად იმსახურებს ამ ეპითეტს. ἱρός + 'Ιλιον/ς ფორმულას მრავალჯერ გამოყენებით მკითხველის მეხსიერებაში ილიონი/ტროა, პირველ რიგში, რჩება, როგორც წმინდა ქალაქი.

2. ეპითეტები ἦνεμόεις, ἀπεινός, ἄφραδες და εὐρείη ტროა/ილიონის მდებარეობას აღნიშნავენ და მიგვითითებენ, რომ ბორცვზე, მაღლობზე აღმართული ქალაქი დიდ ტერიტორიას იკავებდა და განსაკუთრებული ქარიანობით გამოირჩეოდა.¹³¹ ყველა ეს ეპითეტი, ფაქტობრივად, ავსებს ერთმანეთს და მათი აბსოლუტურად ზუსტი მიმართება ტროა/ილიონთან ეჭვს არ იწვევს. საგანგებო ყურადღების ღირსია ეპითეტი ἦνεμόεις, რომელიც საკმაოდ ხშირად გვხვდება და აშკარა მინიშნებაა იმაზე, რომ ქარს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ქალაქისათვის, რაზეც ქვემოთ უფრო ვრცლად გვექნება საუბარი.

3. ეპითეტები εὐτείχεος, εὖ ναιόμενος, εὐκτίμενος, εὐρυαγύια, εὐπυργος და ὑψίπυλος ტროა/ილიონის კეთილმოწყობაზე მიგვანიშნებენ. საინტერესოა, რომ სწორედ ქალაქის არქიტექტონიკას უკავშირდება ეპითეტთა დიდი ნაწილი. მათი მიხედვით, ტროა/ილიონს გარს ერტყა მყარი გალავანი, რომელიც საიმედოდ იცავდა ქალაქს; გალავანში ჩაშენებული იყო კოშკი/კოშკები. ტროა/ილიონს ჰქონდა უზარმაზარი კარიბჭე, მისი ქუჩები მჭიდროდ იყო დასახლებული და, როგორც ჩანს, არც კეთილმოწყობა აკლდა იმდროინდელი საზომებით. ამ ეპითეტების კონტექ-

¹³¹ მიმოს. შდრ. 248, 85 შმდ.

სტში ტროა წარმოგვიდგება, როგორც ერთ-ერთი გამორჩეული ქალაქი არქიტექტურული თვალსაზრისით მაშინდელ მსოფლიოში.

შეიძლება გადაუჭარბებლად ითქვას, რომ ტროა/ილიონის მიმართ გამოყენებული არც ერთი ეპითეტი, მიუხედავად იმისა, „ილიადაში“ გვხვდება, სადაც უშუალოდ ტროას ომის მიმდინარეობაა გადმოცემული, თუ „ოდისეაში“, რომელიც უკვე ტროას დანგრევის შემდგომ მოვლენებს გადმოგვცემს, არსად არ აღჭურვავს ტროას ნეგატიური ფუნქციით, არც აქაველთა, არც ღმერთთა მხრიდან. პირიქით, ჰომეროსმა ეპითეტების დონეზე ტროას როგორც წმინდა, მშვენიერ და მდიდარ ქალაქს, „სტაბილური სტატუსი“ შეუნარჩუნა. ამასთან ერთად, იგი არაერთგზის მიგვანიშნებს „ილიადაში“ იმაზე, რომ ტროა დაინგრევა, ხოლო „ოდისეაში“ – როგორ მოხდა ტროას დანგრევა.

ამ მხრივ, ყველაზე საყურადღებოა ჰექტორის სახე, რომლის ინტენსიფიკაციაც პოემაში უკვე VI სიმღერიდან იწყება. როგორც რ. გორდეზიანი აღნიშნავს,¹³² „ჰექტორი ხდება ტროას დაუმორჩილებლობის სიმბოლო და, შეიძლება ითქვას, აქაველთა ბრძოლის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი, რადგან „ილიადის“ მკითხველისა თუ მსმენელისთვის ჰექტორის დაღუპვა ტროას დაცემასთან იგივედება.“

კულმანის მიერ სისტემატიზებულია და ქრონოლოგიურად დალაგებულია ინფორმაციამ ცხადყო, რომ „ილიადაში“ არსებობს ე.წ. Anteihiaca, ანუ ის, რაც პოემაში აღწერილ ამბებამდე მოხდა. რაც შეეხება Postiliaca-ს, ანუ იმას, რაც „ილიადაში“ გადმოცემული მოქმედებების შემდეგ უნდა მომხდარიყო, მის შესახებ ცნობები საკმაოდ მწირია. „ილიადაში“ Postiliaca-ს შესახებ გვაქვს მხოლოდ რამდენიმე ინფორმაცია: აქილევსს სკეის კარიბჭესთან პარისი განგმირავს აპოლონის დახმარებით (XXII, 356-360); ტროას აქაველები ათენას რჩევით აიღებენ (XV, 70-71); აქაველებს გაახსენდებათ ლემნოსზე დატოვებული ფილოქტეტესი (II, 721-725); ენეასის შთამომავლები იმეფებენ ტროადაში (XX, 307), პრიამოსი და მისი მოდგმა კი არ გადარჩება (XX, 306); ანდრომაქეს სიტყვებიდან ვიგებთ, რა ელის ასტიანაქსს (VI, 408, 454, XXIV, 725); ხოლო ტროას მომავალი დაცემის შესახებ არაერთხელაა მითითებული „ილიადაში“.¹³³

“ოდისეაში“ კი მოთხრობილია იავარქმნილი ტროადან წამოსული აქაველი გმირების დაბრუნებების შესახებ. შემთხვევითი არ არის, რომ პოემაში ხშირად გამოიყენება *νόστος* – დაბრუნება და მისგან ნაწარმოები ტერმინები.

¹³² 77, 35.

¹³³ 188.

რით უნდა ავსხნათ ესოდენ თვალშისაცემი განსხვავება ტროა/ილიონთან დაკავშირებული ეპითეტების ცალსახად პოზიტიურ შინაარსსა და ჰომეროსის ინფორმაციას შორის, რომელიც აქაველთა მიერ ტროას უმოწყალოდ დანგრევას შეეხება? ჩვენი აზრით, ეს გარემოება შემდეგნაირად შეიძლება აიხსნას: ეპითეტების დონეზე ჰომეროსი მისდევს ტრადიციას, რომელიც წარმოგვიდგენს ტროას – ძღვეამოსილ და დიდებულ ქალაქს. როგორც ჩანს, ეს ტრადიცია იმდენად მყარი იყო, რომ ეპიკურმა პოეზიამ არ ჩათვალა საჭიროდ, შეემუშავებინა ტროას ღირსების შემლახველი ეპითეტები ან დამაკნინებელი მახასიათებლები. რაც შეეხება თავად ტროას ომს, იმ მასშტაბებით, ხანგრძლივობითა და შედეგებით, როგორც ამას ჰომეროსი გადმოგვცემს, აქ, უნდა ვიფიქროთ, გაცილებით უფრო დიდია პოეტური ფანტაზიის ხვედრითი წილი. ამ საკითხზე მომდევნო თავში უფრო დაწვრილებით გვექნება მსჯელობა.

როგორც ვნახეთ, ეპითეტების დონეზე ტროა წარმოგვიდგება დიდ, ლამაზ და ერთობ კეთილმოწყობილ ანატოლიურ ქალაქად. მაგრამ ჰომეროსი არ კმაყოფილდება ამ ქალაქის აღნაგობაზე მხოლოდ ეპითეტების საშუალებით ინფორმაციის მოწოდებით. მართალია, მას „ილიადის“ სიუჟეტი არ აძლევს შესაძლებლობას, ხშირად გადაიტანოს აუდიტორიის მზერა თავად ქალაქის ხედებსა და ქალაქურ ცხოვრებაზე, მაგრამ პოემაში მაინც შეიძლება საინტერესო ინფორმაციის მოძიება ქალაქის არქიტექტურული იერის შესახებ. ვფიქრობთ, გარკვეული თვალსაზრისით, ამ მხრივ შეიძლება პარადიგმატული იყოს აქილევსის ფარზე გამოხატული მშვიდობიანი ქალაქის ცხოვრებაც. ეს ქალაქი, ერთი მხრივ, წარმოადგენს ზოგადად ბედნიერი, მშვიდობიანი ქალაქის განზოგადებულ ხატს, მეორეს მხრივ კი, შესაძლოა, გარკვეული სახით მიგვანიშნებდეს იმაზე, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო ტროა მშვიდობიანობის პერიოდში.¹³⁴

როდესაც ტროას ჰომეროსისეულ აღქმაზე ვმსჯელობთ, საინტერესოა იმის გარკვევა, გვთავაზობს თუ არა ჰომეროსი, ზოგადი მინიშნებების გარდა, ტროასა და მის შემოგარენში რაღაც გარკვეულ არქიტექტურულ ორიენტირებს. ამ მხრივ იგი მაინცდამაინც არ გვანებიერებს ინფორმაციის სიუხვით.¹³⁵ თავად ქალაქში აქცენტირებულია სამი სასახლე: პრიამოსის, პარისის და ჰექტორის. როგორც ჩანს, ყველაზე უფრო დიდი მეფის სასახლე უნდა ყოფილიყო, რადგან იგი შედ-

¹³⁴ იხ. 229, 352 შმდ.

¹³⁵ 205, 81 შმდ.

გებოდა მრავალრიცხოვანი $\theta\acute{\alpha}\lambda\mu\omicron\varsigma$ -ისაგან. ჰომეროსი აღწერა მას და ერთგვარ კომპლექსად წარმოგვიდგენს:

VI. 242-250

ხოლო [ჰექტორი] პრიამოსის ულამაზეს სასახლესთან მივიდა,
თლილი ქვებით ნაშენი ტერასებით. ამას გარდა,
ორმოცდაათი თლილი ქვის ოთახი იყო,
გვერდიგვერდ მიწყობილი. იქ
პრიამოსის შვილები იძინებდნენ კანონიერ ცოლებთან ერთად.
ქალიშვილებისთვის კი მოპირდაპირედ, ეზოში,
ზემო სართულზე, თლილი ქვის თორმეტი ოთახი იყო
გვერდიგვერდ მიწყობილი. იქ პრიამოსის
სიძეებს ეძინათ პატივცემულ ცოლებთან ერთად.

ამ პასაჟში პრიამოსის სასახლე აღინიშნება ტერმინით $\delta\acute{\omicron}\mu\omicron\varsigma$, რაც მთლიანად ნაგებობას უნდა ნიშნავდეს; შემდეგ ჰომეროსი ამ ნაგებობაში ცალკე გამოყოფს 50 $\theta\acute{\alpha}\lambda\mu\omicron\varsigma$ -ს ანუ ბინას, ოთახს ვაჟებისათვის, ხოლო მათ მოპირდაპირედ კიდევ 12 ოთახს ქალებისათვის. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, პრიამოსის სასახლე გრანდიოზული ნაგებობა იყო. რა თქმა უნდა, სავარაუდოა, რომ სასახლე მხოლოდ შვილებისთვის განკუთვნილი ოთახებით არ შემოიფარგლებოდა, მასში იქნებოდა თავად მეფისა და მისი მეუღლის, აგრეთვე, სხვადასხვა ცერემონიებისთვის განკუთვნილი ოთახებიც. ამ შემთხვევაში პრიამოსის სასახლე ჰომეროსის წარმოსახვაში მართლაც საოცრად მასშტაბური ნაგებობა უნდა ყოფილიყო.

გარდა ამისა, ჰომეროსი საგანგებოდ გამოყოფს პარისის სასახლეს, რომელიც აშკარად გამოირჩევა თავისი სინატიფით. ფაქტობრივად, ეს ერთ-ერთი უნიკალური შემთხვევაა, როდესაც პოეტი გადმოგვცემს სასახლის აგების დეტალებსაც:

VI.313-317

ჰექტორი ალექსანდროსის ღამაზ სახლთან მივიდა,
რაც მას აუგეს კაცებმა, რომლებიც საუკეთესო
მშენებლები იყვნენ ბორცვიან ტროაში.
რომლებმაც შექმნეს მოსასვენებელიც, სახლიც და ეზოც
პრიამოსის და ჰექტორის სახლთან ახლოს, ქალაქის აკროპოლისში.

მესამეა ჰექტორის სასახლე, რომელიც არ არის დახასიათებული არც სიდიდის, არც მშენიერების პარამეტრით. უბრალოდ, ჩვენ შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ აქ ცხოვრობდა ჰექტორი ოჯახთან და მომსახურე პერსონალთან ერთად:

VI. 374-376

ჰექტორს კი დახვდა სახლში უზადო მეუღლე,

ზღურბლთან იყო მისული, მოსამსახურე ქალთა შორის ამბობდა...

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ზემოთ ჩამოთვლილი ნაგებობები ჰომეროსის წარმოსახვაში ქმნის სამეფო რეზიდენციას.

თუკი გავითვალისწინებთ, რომ ტროა VI-სა და ტროა VII^ა-ს გათხრების შემდეგ ნამდვილად აღმოჩნდა ტროაში ნაგებობები, რომელთაც სასახლეები შეიძლება ვუწოდოთ, აშკარაა, რომ ამ ქალაქში მართლაც უნდა ყოფილიყო მმართველის, ან წარჩინებულ პირთა რეზიდენციები. თუმცა, ვფიქრობთ, არქეოლოგიურად არ დასტურდება იმ მასშტაბის კომპლექსის არსებობა, რომელზეც „ილიადა“ მიგვანიშნებს. შესაბამისად, თავად სასახლის ტიპის ნაგებობები ტროაში რეალურად იყო, მაგრამ, რასაკვირველია, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს, რომ სწორედ ამ სასახლეების ნანგრევები უნდა ყოფილიყო ჰომეროსის აღწერილობისათვის ერთგვარი პროტოტიპი. ასეთი სასახლეები ხომ ნებისმიერი დიდი ანატოლიური ქალაქის აუცილებელი არქიტექტურული ელემენტი იქნებოდა; ვფიქრობთ, რომ პრიამოსისა და მისი ვაჟების საცხოვრებელი კომპლექსის აღწერისას ჰომეროსი თუ ბერძნული ტრადიცია ისევ და ისევ პოეტური წარმოსახვის შედეგს გვთავაზობს და აქ ძნელია რაღაც რეალური ნაგებობის აღწერის შემთხვევა დავინახოთ.

ქალაქში არსებულ მნიშვნელოვან ნაგებობათაგან პოემაში მოხსენიებულია სამი ტაძარი. მათ შორის აშკარად გამოირჩევა ათენას ტაძარი, სადაც მიდის ჰეკაბე ტროელი ქალების თანხლებით, რათა გამარჯვება შესთხოვოს ღმერთს:

VI. 297-298

ისინი (ქალები) მიუახლოვდნენ ათენას ტაძარს აკროპოლისში,

მათ კარი გაუღო ლამაზდაწვება თეანომ.

ძნელი სათქმელია, ამ შემთხვევაში ეს ტაძარი ჰომეროსის წარმოსახვის, ბერძნული ეპიკური ტრადიციის ნაყოფია, თუ რეალურად არსებული ტაძრის ანარეკლი.¹³⁶

¹³⁶ ძნელი სათქმელია, ელინისტური ეპოქის ათენას ტაძარი ილიონში აგრძელებს თუ არა უფრო ათენას ამ ქალაქში თავიანთი ტრადიციებს. იხ. 221.

ფიქრობენ, რომ „ილიადის“ XVI 514 შმდ. ეპიზოდში გვაქვს მინიშნება აპოლონის ტაძარზეც, რადგან, აპოლონისადმი ღოცვის აღვლენა სადღაც მისი ტაძრის ახლოს უნდა მომხდარიყო.¹³⁷

XVI. 513-515

[გლაგოსმა] მავედრებელმა ასე უთხრა შორსმსროლელ აპოლონს:

„ისმინე, უფალო, რომელიც ფართო ღიკის მხარეს ხარ,
თუ ტროაში...“

შესაძლოა, ზევსის ტაძარი იგულისხმებოდეს „ილიადის“ XXIV. 305 შმდ. ეპიზოდში, სადაც პრიამოსი საგანგებო რიტუალს ატარებს და ევედრება ღმერთს:¹³⁸

XXIV. 308-309

მამაო ზევსო, იდადან მფარველო, სახელოვანო და უდიდესო,
შვილის მკვლელ აქილევსთან მიმიყვანე.

მართალია, „ილიადაში“ არაფერია ნათქვამი ტროას მკვიდრი მოსახლეობის საცხოვრებელი სახლების შესახებ, მაგრამ თავად ის ფაქტი, რომ ქალაქი კარგად დასახლებულია, გულისხმობს, რომ ასეთი სახლები მრავლად უნდა ყოფილიყო.

ტროას არქიტექტურულ ღირსშესანიშნაობებად, რომელთაც ჰომეროსი წარმოგვიდგენს, შეიძლება მივიჩნიოთ მისი კარიბჭეები. უპირველეს ყოვლისა, სკეის კარიბჭე, რომელიც, ჰომეროსის მიხედვით, საკმაოდ დიდი და მყარია და მიმართულია ბრძოლის ველისკენ:

III.145.

[ელენე] მალე მივიდა, სადაც სკეის კარიბჭე იყო.

VI. 392-393

[ჰექტორმა] როცა ქალაქი გაიარა და მიაღწია კარიბჭეს

სკეის, აპირებდა ვაკეზე გასვლას.

დიდი ხნის განმავლობაში „ილიადის“ ინფორმაციის არქეოლოგიურ მონაცემებთან შეპირისპირებისას ამ კარიბჭეს ეძებდნენ აკროპოლისში, რომელიც უკანასკნელ ექსპედიციამდე ტროას გალავნად ითვლებოდა. ამჟამად აშკარაა, რომ თუკი არსებობდა დიდი ქალაქის გალავანი, მას უთუოდ ექნებოდა კარიბჭე, ისევე, როგორც უნდა ჰქონოდა ნებისმიერი ქალაქის გალავანს. მაგრამ ჰომეროსისთვის ამ კარიბჭეს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ჰქონდა და, შეიძლება ითქვას,

¹³⁷ 205, 81 შმდ.

¹³⁸ იხ. იქვე.

იგი მას გამორჩეულად წარმოგიდგენდა. მისი საიმედოდ დაკეცვა, არსებითად, მტრისთვის ტროას შეუვალობას მოასწავებდა. როდესაც XXI სიმღერის ბოლოს პრიამოსი ხედავს, რომ აქილეუსი ტროელებსა და მათ მოკავშირეებს უმოწყალოდ ელეტს, ბრძანებას გასცემს – გახსნან კარიბჭე, შემოუშვან ქალაქში ტროელთა ღაშქარი და შემდეგ ისევ საიმედოდ დაკეტონ იგი:

XXI. 531-535

გახსნილი გეჭიროთ ხელთ ჭიშკარი, სანამ ხალხი,
გამოქცეული, შემოვა ქალაქში. აქილეუსი სწრაფად ახლოვდება.
მაგრამ როგორც კი ამოისუნთქავენ თავშეფარებულები,
დაადეთ მჭიდრო, მყარი საგდული.

ამდენად, ჰომეროსმა ქალაქის კარიბჭე გარკვეულ პოეტურ სიმბოლოდ აქცია და მას ბევრად მეტი მნიშვნელობა მიანიჭა, ვიდრე ეს ქალაქის ჩვეულებრივ შესასვლელს უნდა ჰქონოდა.

საკამათოა ის, თუ რა იგულისხმებოდა მეორე, ე.წ. დარდანოსის კარიბჭეში, რომელიც „ილიადაში“ სულ სამჯერაა მოხსენიებული:

V. 788-789

[ჰერა – აქაველებს] ოდესღაც ტროელები დარდანოსის კარიბჭის წინ ვერ
მიდიოდნენ, რადგან ეშინოდათ უმძიმესი იარაღის.

XXII. 194-195

[ჰექტორმა] რამდენჯერაც მოსინჯა დარდანოსის კარიბჭეში
შევარდნა, კოშკით დამშვენებულში,

XXII. 411-413

ბორცვზე აგებული ილიონი თითქოს ნელ ცეცხლზე იწვოდა ზემოდან
ხალხი ძლივს აკავებდა გამხეცვებულ მოხუცს,
გასვლა უნდოდა დარდანოსის კარიბჭიდან.

ზოგი მეცნიერი ფიქრობს, რომ ეს იგივე სკეის კარიბჭეა, თუმცა უკანასკნელ ხანებში მანშპრეგერმა საკმაოდ დამაჯერებლად გვაჩვენა, რომ ამ შემთხვევაში ჰომეროსი უნდა გულისხმობდეს ქალაქის მეორე გასასვლელს, რომელიც ბრძოლის ველისკენ არ იყო ორიენტირებული.¹³⁹

რა თქმა უნდა, ტროას ერთ-ერთი უმთავრესი არქიტექტურული ნაგებობა არის გალაგანი, რომელიც აუღებელია აქაველთა ღაშქრისათვის. ჰომეროსი ამ გალაგანის აგების ამბავს ერთგვარ მითოლოგიურ გარსში ხვევს, რითაც ახდენს

¹³⁹ 203.

იმის მოტივაციას, თუ რატომ არის იგი შეუვალი. მითის მიხედვით, მისი დიდი ნაწილი თვით ღმერთებმა – პოსეიდონმა და აპოლონმა ააგეს, რაც მას საკრალურ მნიშვნელობას ანიჭებდა, მის მიერ გამაგრებულ ქალაქს კი აუღებელს ხდიდა.¹⁴⁰

გალავანი ქალაქის საიმედო მცველი იყო, თუმცა, როგორც ჩანს, უნდა ყოფილიყო ერთი მონაკვეთი, საიდანაც მტერს უფრო ადვილად შეეძლო ქალაქში შემოღწევა. ანდრომაქე ბრძოლის ველზე მიმავალ ჰექტორს ურჩევს:

VI. 433-435

ჯარი ღელვებთან დააყენე, იქ, საიდანაც

უფრო ადვილად შემოაღწევს მტერი კედლიდან.

ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ჰომეროსმა „ილიადაში“ (და, შესაძლოა, ეს ასე იყო გარკვეულწილად ჰომეროსამდელ ტრადიციაშიც) ერთის მხრივ, რაღაც კონკრეტული მინიშნებებით გალავანთან დაკავშირებით, ხოლო, მეორეს მხრივ, მის მშენებლობაში ირაციონალური მომენტის ჩართვით, შექმნა უნიკალური არქიტექტურული სიმბოლო, რომელიც შემდგომი ეპოქის ყველა „მტკიცე გალავანისთვის“ მსატვრულ კულტურაში თუ რეალურ ისტორიაში ერთგვარ პარადიგმას წარმოადგენდა.

ტროას არქიტექტურულ ნაგებობათაგან საგანგებოდაა აქცენტირებული კოშკები. ჰომეროსი მიგვითითებს კოშკზე, რომელიც გალავანთან ახლოს უნდა მდგარიყო, ან სულაც ჩაშენებული ყოფილიყო კედელში. როდესაც ანდრომაქე გაიგებს აქაველთა იერიშის შესახებ და კოშკთან უნდა მისვლა, გალავნისკენ იღებს გეზს:

VI.386-388

[ანდრომაქე] დიდი ილიონის კოშკში წავიდა, რადგან გაიგო

ტროელთა ტანჯვა აქაველთა უდიდესი ძალისგან.

ამ ეპიზოდთან იმასაც ვიგებთ, რომ ბრძოლის ველი ყველაზე უკეთ კოშკიდან ჩანს. ელენეც, როცა პარისისა და მენელაოსის შერკინების ხილვა სურს, სწორედ მას მიაშურებს (III, 140 შმდ.). ჰომეროსი აღნიშნავს, რომ კოშკში, სადაც ელენე მიდის, ტროელი უხუცესები არიან შეკრებილი. ისინიც ბრძოლას ადევნებენ თვალს. აქ პრიამოსსა და ელენეს შორის გაიმართება საუბარი, რომელიც კიდევ ერთხელ მოწმობს, რომ ეს ის ადგილია, საიდანაც ყველაზე უკეთ ჩანს ბრძოლის ველი (III, 162 შმდ.).

¹⁴⁰ იხ. ზემოთ, ზოგიერთი ახალი დაკვირვებისათვის ჩრდილოეთის კედელთან დაკავშირებით შდრ. 33; 146.

რამდენადაც ტროას ქვედა, ანუ მთელი ქალაქი დღეს აღარ არსებობს, ამჟამად ძნელია ვიმსჯელოთ იმაზე, თუ რამდენად ადეკვატური იყო ჰომეროსის აღწერილობა სწორედ ამ ქალაქის არქიტექტურასა და კოშკებზე.¹⁴¹

რაც შეეხება ტროას სიდიდეს და ტევადობას, ამის შესახებ საკმაოდ საინტერესო ინფორმაცია გვაქვს „ილიადაში“. აგამემნონი ჯარის გამოსაცდელად წარმოთქმულ სიტყვაში ხაზს უსვამს, რომ, შესაძლოა, თავად ტროელთა ლაშქარი აქაველთათვის არ ჩაითვალოს მრავალრიცხოვნად, მაგრამ მოკავშირეებთან ერთად მტრის ძალა იმდენად დიდია, რომ, შესაძლოა, მათთან აღარც ჰქონდეს აზრი ბრძოლის გაგრძელებას (II, 110 შმდ.).

თუკი გავითვალისწინებთ, რომ ამას ამბობს თითქმის 100.000-იანი არმიის მთავარსარდალი, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ჰომეროსისათვის ტროელთა ძალები რაოდენობრივად ბევრად არ ჩამოუვარდებოდნენ აქაველთა ლაშქარს. ე.ი. ჰომეროსის მიხედვით, ტროას მაცხოვრებლებთან ერთად ქალაქის გალავანში მეტნაკლებად თავისუფლად შეიძლებოდა განთავსებულიყო მრავალათასიანი ტროელთა და მოკავშირეთა ჯარი. საყურადღებოა, რომ II სიმღერაში ირისი ჰექტორს პრიამოსის ძის, პოლიტესის სახით გამოეცხადება და ეუბნება:

II. 803-806

დიდი პრიამოსის ქალაქში უამრავი მოკავშირეა,
სხვადასხვა ენაზე მოსაუბრე ადამიანები მრავალი ქვეყნიდან
თითოეულ მათგანს მიუჩინე კაცი სამართავად,
რათა წარუძღვეს ფალანგებად დაწყობილ მებრძოლებს.

ეს კი გულისხმობს, რომ ტროელთა მრავალეთნიკური და მრავალენოვანი ძალები არამარტო ტროას გალავანს აფარებდნენ თავს, არამედ თავად ქალაქშიც შეიძლებოდა მათი რაზმებად მოწყობა. რა თქმა უნდა, აქ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ აქილევსის ბრძოლაში ჩართვის შემდეგ, მართალია, მნიშვნელოვნად შეთხელებული, მაგრამ ტროელთა და მათ მოკავშირეთა ძალები მთლიანად აფარებენ თავს ქალაქს:

XXI. 606-610

ამ დროს შეშინებული ტროელები შევიდნენ ხმაურით
ქალაქში, კმაყოფილნი. პოლისი აივსო დევნილებით.
ვერ ბედავდნენ, გასცდენოდნენ ქალაქს და კედელს,
დახვედროდნენ ერთმანეთს და გაეგოთ, ვინ გადარჩა,

¹⁴¹ შმდ. 205.

ვინ მოკვდა ბრძოლაში.

თავისთავად, ისმის კითხვა: სად ათევდნენ ღამეს ტროას მოკავშირეები? ამაზე, ფაქტობრივად, ერთადერთი მინიშნება გვაქვს: VIII სიმღერაში აღწერილია, თუ რაოდენ მრავლადაა კოცონი თავად ტროაში ღია ცის ქვეშ, რომელსაც ირგვლივ ბევრი ხალხი შემოსხდომია:

VIII. 556-559

ნაგებისა და ქსანთოსის ნაკადებს შორის ამდენი

ტროელის დანთებული კოცონი ჩანდა, ილიონის წინ.

ათასი იყო ვაკეზე კოცონი, ხოლო თითოეულ

კოცონთან იყო ორმოცდაათი (მებრძოლი), ცეცხლისგან სახეაღანძული.

შესაბამისად, ჰომეროსის წარმოსახვაში, ქალაქში არის სივრცე, სადაც შეიძლება, 50.000 მებრძოლი ათევდეს ღამეს. აქ გასათვალისწინებელია ერთი გარემოება: VIII სიმღერაში ეს მებრძოლები ომის განახლების ვითარებაში იმყოფებიან. შესაბამისად, საბრძოლო მზადყოფნაში არიან. აქ არ იგულისხმება, რომ ტროელთა მოკავშირეები ზამთარ-ზაფხულ, ცხრა წლის მანძილზე, ღამეს ღია ცის ქვეშ ათევდნენ. თუმცა, შეიძლება, ამ ფაქტში იმის დამამტკიცებელი არგუმენტი დავინახოთ, რომ სინამდვილეში ომი ბევრად ნაკლებ ხანს გრძელდებოდა, ხოლო მისი დროში გაწელვა პოეტური ფანტაზიის ნაყოფი იყო.

ამდენად, ჰომეროსის მიხედვით, ტროა თავისი დროისათვის ერთ-ერთი უდიდესი ქალაქია. მით უფრო, რომ მას, თუკი ეპიკურ ტრადიციას დავუჯერებთ, საკმაოდ დიდი ხნის განმავლობაში შეუძლია შეიფაროს ამდენი ხალხი.

თავისთავად, ამ მონაცემში არ არის არაფერი ისეთი, რაც არ შეიძლებოდა ნებისმიერი დიდი ანატოლიური ქალაქის ფარგლებში მომხდარიყო. რაც შეეხება შლიმანის მიერ გათხრილ ტროას, დიდი ხნის მანძილზე ტროას ომისა და ამ ქალაქის ჰომეროსის „ილიონთან“ გაიგივების მოწინააღმდეგეთა თვალსაზრისით, ჰომეროსისა და არქეოლოგიურ მონაცემებს შორის აშკარა წინააღმდეგობა იყო. ჯერ შლიმან-დორპფელდის, შემდეგ, ბლეგენის ექსპედიციების მიერ შესწავლილი ქალაქი სულ 16.000 კვადრატულ მეტრს მოიცავდა და გამორიცხებულია, რომ ამ ფართობს ამდენი ხალხი დაეცია. უფრო მეტიც, ამ მოცულობის ქალაქი აშკარად ვერ ჩაითვლებოდა დიდ, მნიშვნელოვან ქალაქად და, საუკეთესო შემთხვევაში, მისთვის საკმაოდ მოკრძალებული, პროვინციული რეზიდენციის სტატუსი შეიძლებოდა მიგვენიჭებინა. მას შემდეგ, რაც უკანასკნელმა ექსპედიციამ ჯერ მანფრედ კორფმანის, შემდეგ ერნსტ პერნიკას ხელმძღვანელობით ჩაატარა არქეო-

ლოგიური გათხრები, გამოირკვა, რომ ადრე აღმოჩენილი ტროა, ფაქტობრივად, მხოლოდ ერთგვარ აკროპოლისად უნდა განვიხილოთ. საკუთრივ ქალაქი კი მის ძირას უნდა ყოფილიყო გაშლილი. ტროა მოიცავდა არა 16.000 არამედ 40.000 კვადრატულ მეტრს. ამ შემთხვევაში კი ქალაქი, სულ ცოტა, 10.000 კაცს დაიტევდა.¹⁴²

და მაინც, აქაც წამოიჭრება კითხვა – დაიტევდა კი თავად ეს დიდი ტროა ამდენად მრავალრიცხოვან ლაშქარს და იქნებოდა თუ არა მისთვის ქალაქში ცხოვრების პირობები? მართალია, უკვე კლასიკური ეპოქიდან ჩვენ გვაქვს იმის კარგი მაგალითი, რომ ერთ ქალაქში, ათენში, შეიძლებოდა თავი მოეყარა მთელი ატიკის მოსახლეობას და თავი გაეტანა დიდი ხნის განმავლობაში (მხედველობაში გვაქვს პელოპონესოსის ომის მსვლელობა), მაგრამ უნდა გავიხსენოთ, რომ ათენს მაშინ შეეძლო ესარგებლა ზღვით და ფლოტის საშუალებით მოემარაგებინა მის კედლებს შეფარებული დიდძალი მოსახლეობა. რაც შეეხება ტროას, მას, თუკი შლიმანის ქალაქი ნამდვილად არის ჰომეროსის ტროა, რა ახლოსაც არ უნდა ყოფილიყო მის გაღავანთან იმ დროისათვის ზღვა, საეჭვოა, რომ ასეთივე წარმატებით გამოეყენებინა საზღვაო კარი. მით უმეტეს, რომ ჰომეროსი საერთოდ არაფერს გვაუწყებს ტროელთა მიერ საზღვაო ფლოტის რაიმე სახით გამოყენების შესახებ. აქედან გამომდინარე, შეიძლება დავუშვათ, რომ ტროას მასშტაბები და მისი შესაძლებლობები, ესოდენ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში შეეფარებინა მებრძოლთა მრავალათასიანი რაზმები, ეპიკოს პოეტთა, ან, უფრო მოსალოდნელია, თავად ჰომეროსის პოეტური წარმოსახვის ნაყოფს წარმოადგენდა. რასაკვირველია, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ თვითონ ჰომეროსმა ზედმიწევნით იცოდა გმირთა ეპოქის ტროას მასშტაბები და ხელოვნურად გაზარდა ისინი. უფრო საფიქრებელია, რომ მან შექმნა იმ ქალაქის ხატი, რომელსაც შეეძლო, ცხრა წლის მანძილზე გაეძლო აქაველთა შემოტევებისათვის. ანუ, ქცეულიყო უშუალო ბრძოლის გზით აუღებელი ქალაქის სიმბოლოდ.

ასევე, საკმაოდ მწირია ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ რა ხდება ქალაქის გარეთ, ბრძოლის ველზე, ვგულისხმობთ სხვადასხვა ხასიათის ნაგებობებს. „ილიადაში“ სრულიად ნათლადაა მინიშნებული, რომ აქაველთა მრავალრიცხოვანი ხომალდი სანაპირო ზოლშია და ისინი ნაპირზე არიან გამაგრებულნი. რა თქმა უნდა, იგულისხმება, რომ ხომალდების წინ აქაველთა რაზმებს აქვთ ბანაკები და ისინი კარგებში არიან განთავსებულნი.

¹⁴² მიმოხილვისათვის იხ. 40; ასევე 248.

აქილევსი ასე მიმართავს აგამემნონს:

II. 226-227.

შენი კარგები სავსეა სპილენძით, მრავალი ქალი,
რჩეული, არის შენს კარავში.

XXIV. 447.

პელიდის მაღალ კარავსაც მალე მიაღწიეს.

საინტერესოა „ილიადის“ მონაცემები ბრძოლის ველზე არსებული აქაველთა ე.წ. „დამცავი კედლის“ შესახებ. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ჰომეროსის მიერ აღწერილი აქაველთა კედლის მსგავსი გალავანი ჰქონდათ ტროელებსაც. ამ კედლის შესახებ ჰომეროსი პოემის სხვადასხვა სიმღერაში გვაუწყებს. ჯერ ავტორი გვიამბობს ამ სიმაგრის აგების ამბავს:

VII. 435-441

ერთი საერთო ყორღანი აუგეს

ბრძოლის ველიდან გამოყვანილებს, მასთან კედელი აღმართეს
და მაღალი კოშკები, ნაგების და საკუთარი თავის დასაცავად.

მათ კარგად შეკრული, მტკიცე კარიბჭეები გაუკეთეს,

რათა მათი ცხენებისთვის გზა ყოფილიყო.

გარედან მის ირგვლივ ღრმა თხრილი ამოთხარეს,

ფართო და დიდი, სადაც სარები ჩაარჭევს.

ჰექტორი კი აქაველთა სიმაგრის შესახებ ამბობს:

VIII. 177-180

უგუნურები, რომლებმაც ეს კედელი აღმართეს,

არაფრის მაქნისი, სუსტი. ვერ შეაჩერებს ჩემს რისხვას.

ამოთხრილ სანგარს ადვილად გადაეგლებიან ცხენები.

ჰომეროსი აღწერს ბრძოლას ხომალდებთან, როდესაც ტროელები აქაველთა კედლის სიმაგრეს შეარყევენ:

XII. 257-262

[ტროელები] აქაველთა დიდი კედლის დანგრევას ლამობდნენ,

კოშკებს ქონგურები ჩამოუშალეს, გაანადგურეს სიმაგრის თაღი,

გარეთა სვეტები ამოაგდეს, რომლებიც აქაველებმა

პირველად მიწაში ჩასვეს კოშკების გასამაგრებლად.

ხოლო საბოლოოდ, ებოსში აქაველთა ამ სიმაგრის სრული განადგურებაცაა გადმოცემული. ის ღმერთთა ნებით აღიგეგმა პირისაგან მიწისა:

XII. 24-29

ყველა მდინარის პირი ერთი მხრივ მიმართა აპოლონმა ფოიბოსმა.

დღის მანძილზე იყო დინება

მიშვებული გალავანზე, ძეს ზევსიც

შეუერთდა, რათა სწრაფად დაეფარა ზღვით ღვთიური კედელი.

თვით მიწისმრეველს ხელით სამკაპი ეპყრა,

ყველაფერს ძირფესვიანად ტალღებს უგზავნიდა.

აქაველთა კედლის აგების ამბავი ასევე მიგვანიშნებს იმაზე, რომ ჰომეროსისთვის ტროას ომი წარმოადგენს დროში საკმაოდ გაწედილ მოვლენას, რადგან ძნელი წარმოსადგენია, რომ გალავნის აშენების იდეა მხოლოდ მეათე წელს წარმოქმნილიყო.

დიდი ხნის განმავლობაში საკმაოდ მძაფრ დისკუსიას იწვევდა ჰომეროსთან მოხსენიებული თხრილები. რამდენადაც ბოლო ექსპედიციამდე არც ტროას გალავნის გარეთ აგებული კედლების და არც თხრილების კვალი არ იყო აღმოჩენილი, რამდენაღმე გაუგებარი რჩებოდა, რა ფაქტობრივ ვითარებას განაზოგადებდა ჰომეროსი. „ილიადაში“ ეს თხრილი არის მოწინააღმდეგის დაბრკოლების ერთ-ერთი ძირითადი საშუალება. ჰომეროსი დაწვრილებით აგვიწერს მას.

XII. 54-57

[თხრილს] მაღალი ნაპირები ერტყა ირგვლივ,

ორივე მხრიდან. ზემოდან კი ბასრი სარები

იყო მჭიდროდ მიწყობილი, რომლებიც აქაველებმა ჩაარტყვეს

ხშირი და მაღალი, მტრისგან თავდასაცავად.

მეორეგან ავტორი მოგვითხრობს, თუ როგორ აკავებს თხრილი მეომრებს: (XVI. 370-371) აქაველთა მიერ თავდაცვის მიზნით გაჭრილ თხრილს კიდევ ბევრგან ახსენებს ჰომეროსი.

როგორც ვხედავთ, ჰომეროსის მონაცემები ტროას გარეგნული სახისა და არქიტექტურის შესახებ საკმაოდ ზოგადია და, მართალია, პოეტი შესანიშნავად ახერხებს დიდებული და ბრწყინვალე ქალაქის ხატის შექმნას, მაგრამ ამას აღწევს მინიმალური ე.წ. არქიტექტურული ორიენტირების საშუალებით.

ის, რაც ტროას შემთხვევაში ჰომეროსს აქვს გადმოცემული, წმინდა არქიტექტურული თვალსაზრისით, ნაკლებად წარმოადგენს რომელიღაც კონკრეტული

ქალაქის სახეს და, შეიძლება, ბორცვის გარშემო გაშენებული ნებისმიერი ანატოლიური ქალაქის აღწერისთვის გამოდგეს. მით უმეტეს, რომ ჰომეროსი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ტროა თავიდან ბოლომდე დაიწვა და დაინგრა, ხოლო ქალაქის გარეთ მდებარე საბრძოლო ნაგებობების კვალი, როგორც ვთქვით, მდინარეებმა წარეცხეს.

და მაინც, შეიძლება ითქვას, რომ უახლესმა არქეოლოგიურმა გათხრებმა ტროაში და მის შემოგარენში დაადასტურეს რამდენიმე მნიშვნელოვანი ფაქტი:

1) ტროა საკმაოდ დიდ ფართობს მოიცავდა და მას უნდა ჰქონოდა როგორც აკროპოლისის ნაგებობები, ასევე თავად ქალაქში არსებული ნაგებობები და, ბუნებრივია, დიდი გალავანიც. ეს ქალაქი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 240-250 ათას მ²-ზე უნდა ყოფილიყო გადაჭიმული. დაახლ. 6-7 ათასი მოსახლისთვის საკმარის ფართობზე აქ დამატებით კიდევ 50.000 მოლაშქრის განთავსება, რათქმა უნდა, ძნელი წარმოსადგენია. თუმცა, გალავანს მაინც შეაფარებდა თავს მოლაშქრეთა საკმაოდ შთამბეჭდავი ოდენობა.¹⁴³

2) აკროპოლისის, ანუ შლიმანის გათხრილი ტროას ფარგლებში მართლაც არის ნაგებობები, რომელთაც სარეზიდენციო შენობების სტატუსი შეიძლება ჰქონოდა; მაგრამ ეს საგსებით ბუნებრივია ისეთი სტრატეგიული მნიშვნელობის ქალაქისთვის, როგორც ტროა იყო. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ ჯერჯერობით აქ არ გამოვლენილა ჰომეროსთან აღწერილი პრიამოსის სასახლის მოცულობის შენობა.¹⁴⁴

3) რაც შეეხება ქალაქის გარეთ მდებარე ჰომეროსთან აღწერილ საბრძოლო ნაგებობებს, ყურადღებას იქცევს, რომ სავარაუდო ქვედა ქალაქის გალავნის გარეთ მართლაც აღმოჩნდა თხრილები და გარკვეული კვალი ე.წ. სასიმაგრო ნაგებობების, მათ შორის, ხის კედლებისაც.¹⁴⁵

შესაბამისად, უნდა ითქვას, რომ არქიტექტურული თვალსაზრისით, ჰომეროსთან გადმოცემული სურათი ნაკლებად იძლევა ქალაქის იდენტიფიკაციის შესაძლებლობას იმ ქალაქთან, რომელიც აღმოჩნდა, თუმცა, არც გამორიცხავს ამგვარ გაიგივებას.

ვფიქრობთ, რომ ჰომეროსი თავის ეპოსში სწორედ ამ ქალაქს გულისხმობს, თუმცა მას, რა თქმა უნდა, სვამს თავისი პოეტური ფანტაზიით შექმნილი ხანგრძლივი და გრანდიოზული ომის კონტექსტში.

¹⁴³ 205.
¹⁴⁴ 166, 63 შმდ.
¹⁴⁵ მიმოხილვისათვის შდრ. 40, 228 შმდ., იხ. აგრეთვე: 136.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ჰომეროსისეული ტროასა და ტროადის იდენტიფიკაციის ერთ-ერთი ყველაზე საიმედო წყაროა პოეტის ე.წ. გეოგრაფიული ინფორმაცია, ანუ მისი მინიშნებები იმაზე, თუ რა მდებარეობს ტროას გარშემო. ამ შემთხვევაში შეიძლება ითქვას, რომ პოეტი საკმაოდ კონკრეტულია და იგი თითქმის არ გვისახელებს ისეთს არაფერს, რისი რეალური გეოგრაფიული გაიგივებაც არ ხერხდება.

ამჟამად, ჩვენი მიზანი არ არის „ილიადაში“ წარმოდგენილი ტროადის გეოგრაფიის სრული განხილვა. ნაწილობრივ ამ საკითხზე გვქონდა მსჯელობა, როდესაც ყურადღება შევაჩერეთ ტროელთა მოკავშირეებზე და იმ მხარეებზე თუ ქვეყნებზე, საიდანაც ისინი მოვიდნენ. ამჯერად გვაინტერესებს მხოლოდ ზოგიერთი გეოგრაფიული ორიენტირი, რომელიც ჰომეროსთანაა წარმოდგენილი და მიგვანიშნებს იმაზე, რომ პოეტის თვალსაწიერში მოხვედრილი ტროადა გეოგრაფიული თვალსაზრისით რეალობაა. თუკი შეიძლება დავა იმაზე, ისტორიულად მართლაც მოხდა თუ არა ტროას ომი, რამდენად ადეკვატურია ჰომეროსი, როდესაც ტროელებსა და მათ მოკავშირეებს ჩამოგვითვლის, ან რამდენად ზუსტად აღწერს იგი ქალაქის არქიტექტონიკას, თითქმის არ იწვევს დავას ის, რომ ჰომეროსი „ილიადაში“ მოქმედებას სწორედ მცირე აზიის ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე იმ რეგიონში ავითარებს, რომელიც მთელ ანტიკურ ტრადიციაში ტროადის სახელით იყო ცნობილი.¹⁴⁶

რამდენად შესაბამისია რეალობასთან ჰომეროსის ცნობები წმინდა ვიზუალური თვალსაზრისით? „ილიადაში“ გვაქვს შემთხვევები, სადაც პოეტი ცდილობს, ტროადის თითქმის მთელი პანორამა გადაგვიშალოს თვალწინ, რომელსაც პოეტი თითქოს ზემოდან დაჰყურებს. ყურადღებას იმსახურებს აგრეთვე ადგილები და პასაჟები, რომლებიც ცალკეულ ორიენტირებს წარმოგვიდგენდნენ ფართო პლანით.

მეცნიერებაში უკვე ყურადღება მიაქციეს იმ გარემოებას, რომ „ილიადის“ XIII სიმღერის დასაწყისი საინტერესოდ აგვიწერს იმ ხედებს, რაც, ერთის მხრივ, ტროას აღმოსავლეთით მდებარე იდას მთიანეთიდან შეიძლება ჩანდეს, ხოლო, მეორეს მხრივ, ტროას ჩრდილო-დასავლეთით მდებარე სამოთრაკეს მთის მაღალი მწვერვალიდან. XIII სიმღერის საწყის სტრიქონებში აღწერილია, თუ, ერთის მხრივ, რას ხედავს იდას მთაზე მყოფი ზევსი, რომლის მხერა სცილდება

¹⁴⁶ ანტ. ეპოქის ტროას შესახებ. შდრ. 220.

ტროადას და ჩრდილო-დასავლეთისკენაა მიმართული; მეორეს მხრივ პოსეიდონი, რომელიც სამოსის (იგივე სამოთრაკე) მწვერვალზეა და ტროასკენ იყურება:

XIII. 1-15

ზევსმა ტროელები და ჰექტორი ნავებს მიუახლოვა,
რომ მათ ხომალდებთან ძალისხმევა და უბედურება ჰქონოდათ
მუდამ. თვითონ კი მეორე მხარეს მიაბრუნა ორივე თვალი
შორს, ჯერ ცხენმრავალ თრაკიელთა მიწისკენ,
მერე ხელჩართული ბრძოლისმოყვარე მისიელების და სახელგანთქმული,
ომისმოყვარე ჰიპემოლეგების,
ბოლოს კი აბიების, სამართლიანი ხალხისკენ.
ტროასკენ სრულიად არ მიუმართავს მზერა,
რადგან არ ეგონა, რომ უკვდავთაგან ვინმე მისი სურვილის წინააღმდეგ
ტროელების ან დანაელების დასახმარებლად მივიდოდა,
მაგრამ არცთუ უყურადღებოდ იმზირებოდა მბრძანებელი მიწისმრყეველი,
გაკვირვებული მტრობით და ბრძოლით,
მაღალი სამოსის უმაღლესი მწვერვალიდან [უყურებდა]
თრაკიას. იქიდან ხედავდა მთელ იდას,
პრიამოსის ქალაქს და აქაველთა ნავებს.

არ არის სადავო ის, რომ იდას მთიდან მართლაც შეიძლება ჩანდეს თრაკიის სანაპირო. ამჟამად ჩვენ არ ვეხებით ჰომეროსის მიერ ამ პასაჟში მოხსენიებულ ტომებს. მეცნიერებაში მიჩნეულია, რომ მიზიელები, ჰიპემოლეგები და აბიები მართლაც თრაკიელი ნომადი ტომები უნდა ყოფილიყვნენ.

თუკი იდას მთიდან ზევსის თვალსაწიერში მოხვედრილი არეალი ეჭვს არ იწვევს, სამაგიეროდ, დიდი ხნის განმავლობაში არ იყო თანხმობა იმის თაობაზე, მართლაც შეეძლო თუ არა პოსეიდონს სამოთრაკეს მწვერვალიდან დაენახა ის, თუ რა ხდებოდა ტროასთან. საქმე ისაა, რომ სამოთრაკესა და ტროადის სანაპიროს შორის არის მაღალმთიანი კუნძული იმბროსი, რომელსაც, თითქოს, უნდა დაეფარა ხედი ტროასაკენ. მაგრამ, მას შემდეგ, რაც ექსპერიმენტულად შემოწმდა ჰომეროსის ზემოთმოყვანილი ცნობა, ნათელი გახდა, რომ სამოთრაკეს 1600 მეტრზე მეტი სიმაღლის მქონე მწვერვალი იმდენად აღემატება იმბროსის მთიანეთს, რომ იქიდან მართლაც ჩანს ტროადის მთელი სანაპირო.¹⁴⁷ ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ის, რასაც მოტანილ პასაჟში ხედავენ ღმერთები, ჩვეუ-

¹⁴⁷ 202, 45 შმდ.

ლებრივ, მოკვდავ ადამიანებსაც შეეძლოთ თავისუფლად ეხილათ. რასაკვირველია, ისმის კითხვა: რით უნდა ავსნათ, რომ ჰომეროსი ესოდენ ზუსტად ასახავს არა მარტო გეოგრაფიულ რეალობას, არამედ იმასაც, თუ რა შეიძლება ორი ერთმანეთის საპირისპიროდ მდებარე მთის მწვერვალიდან ჩანდეს ვეებერთელა სივრცეზე. სავარაუდოა, რომ ამ შემთხვევაში „ილიადაში“ აისახა პოეტის თანამედროვეთა ხანგრძლივი დაკვირვება იმაზე, თუ როგორია მხედველობის არე ყველაზე მაღალი წერტილებიდან.

იდას მთასთან დაკავშირებით ჰომეროსი კიდევ უფრო გვიზუსტებს ინფორმაციას, როდესაც მის ერთ-ერთ უმშვენიერეს და უმაღლეს მწვერვალად გარგარონს წარმოგვიდგენს. ზეესის ცდუნების სცენაში წარმოდგენილია, თუ როგორ იხილავს კრონიდი ჰერას სწორედ ამ მთაზე და აუწერელი ვნება აღინთება:

XIV. 292-296

ჰერა კი სწრაფად გაემართა გარგაროსისკენ,
იქვე, იდაზე იყო ზეესი, ღრუბელთმქუფრავი,
ცოლს თვალი მოჰკრა, აუთრთოლა სული ეროსმა,
როგორც ჰერასთან პირველტროფობამ დათენთა ტკბილად,
მშობლებისაგან მალულად რომ დანებდნენ ვნებას.

გარგაროსი „ილიადაში“ კიდევ ორჯერ გვხვდება:

VIII. 47-48

[ზეესმა] მიაღწია უხვწყარიან იდას, ცხოველთა დედას,
გარგარონს, სადაც სამფლობელო და კეთილსურნელოვანი ბომონი იყო მისი.

XV. 152-153

[აპოლონი და ირისი] მივიდნენ წყარომრავალ იდაზე, ცხოველთა დედასთან.
ნახეს შორსმხედველი კრონიდი გარგარონის მწვერვალზე.

ჰომეროსმა საკმაოდ დეტალურად აგვიწერა, თუ რა ხდება ბრძოლის ველზე ზღვის მხარეს, სადაც აქაველები არიან განლაგებულნი. ამ შემთხვევაში აშკარად იგულისხმება ეგეოსის ზღვა. ტროადასთან და, როგორც ჩანს, ტროას ფუნქციასთანაც მნიშვნელოვნადაა დაკავშირებული ჰელესპონტოსი, რაც „ილიადაში“ მისი ხსენების სისშირითაა დადასტურებული. ჰელესპონტოსი ოთხჯერ გვხვდება ეპოსში:

XV. 232-233

[ზეესი – აპოლონს] გაუდვივე დიდი რისხვა [ჰექტორს], სანამ გაქცეულ

აქაველებს ნავებთან და ჰელესპონტოსთან არ მიიყვანს.

XVIII. 150.

[აქაველები] გაიქცნენ ნავებისკენ და ჰელესპონტოსთან მიადწიეს.

XXIV. 346.

[ჰერმესი] მალე ტროასთან, ჰელესპონტოსთან მივიდა.

XXIV. 545-546

[აქილევსი – პრიამოსს] ფრიგიაში და უკიდუგანო ჰელესპონტოსში

ბრწყინავდაო, ამბობენ შენი და შენი ძეების სიმდიდრე, მოხუცო.

ტროადის გარშემო მდებარე კუნძულებიც საკმაოდ მნიშვნელოვან გეოგრაფიულ ორიენტირებად წარმოგვიდგებიან „ილიადაში“, რადგან აშკარაა, რომ ისინი ტროადასთან მჭიდრო კავშირში იყვნენ. ჰომეროსი ახსენებს სამოთრაკეს (სამოსს), იმბროსს, ტენედოსს, ლესბოსს და ლემნოსს. მაგ:

XIII. 11-12

[ზეუსი] მაღალი სამოსის უმაღლესი მწვერვალიდან [უყურებდა] თრაკიას.

აქილევსი კი ასე მიმართავს პრიამოსს:

XXIV. 543-546

შენც, მოხუცო, გამიგია, რომ აყვავებული, მდიდარი იყავი

რამდენი ლესბოსზე, მაკარიის მხარეში,

ფრიგიაში და უსაზღვრო ჰელესპონტოსში

შენი და შენი შვილების სიმდიდრე, მოხუცო, ბრწყინავდაო, ამბობენ.

XIV-230-231.

[ჰერა] ათონის მთიდან აქაფებულ ზღვამდე დაეშვა

და მიადწია ლემნოსს, ღვთიურ თოასის ქალაქს.

შეიძლება ითქვას, რომ გეოგრაფიულ ორიენტირთა შორის ყველაზე უფრო ინტენსიურადაა ჩართული პოემის სტრუქტურაში ტროას მიდამოების მდინარეები – ქსანთოსი, იგივე სკამანდროსი და სიმოეისი. როგორც ჩანს, ქსანთოსის სათავეები ლიკიაში იყო:

II. 876-877

სარპედონს და გლაგოსს მოყვებოდნენ უზადო ლიკიელები,

შორი ლიკიიდან, ქსანთოსი რომ მოედინება.

VI. 172-173

[ბელეროფონმა] რომ მიადწია ქსანთოსს და ვრცელმინდვრებიან ლიკიას,

სტუმართმოყვარე ხელმწიფემ დიდი პატივით მიიღო.

მდინარე ქსანთოსთან/სკამანდროსთან ერთად მოიხსენიება მდინარე სიმოეისი:

VI. 3-4

ერთმანეთს უმიზნებდნენ სპილენძის შუბებს

სიმოეისის და ქსანთოსის დინებას შორის.

როგორც ჩანს, ტროადის ეს ორი მდინარე ერთმანეთს უერთდებოდა:

V. 773-774

[ცხენები] ტროას მიაღწევენ, მდინარე რომ დის,

სადაც სიმოეისს სკამანდროსი უერთდება.

თითქმის მთელი XXI სიმღერის მანძილზე ბრძოლაში აქტიურადაა ჩართული პერსონიფიცირებული მდინარე ქსანთოსი/სკამანდროსი, როდესაც ის აქილეუსის წინააღმდეგ აღსდგება და მდინარე სიმოეისსაც შესთხოვს დახმარებას (XXI. 130 შმდ.) ჰერას ჰეფესტოს მოშველიება დასჭირდა, რომ გამძვინვარებული მდინარე დაეცხრო. (XXI. 382. შმდ.)

“ილიადის“ ერთ ეპიზოდში, როდესაც აქაველთა სიმაგრის დანგრევა სურთ ღმერთებს, ბჭობაა გამართული, თუ როგორ მიმართონ კედლის დასანგრევად ყველა მდინარე, რომელიც იღას მთიდან იღებს სათავეს და ზღვაში ჩაედინება. აქ ჩამოთვლილია: ჰეპტაპოროსი, კარესოსი, რესოსი, როდიოსი, აისეპოსი, გრენიკოსი, სკამანდროსი და სიმოეისი (XII, 16 შმდ.).¹⁴⁸

ამდენად, როგორც ვხედავთ, პრიამოსის ქალაქის ჰომეროსისეულ აღქმაში საკმაოდ მკაფიოდ იკვეთება ინფორმაციის სამი წყარო. შეიძლება ითქვას, რომ ეპითეტების დონეზე დომინანტური არის ტრადიცია, რადგან, სავსებით ბუნებრივია, ჰომეროსის ეპითეტები ადეკვატური მხოლოდ იმ ქალაქის მიმართ იქნებოდა, რომელიც დანგრევამდე არსებობდა. რაც შეეხება თავად ქალაქის ვიზუალურ აღქმას, ამ შემთხვევაში, ვფიქრობთ, უფრო მეტია პოეტური წარმოსახვის კვალი; თუმცა, როგორც ჩანს, აქაც არცთუ უმნიშვნელო იყო ტრადიციის როლი და ჰომეროსის ან მისი უშუალო წყაროს ქალაქის ნანგრევებზე ვიზუალური დაკვირვების შედეგი.

ყველაზე უფრო ადეკვატური რეალობასთან ჰომეროსი არის ტროადის გეოგრაფიული კონტექსტის გადმოცემისას. ამ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რამდენად უკავშირებდა ტრადიცია მასთან დასახელებულ თითოეულ პუნქტს, ჰომეროსის ძირითადი ორიენტირები სრული რეალობაა და მათი დასახელება, სავარაუდოა, თავად პოეტის ან მისი უშუალო წყაროს ემპირიული ცოდნის ნაყოფი იყო.

¹⁴⁸ ტროადის ჰიდროლოგიისათვის შდრ. 304.

VI. ტროას ომი და ისტორია

წინა თავებში შესაძლებლობა გვქონდა, გვემსჯელა იმის თაობაზე, რომ ჰომეროსთან მოცემული ტროასა და ტროადასთან დაკავშირებული გეოგრაფიული ინფორმაცია გარკვეულწილად ადეკვატურია რეალობისა. მიუხედავად იმისა, რომ ეპოქაში დასახელებული ზოგიერთი ხალხი თუ დასახლება ნამდვილად იყო თუ არა გვიანბრინჯაოს ხანის მცირე აზიაში, ნათელია ის, რომ ჰომეროსამდელ ტრადიციაში ისინი აშკარად ანატოლიასთან იყვნენ დაკავშირებულნი. ასევე, მეცნიერებაში იქით იხრებიან, რომ ჰომეროსთან წარმოდგენილი ეგეიდისა და საბერძნეთის სურათიც უფრო ჰომეროსამდელი, შესაძლოა, სულაც მიკენური ეპოქის შესაბამისია, ვიდრე გეომეტრიული ეპოქისა.¹⁴⁹ მაგრამ, რამდენად რეალურიც არ უნდა იყოს ჰომეროსის მონაცემები ეთნოგეოგრაფიული თუ გეოგრაფიული თვალსაზრისით, ეს ჯერ კიდევ არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ ასევე რეალურად მივიჩნიოთ ტროას ომი.

ტროას ომის ისტორიული რეალობის თაობაზე მეცნიერებაში უკვე კარგა ხანია, მიმდინარეობს დავა ორი უკიდურესი პოზიციის მომხრეებს შორის:¹⁵⁰

ა) ტროას ომი საერთოდ არ მომხდარა.

ბ) ტროას ომი ისტორიული ფაქტია და მას ზუსტად აღწერს ჰომეროსი.¹⁵¹

ამასთან დაკავშირებით არსებობს მრავალრიცხოვანი თვალსაზრისი, რომელთა მიმოხილვა შორს წაგვიყვანს. უკანასკნელ ხანებში გამოითქვა ვარაუდი, რომ ჰომეროსი ტროას ომით ერთგვარად აჯამებს იმ სხვადასხვა ლაშქრობას, რომელიც ე.წ. გმირთა ეპოქაში შეიძლება მართლაც განეხორციელებინათ ბერძნებს ტროას წინააღმდეგ.¹⁵²

რამდენადაც ჩვენი მიზანია, ერთის მხრივ, იმის განხილვა, თუ როგორ ასახავს ჰომეროსი ტროას ომს, და მეორეს მხრივ, იმისა, თუ რა არის ამ შემთხვევაში მისი ე.წ. „ისტორიული“ იმპულსი, თავდაპირველად გავიხსენოთ, რა კონკრეტულ მონაცემებს გვთავაზობს ჰომეროსი ამ ომის შესახებ:

1) ჰომეროსის მიხედვით, ტროასთან ომი ცხრა წელიწადი გრძელდებოდა და ტროას დანგრევა მხოლოდ მეათე წელს მოხერხდა (II, 284 შმდ. XII, 15).

2) ტროას ომის მიზეზი იყო ელენეს მოტაცება (II, 161-162; III, 156-157) ომი დამთავრდა ქალაქის აღებითა და დანგრევით, ელენეს დაბრუნებით, მოსახლეო-

¹⁴⁹ მიმოხილვისათვის შდრ: 134.

¹⁵⁰ მიმოხილვისათვის იხ.: 145; 94; 214; 215; 193.

¹⁵¹ საკითხის მიმოხილვისათვის შდრ: 77, 161 შმდ.; 40; 326; 327.

¹⁵² 75.

ბის დიდი ნაწილის ამოწვევით ან მონად ქცევით; მაგრამ, ჰომეროსის მიხედვით, აქაველები არ რჩებიან ტროაში. ამდენად, მათი ომი არის არა დაპყრობითი, რომლის შედეგადაც აგამემნონის წინამძღოლობით წამოსულმა ლაშქარმა უნდა შემოიერთოს ტროა, არამედ მას აქვს დამსჯელი ომის სახე (IX, 19 შმდ., XXI, 374 შმდ., I, 158 შმდ., II, 354 შმდ. და სხვა).

3) მართალია, პრიამოსის შთამომავლობა და ტროელთა ეს დინასტიური ხაზი ომის მსხვერპლი გახდა, მაგრამ ტროადაში აგრძელებენ მეუფებას ენეასი და მისი შთამომავლები (XX, 303 შმდ.).

4) ტროას ომში მონაწილეობისათვის საბერძნეთიდან წამოვიდა აქაველთა 1186 ხომალდი. თუკი II სიმღერის ხომალდთა კატალოგს გავითვალისწინებთ, კერძოდ, ბეოტიელთა ხომალდების რაოდენობას და იმ მებრძოლთა რიცხვს, რომელიც თითოეულ გემზე იჯდა (120 მებრძოლი), შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ თითოეულ აქეურ ხომალდზე საშუალოდ სულ ცოტა, 100 კაცი მაინც უნდა ყოფილიყო. თუმცა, შეიძლება ისიც დავუშვათ, რომ თითოეულ ხომალდზე მსხდომი მებრძოლის მხოლოდ ერთხელ მოცემული რაოდენობა იმის მანიშნებელია, რომ მებრძოლთა ეს ციფრი განსაზღვრულია სხვა ხომალდებისთვისაც. შესაბამისად, თუკი სტანდარტულად მივიჩნევთ ბეოტიელთა ხომალდების ტევადობას, აქაველების 43 წინამძღოლს, ხომალდთა კატალოგის მიხედვით, ტროადაში 142.320 მებრძოლი უნდა წამოეყვანა. ხოლო თუ ხომალდთა რაოდენობას მებრძოლთა საშუალო რაოდენობაზე გავთვლით, მაშინ მებრძოლთა რიცხვი დაახლ. 120.000 მაინც გამოდის.

საყურადღებოა, რომ თუკიდიდესი ტროას ომის მასშტაბებზე მსჯელობისას არსებითად ჰომეროსის კატალოგის მონაცემებს ეყრდნობა, როდესაც ამბობს, რომ აქაველთა ლაშქარი დაახლ. 100.000-მდე მებრძოლს შეიცავდა.¹⁵³

5) საკმაოდ შთამბეჭდავია ტროელებისა და მათი მოკავშირეების რაოდენობა, თუმცა, ის მნიშვნელოვნად ჩამოუვარდება აქაველთა ლაშქარს. „ილიადა“ იძლევა საშუალებას, ვივარაუდოთ, რომ ტროელთა მხარეს, სულ ცოტა, 50.000 კაცი მაინც იბრძოდა (VIII, 556-559).

6) კატალოგის მიხედვით, ტროას ომში მონაწილეობს საბერძნეთის 29 რეგიონი. ისტორიულად ელინთა კუთვნილი ტერიტორიებიდან გამოტოვებულია მხოლოდ ეგეოსის ზღვის რამდენიმე კუნძული: კიკლადები, ჩრდილოეთ სპორადები,

---

¹⁵³ 17.

სამოთრაკე, ლემნოსი, ლესბოსი, ქიოსი, პათმოსი.¹⁵⁴ ამ კუნძულების მოსახლეობა არ ფიგურირებს არც ტროელებსა და მათ მოკავშირეებს შორის. თუმცა, „ილიადის“ ზოგიერთი ადგილი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ აღნიშნულ კუნძულებს მჭიდრო ურთიერთობა ჰქონდათ ტროასა და ტროადასთან.

რაც შეეხება ტროელებსა და მათ მოკავშირეებს, მათზე ზემოთ გვქონდა დაწვრილებით მსჯელობა. მხოლოდ იმას ვიტყვით, რომ კატალოგში ჩამოთვლილია 16 რაზმი რეგიონების მიხედვით (II, 816 შმდ.).

7) „ილიადის“ მიხედვით, ტროა პრიამოსამდე რამდენჯერმე დაინგრა და იგი კვლავ ააშენეს. ერთხელ პოსეიდონის ნებით – გეოლოგიური კატასტროფით, მეორედ – გამძვინვარებული ჰერაკლეს მიერ.

8) აღსანიშნავია, რომ თავად ანტიკური ე.წ. მითოლოგიური ქრონოლოგია ტროას ომის სულ სხვადასხვა თარიღებს გვაძლევს. ეს თარიღები მერყეობენ ძვ.წ. 1334-1136 წლებს შორის. რა თქმა უნდა, ეს მერყეობა, ერთის მხრივ, შეიძლება იმით იყოს გამოწვეული, რომ სხვადასხვა ავტორი ქრონოლოგიის სხვადასხვა პრინციპს მიმართავს, ანუ თაობათა ხანგრძლივობის განსაზღვრისას განსხვავებაა კრიტერიუმებში. მაგრამ, როგორც ქვემოთ დავინახავთ, არ არის გამორიცხული, რომ ეს მერყეობა, გარკვეულწილად, ტროაში სხვადასხვა დროს მომხდარ ომებს არეკლავდეს.

იმ მონაცემებზე, რომლებიც ტროას ომთან დაკავშირებით ჰომეროსთან დასტურდება, შეიძლება შემდეგი კითხვები თუ საკითხები წამოიჭრას:

1) რამდენადაა შესაძლებელი, რომ მრავალი ათასი კაცი ათი წლის განმავლობაში ყოფილიყო ტროასთან დაბანაკებული და ბრძოლები გაგრძელებულიყო ესოდენ დიდი ხნის განმავლობაში?

როგორც ვთქვით, ჰომეროსის მიხედვით წლების განმავლობაში ტროასა და მის გარეთ კონცენტრირებული იყო ერთმანეთს დაპირისპირებული მხარეების დაახლოებით 200.000 მებრძოლი. როგორც ლ. გორდეზიანი შენიშნავს, ბრინჯაოს ხანის ანატოლიაში ამგვარი გაბმული, ხანგრძლივი ომების წარმოების პრეცედენტი არ არსებობს. რასაკვირველია, სავსებით შესაძლებელია, რომ ორ მხარეს შორის დაპირისპირება ხანგრძლივი დროის განმავლობაში გაგრძელებულიყო, მაგრამ ასეთ შემთხვევაში ომი წარმოადგენდა პერიოდული შეტაკებების, ბრძოლების ერთობლიობას და არა რაღაც ერთ, გაბმულ ომს.¹⁵⁵ რა თქმა უნდა, ძნე-

¹⁵⁴ შდრ. 196, 145.

¹⁵⁵ მიმოხილვისათვის შდრ. 75.

ლი წარმოსადგენია, რომ მებრძოლთა ეს რაოდენობა ამდენი წლის განმავლობაში შეიძლება, გაეძლო ტროადის საკმაოდ შეზღუდული ტერიტორიის ფარგლებში.

თუკი ჰომეროსი ამ შემთხვევაში რაღაც ისტორიულ რეალობას არეკლავს, ეს შეიძლება იყოს ან ერთი, დროში ბევრად უფრო შეზღუდული ომის ჰიპერბოლიზებული ტრანსფორმაცია პოეტურ ტრადიციაში, ან ორ მხარეს შორის არსებული ხანგრძლივი დაპირისპირების ასახვა, რომელიც პერიოდულად წარმოებული ომების სახით უნდა წარმოვიდგინოთ. ჩვენ ამ ორივე შესაძლებლობის თანაარსებობის დაშვებისაკენ ვიხრებით, რაზეც ყურადღებას უფრო დეტალურად ქვემოთ შევაჩერებთ.

2) თავად ტროას ომის მოტივი, რომელიც ჰომეროსთანაა წარმოდგენილი და შემდეგ მთელი ბერძნული ტრადიციის მიერ გაზიარებული – ელენეს მოტაცება – შეიძლება მივიჩნიოთ პოეტური ფანტაზიის ნაყოფად, ან რაღაც რეალური ისტორიული ფაქტის ანარეკლად. როგორც ცნობილია, ჰეროდოტოსი ბერძენ-სპარსელთა ომების მიხეზებზე საუბრისას საგანგებოდ აჩერებს ყურადღებას ელადისა და აზიის ისტორიაში ქალთა მოტაცების მომენტზე.

რა თქმა უნდა, აქედან გამომდინარე, ომის დაწყების ერთ-ერთ მოტივად შეიძლება მართლაც მივიჩნიოთ მსგავსი მოვლენა, რადგან არაფრით არ დასტურდება, რომ ბერძენთა სავარაუდო ლაშქრობა ტროადაში მხოლოდ შორს მიმავალი გეოპოლიტიკური ინტერესებით იყო განპირობებული, კერძოდ, შავი ზღვის შესასვლელზე კონტროლის დაწესების სურვილით. ამ შემთხვევაში მოსალოდნელი იქნებოდა, რომ ბერძენები ტროადის რეგიონში ომის შემდეგ დარჩენილიყვნენ და აქ თავიანთთვის პლაცდარმი შეექმნათ, როგორც ეს მათ ეოლიის კოლონიზაციისას გააკეთეს. არც ჰომეროსი და არც არქეოლოგიური მონაცემები გვიანბრინჯაოს ხანაში ტროადაში ბერძენთა ამგვარი პლაცდარმის არსებობაზე არ მიგვითითებენ.

სავსებით ბუნებრივია, ვიფიქროთ, რომ ომს არ ჰქონდა მხოლოდ დამსჯელი ხასიათი, თუმცა, გვიანბრინჯაოს ხანის ტროას არც ერთ შრეში არ ჩანს აქ მიკენელთა ხანგრძლივად ბინადრობის კვალი. ჰომეროსის მონაცემებიც და ძველადმოსავლური წყაროებიც ტროასა და მიკენურ საბერძნეთს შორის არაერთგვაროვანი ურთიერთობების შესაძლებლობაზე მიგვანიშნებენ. თავად ის ფაქტი, რომ მითოპოეტური ტრადიციის თანახმად პარისს მენელაოსის რეზიდენციიდან მიჰყავს ელენე, ვფიქრობთ, ამგვარი ურთიერთობების არეკვლად შეიძლება წარ-

მოვიდგინოთ. იგივე შეიძლება ვთქვათ ჰერაკლესა და ლაომედონის შესახებ არსებულ მითოლოგიურ ინფორმაციაზეც.

რაც შეეხება ხეთურ დოკუმენტებს, აქ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საკმაოდ ადრე ჩნდება Ahhiyawa (დაახლ. ძვ.წ. 1500 წლისათვის). ბუნებრივია, ვიფიქროთ, რომ თუკი ხეთებსა და აქაველებს შორის მრავალსაუკუნოვანი, ძირითადად მეგობრული ურთიერთობები შეიძლება არსებულებოდა, არ არის გამორიცხული, რომ ასეთივე ურთიერთობები შეიძლება ჰქონოდათ აქიავასა და ეგეიდასთან უფრო ახლოს მდებარე ტროას თუ ტროადას.

ძველ სამყაროში ნებისმიერი ომის შედეგი ნგრევასა და სისხლისღვრასთან ერთად იყო მშვიდობიანი მოსახლეობის მონად ქცევა და მათი თან წაყვანა საკუთარი ინტერესების სამსახურში ჩასაყენებლად. როგორც ლევან გორდუზიანის დაკვირვება გვაჩვენებს,¹⁵⁶ მიკენურ სამყაროში ძვ.წ. XIII ს-ის II ნახევრისთვის საგრძნობია მცირე აზიიდან წამოყვანილი მსახური ქალების დიდი რაოდენობა. ამ დასკვნას B ხაზოვანი დოკუმენტების ანალიზის საფუძველზე აკეთებს მკვლევარი, რაც საშუალებას აძლევს, დაუშვას, რომ XIII საუკუნის მეორე ნახევარში შეიძლება მართლაც ეწარმოებინათ აქაველებს მნიშვნელოვანი საომარი ოპერაცია, ან ოპერაციები, რომლებსაც შედეგად მოჰყვა აქედან წაყვანილი მონა ქალების რაოდენობის ზრდა. ყურადღებას იმსახურებს ის, რომ ხეთურ დოკუმენტებში სწორედ XIII საუკუნის ბოლოს (მხედველობაში გვაქვს თუთხალიას IV-ის უსტარი – ძვ.წ. ≈ 1250-1220 წლები) ხათის ტოლ მეფეებად მოხსენიებულნი არიან ეგვიპტის, ასირიისა და Ahhiyawa-ს მბრძანებლები. ამდენად მაღალი სტატუსი, ვიქრობთ, აქიავას მეფეს შეეძლო მხოლოდ მას შემდეგ მიეღო, რაც რაღაც მოვლენა Ahhiyawa-ს პოზიციებს არა მარტო ეგეიდაში, არამედ მცირე აზიაშიც მნიშვნელოვანს გახდიდა. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ეს მოვლენა სწორედ Ahhiyawa-ს მიერ ჩატარებული რაღაც საბრძოლო ოპერაცია, თუ ოპერაციები უნდა ყოფილიყო მცირე აზიაში. ყველაზე უფრო ლოგიკური იქნებოდა, დაგვეშვა, რომ აქიავას უმთავრესი საბრძოლო აქტივობა ანატოლიაში სადღაც ძვ.წ. XIII ს-ის II ნახევარში სწორედ ის ომი უნდა ყოფილიყო, რომელიც ტროას ომის მითოპოეტური ტრადიციის წარმოქმნისათვის იმპულსის მიმცემი გახდა.

ბუნებრივია, ამ შემთხვევაში ისმის კითხვა: არქეოლოგების მიერ გამოვლენილ ტროას რომელ ფენასთან შეიძლება იყოს დაკავშირებული ეს ომი. რო-

---

¹⁵⁶ 75.

გორც არქეოლოგიურმა გათხრებმა გვაჩვენეს, მიკენური ეპოქის საბერძნეთს შეიძლება ურთიერთობა ჰქონოდა ტროა VI-სა და ტროა VIIa-სთან. ტროა VI დანგრეული ჩანს სადღაც ძვ.წ. XIII ს-ის დასაწყისში ან შუა პერიოდში, ხოლო ტროა VIIa, რომელსაც კორფმანი უკანასკნელ ხანებში ტროა VII-ს უწოდებს (იმდენად აგრძელებს ეს ფენა ტროა VI-ს ტრადიციებს) – 1180 წლისათვის. ტროა VI-ს დანგრევაში არ არის გამოკვეთილი საბრძოლო ოპერაციების კვალი და მიანიშნავს, რომ აქ უფრო გეოლოგიურ კატასტროფასთან გვექნება საქმე.¹⁵⁷ შახერმეირი იმასაც ფიქრობდა, რომ პოსეიდონისაგან ლაომედონისადმი მოვლენილი სასჯელი მიწისძვრის მითოპოეტურ ასახვად შეიძლება მივიჩნიოთ. ტროა VI ხომ სწორედ მიწისძვრის შედეგად დაინგრა.¹⁵⁸ რაც შეეხება ტროა VII-ს, ანუ ტროა VIIa-ს, მის განადგურებაში უკვე აშკარად ჩანს საბრძოლო ოპერაციის კვალი.¹⁵⁹ რა თქმა უნდა, ტროა VI-ს დანგრევა შეიძლება უკავშირდებოდეს გეოლოგიურ კატასტროფასაც და გარკვეულ საბრძოლო ოპერაციასაც. ამ მხრივ მეცნიერებაში უკვე მიაქცევენ ყურადღება იმას, რომ თავად ტროა აქაველებმა აიღეს არა გარედან შეტევით, არამედ ხის ცხენით, ანუ ეშმაკობის გზით. არ არის გამორიცხული, რომ ტროა VI-ს დაცემა მომხდარიყო მართლაც მოხერხებულად განხორციელებული ოპერაციის საშუალებით და მას არ მოჰყოლოდა ქალაქის ცეცხლით მოსპობა.

რაც შეეხება ტროა VI-ის მომდევნო შრეს, მართალია, იგი საბრძოლო ოპერაციის შედეგად ჩანს დანგრეული, მაგრამ მოსალოდნელია, რომ 1200-1180 წლისათვის ტროაზე შეტევა განხორციელებინათ არა აქაველებს, არამედ ე.წ. ზღვის ხალხებს,¹⁶⁰ ან თრაკიულ ტომებს,¹⁶¹ რომელთა გადაადგილება ევროპიდან ანატოლიაში სწორედ ამ დროს უნდა მომხდარიყო. როგორც არქეოლოგია გვაჩვენებს, ტროა VII-ს, ანუ ტროა VIIa-ს დანგრევას მართლაც მოჰყვა კულტურის მკვეთრი ცვლილება. ვარაუდობენ, რომ ტროა VIIb-დან მოყოლებული, XI ს-ის ჩათვლით ტროადაში აშკარად თრაკიული ტომები იყვნენ დამკვიდრებულნი.¹⁶² ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ჰომეროსის ცნობა ენეასისა და მის შთამომავალთა მეუფების შესახებ ტროადაში ომის შემდეგ. თუკი გავისხენებთ, რომ ენეასის

¹⁵⁷ მიმოხილვისათვის იხ. 241; 190.

¹⁵⁸ 220, ასევე 221, 114 შმდ.

¹⁵⁹ 75. იქვე ლიტერატურა.

¹⁶⁰ ზღვის ხალხთა შესახებ იხ. 193. ასევე 315, 11, 333 შმდ.

¹⁶¹ თრაკიელთა ანატოლიაში გადმოსახლების შესახებ შმდ. 27; 25.

¹⁶² ის, რომ ძვ. წ. აღ-ის XI ს-ში ტროაში ჯერ კიდევ საკმაოდ ინტენსიური საქალაქო ცხოვრება მიმდინარეობდა, დასტურდება ტროას ძვ.წ. XI ს-ის შრეში იეროგლიფური ხეობის წარწერიანი საბეჭდავის აღმოჩენა. დაწვრილებით იხ.: 85; 86.

სახელში მეცნიერები თრაკიულ ძირებს ხედავენ, მაშინ დაახლოებით ამგვარი სურათი შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ: აქაველთა მნიშვნელოვანი საბრძოლო ოპერაციის შედეგად ტროა დამარცხდა, თუმცა გამარჯვებულნი აღარ დარჩენილან ტროადაში და ქალაქში მოსახლეობას შესაძლებლობა მიეცა, კვლავ აღედგინა ცხოვრება. 1200 ან 1180 წლისთვის ზღვის ხალხთა, ან თრაკიულ ტომთა შემოტევის მძლავრმა ტალღამ დაანგრია ტროა და აქ მოხდა მოსახლეობის სერიოზული ჩანაცვლება. ქალაქის ამ შრემ კიდევ საკმაო ხანს გააგრძელა არსებობა. შემდეგ კი ეს ქალაქიც უკაცურდება და რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში, დაახლ. ძვ.წ. 700 წლამდე, ტროადაში დასახლება არ განახლებულა. ძვ.წ. 700 წლიდან კი აქ უკვე იწყება ეოლიელ ბერძენთა აქტივობა და ტროა თანდათანობით ბერძნული ხდება. ბუნებრივია, პოეტს, რომელიც ძვ.წ. VIII-VII ს-ში მოღვაწეობდა, ან მის ინფორმატორს, ამ ადგილას დახვდებოდა ძველი ქალაქის საკმაოდ შთამბეჭდავი ნანგრევები, რომლებიც არა მხოლოდ ნგრევის, არამედ ცეცხლის კვალსაც აჩვენებდა.

რა თქმა უნდა, მაშინდელი ბერძენი ბევრად უფრო სრულ წარმოდგენას შეიქმნიდა ძველ, დიდებულ ქალაქზე, ვიდრე ნებისმიერი ჩვენგანი დღეს, თუნდაც არქეოლოგიური გათხრების შემდეგ. ტრადიციით გადმოცემული ტროას მრავალი ეპითეტი მის თვალში ნანგრევების სახით ფაქტობრივ შესატყვისობას კპოვებდა, რადგან ძნელი წარმოსადგენია, რომ იმ დროისათვის სრულიად გამქრალიყო თლილი ქვებით ოსტატურად ნაგები კედლებისა და შენობების კვალი. შესაბამისად, მითოპოეტურ ტრადიციაში არსებული დიდებული ქალაქის აქაველთა მიერ დანგრევა და ტროელთა მონად ქცევა თუ ამოუღებტა, ტროადაში აქაველთა არდარჩენა და აქ ადგილობრივი დინასტიის გაგრძელება, ტროას ცეცხლით გადაწვა და დანგრევა შეიძლებოდა მდიდარი ეპიკური ტრადიციით ნასაზრდოებ გენიალურ პოეტს გაეერთიანებინა ტროას ომის გრანდიოზულ სურათად.

3) რაოდენ გადაჭარბებულადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს ინფორმაცია აქაველთა ლაშქრის მასშტაბების შესახებ, სავარაუდოა, რომ ბერძნებს XIII საუკუნეში მართლაც უნდა მოემოქმედნათ რაღაც ისეთი, რაც, ერთის მხრივ, თაობებს სიამაყის გრძნობით აღავსებდა და, მეორეს მხრივ, ხეთებს მისცემდა საფუძველს, XIII საუკუნისთვის აქაველთა მეფე თავისი და აღმოსავლეთის სახელმწიფოთა მეფეების თანასწორად მიეჩნია. თუკი გავითვალისწინებთ, რომ XIII საუკუნის მიწურულისთვის მიკენის სიძლიერე უკვე თითქმის მთლიანად განქარვებულია, შეიძლება ვიფიქროთ, რომ აქეურ საბერძნეთს ასეთი მასშტაბური საბრძოლო ოპე-

რაციის ჩატარება (რა თქმა უნდა, არა ათი წლის განმავლობაში გაბმულის) შეედლო მხოლოდ ძვ.წ. XIII ს-ში, ანუ მაშინ, როდესაც მიკენი განსაკუთრებით ძლიერი იყო. როგორც მრავალმა მეცნიერმა მიაქცია ყურადღება, ჰეროდოტოსი სრულიად გარკვევით გვაუწყებს, რომ ტროას ომის შემდეგ ეს რეგიონი შიმშილობამ მოიცვა, რასაც სავალალო შედეგები მოჰყვა.¹⁶³

საინტერესოა, რომ მეცნიერები ზღვის ხალხების თავგანწირული შემოსევის მოვლენასაც XIII-XII საუკუნეების მიჯნაზე სწორედ საშინელ შიმშილობასთან აკავშირებენ ეგვიპტა-ანატოლიაში.¹⁶⁴

4) რა თქმა უნდა, ყურადღებას იქცევს ცნობები ტროელთა და მათ მოკავშირეთა როდენობის შესახებ. ჯერ შევეხოთ ტროელთა და მათ მოკავშირეთა ლაშქრის მასშტაბებს. სავსებით ბუნებრივად ისმის კითხვა: რამდენად დასაშვებია, დასავლეთ ანატოლიაში რომელიმე კოალიციას მოეხერხებინა 50.000 მებრძოლის შეკრება. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჰომეროსთან წარმოდგენილი კოალიცია ყველაზე მეტად აშშუვას კავშირთან ნახულობს პარალელს. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა, რომ ხეთთა მეფის – თუთხალიას II-ის, ან თუთხალიას IV-ის მიერ აშშუვას წინააღმდეგ ჩატარებული საბრძოლო ოპერაციის შედეგად, ხეთთა ცნობით, მათ მრავალი ტყვე წამოიყვანეს. ამან შეიძლება გვაფიქრებინოს, რომ აშშუვას კოალიცია საკმაოდ მნიშვნელოვანი იყო და მას მართლაც შეეძლო მრავალრიცხოვანი ჯარის დაპირისპირება მოწინააღმდეგისათვის. რაც შეეხება ტროელთა მოკავშირეების შემადგენლობას იმ სახით, როგორც ის ჰომეროსთანაა წარმოდგენილი, ამ ნუსხაში თრაკიულ-ფრიგიული ტომების მოხსენიების გამო შეიძლება ითქვას შემდეგი: ძვ. წ. VIII საუკუნის ბერძენს, ბუნებრივია, ანატოლიაში დახვდებოდნენ თრაკიული და ფრიგიული ტომები, რადგან ისინი II ათასწლეულის მიწურულიდან აქ იწყებენ შემოსვლას. ზღვის ხალხების შემოსევის შემდეგ გეომეტრიული პერიოდის დასასრულამდე ძნელი წარმოსადგენია, რომ ტროადის მკვიდრთ რაღაც დიდი საბრძოლო კოალიცია შეექმნათ. ეს, ფაქტობრივად, მხოლოდ ფრიგიელებს შეეძლოთ, რომელთა ძლიერებაზე ჩვენამდე წყაროებმა მოიტანეს ინფორმაცია.¹⁶⁵ ამ შემთხვევაშიც, როგორც ჩანს, ისევე, როგორც სხვა მომენტებში, უნდა დავინახოთ ძველი მონაცემების ახლით ჩანაცვლების ფაქტი. სავსებით შესაძლებელია, რომ ტრადიციას შემოენახა ინფორმაცია გმირთა ეპოქის აქაველთა საბრძოლო ექსპედიციის დროს მათი მოწინააღ-

¹⁶³ 8, VII, 171.

¹⁶⁴ 31.

¹⁶⁵ მიმოხილვისათვის შდრ: 323, 9, 965 შმდ. იქვე ლიტერატურა.

მდეგეების შემადგენლობის შესახებ ანატოლიაში. საგარაუდოდ, ეს უნდა ყოფილიყო აშშუვას (Aššuwa) კავშირი. ბერძნულ მითოპოეტურ ტრადიციაში, ან მის წყაროში ამ კოალიციის ზოგიერთი ძველი წევრის სახელწოდება ამოაგდო იმ თრაკიულ-ფრიგიული ტომების სახელწოდებებმა, რომელთაც XII საუკუნიდან დაიკავეს ანატოლიის შესაბამისი ტერიტორიები.

6) ტროას ომთან დაკავშირებული ჰომეროსის გეოგრაფიის შესახებ ბევრი დაწერილა.¹⁶⁶ მიუხედავად იმისა, რამდენად დავეთანხმებით თეზისს, რომ აქაველთა სამყაროს ჰომეროსის მიერ წარმოდგენილი სურათი უფრო XIII საუკუნის მიკენური საბერძნეთის შესაბამისია, ვიდრე ბნელი წლების, ან გეომეტრიული ეპოქის ელადისა, ერთი სახსრებით აშკარაა: ამ მასშტაბის აქაველთა გაერთიანება შეიძლებოდა შექმნილიყო მხოლოდდამხოლოდ მიკენურ ეპოქაში. მიკენური ეპოქის შემდეგ, კლასიკურ ეპოქამდე ან ალექსანდრე მაკედონელამდე, ელინთა ამგვარი ერთიანობა ყოველად გამორიცხულია.

საყურადღებოა ისიც, რომ ჰომეროსის, კერძოდ, ხომალდთა კატალოგის მიხედვით, ბერძნებს ფეხი არ აქვთ მოკიდებული იმ მრავალ კუნძულზე, რომელზეც ისინი შემდგომ დამკვიდრდებიან. როგორც ფიქრობენ, ეს ფაქტიც მიკენურ ეპოქას ეხმიანება. რაც მთავარია, ვ. ბურიდან მოყოლებული,¹⁶⁷ არაერთგზის აღუნიშნავთ, რომ ჰომეროსთან მოხსენიებულ აქაველთა ლაშქარში მონაწილე თითქმის ყველა დასახლებას აქვს ე.წ. არქეოლოგიურად დადასტურებული მიკენური წარსული. ამასთან, კატალოგში ზოგი ისეთი დასახლებაა მოხსენიებული, რომელსაც აქვს მხოლოდ მიკენური წარსული და რომელსაც არ იცნობს პოსტმიკენური ტრადიცია.¹⁶⁸

რასაკვირველია, ჰომეროსის „ეთნოგრაფიულ“ მონაცემებს ვერ ექნებოდა აბსოლუტურად ზუსტი მიმართება მიკენურ სამყაროსთან და მასში, ბუნებრივია, შეიძლებოდა გაპარულიყო პოსტმიკენური ვითარების ამსახველი რამდენიმე მომენტი. მაგრამ, როგორც არაერთგზის აღუნიშნავთ, ასეთ „გამონაკლისთა“ ოდენობა ერთობ მოკრძალებულია. სახსრებით ბუნებრივად გვეჩვენება ის, რომ ელადის ჰომეროსთან წარმოდგენილი სურათი ბევრად უფრო ახლოსაა მიკენურ რეალობასთან, ვიდრე ტროადისა – ბრინჯაოს ხანის ანატოლიურთან. მცირე აზიაში, ჰომეროსის მიხედვით, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ისეთი ტომები ჩანან, რომ-

¹⁶⁶ ტროას ადგილის შესახებ მცირე აზიის ძვ.წ. II ათასწლეულის ისტორიულ-პოლიტიკურ კონტექსტში შდრ. 254.

¹⁶⁷ 44; შდრ. აგრ.: 134.

¹⁶⁸ მიმოხილვისათვის შდრ. 21.

ლებიც XII ს-მდე არ უნდა ყოფილიყვნენ ანატოლიაში. ამის პარალელურად, ჰომეროსს მთლიანად გამორჩა მხედველობიდან მცირე აზიის ისეთი მძლავრი იმპერია, როგორც ხეთთა სახელმწიფო იყო. ამ უკანასკნელს კი, თავად ხეთთა ინფორმაციით, მჭიდრო ურთიერთობები უნდა ჰქონოდა აქეურ საბერძნეთთან. ეს საკვებით ბუნებრივია, რადგან ელინურ ტრადიციას ისტორიული რეალობის გაცილებით უფრო ადეკვატური ინფორმაცია ექნებოდა შემონახული გმირთა ეპოქის ელადის შესახებ, ვიდრე ანატოლიისა.

7) როგორც არქეოლოგიური გათხრები გვიჩვენებს, ტროას (იგულისხმება ტროა VI და VII) ისტორია საკვებ იყო ბრძოლებით. ტროა VI-ს, თუკი ჩვენ მის ნაწილად მივიჩნევთ ტროა VIIa-ს, ანუ ტროა VII-ს, განსაკუთრებულად დრამატული პერიოდი უნდა ჰქონოდა XIII საუკუნეში. ამ პერიოდში ის ორგზის დაინგრა, აღარაფერს ვამბობთ ე.წ. „მცირე კატასტროფების“ შესახებ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, არ არის გამორიცხული, რომ ქალაქის პირველ ნგრევასთან კავშირი აქეურ ექსპედიციასაც ჰქონოდა. ხოლო მისი რამდენიმეგზის ნგრევის მითოპოეტურ ტრადიციაში შემონახული ინფორმაცია, შეიძლება, იმ დიდ თუ მცირე ბრძოლებს მოიცავდა, რაც ტროელებს ქალაქის დანგრევის, თუ მის გარეშეც შეიძლებოდა ჰქონოდათ როგორც აქაველებთან, ასევე ჩრდილოეთიდან თუ აღმოსავლეთიდან შემოჭრილ სხვადასხვა ტომებთან. პოეტურ ფანტაზიაში, როგორც ჩანს, ამ ომების მთელი სიმრავლე განზოგადდა ერთ დიდ ომად, რომელსაც, როგორც აღვნიშნეთ, შეიძლებოდა მართლაც ჰქონოდა კავშირი XIII საუკუნეში ქალაქთან გამართულ აქაველთა და ტროელთა რაღაც მნიშვნელოვან შერკინებასთან.

8) როგორც ცნობილია, ე.წ. მითოლოგიურ ქრონოლოგიაში, რომლის საფუძველზეც ძველი ბერძნები ათარიღებდნენ გმირთა ეპოქაში მომხდარ მოვლენებს, გვაქვს გარკვეული განსხვავებები სხვადასხვა მოვლენის დროის განსაზღვრაში. შესაბამისად, არგონავტების ღაშქრობის, დანაიდების ეგვიპტიდან გადმოსვლის, თებეს მოვლენების სხვადასხვა თარიღები შეიძლება შემოგვთავაზოს ბერძნულმა ტრადიციამ (უფრო ადრინდელი, ან უფრო გვიანდელი).

და მაინც, შეიძლება ითქვას, რომ ამ მხრივ ყველაზე მეტი მრავალფეროვნება შეინიშნება ტროას ომის დათარიღებაში.¹⁶⁹ რასაკვირველია, ეს, ერთის მხრივ,

¹⁶⁹ ყველაზე გვიანდელ თარიღს გვთავაზობდა ეფოროსი (ძვ.წ. 1135 წ.) სოსიბოსის ომს 1172 წლით ათარიღებდა. ერასტოსტენესი 1184 ან 1183 წელს მიიჩნევდა, პლატონი 1193, პაროსის მარმარილო 1209-1208, დიკეარქოსი – 1212, ჰეროდოტოსი – 1250, ერეტესი – 1291, ხოლო დიერისი გვთავაზობდა ყველაზე უფრო ადრეულ თარიღს – 1234 წელს.

შეიძლება, იმით აიხსნას, რომ ტროას ომი, როგორც მოვლენა, გმირთა ეპოქაში მომხდარ ამბავთაგან ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო. თუმცა, შეიძლებოდა დაგვეშვა, რომ ტროას ომის თარიღთა საკმაოდ დიდი სიმრავლე ბერძნულ ტრადიციაში გარკვეულად ეხმიანება იმას, რომ ისინი ზოგ შემთხვევაში არაკლავენ ტროასთან გამართულ სხვადასხვა ბრძოლას. ასე მაგალითად, ტროას ომის ადრეული თარიღები (ძვ.წ. XIV ს.). შეიძლება ეხმიანებოდეს ტროადის „ისტორიას“ ძვ.წ. XIV საუკუნეში, რომელიც, როგორც ჩანს, ხასიათდებოდა ხეთების იმპერიასა და აქეურ სამყაროსთან ინტენსიური ურთიერთობებით. ჰეროდოტოსის თარიღი აშკარად მიემართება ტროა VI-ს დანგრევის ეპოქას, ხოლო ომის XII საუკუნით დამთარიღებელთა მონაცემები, ალბათ, უფრო მეტად არეკლავს ზღვის ხალხების შემოსევებით გამოწვეულ სიტუაციას.

ამგვარად, ჰომეროსის ეპოსის მიმართება ისტორიასთან, კერძოდ, ტროას ომის რეალურობასთან, სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაციის შესაძლებლობას იძლევა. ჩვენი აზრით, ნათელია მხოლოდ ის, რომ ჰომეროსმა ასახა მოვლენა, რომელიც, საფიქრებელია, მართლაც უნდა მომხდარიყო გმირთა ეპოქაში. თუმცა, იგი არ უნდა ყოფილიყო ისეთი მნიშვნელოვანი, რომ დიდი გავლენა მოეხდინა მისი თანამედროვე ხმელთაშუაზღვისპირეთის უძლიერესი სახელმწიფოების განვითარებაზე. ამას გვაფიქრებინებს ის, რომ საკუთრივ ტროას ომი პირდაპირ არ ასახულა არც ხეთურ და არც ეგვიპტურ წყაროებში, მისი აშკარა კვალი არ ჩანს არც მიკენურ დოკუმენტებში. ამდენად, შეიძლება ითქვას, რომ ამ ომს, იქნებ მართლაც ჰქონოდა მასშტაბური ხასიათი, მაგრამ მისი მიზანი იყო უპირატესად „ანგარიშის გასწორება“ მოწინააღმდეგესთან და არა შორსმიმავალი გეოპოლიტიკური ამოცანები. მითოპოეტურმა ტრადიციამ შემოინახა და განავითარა ინფორმაცია ამ მოვლენის შესახებ და, აქედან გამომდინარე, მოახდინა საერთოდ ტროასთან დაკავშირებული ამბების ერთგვარი სინთეზირება. აქვეყნებისთვის ეს მოვლენა, როგორც ჩანს, საამაყო იყო იმიტომ, რომ მათ საკმაოდ ძლიერ მოწინააღმდეგეს „საკუთარ მოედანზე“ მიაყენეს დარტყმა, შესაძლოა, მართლაც რაღაც გარკვეული ინციდენტისთვის.

ჰომეროსმა შეძლო ამ მითოპოეტური ინფორმაციის იმდენად მაღალმხატვრული და ოსტატური განზოგადება, რომ ტროას ომი, არსებითად, როგორც მეცნიერებაში აღნიშნავენ, აქცია იმდროინდელი სამყაროსთვის პირველ მსოფლიო ომად, რომლიდანაც დასაბამს იღებს წარმოდგენა ევროპისა და აზიის სამხედრო დაპირისპირებაზე. შესაბამისად, ჰომეროსი თავად გვევლინება ტროას ომის ახა-

ლი ისტორიის შემქმნელად და, ამდენად, სავსებით გასაგებია, რომ იგი ხდება მთელი შემდგომი ტრადიციისათვის ამ ომის შესახებ ძირითადი წყარო. ზემოთ ჩვენ, ვაჩვენეთ, თუ რა საშუალებებით ახერხებს პოეტი მიანიჭოს ამ ომს ის მნიშვნელობა და მასშტაბები, რომელმაც იგი კაცობრიობის ისტორიაში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მოვლენად ექცია.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ დაწვრილებით იხ. 327.

დასკვნა

ჰომეროლოგიაში უკვე დიდი ხანია შენიშნულია, რომ „ილიადასა“ და „ოდისეაში“ აშკარად იგრძნობა პოეტის ლტოლვა სისტემური აზროვნებისაკენ, რაც მას შესაძლებლობას აძლევს, პოემაში წარმოდგენილი ყველა ფენომენი, მნიშვნელოვანი თუ ნაკლებად მნიშვნელოვანი, ასახოს საოცარი სისრულით. რასაკვირველია, ეს ეხება, უპირველეს ყოვლისა, ომში დაპირისპირებულ მხარეებს – აქაველებსა და ტროელებს. თუკი აქაველთა შემთხვევაში მოსალოდნელია, რომ ჰომეროსის ძირითადი წყარო მდიდარი ბერძნული მითოპოეტური ტრადიცია იყო, ტროელთა და მათ მოკავშირეთა შემთხვევაში ეს წყარო ბევრად უფრო მწირი იქნებოდა. მიუხედავად ამისა, ჰომეროსის ეპოსის მკითხველს არ უჩნდება რაიმე უკმარობის გრძნობა ტროელთა შესახებ პოემებში მოცემულ ინფორმაციასთან დაკავშირებით. ამას კი ჰომეროსი აღწევს ეპიკური ტრადიციიდან მიღებული უხვი მონაცემებისა და საკუთარი ფანტაზიით აღქმული ტროას ხატის ოსტატური შეზავებით. სწორედ ამიტომ, მისი თხრობა, განსაკუთრებით „ილიადაში“, არსად არ გადადის იმ ზღვარს, რომლის შემდეგაც გადმოცემული ამბავი ზღაპრულად, დაუჯერებლად გვეჩვენება. „ილიადა“ იღებს თითქმის ისტორიული მატრიანეს ხასიათს. ნაშრომში შევეცადეთ, შეგვესწავლა და წარმოგვეჩინა ზოგიერთი ის ძირითადი მეთოდი თუ პრინციპი, რომელთა გამოყენებითაც ჰომეროსი აღწევს მსგავს ეფექტს:

ა) ტროას შესახებ თავისი ინფორმაციისთვის სანდოობის მისანიჭებლად ჰომეროსი მიმართავს „დოკუმენტურობისათვის საჭირო“ ერთ-ერთ უმთავრეს საშუალებას. იგი „ილიადაში“ გადმოცემული ყველაზე უფრო ვრცელი – ტროას მმართველთა ექვსსაფეხურიანი გენეალოგიის საშუალებით, არსებითად, წარმოდგენას გვიქმნის ქალაქის მითოპოეტურ ისტორიაზე. როგორც ამ მონაცემთა ძველადმოსავლურ წყაროებში დადასტურებულ ფაქტებთან შეპირისპირება გვიჩვენებს, ჰომეროსი ამ შემთხვევაში გარკვეულწილად ეხმიანება ისტორიულ რეალობას.

ბ) ყველაზე რთული პოეტისთვის იყო, ტროელებისა და მათი მოკავშირეების სახით აქაველებისთვის შეექმნა თანასწორი ძალა არა მარტო კვალიტატური, არამედ კვანტიტატური თვალსაზრისითაც. ჰომეროსი, ერთის მხრივ, ტროელთა კატალოგის, მეორეს მხრივ, მთელ პოემაში გაფანტული ინფორმაციის საშუალებით ახერხებს აქაველთა და ტროელთა შორის ბალანსის შენარჩუნებას. ამასთან, ტროელთა და მათ მოკავშირეთა ჩამოთვლისას იგი არსად არ დალატობს ცნობილი რეალობების წარმოდგენის პრინციპს. მასთან დაკავშირებული ყველა

პუნქტი და ყველა ქვეყანა ისტორიულად რეალურია. როგორც ჩანს, ასევე რეალურია ტროელთა და მათ მოკავშირეთა შესახებ მოცემული ინფორმაცია ეთნიკური და გეოგრაფიული თვალსაზრისით.

გ) პოეტი მეტწილად თავის მიერ შექმნილი, პოემის სიუჟეტში ჩართული ფიგურების საშუალებით მასშტაბურად და მრავალმხრივად წარმოგვიდგენს ტროელთა საზოგადოებას. „ილიადაში“ ტროელთა და მოკავშირეთა 350 ფიგურაა ჩართული პირდაპირ თუ ირიბად. ამ პერსონაჟთა 310 სახელიდან 216 ბერძნული წარმოშობისაა და ე.წ. „მეტყველ სახელებს“ განეკუთვნება. ეს კი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ტროელ ფიგურათა დიდი უმრავლესობა პოეტური ფანტაზიის წყალობითაა შექმნილი. ამ გზით ჰომეროსი „აყალიბებს“ ტროელთა საზოგადოების შთამბეჭდავ სურათს.

დ) ტროელთა ღირსეულად წარმოსაჩენად ჰომეროსი გამოკვეთს ძირითად ტროელ ფიგურათა სახეებს. როგორც ანალიზმა აჩვენა, პოეტი არ მიმართავს მოწინააღმდეგის დაკნინების ხერხს და პოემაში ყველა მთავარი ტროელი პერსონაჟი წარმოდგენილია ინდივიდუალიზაციის პრინციპთა სრულად გამოყენებით. სწორედ ამის შედეგად, ტროელთა საზოგადოების ე.წ. „ცნობილი სახეები“ მეტწილად გვხვბლავენ თავიანთი კეთილშობილებითა და ვაჟკაცობით.

ჰომეროსთან გამოიყოფა ტროელ გმირთა ორი ჯგუფი: მოქმედებაში ჩართული და მოქმედებაში არჩართული პერსონაჟების. პირველი მათგანი პოემაში მონაწილეობის ინტენსივობისა და პერსონაჟთა როლის მნიშვნელოვნების მიხედვით შეიძლება დაიყოს 7, მეორე კი – 4 ქვეჯგუფად. ჰომეროსი ოსტატურად ახდენს ტროელ გმირთა რანჟირებას მათთან დაკავშირებული პარტიების მოცულობით პოემაში. ეს კი სავსებით შეესაბამება ამა თუ იმ გმირის პოეტის მიერ დეკლარირებულ როლს „ილიადაში“.

ე) ტროელთა საზოგადოების დიფერენცირებულობის წარმოსაჩენად ჰომეროსი „ილიადაში“ ე.წ. საბრძოლო და მშვიდობიან სცენათა შორის მოცულობით წონასწორობას ინარჩუნებს. საბრძოლო სცენებს დაახლ. 10.000 სტრიქონი ეთმობა, ხოლო მშვიდობიანს დაახლ. 7.000. ეს საშუალებას ქმნის, ტროელთა საზოგადოება წარმოგვიდგეს ორ ერთმანეთის საპირისპირო კონტექსტში. თუმცა, რა თქმა უნდა, როგორც ერთის, ასევე მეორის საერთო ფონი არის ომი.

ვ) ტროას ხატის სრულფასოვანი შექმნისათვის პოეტი უხვად გეთავაზობს გეოგრაფიულ ორიენტირებს და მრავლად წარმოგვიდგენს ე.წ. არქიტექტურულ მინიშნებებსაც. ტროას გეოგრაფიული კონტექსტი სავსებით რეალურია. ასევე

რეალურია პოეტის ინფორმაცია ქალაქის უმთავრეს არქიტექტურულ ოდენობათა შესახებ. ტროაში მიმდინარე გათხრები გვიჩვენებს, რომ ჰომეროსს ბევრ შემთხვევაში ეხმიანება თანამედროვე არქეოლოგთა მონაცემები. ეს, ერთის მხრივ, შეიძლება გამოწვეული იყოს იმ ვიზუალური ინფორმაციით, რაც გეომეტრიული ეპოქის ბერძენს ტროას ნანგრევების ხილვისას უნდა მიეღო, მეორეს მხრივ, გმირთა ეპოქის ქალაქის შესახებ არსებული ინფორმაციის ოსტატური განზოგადებით.

ზ) ორ უკიდურეს აზრს შორის, რომელიც დღეს ჩამოყალიბდა ჰომეროლოგიაში (1. ტროას ომი მთლიანად პოეტური ფანტაზიის ნაყოფია. 2. ჰომეროსი ზუსტად აღწერს ისტორიულად რეალური ტროას ომის მოვლენებს), გამართლებულად მიგვაჩნია ე.წ. შუალედური პოზიცია, რომლის თანახმადაც „ილიადაში“, ერთის მხრივ, გადმოცემულია ძვ.წ. XIII ს-ში აქაველთა და ტროელთა შორის მომხდარი რეალური სამხედრო დაპირისპირება, მეორეს მხრივ კი – განზოგადებულია მრავალი ომი, რომელიც ტროასთან გამართეს აქაველებმა თუ „ზღვის ხალხებმა“ სხვადასხვა დროს.

ამგვარად, ტროას ჰომეროსისეული აღქმა არ არის მხოლოდ რაღაც ისტორიული თუ პოეტური ფანტაზიის წყალობით შექმნილი მოვლენის მითოპოეტური წარმოსახვა. ჰომეროსი, თავისი ეპიკური კონცეფციის შესაბამისად, ქმნის გრანდიოზულ პოეტურ სისტემას, რომლის თითოეული შემადგენელი ელემენტი, დაწყებული ცალკეული პერსონაჟიდან, დამთავრებული თავად ასასახი მოვლენით, ამ სისტემის ორგანული და ურთიერთდაკავშირებული ნაწილებია. მიუხედავად იმისა, როგორ გადაწყდება „ილიადაში“ გადმოცემულ მოვლენათა ისტორიულობის საკითხი, ჰომეროსისეული ტროა და ტროას ომი ჩვენს წარმოდგენაში მუდამ დარჩება, როგორც კაცობრიობის თავგადასავლის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი ფურცელი, როგორც სიმბოლო ბრწყინვალე ქალაქთა ბედის, გამარჯვებისა და დამარცხების მუდმივი ცვალებადობისა ისტორიაში.

გამოყენებული ლიტერატურა

ანტიკური ავტორები

1. Alcman, D.L., Page, Poetae melici Graeci, Oxford, 1962.
2. Apollodorus, Bibliotheca, ed. Wagner R., Leipzig, 1894.
3. Diodorus of Sicilly, the library of history, London, 2001.
4. Dionysius Halicarnassensis, Antiquitates Romanae, ed. K. Jacoby, 4 vol. Leipzig, Teubner, 1:1885; 2:1888; 3:1891; 4:1905 (1967).
5. Dionysius Halicarnassensis, Fragmenta, FGrH 2B:1146-1151.
6. Euripides Fabulae, ed G. Murray Oxford, I-III, 1902-1913.
7. Hellanicus, Fragmenta, FGrH.
8. Herodote, Historiaries, ed. E. LeGrand, 9 vols, Paris 1:1932-1954.
9. Homerus, Ilias, ed. West, M., v. I-II, Stuttgart, Leipzig, I 1998. II. 2000.
10. Homerus, Odyssea, Recognovit P. von der Mühl, Stuttgart, 1984.
11. Ovidius, Metamorphoses, ed. William S. Anderson, Stuttgart/Leipzig 1996⁷.
12. Pherekydes, FGrH,3B:434 - 435.
13. Polyaeus, Strategematon Libri Octo, ed. E. Woelfflin, J. Melber. Leipzig 1887.
14. Scamon, FGrH, 3. 435-436.
15. Servius,ვერგილიუსის კომენტარები, ed. Thilo, G., Hagen, H., Teubner, Leipzig 1881 - 1887.
16. Strabo, Geographica,ed. A. Meineko,3 vol. Leipzig, 1877 (1969).
17. Thucydides, Historiae, ed. H. S. Jones and J. E. Powell, Oxford.2 vols.(1:1970²; 2:1967²).
18. Tzetzes, Johannes, Commentaria in Lycophronis Alexandram, Pettelo, J., ed., E Theatro Sheldoniano, Oxford (1697).
19. Vergilius, Aeneis, ed. R.A.B.Mynors, Oxford 1969.

სამეცნიერო ლიტერატურა

20. გორდეზიანი, ლ., B-ხაზოვანი ტექსტების DO-E-RO ძველი სამყაროს სოციალური ისტორიის კონტექსტში, თბილისი, 1999.
21. გორდეზიანი, რ., „ილიადა“ და ეგვიდის უძველესი მოსახლეობის ისტორიისა და ეთნოგენეზის საკითხები, თბილისი, 1970.
22. გორდეზიანი, რ., ბერძნული ლიტერატურა, თბილისი, 2002.
23. გორდეზიანი, რ., ბერძნული ცივილიზაცია“, თბილისი, ტ. I 1988, ტ. II 1997.
24. გორდეზიანი, რ., მითების სიბრძნე, თბილისი, 2005.
25. ყაუხჩიშვილი, ს., ბერძნული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბილისი, 1950.
26. ხაზარაძე, ნ., უძველესი ფრიგიის ისტორიის ზოგიერთი საკითხი, „კავკასიურ-წინააზიური კრებული“, II. თბილისი, 1962, 45...
27. Aly, W., Panthoos, Panthus, RE, XVIII.3 778-779.
28. Andrée-Hanslik, Judith, Peiroos, RE, XIX.1 140.
29. Andrée-Hanslik, Judith, Pergasos, RE, XIX. 1, 693-694.
30. Barnett, R. D., Phrygia and the Peoples of Anatolia in the Iron Age, Cambridge Ancient History, vol. II, ch. XXV. Cambridge 1967.
31. Barnett, R. D., The Sea Peoples, Cambridge Ancient History, vol. II, ch. XXVIII, 1969.
32. Becker, M., Aineias in der Ilias, Belgrad, 1963.

33. Becks, R., Die nördliche Burgmauer von Troia VI, ST, 15, 2005, 99 ἄρθ.
34. Bernert, E., Polyidos, RE, XXI.2, 1657-1658.
35. Bernert, E., Thrasymelos, RE, VI A.1, 595.
36. Bethe, Amphios, RE, I.2 1949.
37. Bethe, Amphoteros, RE, I.2, 1977.
38. Bethe, Cassandra, RE, X.2 2290-2293.
39. Blegen, C. W., Troy and the Trojans, New-York, 1963.
40. Brandau, B., Troia, Eine Stadt und ihr Mythos. Die neuesten Entdeckungen, Bergish Gladbach, 1999.
41. Brandau, B., Schickert, M., Jablonka, P., Troia, Wie es wirklich aussah, München, 2004.
42. Bürchner, Koon, RE, XI.2 1344-1345.
43. Bürchner, Schmidt, J., Skamandros, RE, III.A.1 429-434.
44. Burr, V., Neon katalogos. Untersuchungen zum Homerischen Schiffskatalog, Lpz, 1944.
45. Dihle, A., Homer-Probleme, Opladen, 1970.
46. Dörpfeld, W., Troja und Ilion, Bd. I,II, Athen, 1902.
47. Ebeling, M., Lexicon Homericum, Lipsiae, I, 1885; II, 1880.
48. Eitrem, Hippodamas, RE, VIII.2, 1723.
49. Eitrem, Imbrasos, RE, IX.1, 1105.
50. Escher, Autoonos, RE, II.2, 2607.
51. Escher, Briseis, RE, III.1 856-857.
52. Escher, Damasos, RE, IV.2, 2048.
53. Escher, Deikoon, RE, IV.2, 2384.
54. Escher, Demokoon, RE, V,1, 133.
55. Escher, Dryops, RE, V.2, 1750.
56. Escher, Erichthonios, RE, VI.1, 439-440.
57. Escher, Euphemos, RE, VI,1, 1168.
58. Fiehn, Oinomaos, RE, XVII.2 2249.
59. Fiehn, Phileton, RE, XIX.2, 2171.
60. Frank, E., Ormenos, RE, XVIII.1, 1107.
61. Friedländer, P., Halios, RE, VII.2, 2267.
62. Friedländer, Imbrios, RE, IX.1 1105.
63. Gebhard, V., Nastes, RE, XVI.2 1794-1795.
64. Gebhard, V., Prothoon, RE, XXIII.1, 976.
65. Gebhard, V., Protiaon, RE, XXIII.1, 979.
66. Gebhard, V., Sthenelaos, RE, IIIA.2, 2469.
67. Gebhard, V., Theano, VA.2 1377-1379.
68. Gehring, A., Index Homericus, Leipzig, 1891.
69. Von Geisau, Klytios, RE, XI.1 895.
70. Von Geisau, Peisandros, RE, XIX.1, 141.
71. Von Geisau, Ἰπρόνοος, Ἰπρόνοος, XXIII.1, 749.
72. Von Geisau, Thoon, RE, VI A.1 330.
73. Von Geisau, Troizenos, RE, VII A.1, 655.

74. Göber, W., Noemon, RE, XVII.1, 810.
75. Gordesiani, L., Der Troianische Krieg in den Linear-B-Texten? Phasis 8, 2005, 52...
76. Gordeziani, R., Kriterien der Schriftlichkeit und Mündlichkeit im homerischen Epos, 1986.
77. Гордезиани, Р., Проблемы гомеровского эпоса, Тбилиси, 1978.
78. Gross, Kruse, Mermeros, RE, XV.1, 1036-1038.
79. Gross, Kruse, Pandokos, RE, XVIII.3, 529.
80. Gross, Kruse, Thymbraios, RE, VI A, 1, 697.
81. Gunning, Laogonos, RE, XII.1, 731.
82. Gunning, Laomedon, RE, XII.1, 747-75..
83. Gunning, Lykophontes, RE, XIII.2, 2314.
84. Haider, P. W., Troia zwischen Hethitern, Mykenern und Mysern Besitzt der Troianische Krieg einen historischen Hintergrund?, TMA, Graz, 1997, 97 შპც.
85. Hanslik, Rudolf, Phegeus, RE, XIX,2, 1914.
86. Hartmann, Selepios, RE, IIA.1, 1145.
87. Hawkins, J. D., Easton, D. F., A hieroglyphic seal from Troia, ST, Band VI, 1996, 111 შპც.
88. Hawkins, J. D., A Hieroglyphic Luwian Inscription on a Silver Bowl in the Museum of Anatolian Civilizations, Ankara, ST, 15, 2005, 193 შპც.
89. Heckenbach, Hektor, RE, VII.2 2806-2818.
90. Heckenbach, Kalesios, RE X.2, 1603.
91. Heckenbach, Kaletor, RE, X.2, 1603.
92. Hepding, Hippothoos, RE, VIII.2 1925.
93. Herter, H., Polites, RE, XXI.2 1397-1399.
94. Hiller, S., Two Trojan wars? On the destructions of Troy VIh and VIIa, ST, Band I, 1991, 145 შპც.
95. Hiller von Gaertringen, Alkathoos, RE, I.2 1512.
96. Hiller von Gaertringen, Dios, RE, V,1. 1080.
97. Hofer, Amphiklos, RE, I.2, 1903.
98. Hofer, Amphimachos, RE, I.2 1941.
99. Hofer, Antiphonos, RE, I, 2, 2530.
100. Hofer, Apisaon, RE, I.2 2810.
101. Hofer, Archelochos, RE, II.1 455-456.
102. Hofer, Archeptolemos, RE, II.1 457.
103. Hofer, Areilykos, RE, II.1, 621.
104. Hofer, Aretaon, RE, II.1, 672.
105. Hofer, Aretos, RE, II.1, 682.
106. Hofer, Arsinoos, RE, II.1, 1289.
107. Hofer, Asteropaios, RE, II.2, 1788.
108. Hofer, Astyalos, RE, PN II.2, 1865-1866.
109. Hofer, Astynoos, RE, II.2, 1872.
110. Hofer, Astypylos, RE, II.2, 1876.
111. Hofer, Axylos, RE, II.2, 2637.

112. Hoefel, Chromios, RE, III.2, 2453.
113. Hoefel, Daitor, RE, IV. 2, 2015.
114. Hoefel, Deïopitos, RE, IV. 2, 2401.
115. Hoefel, Deisenor, RE, IV.2, 2409.
116. Hoefel, Dolopion, RE, V.1, 1291.
117. Hoefel, Dolops, RE, V.1, 1291.
118. Hoefel, Dresos, RE, V.2, 1706.
119. Hoefel, Echecklos, RE, V.2, 1909.
120. Hoefel, Echeolos, RE, V.2, 1914-1915.
121. Hoefel, Echios, RE, V.2, 1926.
122. Hoefel, Eioneus, RE, V.2, 2117.
123. Hoefel, Eniopeus, RE, V.2, 2569.
124. Hoefel, Ennomos, RE, V.2 2633.
125. Hoefel, Epaltes, RE, V.2, 2674.
126. Hoefel, Epikles, RE, VI.1, 117.
127. Hoefel, Epistor, RE, VI.1, 203.
128. Hoefel, Epistrophos, RE, VI.1, 204.
129. Hoefel, Epytus, RE, VI.1, 266.
130. Hoefel, Erylaos, RE, VI.1, 565.
131. Hoefel, Erymas, RE, VI.1, 570.
132. Hoefel, Gorgythion, RE, VII.2, 1663.
133. Hoefel, Gyrtios, RE, VII.2, 2101.
134. Hope Simpson, P., Lazenby, J. F., *The Catalogue of the Ships in Homer's Iliad*, Oxford, 1970.
135. Huxley, G., *Achaean and Hitites*, Oxford, 1960.
136. Jablonka, P., König, H., Riehl, S., *Ein Verteidigungsgraben in der Unterstadt von Troia VI. Grabungsbericht 1993, ST Band IV, 1994, 51 ἄρρ.*
137. Ярхо, В. Н., *Вина и ответственность в гомеровском эпосе*, *Вестник Древней Истории*, 2, 1962.
138. Ярхо, В. Н., *Проблема ответственности и внутренний мир гомеровского человека*, *Вестник Древней Истории*, 2, 1963, 46...
139. Jessen, Hyperion, RE, IX, 1, 288.
140. von Kamptz, H., *Homerische Personennamen*, Vandenhoeck & Ruprecht in Göttingen, 1982.
141. Kenner, H., Polybos, RE, XXI.2, 1583.
142. Keyssner, Mygdon, RE, XVI.1, 997-998.
143. Keyssner, Karl, Pelagon, RE, XIX.1, 243.
144. Kirchner, Argeas, RE, II.1, 689.
145. Kirk, G. S., *The Homeric Poems as History*, *Cambridge Ancient History*, II, ch. 39b, Cambridge, 1965.
146. Klinkott, M., *Die Wehrmauer von Troia VI-Baufaufnahme und Auswertung*, ST, 14, 2004, 33 ἄρρ.

147. Kloesel, Phereklos, RE, XIX.2, 1984.
148. Knaack, Adamas, RE, I.1 344.
149. Knaack, Agastrophos, RE, I.1 737.
150. Knaack, Agathon, RE, I.1, 759-760.
151. Knaack, Agelaos, RE, I.1, 770.
152. Knaack, Ainos, RE, I.1, 1028.
153. Knaack, Aisepos, RE, I.1, 1085.
154. Kock, Lykon, RE, XIII.2, 2302.
155. Van Der Kolf, Marie C., Pandaros, RE, XVIII.3, 504-507.
156. Van Der Kolf, Marie C., Perimos, RE, XIX.1, 799.
157. Van Der Kolf, Marie C., Priamos, RE, XXII.2, 1841-1906.
158. Korfmann, M., Troia-Reinigungs- und Dokumentationsarbeiten 1987, Ausgrabungen 1988 und 1989, ST, 1, 1991, შპც.
159. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1990 und 1991, ST, 2, 1992, 1 შპც.
160. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1992, ST, 3, 1993, 1 შპც.
161. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1993, ST, 4, 1994, 1 შპც.
162. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1994, ST, 5, 1995, 1 შპც.
163. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1995, ST, 6, 1996, 1 შპც.
164. Korfmann, M., Das homerische Troia war größer. Ergebnisse der Grabungen 1988-1995, TMA, Graz, 1997, 67 შპც.
165. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1996, ST, 7, 1997.
166. Korfmann, M., D. Mannsperger, Troia, Ein historischer Überblick und Rundgang, Stuttgart, 1998.
167. Korfmann, M., Troia, Ausgrabungen 1997, ST, 8, 1998, 1 შპც.
168. Korfmann, M., Troia, Ausgrabungen 1998, ST, 9, 1999, 1 შპც.
169. Korfmann, M., Troia-Ausgrabungen 1999, ST, 10, 2000, 1 შპც.
170. Korfmann, M., Troia/Wilusa-Ausgrabungen 2000, ST, 11, 2001, 1 შპც.
171. Korfmann, M., Wilusa/(W)ilios Ca 1200 v. Chr. Befundbrichte aus der Archaologie, TTW, Stuttgart, 2001, 64 შპც.
172. Korfmann, M., Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2001 – Work in Troia/Wilusa, ST, 12, 2002, 1 შპც.
173. Korfmann, M., Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2002 – Work in Troia/Wilusa, ST, 13, 2003, 3 შპც.
174. Korfmann, M., Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2003, ST, 14, 2004, 1 შპც.
175. Korfmann, M., Die Arbeiten in Troia/Wilusa 2004, ST, 15, 2005, 1 შპც.
176. Kretschmer, P., Einleitungin die Geschichte der griechischen Sprache, Göttingen, 1896.
177. Krischan, Josef, Phainops, RE, XIX.2, 1593-1594.
178. Kroll, Hippolochos, RE, VIII.2, 1862.
179. Kroll, Ilos, RE, IX.1, 1089.
180. Kroll, Iphidamas, RE, IX. 2 2017.
181. Kroll, Iphitos, RE, IX.2, 2029.

182. Kroll, Isos, RE, IX, 2, 2231.
183. Kroll, W., Kleitos, RE, XI. 1, 665.
184. Kroll, W., Melanthios, RE, XV. 1, 428.
185. Kroll, W., Mydon, RE, XVI. 1, 995.
186. Kroll, W., Mynes, RE, XVI.1, 1079-1080.
187. Kroll, W., Sokos, RE, IIIA. 1 803.
188. Kullmann, W., Die Quellen der Ilias, Wiesbaden, 1960.
189. Lamer, Lampos, RE, XII.1 583-584.
190. Lamer, Laodokos, RE, XII.1, 726.
191. Lamer, Mentos, RE, XV, 1, 961-962.
192. Latacz, J., Troia und Homer-Neue Erkenntnisse und neue Hypothesen, TMA, Graz, 1997, 1 ἴδιον.
193. Latacz, J., Ein Überblick, Homers Troia/Ilios: Erfindung oder bewahrte Erinnerung? TTW, Stuttgart, 2001, 26 ἴδιον.
194. Latacz, J., Troia und Homer, München, Berlin, 2001.
195. Latacz, J., Troia-Wilios-Wilusa, Drei Namen für ein Territorium, Basel, 2001.
196. Latacz, J., Homers Ilias. Gesamtkommentar. II. München, Leipzig, 2003.
197. Lehmann, G. A., Die myk.-frühgriech. Welt und der östl. Mittelmeerraum in der Zeit der "Seevölker" Invasionen um 1200v. chr., 1985.
198. Lehmann, G. A., Seevölkerwanderung, DNP, 11, 2001, 333 ἴδιον.
199. Lesky, A., Troilos, RE, VII A.1, 602-615.
200. Lohmann, D., Die Komposition der Reden in der Ilias, Berlin, 1970.
201. Лосев, А. Ф., Гомер, Москва, 1960.
202. Luce, J. V., Die Landschaften Homers, Stuttgart, 2000.
203. Mannsperger, B., Das Dardanische Tor in der Ilias, ST, 3, 1993, 193 ἴδιον.
204. Mannsperger, B., Landschaft, Tier-und Pflanzenwelt in der Ilias, Der geografische Rahmen, TTW, Stuttgart, 2001, 319 ἴδιον.
205. Mannsperger, B., Das Stadtbild von Troia in der Ilias, TTW, Auflage 2001, 81 ἴδιον.
206. Meuli, Laodamas, RE, XII, I, 697.
207. Meyer, H., Pedasos, RE, XIX. 1, 29.
208. Modrzejewski, Anneliese, Thoas, RE, VI A. 1, 300.
209. del Monte, G. F., Tishler, J., Die Orts und Gewässernamen der hethitischen Texte, 1978.
210. Müller-Graupa, Orsilochos, RE, XVIII.2, 1420.
211. Müller-Graupa, Pammon, RE, XVIII.3, 304.
212. Newmann, H., Newmann, J. O., Genealogical Chart of Greek Mythology, London, 2003.
213. Oldfarher, Medon, RE, XV. 1, 109.
214. Page, D. L., History and the Homeric Iliad, Berkeley-Los-Angeles, 1959.
215. Page, D. L., Homer and the Trojan War, JHS LXXXIV, 1964, 17.
216. Pape, W., Wörterbuch der griechischen Eigennamen, Braunschweig, 1884.
217. Preller, L., Robert, C., Griechische Mythologie, 2Bde., Zürich 1967⁵.
218. Radke, G., Podes, RE, XXI. 1, 1143.
219. Radke, Gerhard, Pylaimenes, RE, XXIII.2 2106-2107.

220. Rose, C. B., Iliou in griechischer und römischer Zeit, Geschichte und Ausgrabungsbefunde, TTW, Stuttgart, 2001, 180 ἄλλο.
221. Rose, C. B., The temple of Athena at Iliou, ST, 13, 2003.
222. Rossbach, O., Aineias, RE, I.1, 1010-1019 SI.
223. Rossbach, O., Askanios, RE, II.2, 1614.
224. Rossbach, O., Dares, RE, IV.2 2213-2214.
225. Ruijgh, C. J., D'Homère aux origines protomycéniennes de la tradition épique, avec un excursus sur la création de l'alphabet grec; Homeric Questions, Amsterdam, 1995, 1 ἄλλο.
226. Сахарный, Н., Гомеровский эпос, Москва, 1976.
227. Schachermeyer, F., Poseidon und die Entstehung des griechischen Götterglaubens, Salzburg 1950.
228. Schachermeyer, F., Die Griechische Rückerinnerung im Lichte neuer Forschungen, Wien 1983.
229. Schadewaldt, W., Von Homers Welt und Werk, Stuttgart 1965⁴.
230. Scherling, Kebriones, RE, XI.1, 106-107.
231. Scherling, Mentor, RE, XV.1, 964.
232. Scherling, Mestor, RE, XV.1, 1289.
233. Scherling, Morys, RE, XVI.1 327.
234. Scherling, K., Otreus, RE, XVIII.2, 1883.
235. Scherling, K., Ophelestes, XVIII.1, 631.
236. Scherling, K., Otrynteus, RE, XVIII.2, 1888.
237. Scherling, K., Polydamas, RE, XXI.2 1599-1601.
238. Scherling, K., Polydoros, RE, XXI.2 1608-1609.
239. Scherling, K., Polyphetes, RE, XXI, 2, 1822.
240. Schmidt, J., Lykaon, RE, XIII.2 2247.
241. Schmidt, J., Phorbas, RE, XX. 1, 532.
242. Schmidt, J., Phorbas, RE, XX. 1, 529.
243. Schmidt, J., Phorkys, RE, XX.1 535-536.
244. Schmidt, J., Skamandrios, RE, IIIA. 1, 429.
245. Schuster, M., Ukalegon, RE, IX A. 1 504-505.
246. Шталь, И. В., Синкретизм эпического мышления и принципы эпической характеристики предметов и явлений, Москва, 1972.
247. Шталь, И. В., Гомеровский эпос, Москва, 1975.
248. Siebler, M., Troia, Geschichte, Grabungen, Kontroversen, Antike Welt, 1994.
249. Simon, E., Rom und Troia, TTW, Stuttgart 2001, 154 ἄλλο.
250. Sittig, Hekabe, RE, VII.2 2652-2662.
251. Sittig, Hyperenor, RE, IX.1 286.
252. Sittig, Ῥήσοϛ, RE, IA. 1 625-630.
253. Соболевский, С. Н., Горнунг, Б. В... История греческой литературы. т. I, Москва, 1946.

254. Starke, F., Troia im Kontext des historisch-politischen Umfeldes Kleinasiens im 2. Jahrtausend, ST, 7, 1997, 447 Ἰδω.
255. Sundwall, Harmon, RE, VII.2, 2379.
256. Süß, Helenos, RE, VII. 2 2844-2847.
257. Tambornino, Ilioneus, RE, IX. 1 1066.
258. Thraemer, Dardanos, RE, IV. 2, 2163-2164; 2179.
259. Toepffer, Abas, RE, I.1, 19.
260. Toepffer, Akamas, RE, I.1 1143.
261. Toepffer, Akesamenos, RE, I.1, 1162.
262. Treidler, H., Ὀδῖος, RE, XVII.2 1887.
263. Treidler, H., Periphas, RE, XIX.1, 838.
264. Treidler, H., Periphetes, RE, XIX.1, 839.
265. Trowbridge, Mary, L., Phalkes, RE, XIX.2 1670.
266. Tümpel, Ableros, RE, PN I, 1, 104.
267. Tümpel, Asios, RE, II.2 1605.
268. Tümpel, Atymnios, RE, II.2, 2261.
269. Tümpel, Chryseis, RE, III.2 2491-2494.
270. Tümpel, Chryses, RE, III.2 2498.
271. Tümpel, Eetion, RE, V.2, 1977.
272. Tümpel, Eetion, RE, V.2, 1976-1977.
273. Tümpel, Elastos, RE, V.2, 2236.
274. Tümpel, Eussoros, RE, VI.1, 1446.
275. Türk, G., Pedaios, RE, XIX.1, 17.
276. Türk, G., Strophios, RE, IVA.1, 378.
277. Türk, G., Tekton, RE, V A.1, 171.
278. Türk, G., Thebaios, RE, V A. 2, 1594.
279. Türk, G., Thestor, RE, VIA. 1, 185.
280. Türk, G., Thrasios, RE, VIA.1, 559.
281. Türk, G., Thymoites, RE, VIA.1 716.
282. Waser, Echemmon, RE, V, 2, 1913.
283. Waser, Elatos, RE, V.2, 241-242.
284. Wathelet, P., Dictionnaire des Troyens de e'Iliade, université de Liège, I-II, 1988.
285. Wagner, Amisodarus, RE, I,2, 1838.
286. Wagner, Andromache, RE, I.2, 2150.
287. Wagner, Antiphates, RE, I.2, 2523.
288. Wagner, Antiphos, RE, I, 2, 2530.
289. Wagner, Antiphos, RE, I.2, 2530.
290. Wagner, Astyanax, RE, II.2, 1866-1867.
291. Wagner, Chersidamas, RE, III.2, 2241.
292. Wagner, Damastor, RE, IV.2, 2052.
293. Wagner, Deiphobos, RE, IV.2, 2404-2406.
294. Wagner, Demoleon, RE, V.1, 141.

295. Wagner, Demuchos, RE, V.1, 202.
296. Wagner, Dolon, RE, V.1, 1287-1288.
297. Wagner, Doryklos, RE, V.2, 1577.
298. Weicker, Glaukos, RE, VII.1, 1413.
299. Weicker, Iphis, RE, IX.2, 2024-2025.
300. Wernicke, Alastor, RE, I.1, 1293.
301. West, M. L., Homer's Meter, New Companion to Homer, ed. by I. Morry/B. Powell, Leiden, New-York, Köln, 1999.
302. West, M. L., Geschichte und Vorgeschichte: Die Sage von Troia, ST, 14, 2004.
303. Wickert, Σιμοείσιος, RE, IIIA. 1, 162.
304. Wolkersdorfer, C., Göbel, J., Hydrogeologie der troianischen Landschaft, eine Bestandsaufnahme, ST, 14, 2004, 157 შპდ.
305. Wüst, E., Mesthles, RE, 1288.
306. Wüst, Ernst, Paris, RE, XVII, 4, 1484-1536.
307. Wüst, Ernst, Tlepolemos, RE, VIA. 2, 1618.
308. Wüst, E., Tros, RE, VII A. 1, 697.
309. Ziegler, K., Phrontis, RE, XX.1, 772.
310. Ziegler, K., Prytanis, RE, XXIII. 1, 1157.
311. Ziegler, Konrat, Pyraichmes, RE, XXIII.2, 2164.
312. Ziegler, Konrat, Pylaios, RE, XXIII. 2, 2108.
313. Ziegler, Konrat, Pylartes, RE, XXIII.2, 2110.
314. Ziegler, Konrat, Pylon, RE, XXIII.2, 2112.
315. Ziegler, Konrat, Pyrasos, RE, XXIV. 11.
316. Ziegler, Konrat, Pyris, RE, XXIV. 53.
317. Zwicker, Hippokoon, RE, VIII.2, 1776.
318. Zwicker, Mulios, RE, XVI. 1, 496.
319. Zwicker, Phylakos, RE, XX.1, 989.
320. Zwicker, Polymelos, RE, XXI.2, 1767-1768.
321. Zwicker, Sarpedon, RE, IIA. 1, 35-47.
322. Zwicker, Σάρπτιος, RE, IIA.1, 80.

შემოკლებები

323. DNP _ Der Neue Pauly.
324. RE _ Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft.
325. ST _ Studia Troica, Mainz am Rhain, 1991.
326. TMA _ Troia, Mythen und Archäologie, Graz, 1997.
327. TTW _ Troia, Traum und Wirklichkeit, Stuttgart, 2001.

შინაარსი

1. შესავალი	2
2. ისტორიული და მითოლოგიური ელემენტები ტროას მეფეთა გენეალოგიაში	7
3. ტროელები და მათი მოკავშირეები	34
4. ტროელთა საზოგადოება	74
5. უმთავრეს ტროელ ფიგურათა სახეები და მათი ინდივიდუალიზაცია	134
6. ტროას ჰომეროსისეული აღქმა არქეოლოგიურ და გეოგრაფიულ კონტექსტში.....	159
7. ტროას ომი და ისტორია	181
8. დასკვნა	193
9. გამოყენებული ლიტერატურა	196